

รายงานการวิจัย

เรื่อง

สภาพการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางวัฒนธรรมของสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้
The Cultural Behavior Change of the Muslim Society in Southern Border Provinces

ทำการวิจัยโดย

อาจารย์ ดร. หะสัน หมัดหมาน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณมนรจน์ บากา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มานพ จิตต์ภูษา

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
กระทรวงศึกษาธิการ
ประจำปีงบประมาณ ๒๕๓๕

คำนำ

การวิจัยเรื่อง "สภาพการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางวัฒนธรรมของสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้" มีจุดหมายที่จะนำเสนอพฤติกรรมการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ ของสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พร้อมทั้งนำเสนอสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่มีต่อสังคมทั้งทางบวกและทางลบ

ผู้วิจัยจึงได้จัดรวบรวมเป็นแต่ละบทไว้ในรูปแบบหนังสือ เพื่อจะได้มองเห็นพฤติกรรมการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอย่างชัดเจน โดยในแต่ละบทจะบอกถึงความเกี่ยวข้องด้านเนื้อหาโดยการนำเนื้อหาแต่ละเรื่องมาเสนอให้ผู้อ่านได้มองเห็นถึงพฤติกรรมการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของสังคมมุสลิมในแง่ต่างๆ

บทที่หนึ่งได้พูดถึงสภาพทั่วไปของสังคมมุสลิม แนวคิดการเปลี่ยนแปลง บทบาทของสตรีมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ สังคมมุสลิมกับการศึกษาและความเป็นพลวัตของสังคมมุสลิม พร้อมทั้งเรื่องราวที่เกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิตของมุสลิม

บทที่สองได้เน้นเรื่องการศึกษาอันเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงสังคม เพราะการศึกษาเป็นตัวกระตุ้นให้สังคมตื่นตัว การจัดรูปแบบการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคมเป็นตัวชี้วัดที่สำคัญในการนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงปรับปรุงสังคม

บทที่สามได้กล่าวถึงวัฒนธรรมการรับข่าวสารซึ่งจะเห็นได้ว่าผู้นำในสังคมมุสลิมทุกกระดับมีบทบาทในการนำข่าวสารไปเผยแพร่และชี้แจงให้สังคมทราบ ซึ่งสิ่งที่น่าสนใจในการรับฟังข่าวสารของสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้คือประชาชนสามารถรับฟังข่าวสารต่างๆ ผ่านภาษามลายูและภาษาไทย โดยผู้นำชุมชนก็จะได้รับข่าวสารจากภาษามลายูหรือภาษาไทยเช่นกัน ซึ่งหากข้อมูลที่ได้มานั้นเป็นภาษามลายูกลางก็จะถ่ายทอดมาเป็นภาษามลายูถิ่น และจากภาษาไทยก็จะเป็นภาษามลายูถิ่น ด้วย เพราะประชาชนส่วนใหญ่จะมีความเข้าใจภาษามลายูถิ่นได้เป็นอย่างดี ข้อที่น่าสังเกตอีกก็คือช่วงเวลา ที่ประชาชนมีโอกาสได้รับฟังคำชี้แจงเกี่ยวกับข่าวสารคือช่วงเวลาละหมาดห้าเวลาและละหมาดวันศุกร์

บทที่สี่จะกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยมองผ่านแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการเป็นอยู่ การศึกษา ภาษา การแต่งกาย และค่านิยมในการดำเนินชีวิต ในบทนี้จะเห็นว่าคนหนุ่มคนสาวของสังคมมุสลิมมีความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ หลากหลาย อย่างไรก็ตามสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังคงยึดมั่นต่อหลักการพื้นฐาน ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของตนเองอย่างเคร่งครัด

ในบทที่ห้าอันเป็นบทสุดท้ายได้พูดถึงผลกระทบบางประการที่อาจเกิดขึ้นจากการพัฒนาโยบายของรัฐบาลตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจ (IMT-GT) ที่มีต่อสังคมมุสลิมในจังหวัด

ชายแดนภาคใต้ จากการวิจัยพบว่าการพัฒนาของรัฐในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นมีผล กระทบต่อ
สังคมมุสลิมทั้งในทางบวกและทางลบควบคู่กันไป แต่ส่วนใหญ่แล้วการพัฒนานั้น ได้สร้างงานให้
ประชาชนมากยิ่งขึ้นอีกทั้งยังเพิ่มรายได้ให้สังคมอีกด้วย

ผู้วิจัย

ดร. หะสัน หมัดหมาน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คลมนรรัตน์ บากา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มานพ จิตต์ภูษา

Introduction

The research on "The Cultural Behavior Change of the Muslim Society in Southern Border Provinces" has been aimed at introducing cultural behavior change in all aspects of the Muslim society in the southern border provinces of Thailand. The impacts on the society in positive and negative sides are also discussed.

To make this research proper, the researchers have discussed it chapter by chapter in a form of book in order to bring it closer to the readers. Each chapter explains its contents by itself and the readers find the cultural behavior change in various aspects.

Chapter one speaks over all situation of Muslim society, the changing concepts and the roles of Muslim women in the southern border provinces, Muslim society and educational process. The dynamic process as being seen in the Muslim society is clearly mentioned.

Chapter two stresses mainly on educational process which stands as a major factor in cultural change. In chapter three, the discussion concentrates on the cultural receptive media exploring the role of the Muslim leaders in conveying the media process in society. It is interesting to note here that the society receives media information mostly during the daily prayer times in both Thai language and Malay dialect.

Chapter four and five tell its functions in detail. The former focuses on the cultural change of the society concentrating on life, education, language, dress and value of life. In this chapter the young generation, though having various concepts, firmly stick to the basic principles, also their customs and cultures. The latter which is the last part of the research, talks about the policy of the government on the (IMT-GT) development project of the southern border provinces and its impacts upon the society. Anyhow, the development policy creates more jobs and thus increases more incomes to the people.

กิตติกรรมประกาศ

งานชิ้นนี้สำเร็จลงได้ด้วยความช่วยเหลือจากหลายท่าน คณะผู้วิจัยขอขอบคุณไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณนักวิจัยผู้ช่วยทุกท่านที่ได้ช่วยในการเก็บข้อมูลพร้อมทั้งช่วยในการค้นหาข้อมูลเพื่อนำมาสนับสนุนงานวิจัยชิ้นนี้จนลุล่วงไปได้ในที่สุด ขอแค่พระองค์อัลลอฮ์ได้ตอบแทนคุณงามความดีแก่ท่านเหล่านั้นด้วย อามีน

สุดท้ายนี้คณะผู้วิจัยขอขอบคุณบรรดาคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ในการถ่ายทอดวิธีวิทยาการวิจัยให้แก่คณะผู้วิจัย

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทนำ	1-2
Introduction	3
กิตติกรรมประกาศ	4
สารบัญ	5-8
บทที่ 1 <u>สภาพทั่วไปของสังคมมุสลิม</u>	
สังคมมุสลิมกับการเปลี่ยนแปลง	1
บทบาทของสตรีไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้	1
สังคมมุสลิมกับการศึกษา	4
สังคมมุสลิมเป็นสังคมพลวัต	5
การบริโภคอาหารและเครื่องดื่ม	6
วัฒนธรรมการแต่งกาย	7
วัฒนธรรมการมีครอบครัว	7
วัฒนธรรมการซื้อขาย	8
นโยบายของรัฐกับการเปลี่ยนแปลงสังคมมุสลิม	9
รัฐบาลควรมีนโยบายชัดเจนในการพัฒนาพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้	11
นโยบายความมั่นคงแห่งชาติในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้	11
สังคมมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้กับความสงบสุข	12
ข้อเสนอแนะ	12-17
บทที่ 2 <u>สังคมมุสลิมกับการศึกษา</u>	
การศึกษากับการเปลี่ยนแปลง	1
การศึกษาระดับประถม	3
สังคมมุสลิมกับวิสัยทัศน์ทางการศึกษา	4
ผู้นำมุสลิมกับการตื่นตัวทางการศึกษา	6
สังคมมุสลิมกับนโยบายการศึกษาของรัฐ	7
สภาพโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามปัจจุบัน	8

(6)

ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน โรงเรียนเอกชน	15
สภาพทั่วไปของจังหวัดชายแดนภาคใต้	18
แนวทางพัฒนาการศึกษา	18
ความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา	18
นโยบายการแก้ปัญหา	20
โครงสร้างของการศึกษา	20
การดำเนินการสอนในระยะเริ่มแรก	21
การดำเนินการในระยะหลัง	26
จุดมุ่งหมายของการศึกษา	26
สภาพปัญหาและการปรับตัว	26
นโยบายการแก้ปัญหา	28
ผลการดำเนินงาน	29
ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน	29
ปัญหาในการดำเนินงานของคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ	31
สรุปการเปลี่ยนแปลงทางด้านการศึกษาในระดับประถมศึกษา	32
ระดับมัธยมศึกษา	33
การก่อตั้งปอเนาะในระยะเริ่มแรก	35
สภาพปอเนาะก่อนแปรสภาพ	35
การแปรสภาพปอเนาะเป็น โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม	36
ระยะที่ 1 ระยะปรับปรุงปอเนาะ	37
การดำเนินงานและผลการดำเนินงาน	37
ระยะที่ 2 ระยะแปรสภาพปอเนาะเป็น โรงเรียนราษฎร์	
สอนศาสนาอิสลาม (พ.ศ. 2508-2511)	38
ระยะที่ 3 ระยะปรับปรุงส่งเสริมโรงเรียนราษฎร์	
สอนศาสนาอิสลาม (พ.ศ. 2512-2520)	39
ระยะที่ 4 ระยะการพัฒนาโรงเรียนราษฎร์	
สอนศาสนาอิสลาม (พ.ศ. 2521-ปัจจุบัน)	40
สภาพการจัดการเรียนใน โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม	42

ผลการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม	44
ผลกระทบในการดำเนินงานของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม	46
ภารกิจการบริหารงานบุคคลของข้าราชการครูระดับประถมศึกษา	52
หลักการและจุดมุ่งหมาย	53
เนื้อหาวิชาและเวลาเรียน	54
ลักษณะของหลักสูตรที่ดี	54
จุดมุ่งหมาย	55
จุดมุ่งหมายสำคัญของวิทยาลัยอิสลามศึกษา	56
สถาบันอิสลามศึกษา/แนวคิดแรกเริ่ม	56
ระดับอุดมศึกษา	57
สภาพปัญหาและการปรับตัว	60
ผลการดำเนินงาน	61
สรุปการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษา	61
วิเคราะห์ข้อมูล/สรุปผลและข้อเสนอแนะ	62-66
บทที่ 3 <u>วัฒนธรรมการรับข่าวสาร</u>	
กลุ่มคนในสังคมมุสลิม	1
วัฒนธรรมการรับข่าวสารของสังคมมุสลิม	3
การศึกษาจะมุ่งเน้นหัวข้อต่อไปนี้	4
ความหมายของการพัฒนาชุมชน	5
จุดมุ่งหมายของการพัฒนาชุมชน	5
การจัดระเบียบชุมชน	6
จุดมุ่งหมายของการจัดระเบียบชุมชน	6
หลักการของการจัดระเบียบชุมชน	6
ผู้นำท้องถิ่นในงานพัฒนาชุมชน	7
ประเภทของผู้นำท้องถิ่นในประเทศไทย	8
บทบาทของผู้นำมุสลิมในงานพัฒนาชุมชน	8
บทบาทของผู้นำมุสลิมในการพัฒนาชุมชนด้านสังคม	9
บทบาทของผู้นำมุสลิมในการพัฒนาชุมชนด้านการศึกษา	10

บทบาทของผู้นำมุสลิมในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ	10
บทบาทของผู้นำมุสลิมในการพัฒนาด้านการเมืองการปกครอง	12
บทบาทของผู้นำมุสลิมในการพัฒนาด้านสาธารณสุข	13
ประเภทของสื่อมวลชน	14
หน้าที่ของสื่อมวลชน	15
บทบาทสื่อมวลชนในการพัฒนาสังคม	16
สื่อมวลชนกับการสร้างค่านิยม	21
รายงานการวิจัยนิตยสารรับข่าวสารของประชาชน	21
วิธีการศึกษาเกี่ยวกับการรับข่าวสาร	22
เกณฑ์การสร้างคะแนนและดัชนีเพื่อจัดตัวแปล	25
ข้อมูลทั่วไปของประชากรที่รับข้อมูลข่าวสาร	27
ตัวแปร/ความพร้อม/การมีส่วนร่วม	30
พฤติกรรมกรรับข่าวสาร	31
การรับข่าวสาร/การพูดคุย/การชี้แนะ	41
การรับข่าวสารจากประเทศเพื่อนบ้าน	54-64
บทที่ 4 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในจังหวัดชายแดนภาคใต้	
ข้อมูลทั่วไป	1
สังคมและทิศทางการเปลี่ยนแปลง	4
ค่านิยม/สถาบันทางการศึกษา	7
การแต่งกาย/ค่านิยมของสังคม	10
ภาษา/ความถนัด/การเปลี่ยนแปลง/ค่านิยม	17
ทัศนคติ/ความต้องการของสังคม/ประเพณีและวัฒนธรรม	31
ความรู้สึกรักของสังคมต่อนโยบายของรัฐ	38-43
บทที่ 5 นโยบายของรัฐกับผลกระทบ	
ผลกระทบในจังหวัดสงขลา	1
ผลกระทบในจังหวัดสตูล	7
ผลกระทบในจังหวัดปัตตานี	13
ผลกระทบในจังหวัดยะลาและนราธิวาส	21
ข้อเสนอแนะ	27-32

บทที่ 1

สภาพทั่วไปของสังคมมุสลิม

สังคมมุสลิมกับแนวคิดการเปลี่ยนแปลง

สังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความเข้าใจเสมอว่าวิชาความรู้เท่านั้นที่สามารถนำสังคมไปสู่ความเจริญก้าวหน้าในทุกด้าน ความรู้ที่มีคุณธรรมสามารถสร้างสังคมโลกได้ ศาสนาอิสลามสอนให้มุสลิมทุกคนยึดหลักอันสำคัญนี้ สอนให้ยึดหลักที่จะนำตนในฐานะเป็นบ่าวของพระองค์อัลลอฮ์ไปสู่ความจำเริญทั้งโลกนี้และโลกหน้า เพราะรู้ดีว่าการเชื่อมั่นศรัทธาในคำสอนของอิสลามนั้นจะนำมาซึ่งพลังแห่งการสร้างสรรคตนเอง สังคมและประเทศชาติ ความรู้ที่มีคุณธรรมคือความรู้ที่ยึดมั่นว่าพระองค์อัลลอฮ์เข้าเป็นผู้สร้างสรรพลังพระองค์ผู้ทรงเอก ดังนั้นคำสอนหรือแนวคิดอะไรก็ตามที่ไม่สอดคล้องกับแนวคิดอันนี้ หรือที่สงสัยว่าเป็นแนวคิดที่จะนำสังคมมุสลิม ไปออกนอกเส้นทาง สังคมมุสลิมก็จะเสนอทางออกในรูปแบบของการเสนอแนะ และให้ข้อคิดเห็นปรึกษาหารือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหมือนนโยบายบางอย่างของรัฐที่อาจจะกระทบต่อความเชื่อมั่นของมุสลิมและวัฒนธรรมของตน ความเข้มแข็งของสังคมมุสลิมที่ยึดในสายเชือกแห่งหลักศรัทธาเป็นปัจจัยที่ละเอียดอ่อนที่สามารถตรวจสอบสิ่งแปลกปลอม (alien) ที่เข้ามาแอบแฝงในสังคมมุสลิมได้ทุกยุคทุกสมัย

บทบาทของสตรีไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ความจริงการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยมุสลิมเกิดขึ้น ได้ก็ด้วยการร่วมมือของประชาชนในกลุ่มนั้น กลุ่มสตรีไทยมุสลิมก็มีบทบาทไม่น้อยไปกว่ากลุ่มบุรุษ เพราะแต่ละกลุ่มได้มีความสำคัญในการช่วยกันผลักดันสังคมไปสู่ความก้าวหน้าในด้านต่างๆ เช่น เศรษฐกิจ การเมือง และด้านสังคม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คลมนรรัตน์ บากา (2540) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทด้านสังคมเศรษฐกิจ และการเมือง ของสตรีไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลจากการศึกษาวิจัยสรุปได้ว่า สตรีไทยมุสลิมในแต่ละจังหวัดมีบทบาททางด้านสังคมที่เหมือนกัน กล่าวคือสตรีไทยมุสลิมในจังหวัดปัตตานีมีบทบาททางสังคมในระดับปานกลางมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 86.3 รองลงมาคือ มีบทบาทในระดับสูงคิดเป็นร้อยละ 13.8 ส่วนสตรีไทยมุสลิมในจังหวัดยะลา มีบทบาททางด้านสังคมในระดับปานกลางมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 87.5 รองลงมาคือ มีบทบาทในระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 12.5 และสตรีไทยมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสมีบทบาท

ทางด้านสังคมในระดับปานกลางมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 86.3 รองลงมาคือ มีบทบาทในระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 13.8

สำหรับบทบาทในการบริหาร ครอบครัวของสตรีไทยมุสลิม ปรากฏว่าสตรีไทยมุสลิมในแต่ละจังหวัดมีบทบาทในการบริหารครอบครัวที่เหมือนกัน กล่าวคือสตรีไทยมุสลิมในจังหวัดปัตตานีมีบทบาทในการบริหารครอบครัวในระดับปานกลางมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 70.0 รองลงมาคือ มีบทบาทในระดับสูงคิดเป็นร้อยละ 30.0 ส่วนสตรีไทยมุสลิมในจังหวัดยะลา มีบทบาทในการบริหารครอบครัว ในระดับปานกลางมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 70.0 รองลงมาคือ มีบทบาทในระดับสูง ระดับต่ำ และระดับต่ำมาก คิดเป็นร้อยละ 23.8, 5.0 และ 1.3 ตามลำดับ และสตรีไทยมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสมีบทบาทในการบริหารครอบครัวในระดับปานกลางมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 70.0 รองลงมาคือมีบทบาทในระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 30.0

สำหรับบทบาทในการเชิญชวนให้คนในหมู่บ้านออกมาพัฒนาชุมชนของสตรีไทยมุสลิม ปรากฏว่าสตรีไทยมุสลิมในแต่ละจังหวัดมีบทบาทในการเชิญชวนให้คนในหมู่บ้านออกมาพัฒนาชุมชนที่เหมือนกัน กล่าวคือสตรีไทยมุสลิมในจังหวัดปัตตานีมีบทบาทในการเชิญชวนให้คนในหมู่บ้านออกมาพัฒนาชุมชน ในระดับต่ำมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 36.3 รองลงมาคือ มีบทบาทในระดับปานกลาง ระดับต่ำมาก และระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 35.0, 23.8 และ 5.0 ตามลำดับ

ส่วนสตรีไทยมุสลิมในจังหวัดยะลา มีบทบาทในการเชิญชวนให้คนในหมู่บ้านออกมาพัฒนาชุมชนในระดับปานกลางมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 37.5 รองลงมาคือ มีบทบาทในระดับต่ำ ระดับต่ำมาก และระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 35.0, 18.8 และ 8.8 ตามลำดับ และสตรีไทยมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสมีบทบาทในการเชิญชวนให้คนในหมู่บ้านออกมาพัฒนาชุมชนในระดับต่ำมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 36.3 รองลงมา คือ มีบทบาทในระดับปานกลาง ระดับต่ำมาก และระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 35.0, 23.8 และ 5.0 ตามลำดับ

สำหรับบทบาททางด้านเศรษฐกิจของสตรีไทยมุสลิม ปรากฏว่าสตรีไทยมุสลิมในแต่ละจังหวัดมีบทบาททางด้านเศรษฐกิจที่เหมือนกัน กล่าวคือสตรีไทยมุสลิมในจังหวัดปัตตานีมีบทบาททางด้านเศรษฐกิจในระดับปานกลางมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 66.3 รองลงมาคือ มีบทบาทในระดับต่ำ และระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 32.5 และ 1.3 ตามลำดับ ส่วนสตรีไทยมุสลิมในจังหวัดยะลามีบทบาททางด้านเศรษฐกิจในระดับปานกลางมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 75.0 รองลงมา มีบทบาทในระดับต่ำ คิดเป็นร้อยละ 25.0 และสตรีไทยมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสมีบทบาททางด้านเศรษฐกิจในระดับปานกลางมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 63.8 รองลงมา คือ มีบทบาทในระดับต่ำ และระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 35.0 และ 1.3 ตามลำดับ

สำหรับบทบาททางด้านการเมืองของสตรีไทยมุสลิม ปรากฏว่า สตรีไทยมุสลิมในแต่ละจังหวัดมีบทบาททางด้านการเมืองที่เหมือนกัน กล่าวคือ สตรีไทยมุสลิมในจังหวัดปัตตานีมีบทบาททางด้านการเมือง

ที่สุด คิดเป็นร้อยละ 80.0 รองลงมาคือ มีบทบาทในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 20.0 และสตรีไทยมุสลิมในจังหวัดนครราชสีมาบทบาทในการเป็นหัวคะแนนเพื่อช่วยหาเสียงเลือกตั้งในระดับต่ำมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 88.8 รองลงมาคือ มีบทบาทในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 11.2 และเมื่อเปรียบเทียบบทบาทในการเป็นหัวคะแนนเพื่อช่วยหาเสียงเลือกตั้งของสตรีไทยมุสลิมในแต่ละจังหวัดปรากฏผลดังนี้

สตรีไทยมุสลิมในจังหวัดปัตตานีมีบทบาทในการเป็นหัวคะแนนที่ช่วยหาเสียงเลือกตั้งในระดับต่ำมากกว่า สตรีไทยมุสลิมในจังหวัดยะลา ถึงร้อยละ 3.8 แต่น้อยกว่า สตรีไทยมุสลิมในจังหวัดนครราชสีมาถึงร้อยละ 5.0

สตรีไทยมุสลิมในจังหวัดปัตตานีมีบทบาทในการเป็นหัวคะแนนที่ช่วยหาเสียงเลือกตั้งในระดับปานกลางมากกว่าสตรีไทยมุสลิมในจังหวัดนครราชสีมาถึงร้อยละ 3.7 แต่น้อยกว่าสตรีไทยมุสลิมในจังหวัดยะลาถึงร้อยละ 5.0

สตรีไทยมุสลิมในจังหวัดปัตตานีมีบทบาทในการเป็นหัวคะแนนที่ช่วยหาเสียงเลือกตั้งในระดับสูงมากกว่าสตรีไทยมุสลิมในจังหวัดยะลาและสตรีไทยมุสลิมในจังหวัดนครราชสีมา ถึงร้อยละ 1.3

สังคมมุสลิมกับการศึกษา

สังคมมุสลิมให้ความสนใจต่อการศึกษเป็นอย่างดี การศึกษาที่อยู่ในกรอบแห่งธรรมะ การศึกษาที่ยืนอยู่บนหลักแห่งความเป็นเอกะของอัลลอฮ์เป็นเรื่องสำคัญที่ละวันไม่ได้ ด้วยเหตุนี้สังคมมุสลิมได้จัดระบบการศึกษาให้บุตรหลานได้เล่าเรียนพื้นฐานทางศาสนาอิสลามเป็นเบื้องแรก ได้ร่วมกันจัดการศึกษาตั้งแต่วัยก่อนเข้าเรียนในระบบประถมศึกษา ยิ่งปัจจุบันนี้พ่อแม่มีความพร้อมที่จะจัดการศึกษาทางศาสนาให้แก่ลูกๆ เพราะไม่แน่ใจว่าเมื่อพวกเขาเติบโตขึ้นมา พวกเขาจะไปเข้าเรียนต่อในระดับสูงขึ้นไปไหนอย่างไร การเตรียมความพร้อมทางศาสนาให้แก่ลูกๆ มิใช่เรื่องมง่าย แต่เป็นการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ลูกๆ เป็นการสร้างเกราะคุ้มกันให้ลูกๆ และเป็นที่น่าสังเกตว่า คือบุตรหลานของสังคมมุสลิมทุกแห่งหนสามารถท่องจำคัมภีร์ สัน ๓ จากพระมหาคัมภีร์อัลกรุอันได้เป็นอย่างดี การท่องจำของเด็ก ๆ เหล่านี้มีความหมายมากสำหรับสังคมมุสลิม เพราะการอ่านออกเขียนได้พร้อมและการที่มีความสามารถท่องจำอัลกรุอันของเดพวกเขาได้นั้นเป็นมรดกอิสลามอันล้ำค่าของสังคมมุสลิม

ในบางพื้นที่และบางตำบลของจังหวัดชายแดนภาคใต้มีสถาบันการท่องจำอัลกรุอัน ซึ่งพบว่า มีลูกหลานมุสลิมมากมายที่สามารถท่องจำอัลกรุอันทั้งเล่ม อันนี้ถือว่าเป็นสิริมงคลอันยิ่งใหญ่สำหรับสังคมมุสลิมไทยโดยทั่วไป

สังคมนุสลิมนับเป็นสังคมพลวัตร

ศาสนาอิสลามและคำสอนของศาสนานั้นไม่ขัดต่อหลักวิชาการสมัยใหม่ อิสลามสอนให้มุสลิมศึกษา พิจารณาสรรพสิ่งภายใต้แผ่นดินฟ้า บนหน้าแผ่นดิน และบนผืนน้ำ โดยให้ใช้สติปัญญาที่พระองค์อัลลอฮ์เจ้าได้ ประทานมาให้ ยิ่งไปกว่านั้นอิสลามยังสอนให้มนุษย์พยายามออกไปค้นหาสิ่งมหัศจรรย์ที่อยู่ภายนอกโลกนี้ และพวกเขาไม่สามารถออกไปนอกโลกได้หากไม่มีวิชาความรู้

สังคมนุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้และทั่วๆ ไปเป็นสังคมที่เคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา เป็นสังคมที่ต้องการค้นหาคำตอบอย่างมีเหตุผลในรูปแบบที่สอดคล้องกับหลักคุณธรรมจริยธรรม ตัวอย่างเช่น

- 1) ด้านการแต่งกาย
- 2) ด้านการซื้อขาย
- 3) ด้านการกินและการดื่ม
- 4) ด้านการแต่งงาน
- 5) ด้านการเรียนการสอน
- 6) ด้านการออมทรัพย์
- 7) และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสังคม

สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องที่สังคมนุสลิมได้ให้ความสำคัญเป็นพิเศษ เพราะเป็นแนวปฏิบัติที่อาจจะแตกต่างกับสังคมโลกิยะนิยม (secularism) ที่คิดว่าการได้มาซึ่งความสุขของตนเองในโลกนี้เป็นที่เพียงพอแล้ว และชีวิตของมนุษย์จะไม่เกี่ยวข้องกับโลกหน้าเลย (Hereafter) ส่วนสังคมนุสลิมต้องถามตนเองอยู่เสมอว่าทำไมต้องแต่งกายมิดชิด และการแต่งกายอย่างไรที่เหมาะสม การแต่งกายแบบนี้ถูกต้องตามหลักการอิสลามหรือเปล่า เพราะอะไร และทำไม แม้กระทั่งการบริโภคอาหารและเครื่องดื่ม มุสลิมจะถามว่าอาหารชิ้นนี้ได้มาอย่างไร ใก้ตัวนี้เชือดด้วยวิธีใด การแต่งงานบ่าวสาวคู่นี้ได้จัดทำขึ้นในรูปแบบใด และทรัพย์สมบัติก่อนนี้ได้มาอย่างไร คำถามต่างๆ เหล่านี้มีขึ้นเพื่อต้องการคำตอบที่สามารถยอมรับได้ ซึ่งในตัวของมันเองนั้นได้สร้างกรอบแห่งการเคลื่อนไหวและการคงที่อยู่ด้วยแล้ว

ในการออมทรัพย์นั้น ขณะนี้สังคมนุสลิมได้จัดตั้งองค์กรขึ้นมารองรับในรูปแบบที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน ฝ่ายเจ้าหน้าที่ของรัฐก็ได้ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือและให้ความสะดวกต่างๆ เพื่อจะได้นำการปฏิบัติของสังคมนุสลิมไปสู่เป้าหมายที่ได้วางไว้ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคอาหารและเครื่องดื่ม และแม้แต่การบริโภคเนื้อสัตว์ โดยทั่วสังคมไทยได้ให้ความสำคัญกับเรื่องนี้เป็นอย่างมาก เพราะหากการปฏิบัติไม่เป็นไปตามแนวทางของอิสลามก็ถูกสังคมนุสลิมทั้งในและต่างประเทศไม่ให้การยอมรับ ดังนั้นโดยภาพรวมแล้ว แนวคิดของสังคมนุสลิมเป็นแนวคิดที่สร้างสรรค์สังคมนุสรณ์กรอบของคุณธรรมและจริยธรรม

หากมุสลิมคนใดยังไม่เคยรับรู้เรื่องต่างๆ ที่ได้กล่าวมาข้างต้น และแน่ใจว่าสิ่งที่ตนเคยปฏิบัติมานั้น ไม่เป็นไปตามหลักการอิสลาม ก็สามารถจะเรียนรู้และปฏิบัติตามได้ ซึ่งเห็นได้ว่าหลักการอิสลามมิได้มีการเปลี่ยนแปลง แต่ผู้ปฏิบัติได้เปลี่ยนแปลงจากสิ่งที่ไม่เคยรับรู้มาสู่แนวปฏิบัติที่อิสลามได้กำหนดไว้ และนี่คือส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางวัฒนธรรมของสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

การบริโภคอาหารและเครื่องดื่ม

สังคมมุสลิมในปัจจุบันได้ให้ความสนใจต่อพฤติกรรมกรรมการบริโภคเป็นอย่างมาก โดยละทิ้งสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับหลักการอิสลาม และหันมาเรียนรู้จากผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญทางโภชนาการ สังคมต้องเรียนรู้เรื่องสารผสมอาหารและเครื่องดื่ม โดยยึดหลักความถูกต้องและมีคุณประโยชน์ (*halalan tayyiba*) ข้อเท็จจริงเรื่อง "ฮาลาล" เป็นที่รู้จักกันในสังคมมุสลิม แต่สิ่งที่มุสลิมส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจคือส่วนผสมต่างๆ ที่มีอยู่เป็นส่วนประกอบของอาหารและเครื่องดื่ม และเนื่องจากปัจจุบันนี้มีการผลิตอาหารออกมามากมายในตลาดที่มีเครื่องหมายตรา ฮาลาล อยู่มากมาย จึงทำให้มุสลิมเกิดความสงสัยขึ้นมาว่าผลิตภัณฑ์เหล่านั้นได้ผลิตออกมาถูกต้องตามกระบวนการ ฮาลาล หรือเปล่า

การกล่าวถึงเรื่อง ฮาลาล เป็นการนำมิติใหม่มาสู่สังคมไทยโดยทั่วไป เพราะสังคมมุสลิมมีความเป็นห่วงต่อเพื่อนมุสลิมร่วมโลกว่า ที่ไม่แน่ใจว่าการผลิตอาหารจากโรงงานในประเทศไทยนั้นถูกต้องตามกฎหมายที่อิสลามกำหนดไว้หรือไม่ ถึงแม้ว่า ฮาลาล ในความหมายของสังคมมุสลิมจะมีความเข้าใจที่แตกต่างไปจากความเข้าใจของเพื่อนร่วมชาติก็ตาม แต่ความพยายามของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ก็ได้นำเรื่องนี้เข้าประชุมพิจารณาเพื่อให้โอกาสแก่ผู้ประกอบการได้เปลี่ยนยุทธศาสตร์ทางการตลาดในประเทศโลกมุสลิม และเพื่อให้มุสลิมได้บริโภคอาหารที่ถูกหลักอนามัยแบบอิสลาม ซึ่งการรับประทานอาหารที่ไม่ถูกหลักอิสลามนั้นถือว่าเป็นบาป ท่านอุมัร อัสศิดดีก ฆอลิฟะฮ์อิสลามท่านแรกได้แสดงความไม่สบายใจ เมื่อทราบว่ามีผลอินทผลัมที่เค้กรับใช้ในบ้านนำมามอบให้ท่านรับประทานนั้น เขาได้รับมาจากรางวัลที่ตัวเองได้มาจากการทำนายโชคชะตาแก่ชาวมุซริกคนหนึ่ง การที่ท่านอุมัร อัสศิดดีก ไม่สบายใจนั้นเพราะท่านทราบดีว่าเนื้อหนังมังสาที่ออกขายและเจริญเติบโตขึ้นมาจากสิ่งต้องห้ามนั้นเป็นเหยื่ออันโอชะของไฟนรก

สิ่งเหล่านั้นเมื่อนำมาวิเคราะห์ อาจดูเหมือนจะไม่มีแก่นสาระสำคัญในการพัฒนาสังคมมนุษย์ แต่ถ้าได้ศึกษาให้ละเอียดจะพบว่าคำสอนของอิสลามในลักษณะนี้เป็นคำสอนที่ชี้ให้เห็นถึงการสร้างคุณค่าทางวัฒนธรรมและคุณค่าทางจริยธรรม เพราะมุสลิมเชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่นำมาบริโภคจากสิ่งต้องห้ามนั้น ผู้บริโภคจะถูกสอบสวนว่าเข้าได้สิ่งนั้นมาจากไหน และได้มาอย่างไร ด้วยเหตุนี้ สังคมมุสลิมโดยทั่วไปจะ

คอยให้คำตัดสินหมุ่คณะและลูกหลานของคุณอยู่เสมอว่า ควรเลือกบริโภคอาหารและเครื่องดื่มอย่างไรที่
อนุมัติและมีคุณประโยชน์แบบ **หะลาอ์น ไคยิบา** (*halalan tayyiba*: Qur'an, 2:167.)

วัฒนธรรมการแต่งกาย

สังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยทั่วไปแล้วจะแต่งกายมิดชิดเรียบร้อยโดยเฉพาะกลุ่มสตรี
มุสลิมซึ่งจะบ่งบอกว่าคุณเป็นใครมาจากไหน ใครก็ตามที่แต่งกายไม่เรียบร้อยจะถูกมองว่าไม่เข้าใจหลักการ
ศาสนาอิสลาม และเมื่อถามว่าทำไมจะต้องแต่งกายอย่างมิดชิด คำตอบก็น่าจะมองเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิด
ขึ้นกับลูกผู้หญิงในสังคมไทยทุกวันนี้ซึ่งไม่มีใครอยากให้เห็นลูกผู้หญิงโคจรแกว่งแกว่ง ถูกเอารัดเอาเปรียบ ถูกทำ
ร้ายร่างกาย ที่เป็นเช่นนี้นั้นส่วนหนึ่งก็เพราะลูกผู้หญิงแต่งกายไม่เรียบร้อย และเพื่อป้องกันมิให้เรื่องเหล่านี้
เกิดขึ้น มุสลิม “จงสวมเสื้อผ้าให้มิดชิด ไม่ควรปฏิบัติเหมือนพวก **ญะฮิลียะฮ์**” (al-Ahdhab: 33, al-Nur :31)

ทุกวันนี้ การแต่งกายของนักเรียนนักศึกษา ครูบาอาจารย์และข้าราชการของมุสลิม โดยทั่วไปแล้วได้
ยึดแนวทางที่เรียบร้อย ปกปิดร่างกาย คุณภาพเรียบร้อย ไม่สร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น การแต่งกายของ
มุสลิมะฮ์และมุสลิม (หญิงและชาย) ในลักษณะนี้ โดยปกติแล้วจะไม่ทำในสิ่งที่ต้องห้าม และสันนิฐานว่าการ
ปฏิบัติเช่นนี้จะนำมาซึ่งความปลอดภัยแก่ตนเอง การเปลี่ยนแปลงในการแต่งกายของสังคมมุสลิมไทยในยุคนี้
ปรากฏเห็นได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

การตื่นตัวของสังคมมุสลิมในประเทศไทยเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้สร้างความสนใจแก่ทุกฝ่าย เป็นเหตุให้มี
คำถามขึ้นมามากว่ามันเกิดอะไรขึ้นในสังคมส่วนนี้ของโลก มันเป็นประเพณีนิยม หรือมันเป็นไปตามคำสอนของ
อิสลาม และมันมีคุณงามความดีอะไร (wisdom) ที่ซ่อนเร้นอยู่ภายใต้คำสอนอันนี้ ประโยคเชิงคำถามเช่นนี้ไม่
ต้องการคำตอบ แต่ใครขอให้ทุกคนช่วยกันบอกถึงความมีนัยของคำสอนอันนี้แก่ทุกคนที่ต้องการทำความเข้าใจ

วัฒนธรรมการมีครอบครัว

อิสลามสนับสนุนให้ทุกคนมีครอบครัว เพราะการมีครอบครัวนั้นจะนำมาซึ่งความสุขในชีวิต
อิสลามสอนให้ระมัดระวังในการหาคู่ โดยให้ยึดเอาหลักศรัทธาเป็นบรรทัดฐาน และเชื่อว่าคู่ครองที่มีความ
ศรัทธาเหมือนกันจะไม่สร้างความสับสนวุ่นวายให้เกิดขึ้นในครอบครัว สังคมมุสลิมให้ความสนใจในเรื่องนี้
เป็นพิเศษ

เมื่อประมาณสี่สิบปีที่ผ่านมาสังคมมุสลิมเกิดผิดหวังกับลูก ๆ เป็นอย่างมาก เพราะลูกๆ ได้ไปแต่งงาน
กับผู้ที่ไม่มีหลักศรัทธาเดียวกัน ปัญหาที่เกิดขึ้นคือทายาทที่ออกมาดูโลกนั้นไม่รู้จะหันหน้าไปหาใคร เพราะ
เครือญาติทั้งสองฝ่ายไม่ยอมอ่อนข้อให้แก่กัน เมื่อบุตรหลานมุสลิม ได้เรียนรู้หลักการอิสลามมากยิ่งขึ้น เมื่อมี

ครูบาอาจารย์มุสลิมในระดับอุดมศึกษามากยิ่งขึ้น การดูแลและการให้คำปรึกษาก็ทั่วถึง การพบปะปรึกษาหารือระหว่างกลุ่มก็เกิดขึ้นเป็นระยะๆ ทำให้ทุกคนได้เรียนรู้หลักคำสอนของอิสลาม และรู้ว่าการมีความศรัทธาเหมือนกันในการหาผู้ครองนั้นเป็นเรื่องจำเป็นในการสร้างครอบครัว แนวคิดการของหนุ่มสาวมุสลิมที่จะปลื้มอกปลื้มใจห่างจากสังคมมุสลิมไปอยู่ในสังคมอื่นก็ลดน้อยลง ปัจจุบันนี้ การเปลี่ยนแปลงแนวคิดผ่านการค้นหาหลักสัจธรรมด้วยการใช้เหตุผลได้สร้างความเป็นปึกแผ่นแก่สังคมคนหนุ่มสาวมุสลิม และทำให้แต่ละคนรู้จักจุดยืนที่แท้จริงของตนเอง (al-Baqarah: 221) เพื่อปกป้องมิให้เกิดความวุ่นวายขึ้นในสังคมอิสลามสนับสนุนให้คนหนุ่มสาวได้มีครอบครัว เพราะการมีครอบครัวเป็นการนำมาซึ่งความสุข และเมื่อต้องการมีครอบครัวก็ต้องไม่ไปสร้างความยุ่งยากให้แก่ผู้อื่น เช่น ไปของหมั้นกับผู้หญิงที่ผู้ชายอื่นได้ทำการขอหมั้นไว้แล้ว (อัคคาร์ลุกฎนี /3053)

วัฒนธรรมการซื้อขาย

สังคมมุสลิมทราบดีว่าการซื้อขายของสังคมมุสลิมยังไม่เป็นไปตามหลักการของอิสลาม เพราะรูปแบบการกู้ยืมและแหล่งการลงทุนก็มีได้มาจากองค์กรมุสลิม จึงเป็นเหตุให้ระบบการซื้อขายมีผลกระทบต่อการค้าของมุสลิม ด้วยเหตุนี้นักวิชาการมุสลิมพร้อมนักธุรกิจได้พยายามจัดตั้งสหกรณ์ออมทรัพย์ขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีชื่อแตกต่างกัน โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้ประชาชนได้กู้ยืมเงิน ไปลงทุนและนำเงินมาฝากตามระบบของอิสลาม

การเริ่มต้นของสังคมมุสลิมในขณะนี้ ก็เพื่อเป็นการเบิกทางให้เจ้าหน้าที่ของรัฐที่รับผิดชอบได้รับรู้ว่าสังคมมุสลิมมองเห็นว่าธนาคารอิสลามจำเป็นจะต้องจัดตั้งขึ้นในประเทศไทย เนื่องจากหากมีการจัดตั้งธนาคารอิสลามขึ้นในประเทศไทย อาจจะมีนักลงทุนจากกลุ่มประเทศมุสลิมมาลงทุนในโรงงานต่างๆ ที่เจ้าของเป็นคนไทย โดยเฉพาะโรงงานที่ผลิตอาหารหะฮาล ทางฝ่ายนักธุรกิจไทยก็จะมีความสะดวกในการใช้บริการธนาคารอิสลามเพื่อทำธุรกิจกับกลุ่มประเทศมุสลิม

อย่างที่ทราบกันแล้วว่าสหกรณ์ออมทรัพย์อิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ดำเนินการไปด้วยดี มีผลกำไรเป็นที่น่าพอใจ ทำให้จังหวัดอื่นๆ ที่มีองค์กรมุสลิมได้จัดตั้งสหกรณ์ออมทรัพย์ขึ้นในลักษณะเดียวกัน

เมื่อพูดถึงวัฒนธรรมการซื้อขายในอิสลามแล้ว เราจะพบว่าอิสลามได้ห้ามทำการค้าขายหลายประเภท ซึ่งการค้าขายเหล่านั้นมีการหลอกลวง ได้มาจากทรัพย์สินที่ต้องห้าม หรือกรรมยังเป็นสิทธิ์ของผู้อื่น โดยวิธีการที่ไม่ยุติธรรมและคดโกง จนเป็นเหตุให้เกิดทะเลาะกันขึ้นระหว่างพี่น้องมุสลิมด้วยกัน การค้าขายที่ต้องห้ามเหล่านี้มีลักษณะเช่นนี้

เมื่อมุสลิมได้ซื้อสินค้าอย่างหนึ่งมา จะไม่อนุญาตแก่เขาให้ขายสินค้านั้นแก่ผู้อื่นจนกว่าเขาจะมีสิทธิ์ในตัวสินค้านั้น ท่านท่านศาสดามุฮัมมัดศอลลัลล่อฮูอะลัยฮิวะสลัลมได้กล่าวไว้ความว่า “ไม่อนุมัติให้นำราคา

ที่ได้จากสิ่งที่จะต้องห้ามมารับประทานหรือดื่ม” (อัลคารุฎฎูนี/2793 และ “เมื่อท่านได้ซื้อสิ่งหนึ่งสิ่งใดท่านอย่าขายมันจนกว่าท่านจะได้มีสิทธิในสิ่งนั้น” (อัลคารุฎฎูนี/2796,) ท่านศาสดาได้กล่าวเช่นกันว่า ความว่า “ใครที่ซื้ออาหารมา จงอย่าขายมันจนกว่าท่านจะได้มีสิทธิในตัวมันอย่างสมบูรณ์” (อัลคารุฎฎูนี/2798)

นโยบายของรัฐกับการเปลี่ยนแปลงสังคมมุสลิม

คณะกรรมการวิสามัญวุฒิสภา ได้ชี้แจงปัญหาต่างๆ ของสังคมมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้ว่า

1. ความแตกต่างด้านศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม

ชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ นับว่าเป็นประชากรกลุ่มใหญ่ของภูมิภาคนี้ และเป็นประชากรที่มีความแตกต่างจากอนุภาคอื่นๆ ทั้งด้านศาสนาและวัฒนธรรม กล่าวคือ เป็นชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลามและมีวิถีชีวิตตามครรลองของวัฒนธรรมอิสลาม ซึ่งเป็นวัฒนธรรมหรือข้อปฏิบัติที่จะมีผลต่อมุสลิมทั้งชีวิตในโลกนี้และโลกหน้า โดยมีภาษาอาหรับเป็นภาษาในการปฏิบัติศาสนกิจและวัฒนธรรมบางประการ เช่น การละหมาด การกล่าวคำทักทาย ฯลฯ

ส่วนในชีวิตประจำวัน ชาวไทยมุสลิมส่วนใหญ่ในภูมิภาคนี้จะใช้ภาษามลายูในการสื่อสาร ทั้งนี้ด้วยความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ในอดีตภูมิภาคส่วนนี้เคยเป็นศูนย์กลางการศึกษาอิสลามของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ฉะนั้น ภาษาที่ใช้ในการถ่ายทอดคัมภีร์อิสลามอันล้ำค่า ทั้งการแต่งตำรา การเรียนการสอนและการบรรยายก็คือภาษามลายู ด้วยเหตุนี้ภาษามลายูจึงมีความสำคัญและมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิมในภูมิภาคนี้ ภาษามลายูเป็นภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ภาษามลายูที่ใช้ในการจัดเขียนและแต่งตำราเป็นภาษามลายูอักษรยาวีซึ่งยังคงความโดดเด่นอยู่ในกลุ่มภาคพื้นนูซันตารา คราบจนปัจจุบัน

ด้วยความที่มีลักษณะเฉพาะของชาวไทยมุสลิมดังที่ได้กล่าวมานี้ ทำให้เกิดความคิดที่แตกต่างกันไปของพี่น้องชาวไทยผู้นับถือศาสนาอื่นๆ รวมทั้งข้าราชการที่มีไข่มุสลิม และเนื่องจากขาดความรู้ ความเข้าใจในลักษณะเฉพาะดังกล่าวของรัฐและข้าราชการบางส่วน จึงได้กำหนดนโยบาย ออกกฎระเบียบต่างๆ ที่ไม่สอดคล้องและขัดต่อหลักการของศาสนาและวัฒนธรรมอิสลาม การปฏิบัติเช่นนี้อาจจะนำไปสู่ความขัดแย้งในแนวความคิดและแนวปฏิบัติที่ไม่มีใครต้องการ

2. ข้อผิดพลาดจากการใช้นโยบายผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของรัฐบาลในอดีต

รัฐบาลหลายยุคหลายสมัยในอดีตได้ดำเนินนโยบายที่ผิดพลาด คือ บิดเบือนนโยบายผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม อันเป็นความพยายามที่จะทำให้ชาวมุสลิมไม่สนใจวัฒนธรรมและเอกลักษณ์เดิมของตนเอง และหันไปยึดถือวัฒนธรรมของชาติที่กำหนดโดยพุทธศาสนาเป็นหลัก ซึ่งนโยบายดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นการ

อพยพชนต่างถิ่น ต่างศาสนา เข้ามาอยู่ในพื้นที่ หรือ การบังคับให้ตั้งพระพุทธรูปในโรงเรียน แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงความไม่เข้าใจของฝ่ายรัฐบาล วัฒนธรรมการปฏิบัติตามหลักการอิสลาม และการไม่ให้ความสำคัญต่อชาวมุสลิมในการรักษาเอกลักษณ์ของตน ซึ่งส่งผลให้เกิดความรู้สึกหวาดระแวงว่ารัฐบาลต้องการที่จะทำลายศาสนา และวัฒนธรรมของพวกเขา

3. เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลขาดความรู้ความเข้าใจในปัญหา

เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลในระดับต่างๆ จำนวนไม่น้อยที่ขาดความรู้ความเข้าใจในวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิมและขาดทักษะในการสื่อสารด้วยภาษามลายู ซึ่งทำให้ทั้งขาดความเข้าใจถึงสภาพปัญหาและสาเหตุอย่างแท้จริง ตลอดจนอาจกลายเป็นที่มาของปัญหา

4. ประชาชนไม่นิยมใช้ภาษาไทย

ประชาชนชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในอดีตมีผู้ใช้ภาษาไทยไม่มากนัก ทั้งนี้เพราะปัจจัยต่างๆ อาทิ การขาดโอกาสการเรียนในระบบโรงเรียน ซึ่งอาจสืบเนื่องมาจากฐานะทางเศรษฐกิจ ระยะทางระหว่างโรงเรียนกับบ้านไกลจากกันมาก ไม่สะดวกในการเดินทาง ตลอดจนการตั้งใจไม่ส่งบุตรหลานเข้าเรียน และไม่ส่งเสริมให้เรียนในระดับสูงขึ้นกว่าระดับภาคบังคับคือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หรือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ทั้งนี้เพราะการผูกเชื่อมโยงกันระหว่างการเรียนในระบบโดยการใช้ภาษาไทยในการสื่อสารกับการเสี่ยงกับความเป็นมุสลิมที่อาจสูญหายไป ทั้งนี้เพราะสาระที่จะต้องศึกษา ต้องเชื่อ ต้องปฏิบัติหลายประการ ขัดต่อหลักการอิสลาม

นอกจากนั้น จากการที่มุสลิมในภูมิภาคนี้เป็นผู้ที่ใช้สองภาษาโดยมีภาษามลายูเป็นภาษาหลัก และใช้ภาษาไทยเฉพาะแต่ในโรงเรียนสำหรับนักเรียน และใช้เป็นทางการสำหรับผู้ใหญ่ ซึ่งในอดีต แม้แต่ในระบบโรงเรียน เพื่อให้เกิดความสะดวกแก่ผู้สอนก็ดี และช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจขึ้นก็ดี ครูจำนวนไม่น้อยจึงใช้ภาษามลายูในการสื่อสารและการเรียนการสอน เปรียบได้กับครูที่ใช้ภาษาไทยในการสอนภาษาอังกฤษ

ด้วยการเป็นผู้ใช้ 2 ภาษาและภาษาไทยไม่คล่อง ทำให้กลายเป็นอุปสรรคในการติดต่อสื่อสารกับข้าราชการ โดยไม่สามารถสื่อสารให้ข้าราชการเข้าใจได้หรือข้าราชการไม่สามารถสื่อสารให้ประชาชนเข้าใจได้

5. ความไม่เท่าเทียมกันในด้านเศรษฐกิจ และโอกาสทางสังคม

ความล่าช้าในการพัฒนาเศรษฐกิจ และการค้อยโอกาสทางสังคมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชาวมุสลิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำบางคนมีความรู้สึกว่ารัฐบาลไม่จริงใจต่อชาวมุสลิม ทั้งๆ ที่โดยข้อเท็จจริงแล้วปัญหาเหล่านี้เกิดขึ้นกับประชาชนกลุ่มอื่นๆ ของประเทศ และยังมีตลอดไป ไม่ว่าจะรัฐบาลจะช่วยเหลืออย่างไร ประกอบกับมีข้อจำกัดบางประการ ในการที่ชาวมุสลิมบางกลุ่มไม่สามารถเข้าร่วมใน

กระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจใหม่ๆ ที่มีระบบเงื่อนไขต่างๆ แตกต่างไปจากการดำเนินชีวิตตามประเพณี สภาพเหล่านี้ส่งผลให้ความพยายามของรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาทำได้ในขอบเขตจำกัด

รัฐบาลควรมีนโยบายที่ชัดเจนในการพัฒนาพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

โดยมีเป้าหมายหลัก เพื่อให้สภาพการดำรงชีวิตของประชาชนในเรื่องของรายได้ สภาพโครงสร้างพื้นฐาน การให้บริการของรัฐในเรื่องต่างๆ มีความเจริญทัดเทียมกับภูมิภาคอื่นๆ ซึ่งแนวทางการพัฒนาดังกล่าว จะเป็นการลดช่องว่างในด้านเศรษฐกิจและโอกาสทางสังคม ที่มักจะถูกนำมากล่าวอ้างเป็นเงื่อนไขในการเรียกร้องขอความเป็นธรรมอยู่เสมอ (2542 รายงานการพิจารณาของ คณะกรรมาธิการวิสามัญศึกษาปัญหา 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สงขลาและสตูล วุฒิสภา กองกรรมาธิการสำนักงานกรรมาธิการวุฒิสภา)

เมื่อคู่มือเสนอแนะของคณะกรรมาธิการวุฒิสภาแล้วพบว่ามีความคิดที่นำสังคมมุสลิมไปสู่การเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ สนับสนุนให้พวกเขาได้มีโอกาสยึดมั่นในหลักความเชื่อที่มีอยู่พร้อมทั้งสนใจการเรียนการสอนภาษาไทยและภาษาถิ่นพร้อมทั้งภาษามลายูกลาง ยิ่งไปกว่านั้นยังส่งเสริมให้สังคมมุสลิมยึดมั่นในวัฒนธรรมของคนอีกด้วย

นโยบายความมั่นคงแห่งชาติในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

นโยบายความมั่นคงแห่งชาติได้สร้างความเข้มแข็งแก่สังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่น นโยบายต่างประเทศ ทางรัฐบาลได้เสริมสร้างและยกระดับความสัมพันธ์ร่วมมือทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมกับประเทศมุสลิม โดยพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของฝ่ายไทยในการดำเนินความสัมพันธ์ทางรัฐบาลให้เร่งรัดเพิ่มประสิทธิภาพหน่วยงานของรัฐในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในการติดต่อสัมพันธ์กับต่างประเทศโดยเฉพาะประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อรองรับการขยายตัวของความร่วมมือและการพัฒนา ทั้งนี้ โดยมีเป้าหมาย ให้ประเทศมุสลิมมีทัศนคติที่ดีต่อประเทศไทย และร่วมมือในการลงทุนมากยิ่งขึ้น โดยจะสนับสนุนให้ชาวมุสลิมมีส่วนสำคัญในการติดต่อสัมพันธ์กับประเทศมุสลิมและประเทศเพื่อนบ้าน พร้อมทั้งส่งเสริมให้มีความรู้ภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอาหรับและภาษามลายู ยิ่งไปกว่านั้น ทางสภาความมั่นคงแห่งชาติยังได้สนับสนุนประชาชนและหน่วยงานของรัฐให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน โดยที่พยายามให้เจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถใช้ภาษามลายูถิ่นดีขึ้น และผู้นำมุสลิมและประชาชนสามารถใช้ภาษาไทยได้ดีขึ้น

สิ่งต่างๆ เหล่านี้เกิดขึ้นได้เพราะความพยายามหน่วยงานของรัฐที่มีต่อประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยที่ต้องการให้ความมั่นคงความสงบสุขเกิดขึ้นในส่วนนี้ของประเทศ

สังคมมุสลิม จังหวัดชายแดนภาคใต้กับความสงบสุข

สังคมมุสลิมในจังหวัดภาคใต้เป็นสังคมที่รักความสงบเรียบร้อย รู้จักแก้ปัญหาด้วยตนเอง และสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ได้ดี รู้จักการเข้าร่วมปรึกษาหารือในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเป็นอยู่ โดยยึดหลัก *อซซุรอ* (ปรึกษาหารือ) มาเป็นบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิต สิ่งเหล่านี้จะเห็นได้จากตัวอย่างซึ่งหากมีการทะเลาะกันในครอบครัว และไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ ก็จะไปหาโต๊ะอิหม่าม หากไม่สามารถปรับความเข้าใจกันได้ก็จะไปหาสำนักงานกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และหากไม่สิ้นสุดครั้งนี้ก็จะไปพึ่งพาคาโต๊ะยุติธรรมที่ศาล และครั้งนี้จะเป็นที่สิ้นสุดของความขัดแย้ง

เมื่อก้าวถึงสังคมมุสลิมกับนโยบายรัฐบาล ก็จะเห็นได้ว่า นโยบายต่างๆ ของรัฐ ได้รับการสนองตอบเป็นอย่างดี และพร้อมกันได้เสนอแนะให้รัฐรับรู้ความต้องการของประชาชนโดยไม่เคยแสดงพลังไปในทางที่วุ่นวายในการแก้ไขปัญหามาของพวกเขามาก่อน ถ้าจะพูดให้ชัดเจนก็คือ สังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นสังคมที่รู้จักประองคอง เป็นสังคมที่อดทน และให้เกียรติผู้อื่น หากมีเหตุการณ์วุ่นวายเกิดขึ้น พวกเขาจะใช้แนวสันติวิธี เช่นการร่วมกันละหมาด *ฮายัต* ของวิงวอนต่ออัลลอฮ์ได้โปรดประทานความสงบสุขแก่สังคมและพลเมืองโดยทั่วไป ไม่ว่าเหตุการณ์วุ่นวายเกิดขึ้นที่ไหน และโดยทั่วไปแล้วสังคมมุสลิมเป็นสังคมที่เป็นห่วงเพื่อนมุสลิมด้วยกัน เพราะเขาเชื่อว่าผู้ศรัทธาในเอกองค์อัลลอฮ์นั้นเป็นพี่น้องกัน ส่วนใดของมุสลิมเจ็บปวด ส่วนอื่นๆ ของเขาก็เจ็บปวดไปด้วย และนี่คือเอกลักษณ์ของสังคมมุสลิม

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการเน้นย้ำพหุนิยมทางวัฒนธรรม โดยเน้นถึงการสร้างคุณภาพให้เกิดขึ้นในท่ามกลางความหลากหลายในกลุ่มบุคคล ผู้มีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

นโยบายนี้มีลักษณะเป็นการผ่อนปรนหรือปรับตัวเข้าหากัน กล่าวคือรัฐมีนโยบายให้ชาวไทยมุสลิมซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งในสังคมไทย มีวิถีชีวิตตามครรลองของศาสนาและวัฒนธรรมอิสลามควบคู่ไปกับการมีวิถีชีวิตตามวัฒนธรรมไทยที่ไม่ขัดต่อศาสนบัญญัติ สภาพการดังกล่าวนี้นับเป็นสิ่งปกติธรรมดาที่รัฐหรือชาติหนึ่งๆ ย่อมมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งหากแต่ละกลุ่มชนยอมรับในความหลากหลาย โดยประสานกันในความเหมือน และเคารพกันในความต่าง ความหลากหลายย่อมนำมาซึ่งความสวยงามและยอมรับซึ่งความสามัคคี ความมั่นคงในชาติในที่สุด

2. เสริมสร้างความมั่นใจแก่ผู้บริหาร ดังต่อไปนี้

2.1 พิจารณาบรรจุวิชาศาสนาอิสลามในหลักสูตรชั้นประถมศึกษาในโรงเรียนและปรับปรุงหลักสูตรวิชาศีลธรรมของศาสนาอิสลามสำหรับโรงเรียนที่มีนักเรียนมุสลิมเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้เพื่อสนองความต้องการของชุมชน และยังเป็นการดึงดูดให้ชาวมุสลิมนิยมส่งบุตรหลานเข้าไปเรียนในโรงเรียนรัฐบาลแทนที่จะไป

เรียนตามปอเนาะหรือโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนา ตลอดจนให้มีการสอนวิชาศาสนาอิสลามในสถาบันที่มีบทบาทในการผลิตครูให้กว้างยิ่งขึ้น เพื่อเตรียมครูที่จะไปสอนวิชานี้ให้มีจำนวนมากขึ้นอีกด้วย

2.2 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้นำมุสลิม ไม่ว่าจะเป็นผู้นำทางศาสนา ปัญญาชน นักวิชาการ นักหนังสือพิมพ์ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการชี้้นำการแก้ปัญหา และการพัฒนาในด้านต่างๆ อย่างจริงจัง

2.3 ผู้นำมุสลิมควรส่งเสริมให้มุสลิมศึกษากระแสการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของสังคม รวมทั้งเทคโนโลยีสมัยใหม่ครบเท่าที่ไม่ขัดต่อหลักศาสนา

2.4 ให้การเรียนรู้ภาษาไทยแก่เยาวชนมุสลิม เพื่อเปิดช่องทางความก้าวหน้าในโอกาสทางสังคมให้มากขึ้น โดยในขณะเดียวกันควรเปิดช่องทางให้เยาวชนมุสลิมได้มีโอกาสเรียนรู้ภาษามลายูท้องถิ่นควบคู่ไปด้วย เพื่อไม่ให้เกิดความรู้สึกในแง่ที่ว่ารัฐบาลจะพยายามแทรกแซงทางวัฒนธรรมแก่พี่น้องชาวมุสลิม

2.5 ส่งเสริมให้ข้าราชการและประชาชนที่นับถือศาสนาอื่นในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้มีการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมของชาวมุสลิม และให้ชาวมุสลิมเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของประชาชนผู้นับถือศาสนาอื่นๆ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจและปรับตัวให้เข้าได้กับวัฒนธรรมของกันและกัน เพื่อก่อให้เกิดความสมานฉันท์อย่างแท้จริง

2.6 ขยายขอบเขตการใช้ภาษามลายูท้องถิ่นในสื่อประเภทต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และการประชาสัมพันธ์ข้อมูลของรัฐในรูปแบบต่างๆ ให้มากยิ่งขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ เพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของทางราชการให้กับประชาชนผู้นับถือศาสนาอิสลามได้ทราบความเคลื่อนไหวต่างๆ อย่างถูกต้องมากขึ้น อันจะเป็นการป้องกันการบิดเบือนข้อมูลโดยผู้ที่ไม่หวังดี โดยทั้งนี้ การใช้ภาษามลายูในสื่อต่างๆ ควรกระทำควบคู่กับการใช้ภาษาไทยที่ดำเนินการอยู่เดิมด้วย เพื่อให้ได้มีการเรียนรู้ซึ่งกันและกันให้มากขึ้น

2.7 ควรส่งเสริมให้ทั้งชาวไทยมุสลิมและชาวไทยพุทธในภูมิภาคนี้ต่างสามารถดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมของตน โดยยอมรับในความหลากหลายทางวัฒนธรรม

บรรณานุกรม

กระทรวงมหาดไทย, คู่มือพัฒนาสตรีและเด็ก. กรุงเทพฯ : กองพัฒนาสตรีและเด็ก กรมการพัฒนาชุมชน. 2528.

ขัตติยา วรรณสูตร, สตรีเกษตรกรไทย : การศึกษาเฉพาะสตรีในเกษตรกรในเขตหนองจอกและบางปะอิน. เอกสาร โรเนียว. 2529.

คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สังคม, สถานภาพสตรีในปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : องค์กรศิลปการพิมพ์. 2523.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, บรรณาธิการ, รวมบทคัดย่อต่อวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2536.

ดลมนรจนี บากา และแวอุเซ็ง มะแคเฮาะ, รายงานการวิจัยเรื่อง สถานภาพสตรีไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้. ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. 2529.

นุริยะห์ นิมิวิเศษ, อิญาบกับสิทธิสตรีในอิสลาม. กรุงเทพฯ : เอคิสันเพรส โปรดักซ์. 2534.

ประสพชัย ยามาลีและวัฒนา รัตนวิจิตร, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์-พรบท 1-6. กรุงเทพฯ : บ.พิศนาคะการพิมพ์. 2514.

พิชัย รัตตกุล, “รองนายกรัฐมนตรีเรียกร้องผู้ชายไทยเข้ามีส่วนร่วมสนับสนุนพัฒนาสตรี” หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ. (28 สิงหาคม). 2528.

พันเอกนัฐพงศ์ เพทจารี ความยึดมั่นผูกพันในศาสนาอิสลามของคนไทยมุสลิมชนบท

จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีผลต่อพฤติกรรมด้านสังคม เศรษฐกิจและคุณภาพชีวิต
 วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาศึกษาศาสตร์เพื่อพัฒนาชนบท
 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2534.

ไพฑูริ์ อุด ละเอียดหวัง ความศรัทธาตามทฤษฎีของ เช็คคาเวด อัล-ฟาฏอนี
 วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาปรัชญา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2542.

มหาดไทย, กระทรวง, (กรมพัฒนาชุมชน), มปป. รายงานประชุมสัมมนาบทบาทที่มี
ส่วนร่วมของสตรีในชนบททางเศรษฐกิจและสังคม. กรุงเทพฯ : มปป.

มูหามัดรูยานี บากา การศึกษาวิเคราะห์ความเป็นหนึ่งเดียวของอัลลอฮ์ในซูเราะฮ์ อัล-อิกလာศ
 วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาปรัชญา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2544.

มัวราน สะมะฮุน, อัลกุรอานฉบับแปลภาษาไทย ภาคที่ 2. กรุงเทพฯ :
 ส.วงศ์เสงี่ยม. 2524.

มูนิเราะฮ์ บินตุ อับดุลเกาะฟูร์, อิสลามธรรมเนียมแห่งชีวิต. กรุงเทพฯ : มัสยิด
 สัจยยะดุลอิสลาม. 2532.

ยูโลน เกอหิม มนุษย์ในอิสลาม : ศึกษาวิเคราะห์ปฐมกำเนิดของมนุษย์ วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร
 มหาบัณฑิต สาขาปรัชญา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี 2541.

ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ทางสังคมวิทยา. กรุงเทพฯ :
 ราชบัณฑิตยสถาน. 2532.

รายงานการพิจารณาของคณะกรรมการวิสามัญ ศึกษาปัญหา 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ

ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สงขลาและสตูล วุฒิสภา กองกรรมาธิการ สำนักงานกรรมาธิการ
วุฒิสภา, 2542.

ศิวพร ปกป้อง, สรุปผลการสัมมนาเรื่องภาวะเจริญพันธุ์การวางแผนครอบครัวและการพัฒนาประชากรในภาคใต้ของประเทศไทย. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยมหิดล. 2526.

สภาความมั่นคงแห่งชาติ, เอกสารประกอบการสัมมนาเพื่อประมวลผลตามความมั่นคงแห่งชาติในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ กรุงเทพฯ : สภาความมั่นคงแห่งชาติ. 2529.

สุนทร โคมิน, ค่านิยมสตรีไทยมุสลิมที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศ.
กรุงเทพฯ : สภาสตรีแห่งชาติ. มปป.

สว่าง เลิศฤทธิ์, สตรีไทยมุสลิมกับโรงงานอุตสาหกรรมในปัตตานี : ศึกษาเฉพาะกรณีผลกระทบต่อวิถีชีวิต. ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. 2535.

สายสัมพันธ์,วารสาร, สตรีในอิสลาม. กรุงเทพฯ : สายสัมพันธ์. 2519.

สายสัมพันธ์,วารสาร, ปรัชญาการครองเรือนในอิสลาม. กรุงเทพฯ : สายสัมพันธ์. 2526.

สัยยิด อบุลอะลา เมาคูดี, การคลุมหน้ากับสถานภาพสตรีในอิสลาม. กรุงเทพฯ :
สมาคมนิสิตนักศึกษาศึกษาไทยมุสลิม. 2537.

สุดสวาท ดิศโรจน์, “แนวคิดสังเคราะห์ด้านอิทธิพลของครอบครัวต่อการทำงานเชิงเศรษฐกิจของผู้หญิง”, สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. (สิงหาคม 2526). 2526.

สุวิทย์ ยี่งวรพันธ์, พัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : สหประชาพาณิชย์. 2529.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาสังคม
และเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 8 พ.ศ.2540-2544. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
พัฒนาหลักสูตร. 2529.

อาบ นคะจัด, 2518. บทบาทแม่บ้านในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทย.
กรุงเทพฯ : คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2518.

อรุณ บุญชม, หะดีษขอเอียะห์. กรุงเทพฯ : ส.วงเสงี่ยม. มปป.

อาลี อีซา, สตรีในอิสลาม. กรุงเทพฯ : สายสัมพันธ์. 2519.

อาลี อีซา, อิสลามกับการศึกษา. กรุงเทพฯ : สายสัมพันธ์. 2520.

อัลกรอาน อัล-มาญิด

อับดุลการิม ไชคาน, ระบอบสังคมในอิสลาม. กรุงเทพฯ : สายสัมพันธ์. 2525.

อุทัย หิรัญโต, สารานุกรมศัพท์ทางสังคมวิทยา-มานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ :
โอเคียนสโตร์. 2526.

บทที่ 2

สังคมมุสลิมกับการศึกษา

การศึกษากับการเปลี่ยนแปลง

สภาพการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาของสังคมมุสลิมโดยทั่วไปแล้วขึ้นอยู่กับการณ์ตัวของคนในสังคม ซึ่งสามารถแบ่งกลุ่มชนมุสลิมออกเป็นสองกลุ่มด้วยกัน

กลุ่มที่ (1) สังคมมุสลิมที่มีความใฝ่ฝันให้ลูก ๆ ได้มีความพร้อมทางการศึกษาดังแต่ขั้นต้นโดยจัดให้ลูก ๆ ได้เข้าเรียนในชั้นเด็กก่อนวัยเรียน เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเข้าไปเรียนในชั้นอนุบาลที่มีความพร้อมในด้านการเรียนการสอน โดยหวังที่จะให้ลูก ๆ ได้เรียนสูงขึ้นในชั้นมัธยมต้นและมัธยมปลายต่อไป สังคมมุสลิมกลุ่มนี้ได้พยายามส่งเสริมให้ลูก ๆ ได้เข้าเรียนในโรงเรียนที่มีลักษณะพิเศษและมีความพร้อมในด้านการจัดการเรียนการสอนที่มีความสมบูรณ์ภายในตัวของมันเอง เช่นโรงเรียนอนุบาล ไม่ว่าจะเป็โรงเรียนของรัฐหรือโรงเรียนเอกชน เพราะพ่อแม่มีความพร้อมในด้านการเงิน สามารถส่งเสียให้ลูกเรียนได้อย่างสะดวกสบาย

ในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีมีโรงเรียนอนุบาลสาธิต (ฝ่ายประถมศึกษา) คณะศึกษาศาสตร์ โรงเรียนอนุบาลสาธิตแห่งนี้ได้รับความสนใจจากผู้ปกครองมุสลิมที่มีฐานะดีทางการเงิน ทั้งนี้พ่อแม่มีความเชื่อมั่นว่าหากลูกของตนได้เข้าเรียนในโรงเรียนแห่งนี้ก็จะมีความพร้อมในการเรียนต่อในสายสามัญในระดับสูง อย่างไรก็ตาม มุสลิมกลุ่มนี้ยังไม่ทอดทิ้งที่จะให้การศึกษาทางศาสนาอิสลามแก่บุตรหลาน จึงได้ว่าจ้างครูสอนศาสนาอิสลามมาสอนลูก ๆ ที่บ้านในช่วงวันเสาร์และวันอาทิตย์ หรือไม่ก็ได้จัดส่งลูก ๆ ไปเรียนที่โรงเรียนตาดีกาใกล้บ้าน โดยหวังว่าเมื่อพวกเขาเติบโตขึ้นจะได้มีความพร้อมในการเรียนรู้หลักการศาสนาอิสลามเบื้องต้น

กลุ่มที่ (2) เป็นกลุ่มมุสลิมส่วนใหญ่ที่มองเห็นว่าบุตรหลานมุสลิมทุกคนจะต้องได้รับการปลูกฝังเอกลักษณ์แห่งอิสลามตั้งแต่เยาว์วัย โดยที่จะต้องนำการเรียนการสอนสมัยใหม่มาสอนควบคู่ไปด้วยกับหลักการอิสลามด้วย การที่จะจัดระบบการเรียนการสอนเช่นนี้ได้จำเป็นต้องมีการร่วมมือกันจัดตั้งโรงเรียนของตนเองขึ้นมา เพื่อรองรับความต้องการของสังคมมุสลิมส่วนใหญ่ ความคิดเช่นนี้ได้สร้างความตื่นตัวให้แก่สังคมมุสลิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อโรงเรียนอนุบาลอามานะฮ์ศักดิ์ ตำบลนาเกลือ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ได้จัดตั้งขึ้น ปรากฏว่าโรงเรียนแห่งนี้และโรงเรียนที่มีลักษณะเช่นนี้ได้รับการสนับสนุนจากสังคมมุสลิมเป็น

อย่างมาก เพราะสังคมมุสลิมมีความมั่นใจว่าโรงเรียนเหล่านี้จะสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ในกรอบของอิสลาม (Islamic Framework) มากกว่าโรงเรียนที่มีการเรียนการสอนแบบอื่น การจัดการเรียนการสอนในรูปแบบดังกล่าวนี้จะนำมาซึ่งความเข้าใจในบริบทของอิสลาม การที่โรงเรียนระดับอนุบาลและระดับประถมได้สอดแทรกหลักจริยธรรมอิสลามเข้าไปในหลักสูตรการเรียนการสอนสมัยใหม่เป็นสิ่งที่สังคมมุสลิมต้องการ เพราะสังคมมุสลิมได้มองเห็นว่าวิชาการสมัยใหม่นั้นเป็นสิ่งจำเป็น และนี่คือกรอบแนวคิดที่คาดว่าจะสามารถสร้างสรรคัลูกหลานมุสลิมให้เติบโตขึ้นมาในกรอบของการศึกษาที่สมบูรณ์

กิจกรรมต่างๆ ที่เสริมสร้างในหลักสูตร จะต้องยึดหลักแนวทางปฏิบัติของอิสลาม เช่น ในช่วงก่อนวัยเรียน จะต้องนำภาคปฏิบัติที่ง่าย ๆ มาสอดแทรกให้สอดคล้องกับความสนุกสนานว่าเรียงของเด็กๆ ก่อนนำเข้าสู่กระบวนการเรียนการสอน นโยบายความมั่นคงแห่งชาติ (พ.ศ.2541 - 2544) ด้านสังคมจิตวิทยา กล่าวไว้ว่า

ข้อ 11 “พัฒนาและปลูกฝังค่านิยมที่ถูกต้องและดีงามให้แก่คนในชาติ ด้วยการให้การศึกษารูปแบบ การเผยแพร่หลักธรรมทางศาสนา การประพฤติปฏิบัติเป็นตัวอย่างของผู้ผู้นำในทุกระดับและทุกวงการ โดยเฉพาะในเรื่องการยึดมั่นในคุณธรรมและศีลธรรมอันดีงาม มีระเบียบวินัย การประหยัด การรู้จักและเคารพสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น รวมทั้งการส่งเสริมและพัฒนาสถาบันครอบครัว”

ข้อ 12 “ส่งเสริมการปฏิรูปการศึกษา และการเสริมสร้างสภาพแวดล้อมของสังคมไทยในทุกทาง ให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ประชาชนมีความตระหนักรู้เท่าทันต่อสถานการณ์รอบด้าน มีเหตุผล มีความคิดที่เป็นวิทยาศาสตร์ และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ให้ทันกับข่าวสารและกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก สามารถเป็นพลังอำนาจของชาติที่แข็งแกร่ง เผชิญกับปัญหาในประเทศและการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในโลกสมัยใหม่ ได้อย่างเข้มแข็ง”

เมื่อดูสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่ ที่เน้นให้ความสำคัญต่อวัตถุ ยกย่องผู้มียศถาบรรดาศักดิ์ หลงใหลกับสีเงินและสิ่งบันเทิง และคนร่ำรวยได้รับการยกย่อง สังคมมุสลิมยังมองเห็นว่า การที่ประชาชนลุกขึ้นตอบรับการเปลี่ยนแปลง เพื่อปรับให้เข้ากับยุคสมัย โดยไม่ละทิ้งเอกลักษณ์ของตน เป็นการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชาติบ้านเมือง ที่จะนำมาซึ่งความดีเด่นในสังคมไทย ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าการริเริ่มเปลี่ยนแปลง การให้ความรู้แก่บุตรหลาน ในรูปแบบบูรณาการระหว่างความจริงที่สามารถสัมผัสได้ กับความจริงที่ไม่สามารถสัมผัสได้ อันหมายถึง รูปธรรมและนามธรรมนั้น เป็นการพัฒนาสังคม ตามแนวคิดของอิสลาม และเป็นวิธีที่เหมาะสมกับสังคมมุสลิม

การให้ความร่วมมือของสังคมมุสลิมต่อศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียนนั้น มีเป้าประสงค์ที่จะอบรมปณิธาน ให้เด็กๆ ได้ใช้ชีวิตในบรรยากาศแบบอิสลาม ที่รู้จักกันในภาษาอังกฤษว่า (Islamic Environment) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียนนี้ ได้จัดให้มีชั้นในตำบลหรือหมู่บ้านที่มีความพร้อม ภายใต้การสนับสนุน

ของหน่วยงานราชการ เช่น กรมการพัฒนาชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น สังคมมุสลิมให้การสนับสนุนเป็นอย่างดีตลอดมา เพราะเป็นการแบ่งเบาภาระหน้าที่ของบิดามารดาในเวลาออกไปทำงาน บิดามารดาก็ได้ให้ความสนใจเป็นอย่างมาก เมื่อมองเห็นว่า บุตรได้เรียนรู้วัฒนธรรมอิสลามขั้นพื้นฐาน พร้อมๆ กับการพัฒนาทางด้านความพร้อมที่จะเข้าไปสู่ชั้นอนุบาล

สังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้ความสนใจต่อการสร้างโรงเรียนอนุบาล เพื่อรองรับความต้องการของสังคม สังคมมุสลิมตื่นตัวทางวัฒนธรรมการศึกษาเป็นอย่างสูง จึงได้เห็นพ้องต้องกันว่า การเริ่มต้นให้ความรู้แก่บุตรหลาน โดยยึดกรอบของอิสลามนั้น เป็นการวางพื้นฐานที่มั่นคง และนี่คือ การปูพื้นฐานอันเป็นหลักความมั่นคงแก่สังคมและประเทศชาติต่อไป

การศึกษาระดับประถม

ในระดับประถมนั้นนอกจากนักเรียนจะได้ศึกษาเล่าเรียนวิชาสามัญตามหลักสูตรที่รัฐบาลได้กำหนดไว้ นักเรียนยังได้เรียนรู้วิชาศาสนาอิสลามในกลุ่มการเรียนการสอนวิชาอิสลามศึกษาด้วย การที่ทางโรงเรียนให้โอกาสแก่นักเรียนปฏิบัติศาสนกิจในช่วงเวลาหลังเที่ยงวัน หรือปล่อยให้เด็กเรียนออกไปปฏิบัติศาสนกิจในวันศุกร์ ถือเป็นนโยบายของรัฐที่เหมาะสม และดึงดูดความสนใจของบิดามารดา ให้ส่งบุตรหลานเข้าศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น การที่รัฐมีนโยบาย ให้นำวัฒนธรรมท้องถิ่นมาสอดแทรกในการเรียนการสอน ทำให้สังคมมุสลิมเปลี่ยนสภาพจากการไม่ให้ความสนใจต่อวิชาสามัญ มาให้ความสนใจ จึงได้ส่งเสริมให้บุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนรัฐบาลมากยิ่งขึ้น เพราะแน่ใจว่าเอกลักษณ์ของตนเองจะไม่สูญหาย

ในทางการศึกษาสายสามัญ สังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้ความสนใจและติดตามความเปลี่ยนแปลงนโยบายทางการศึกษาของรัฐตลอดมา เพราะการศึกษาของมุสลิมนั้น สอนให้บุตรหลานยึดมั่นต่อวัฒนธรรมและคำสอนอย่างเคร่งครัด ให้อึดสิ่งที่จะนำไปสู่โลกหน้า แต่มิให้ลืมสิ่งที่มีประโยชน์สำหรับในโลกนี้ เพราะโลกนี้เปรียบเสมือนไร่หน่าที่สามารถเก็บเกี่ยวผลิตผลได้ ตามที่ตนเองเพาะหว่านสำหรับโลกหน้า (ฮาดีเราะห์) เป็นโลกแห่งการตอบแทน สังคมมุสลิมมีความเชื่อมั่นเช่นนี้ เพราะการมีชีวิตที่สมบูรณ์นั้น จะต้องมีความพร้อมในชีวิตโลกนี้เพื่อโลกหน้า

นอกจากจะต้องศึกษาหาวิธีที่จะตั้งสถานศึกษาสำหรับบุตรหลาน เพื่อเตรียมความพร้อมทั้งสองด้านดังที่กล่าวมาแล้ว สังคมมุสลิม พยายามส่งบุตรหลานให้เข้ารับการศึกษาในโรงเรียนที่มีการเรียนการสอนทั้งสองระบบ หรือโรงเรียนที่ให้ความสำคัญต่อหลักศาสนาอิสลาม (More Islamic Oriented) โรงเรียนประเภทนี้จะได้รับความสนใจจากสังคมมุสลิมมากกว่าโรงเรียนที่เน้นหนักไปทางด้านสามัญ ที่มีให้โอกาสได้เรียนรู้ศาสนาอิสลาม

สังคมมุสลิมมองเห็นว่า แนวคิดโลกนิยมเป็นแนวคิดที่ไม่ถูกต้อง เพราะถือว่า

“การศึกษาตามระบบของอิสลามนั้น ไม่ถือว่าชีวิตคนเรามีจุดจบเพียงโลกนี้เท่านั้น ความจริงชีวิตบนโลกนี้ เปรียบได้ดั่งสะพาน นำพามนุษย์ไปสู่โลกแห่งจิตวิญญาณ จุดนี้เองที่นำมาซึ่งความแตกต่างกันระหว่างการศึกษาระหว่างโลก และการศึกษาตามแบบอิสลาม การศึกษาแบบสมัยใหม่ ถือเพียงความสุขบนโลกนี้ แต่การศึกษาแบบอิสลามนั้น ถือว่ากิจกรรมบนโลกนี้เป็นเหตุที่จะนำมาซึ่งความสุขในโลกหน้า อันที่จริงแล้ว อิสลามมิได้แยกแยะระหว่างโลกนี้กับโลกหน้า เพราะทั้งสองจะต้องชานไปด้วยกัน ” (Mohammad Hamid Al-Afendi, Nabi Ahmad Baloch : 1980,4)

เมื่อศึกษาแนวคิดทางการศึกษาที่มุ่งให้ความสนใจทางโลก โดยมีได้ให้ความสนใจต่อทางธรรม สังคมมุสลิมจึงมีแนวคิดที่ว่า แนวคิดดังกล่าวไม่สอดคล้องกับความต้องการของมุสลิม จึงนำเสนอแนวคิดใหม่ มุ่งมั่นที่จะให้มีบูรณาการทางการศึกษา และสนับสนุนนโยบายส่งเสริมการปฏิรูปการศึกษา

สังคมมุสลิมนั้น เป็นสังคมที่มีความห่วงใยต่อบุตรหลาน หากพวกเขาเติบโตขึ้นมาปราศจากความเข้าใจต่อวัฒนธรรมและการดำรงชีวิตที่ถูกต้อง พวกเขาจะเป็นผู้ที่ขาดทุน

สังคมมุสลิมกับวิสัยทัศน์ทางการศึกษา

(มองการศึกษาในระดับมัธยมและอุดมศึกษา)

สังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มองเห็นว่า การศึกษาที่มีทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กัน ไปนั้น มีความสำคัญต่อการสร้างชีวิตเป็นอย่างดี โดยเฉพาะในสภาวะการณ์ปัจจุบัน พวกเขามองเห็นว่า บุตรหลานจะต้องได้รับการแนะนำทางการศึกษาที่ถูกต้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อเข้าสู่การศึกษาในมัธยมต้น จะต้องให้ความสนใจว่า พวกเขามุ่งความสนใจทางการเรียนไปในทางใด เพื่อจะได้วางแผนการนำเขาไปสู่แนวทางนั้น และจะต้องสอดคล้องกับความถนัดของพวกเขา สำหรับนักเรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม พวกเขาก็มีแนวทางที่สามารถเลือกเรียนได้ เพราะบางโรงเรียนมีแผนกให้เลือก 3 แผนก เช่น สายวิทยาศาสตร์ สายศิลป์ และสายพาณิชย์ สำหรับผู้ที่สนใจทางด้านภาษาอาหรับและศาสนา พวกเขาก็มีทางเลือกที่จะเข้าเรียนต่อในระดับสูงได้ เช่น ในสาขาวิชาเอกภาษาอาหรับ และภาษามลายู คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี หรือจะเลือกเข้าเรียนในวิทยาลัยอิสลามศึกษา ในสาขาต่างๆ ได้

การตื่นตัวของสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในด้านการศึกษาสูงมาก เพราะทราบดีว่าการเลือกเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เป็นการปูพื้นฐานที่สำคัญยิ่งก่อนที่พวกเขาจะเข้าศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ในมหาวิทยาลัยต่างๆ ทั้งภายในและต่างประเทศ

ในปัจจุบันนี้ สังคมมุสลิมมองเห็นว่า การที่บุตรหลานได้เข้าเรียนต่อในมหาวิทยาลัยต่างๆ ภายในประเทศนั้น ไม่ได้สร้างความหนักใจให้แก่พวกเขา เพราะพวกเขาได้ปฏิบัติศาสนกิจตามที่พวกเขาได้

ร่ำเรียนมา และสำหรับนักศึกษาผู้หญิงก็สามารถที่จะแต่งกายมิดชิดตามหลักศาสนบัญญัติได้ ยิ่งไปกว่านั้น สิ่งเหล่านี้ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลและผู้บริหารของสถาบันการศึกษาต่างๆ

ความจริง การสนับสนุนให้บุตรหลานได้เรียนหนังสือในสายสามัญของสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ปรากฏเห็นชัดเจนยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากการที่นักเรียนสมัครเข้าเรียนสายสามัญมากยิ่งขึ้นที่เป็นเช่นนี้น่าจะเป็นเพราะทางโรงเรียนเปิดโอกาสแก่นักเรียนมุสลิมได้เรียนรู้วิชาการทางอิสลามศึกษาซึ่งเป็นการกระทำที่ตรงกับความต้องการของสังคมมุสลิม

ในสมัยหนึ่ง สังคมมุสลิมรู้สึกเป็นห่วงต่อเยาวชนมุสลิมที่ได้เข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐ ในช่วงนั้นนักเรียนไม่ได้มีโอกาสเรียนเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของตนเองเลย เป็นเหตุให้พ่อแม่ไม่สนับสนุนบุตรหลานเรียนสายสามัญที่ไม่มีการเรียนการสอนอิสลาม เมื่อโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามได้ขยายการศึกษาทางสามัญทั้งสายวิทย์และสายศิลป์ ทำให้พ่อแม่ส่งเสริมให้ลูกหลานเข้าไปเรียนในโรงเรียนประเภทดังกล่าวเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด บางโรงเรียนมีนักเรียนมากกว่าสามพันคน ในขณะที่โรงเรียนรัฐบาลที่ตั้งอยู่ใกล้ๆ กัน มีนักเรียนน้อย เพราะเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่เปลี่ยนสภาพเป็นโรงเรียนประเภทมูลนิธิซึ่งได้รับการสนับสนุนค่าหัวจากรัฐบาลร้อยละสิบ ส่วนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามประเภทอื่นก็ได้ได้รับการสนับสนุนในสัดส่วนที่ได้กำหนดไว้ เมื่อทางโรงเรียนได้ปรับสภาพการเรียนการสอนให้เข้ากับความต้องการของสังคม สังคมก็ส่งเสริม เท่าที่ปรากฏขึ้นในปัจจุบันนี้ นักเรียนที่สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมปลายได้รับโควตาเข้าเรียนในสถาบันที่มีชื่อเสียงทั้งในและต่างประเทศมากมาย ผู้ที่เรียนจบสายสามัญพร้อมกับสายศาสนาอันมีภาษาอาหรับและภาษามลายูก็ยังมีโอกาสมาก เพราะพวกเขาสามารถเลือกเรียนในสถาบันที่ต้องการนักเรียนที่มีความพร้อมในสองด้าน สังคมมุสลิมทราบดีว่าหากนักเรียนได้เข้าเรียนทางวิทยาศาสตร์จะได้รับทุนการศึกษาจากธนาคารอิสลามเพื่อการพัฒนา (Islamic Development Bank, Jeddah) หรือมักจะได้รับทุนการศึกษาจากแหล่งอื่น

วิสัยทัศน์ทางการศึกษาของสังคมมุสลิม ในปัจจุบันสนับสนุนบุตรหลานให้ศึกษาเล่าเรียนตามความถนัดของแต่ละคน โดยได้หันมาให้การสนับสนุนบุตรหลานเข้าศึกษาเล่าเรียนในระดับปริญญาตรีในต่างประเทศ เช่น ประเทศมาเลเซีย ประเทศอินโดนีเซีย และประเทศในตะวันออกกลาง เป็นต้น สำหรับในประเทศมาเลเซียนั้น ส่วนใหญ่สนับสนุนบุตรหลานให้ได้ศึกษาที่มหาวิทยาลัยอิสลามระหว่างประเทศ (IIUM) ในสาขาต่างๆ เช่น เศรษฐศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ กฎหมาย ภาษาอังกฤษ วิศวกรรมศาสตร์ และอื่นๆ โดยที่ทุกคนจะต้องมีความพร้อมทางด้านภาษาอังกฤษและภาษาอาหรับ นอกจากนี้ ผู้ปกครองนิยมส่งบุตรหลานเข้าศึกษาที่มหาวิทยาลัยอูตตระ (UUM) เพราะมหาวิทยาลัยอูตตระได้ให้โอกาสแก่นักเรียนไทยได้เข้าเรียนในโครงการพิเศษ

การที่นักเรียนมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ สามารถเข้าไปศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยดังกล่าวได้ เพราะคณะกรรมการอิสลามอยู่ในระดับดี ด้วยสาเหตุดังกล่าวนี้ พ่อแม่จึงเห็นว่าความพร้อมทางวิชาสามัญ ของลูก ๆ มีความสำคัญในการเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาทั้งในและต่างประเทศ และด้วยสาเหตุดังกล่าวนี้ เช่นกันทำให้โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้ความสำคัญต่อวิชาสามัญเท่า เทียมกับวิชาภาษาอาหรับและวิชาการด้านอิสลามศึกษา

สำหรับนักเรียนไทยที่มีความสามารถด้านภาษาอาหรับระดับสูง ก็สามารถสมัครเข้าอบรมทางภาษา อาหรับและวิชาการอิสลามได้ทุกปี การอบรมดังกล่าวนั้นจัด โดยสำนักงานวิชาการและบริการชุมชน วิทยาลัย อิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ร่วมมือกับมหาวิทยาลัยอิสลามแห่งมาดิสะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ในการเข้าอบรมดังกล่าว นักเรียนไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายแต่ประการใด ทางฝ่ายผู้จัดยัง ได้จ่ายเบี้ยเลี้ยง ค่ากินอยู่และมอบหนังสือเรียนให้ด้วย หากคนใดได้รับคะแนนสอบในขั้นต้นเยี่ยมหรือเกียรตินิยมอันดับหนึ่ง ก็จะได้รับคัดเลือกให้เข้าเรียนที่มหาวิทยาลัยอิสลามแห่งมาดิสะฮ์ พร้อมกับได้รับทุนการศึกษาด้วย จากวิธีการดังกล่าวนี้ทำให้โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และจังหวัดอื่น ๆ ที่มีการเรียนการสอนสองระบบ (สายสามัญและอาหรับ) โดยที่มีภาษาอาหรับเป็นเยี่ยม ได้ จัดส่งนักเรียนมาฝึกอบรมทุกปี ในปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2544) ได้มีนักเรียนมาเข้าร่วมเต็มโควต้า ซึ่งส่วนใหญ่ เป็นนักเรียนที่มีความถนัดด้านภาษาอาหรับเป็นอย่างดี นักเรียนแต่ละคนมีความตั้งใจสูงและได้ทุ่มเท ทางการเรียนอย่างเป็นที่พอใจของอาจารย์จากมหาวิทยาลัยมาดิสะฮ์ (ข้อมูลผลการสอบ สำนักงานวิชาการ และบริการชุมชน วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยอิสลามศึกษาวิทยาเขตปัตตานี พ.ศ. 2544)

ผู้นำมุสลิมกับการตื่นตัวทางการศึกษา

ความจริงการตื่นตัวของสังคมมุสลิมในด้านการศึกษานั้นได้เริ่มมานานแล้ว สังคมมุสลิมได้ยึดหลักคำ สอนของท่านศาสดาที่ว่าการศึกษาที่มีความจำเป็นสำหรับมุสลิมทุกคน และได้ปฏิบัติตามปรัชญาอิสลามที่ สอนให้ยึดการอ่านการเขียนด้วยพระนามของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าผู้ทรงสร้าง ทรงสร้างมนุษย์จากก้อนเลือด พระองค์ ทรงสอนให้มนุษย์รู้จักใช้อุปกรณ์ในการเรียนการสอน สอนให้มนุษย์รู้ในสิ่งที่มนุษย์ไม่รู้ (อัลอาลัก: 1-5) จาก ความหมายอัลกรุอานนี้ทำให้สังคมมุสลิมค่อยๆ ปรับสภาพการให้ความรู้แก่บุตรหลานในสถาบันการสอน อิสลามศึกษาทุกระดับ ไม่ว่าจะในภาคไหนของประเทศ การปรับตัวให้เข้ากับสภาพความเป็นจริงในด้าน การศึกษาของสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นใช้เวลาหลายปี เพราะการปรับการเรียนการสอนให้ ทันสมัยเป็นเรื่องจำเป็น แต่การที่จะให้ได้มาซึ่งความทันสมัยนั้นสังคมมุสลิมทุกส่วนจะต้องมีความเข้มแข็ง และมีความพร้อมทุกด้าน และที่สำคัญที่สุดคือมุสลิมทุกคนทราบดีว่าพระองค์อัลเลาะห์มิได้เปลี่ยนแปลง สภาพสังคมมุสลิมนอกจากสังคมมุสลิมจะต้องเปลี่ยนสภาพของเขาเอง

ดังนั้นการที่จะทำให้สังคมมุสลิมเปลี่ยนแปลงไปสู่แนวทางที่ก้าวหน้าทันกับเหตุการณ์บ้านเมือง ทุกคนต้องช่วยกันผลักดันให้สังคมตื่นตัว เข้าใจในการดำเนินชีวิตอันพร้อมด้วยวิชาความรู้ เพราะคนที่มีความรู้ย่อมแตกต่างกับคนที่ไม่มีความรู้ คนตาบอดกับคนตาดีนั้นไม่เหมือนกัน การค้นหาแนวทางในการฟื้นฟูการศึกษาของสังคมมุสลิมโดยยึดหลักคำสอนที่สอดคล้องกับหลักการอิสลามเป็นหลักสำคัญของสังคมมุสลิม อย่างไรก็ตามการพัฒนาการศึกษาของสังคมมุสลิมภายใต้บริบทของสังคมไทยได้ยึดพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ. ศ. 2542 และถือว่าพระราชบัญญัติฉบับนี้เป็นกฎหมายแม่บททางการศึกษาและเป็นเงื่อนไขของการปฏิรูปการศึกษาไทย

สังคมมุสลิมกับนโยบายการศึกษาของรัฐ

โดยทั่วไปแล้ว สังคมมุสลิมให้ความสนใจและติดตามนโยบายทางการศึกษาของรัฐบาลทุกยุคทุกสมัย เพราะการศึกษามีความสำคัญต่อการสร้างคน สร้างสังคมให้อยู่ในกรอบของการดำเนินชีวิต สังคมมุสลิมได้เรียนรู้ว่า "การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข" (มาตรา ๖) ยิ่งไปกว่านั้น สังคมมุสลิมยังตระหนักดีว่า "ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง" (มาตรา ๘)

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในเบื้องต้นว่าสังคมมุสลิมจะอยู่ที่ไหนก็ตามได้ตระหนักต่อการให้มิวิชาความรู้ที่ควบคู่กับคุณธรรมแก่บุตรหลานเสมอมา เพราะความรู้ที่ปราศจากคุณธรรมนั้นสังคมเชื่อว่าจะนำมาซึ่งความเสื่อมเสีย อิสลามเริ่มเบิกแสงอรุณในวินาทีแรกด้วยการสอนให้อ่าน สอนเรียนรู้ด้วยพระนามของพระเจ้าผู้ทรงสร้าง (ความหมายจาก อัลอะลัค: 1)

วัฒนธรรมการเรียนรู้ของสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้มิได้เปลี่ยนแปลงในหลักการ ยังยึดมั่นในคัมภีร์และหลักสมดุล รับแนวทางการศึกษาสมัยใหม่มาประยุกต์ให้เข้ากับวัฒนธรรมและความเชื่อ ทั้งนี้จะเห็นได้จากการปรับตัวของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในเขตการศึกษา 2, 3, และ 4

ในปี พ.ศ. 2503 กระทรวงศึกษาธิการและส่วนราชการที่เกี่ยวข้องได้จัดประชุมสัมมนาเพื่อให้ปอเนาะจดทะเบียนแล้วแปรสภาพเป็นโรงเรียนราษฎร์ ตาม พ.ร.บ. โรงเรียนราษฎร์ พุทธศักราช 2497

กระทรวงศึกษาธิการได้ให้การส่งเสริมและอุดหนุนโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามหรือโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2509 จนถึงปัจจุบัน

สภาพโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามปัจจุบัน

1. ลักษณะ/ ประเภท จำนวนโรงเรียน นักเรียนและครู

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจัดเป็นโรงเรียนเอกชนมาตรา 15 (2) แห่ง พ.ร.บ. โรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 ต่อมากระทรวงศึกษาธิการประกาศใช้ “ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการกำหนดมาตรฐานโรงเรียนเอกชน ระดับมัธยมศึกษาที่เปิดสอนวิชาศาสนาและวิชาสามัญ พ.ศ. 2536” โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามโรงเรียนใดสามารถจัดการศึกษาได้ตามมาตรฐานที่กำหนดจะได้รับอนุญาตให้เปลี่ยนแปลงสภาพเป็นโรงเรียนเอกชน มาตรา 15 (1) และจะได้รับเงินอุดหนุนเช่นเดียวกับโรงเรียนเอกชนสามัญศึกษาทั่ว ๆ ไป ซึ่งเป็นเงินอุดหนุนจำนวนมากกว่าโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มาตรา 15(2)

ดังนั้นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในปัจจุบันจึงมีสองประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. โรงเรียนที่สอนศาสนาอย่างเดียว จัดตั้งอยู่ในเขตการศึกษา 2, 3 และ 4 มีจำนวน 235 โรงเรียน กรุงเทพมหานครและจังหวัดต่าง ๆ ในเขตการศึกษาอื่น ๆ อีกจำนวน 144 โรงเรียนรวมทั้งสิ้น 379 โรงเรียนจัดเป็นโรงเรียนมาตรา 15 (2)

2. โรงเรียนที่สอนศาสนาควบคู่วิชาสามัญ แบ่งเป็น

2.1 โรงเรียนตามมาตรา 15 (2) จัดตั้งอยู่ในเขตการศึกษา 2, 3 และ 4 จำนวน 75 โรงเรียน กรุงเทพมหานคร 2 โรงเรียน และจังหวัดนนทบุรี 1 โรงเรียน รวมทั้งสิ้น 78 โรงเรียน

2.2 โรงเรียนมาตรา 15 (1) ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ได้รับอนุญาตให้แปรสภาพจากโรงเรียนตามมาตรา 15 (2) ซึ่งสอนศาสนาควบคู่วิชาสามัญ จัดตั้งอยู่ในเขตการศึกษา 2, 3 และ 4 รวมทั้งสิ้น 102 โรงเรียน

การปรับตัวของโรงเรียน

ตารางข้างล่างนี้บ่งชี้ถึงการปรับตัวของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในปัจจุบัน

ตารางที่ 1: แสดงจำนวนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จำแนกตามประเภทและลักษณะของการจัดการเรียนการสอน

ที่	เขตการศึกษา/จังหวัด	ประเภท/ลักษณะ/จำนวน			รวมทั้งสิ้น
		โรงเรียนตาม ม.15 (2)		โรงเรียนตาม ม.15 (1)	
		ศาสนาอย่างเดียว	ศาสนา +สามัญ	สามัญ + ศาสนา	

1	<u>เขตการศึกษา 2</u> จังหวัดยะลา	58	10	19	87
2	จังหวัดปัตตานี	109	23	27	159
3	จังหวัดนราธิวาส	21	27	16	64
4	จังหวัดสตูล	5	2	9	16
	รวมเขตการศึกษา 2	193	62	71	326
5	<u>เขตการศึกษา 3</u> จังหวัดสงขลา	32	1	21	54
6	จังหวัดพัทลุง	-	7	3	10
7	จังหวัด นครศรีธรรมราช	4	1	3	8
	รวมเขตการศึกษา 3	36	9	27	72
8	<u>เขตการศึกษา 4</u> จังหวัดภูเก็ต	-	-	1	1
9	จังหวัดระนอง	-	2	-	2
10	จังหวัดกระบี่	5	1	3	9
11	จังหวัดพังงา	-	1	-	1
12	จังหวัดตรัง	1	-	-	1
	รวมเขตการศึกษา 4	6	4	4	14
	<u>จังหวัดอื่นๆ</u>				
13	กรุงเทพมหานคร	90	2	-	92
14	นนทบุรี	10	1	-	11
15	ปทุมธานี	2	-	-	2
16	สมุทรปราการ	2	-	-	2
17	เพชรบุรี	2	-	-	2
18	พระนครศรีอยุธยา	4	-	-	4
19	อ่างทอง	2	-	-	2
20	เชียงใหม่	1	-	-	1

21	นครนายก	3	-	-	3
22	ชลบุรี	1	-	-	1
23	ระยอง	1	-	-	1
24	ตราด	2	-	-	2
25	ฉะเชิงเทรา	24	-	-	24
	รวมจังหวัดอื่น ๆ	144	3	-	147
	รวมทั้งสิ้น 25 จังหวัด	379	78	102	559

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนนักเรียนและครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจำแนกตาม
เขตการศึกษา 2, 3, 4, กรุงเทพมหานคร และ เขตการศึกษาอื่น

เขต การศึกษา ฯ	จำนวนนักเรียนในโรงเรียน					จำนวนครูในโรงเรียน				
	ศาสนา อย่าง เดียว	ศาสนา+สามัญ				ศาสนา อย่าง เดียว	ศาสนา+สามัญ			
		ม.ต้น		ม.ปลาย			ครู ร.ร.จ้าง		ข้าราชการครู	
		ม. 15(1)	ม. 15(2)	ม. 15(1)	ม. 15(2)		ม. 15(1)	ม. 15(2)	ม. 15(1)	ม. 15(2)
2	14,120	34,831	4,651	19,313	-	511	1,170	378	370	193
3	1,870	7,273	1,303	2,227	-	76	325	136	105	61
4	337	515	789	-	-	17	7	18	11	19
กทม.	6,324	-	261	-	26	133	-	16	-	-
เขตฯอื่น	1,887	-	120	-	-	89	-	9	-	-
รวม ทั้งสิ้น	24,538	42,619	7,124	21,540	26	826	1,502	557	486	273

จากตารางที่ 2 แสดงว่า

1. นักเรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ซึ่งเรียนวิชาศาสนาอย่างเดียวมีจำนวนทั้งสิ้น 24,583 คน เรียนวิชาศาสนาควบคู่วิชาสามัญ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 49,745 คน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 21,566 คน รวมนักเรียนทั้งสิ้น 95,847 คน

2. ครูที่โรงเรียนจ้าง ได้แก่ครูสอนวิชาสามัญและครูสอนวิชาศาสนา ทั้งในโรงเรียนที่สอนศาสนาอย่างเดียวและโรงเรียนที่สอนศาสนาและวิชาสามัญมีจำนวนทั้งสิ้น 2,885 คน

3. ข้าราชการครูสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ซึ่งไปช่วยสอนวิชาสามัญจำนวน 759 คน

ตารางที่ 3 แสดงจำนวนเงินอุดหนุนแก่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มาตรา 15 (1) ปีงบประมาณ 2543 (เฉพาะเดือนตุลาคม 2542- เมษายน 2543) จำแนกรายจังหวัด

ที่	จังหวัด	จำนวน ร.ร.	การอุดหนุน		รวมทั้งสิ้น
		(โรง)	เงิน (บาท)	สื่อการเรียน (บาท)	
1	ยะลา	17	99,316,872	56,849	99,373,721
2	ปัตตานี	26	90,067,049	83,087	90,150,136
3	นราธิวาส	18	7,381,588	69,968	7,451,556
4	สตูล	7	13,349,208	34,984	13,384,192
5	สงขลา	20	25,337,616	78,714	25,416,330
6	พัทลุง	2	1,050,024	73,119	1,063,143
7	นครศรีธรรมฯ	3	13,496,992	73,119	13,510,111
8	ภูเก็ต	1	315,560	4,373	319,933
	รวมทั้งสิ้น	94	318,483,681	363,000	318,846,681

ตารางที่ 3 แสดงว่าสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนได้ให้อุดหนุนแก่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มาตรา 15 (1) เขตการศึกษา 2, 3, และ 4 รวม 8 จังหวัด 94 โรงเรียน เป็นเงินทั้งสิ้น 318,846,681 บาท โดยจำแนกเป็นการให้เงินอุดหนุนจำนวน 318,483,681 บาท และสื่อการเรียนการสอนจำนวน 363,000 บาท

ตารางที่ 4 แสดงจำนวนเงินอุดหนุนแก่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มาตรา 15 (2)

(ปีงบประมาณ 2543 จำแนกรายจังหวัด)

ที่	จังหวัด (จำนวนโรงเรียน)	เงินอุดหนุน				รวมทั้งสิ้น
		สมนาคุณ เจ้าของ	สมนาคุณ ครูสอน ศาสนา	พัฒนา กิจการ ร.ร.	วัสดุ/ อุปกรณ์	
1	ยะลา (8)	42,784	225,519	182,730	74,921	525,954
2	ปัตตานี (15)	90,823	768,432	677,601	136,220	1,673,076
3	นราธิวาส (19)	96,130	532,830	436,693	143,031	1,208,684
4	สตูล (2)	11,130	96,795	85,663	20,433	214,021
5	สงขลา (6)	30,000	171,726	141,724	40,031	384,316
6	พัทลุง (5)	27,283	201,218	173,934	20,433	422,868
7	นครศรีฯ (1)	5,000	44,182	39,182	6,824	95,189
8	กระบี่ (1)	5,000	16,853	11,825	6,826	40,529
9	ระนอง (2)	10,000	52,728	42,727	13,622	119,077
10	พังงา (1)	5,949	59,495	53,546	6,826	125,816
	รวมทั้งสิ้น (60)	324,099	2,169,77	1,845,652	470,000	4,809,530

จากตาราง 4 แสดงว่า สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนได้ให้การอุดหนุนแก่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มาตรา 15(2) ซึ่งสอนศาสนาควบคู่วิชาสามัญ ในเขตการศึกษา 2, 3, และ 4 รวม 10 จังหวัด 60 โรงเรียน เป็นเงิน 4,809,530 บาท โดยจำแนกเป็น

1. เงินสมนาคุณเจ้าของผู้รับใบอนุญาต เป็นเงิน 324,099 บาท
2. เงินสมนาคุณครูสอนศาสนา เป็นเงิน 2,169,779 บาท
3. เงินพัฒนากิจการโรงเรียน เป็นเงิน 1,845,652 บาท
4. จัดสรรซื้อวัสดุอุปกรณ์ เป็นเงิน 470,000 บาท

ภาษาไทย	10,393	60	25	46	8.38	69.27	22.34
การเขียนภาษาไทย	10,766	40	20	30	28.42	52.53	19.03
ภาษาอังกฤษ	10,601	50	16	36	11.58	72.23	16.17
การเขียนภาษาอังกฤษ	10,514	50	27	39	81.86	15.69	2.35
สังคมศึกษา	9,732	60	28	41	47.84	49.16	2.99
คณิตศาสตร์	10,766	40	21	31	69.98	20.69	9.32
วิทยาศาสตร์	8,952	50	18	36	17.62	77.53	4.83

จากตารางที่ 8 แสดงว่านักเรียนโรงเรียนเอกชนส่วนใหญ่มีความสามารถอยู่ในระดับพอใช้ ยกเว้นความสามารถด้านการเขียนภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์และสังคมศึกษา อยู่ในระดับที่ต้องปรับปรุง

เมื่อพิจารณาคุณภาพการศึกษา (ความสามารถทั้ง 7 ด้านดังกล่าว) เป็นรายจังหวัด ปรากฏว่าจังหวัดในเขตการศึกษา 2,3 และ 4 มีคุณภาพทางการศึกษาต่ำกว่าเกณฑ์การประเมินในด้านต่อไปนี้

ตารางที่ 9 แสดงคุณภาพทางการศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เขตการศึกษา 2,3 และ 4 ต่ำกว่าเกณฑ์การประเมิน จำแนกเป็นรายจังหวัด

	ความสามารถทาง	จังหวัดที่ต่ำกว่าเกณฑ์การประเมิน (เขตการศึกษา 2,3 และ 4)	หมายเหตุ
1	ความสามารถทางภาษาไทย	-	
2	ความสามารถทางการเขียนภาษาไทย	ชุมพร ระนอง นราธิวาส และยะลา	
3	ความสามารถทางภาษาอังกฤษ	-	
4	ความสามารถทางการเขียนภาษาอังกฤษ	ทุกจังหวัดของประเทศไทย	
5	ความสามารถทางสังคมศึกษา	ทุกจังหวัดยกเว้น สมุทรสาคร ตราด และนครปฐม	
6	ความสามารถทางคณิตศาสตร์	ทุกจังหวัดของประเทศไทย	
7	ความสามารถทางด้านวิทยาศาสตร์	-	

จากตารางที่ 9 แสดงว่า

1. คุณภาพทางการศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ทุกจังหวัด ผ่านเกณฑ์การประเมินในด้านความสามารถทางภาษาไทย ความสามารถทางภาษาอังกฤษ และความสามารถด้านวิทยาศาสตร์

2. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของจังหวัดในเขตการศึกษา 2,3 และ 4 บางจังหวัด คือ ชุมพร ระนอง นราธิวาส และยะลา มีความสามารถทางการเขียนภาษาไทยต่ำกว่าเกณฑ์การประเมิน

3. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ทุกจังหวัดของประเทศไทยมีความสามารถทางการเขียนภาษาอังกฤษ และความสามารถทางคณิตศาสตร์ต่ำกว่าเกณฑ์การประเมิน

4. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของจังหวัดสมุทรสาคร ตราด และนครปฐม เพียง 3 จังหวัดเท่านั้น ที่ผ่านเกณฑ์ความสามารถทางสังคมศึกษา

ตารางที่ 10 แสดงผลการประเมินคุณภาพการศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จำแนกรายวิชา

วิชา	จำนวนนักเรียน	คะแนนเต็ม	เกณฑ์การประเมิน		ร้อยละของจำนวนนักเรียนตามเกณฑ์การประเมิน		
			พอใช้	ดี	ปรับปรุง	พอใช้	ดี
ภาษาไทย	6,564	60	23	30	36.13	32.45	31.41
การเขียนภาษาไทย	6,188	40	20	30	24.03	56.25	19.68
ภาษาอังกฤษ	6,617	50	20	35	45.76	41.25	12.98
การเขียนภาษาอังกฤษ	6,189	50	27	39	60.86	32.81	6.26
สังคมศึกษา	6,600	50	20	33	9.54	56.90	33.54
คณิตศาสตร์	4,890	40	14	29	61.84	33.82	4.33
เคมี	3,361	50	19	39	65.15	33.85	0.98
ชีววิทยา	3,217	60	23	44	66.45	32.11	1.43
ฟิสิกส์	3,367	40	13	25	58.06	37.15	4.78
วิทย์ (กาย)	3,151	48	16	32	30.34	67.4	2.25

จากตารางที่ 10 แสดงว่านักเรียนโรงเรียนเอกชนส่วนใหญ่ มีความสามารถอยู่ในเกณฑ์ที่ต้องปรับปรุง ยกเว้นในวิชาการเขียนภาษาไทย สังคมศึกษา และวิทยาศาสตร์กายภาพ ที่อยู่ในระดับพอใช้ ส่วนระดับดีมีค่อนข้างน้อย

(ข้อมูล สรุปการพัฒนาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในเขต 2, 3, และ 4 ปีงบประมาณ 2543) สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 2

สภาพทั่วไปของจังหวัดชายแดนภาคใต้

เห็นควรจะต้องกล่าวอีกว่า พื้นที่ของจังหวัดชายแดนภาคใต้อันประกอบไปด้วย 5 จังหวัด คือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูล และสงขลา มีพื้นที่ส่วนใหญ่เมื่อแบ่งเป็นเขตการศึกษาที่อยู่ในความรับผิดชอบของเขตการศึกษา 2 ประกอบไปด้วย 4 จังหวัด คือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล สำหรับจังหวัดสงขลานั้นอยู่ในเขตรับผิดชอบของเขตการศึกษา 3 พื้นที่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีอาณาเขตใกล้ชิดและติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน มาเลเซีย ประชากรในจังหวัดดังกล่าวส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม และใช้ภาษามลายูในชีวิตประจำวัน ยกเว้นจังหวัดสงขลา

แนวทางพัฒนาการศึกษา

สังคมมุสลิมได้ เร่งรัดปรับปรุงคุณภาพการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาโดยจัดให้มีศูนย์เด็กเล็กในโรงเรียนที่จัดการสอนระดับอนุบาล เพื่อเตรียมความพร้อมในด้านภาษาไทยและทักษะอื่นๆ ก่อนเข้าเรียนในระดับประถมศึกษาอย่างจริงจัง

การเสียเปรียบในเรื่องการอ่านเขียนและเรียนรู้ภาษาไทย เป็นปัจจัยสำคัญต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในสายวิชาอื่น ๆ อาทิ วิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ดังนั้นสังคมมุสลิมได้เร่งปรับปรุงการเรียนการสอนภาษาไทยในระดับก่อนประถมศึกษา และระดับประถมศึกษาอย่างจริงจัง ด้วยเหตุนี้ จะเห็นได้ว่า ศูนย์เด็กก่อนวัยเรียน หรือ อนุบาลก่อนประถมศึกษาที่อยู่ภายใต้การควบคุมของสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้จะเน้นความพร้อมทางด้านภาษาไทยให้แก่เด็กๆ เพื่อเตรียมความพร้อมในระดับสูงขึ้นไปอย่างไรก็ตาม สังคมมุสลิมจะต้องเตรียมความพร้อมด้านวิชาความรู้ทางศาสนาอิสลามเบื้องต้นให้เด็กๆ ด้วย เพราะมองเห็นว่าสิ่งนี้มีความสำคัญเมื่อพวกเขาโตขึ้น ความรู้ขั้นพื้นฐานที่ว่านั้นคือ

- การสอนให้อ่าน และท่องจำอัลกุรอาน
- การสอนให้ท่องจำเกี่ยวกับลู่กลานนบี
- การสอนให้ท่องจำดุอา (คำขอพร) ที่เป็นภาษาอาหรับพร้อมความหมาย
- การสอนให้ท่องจำหลักศรัทธา (อิหม่าน) และปฏิบัติ (อิสลาม)
- การสอนให้ปฏิบัติละหมาดร่วมกัน

ความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา

นางสาวนิภาพร กามาแลหมัน และนางสาวมารีนา อับดุลเลาะ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การเปลี่ยนแปลงทางด้านการศึกษาในชายแดนใต้" (2544) ผลจากการวิจัยสรุปว่า เนื่องจากประชาชนในจังหวัด

ชายแดนใต้ คือ จังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา สตูล และสงขลา เป็นผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามและปฏิบัติศาสนกิจในชีวิตประจำวันอย่างเคร่งครัด ยึดมั่นในหลักคุณธรรมคำสอนของศาสนาอิสลาม เป็นหลักในการดำรงชีวิต จึงนิยมส่งบุตรหลานของตนไปศึกษาเล่าเรียนตามหลักธรรมของศาสนาอิสลามตามหมู่บ้านสุเหร่า มัสยิดหรือปอเนาะต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่ล้วนแต่เป็นสถานศึกษาที่ประชาชนในหมู่บ้านนั้นๆ ร่วมมือกันจัดตั้งขึ้นมาโดยไม่ได้ยื่นเรื่องขออนุญาต หรือโดยที่ไม่มีการขออนุญาตจัดตั้งโรงเรียนให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์จึงไม่ได้รับการดูแลควบคุมเท่าที่ควรจากเจ้าหน้าที่ผู้บริหารที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นทางกระทรวงศึกษาธิการจึงได้ตระหนักในเรื่องนี้ จึงได้กำหนดให้มีการสอนศาสนาอิสลามขึ้นในโรงเรียนประถมศึกษา สรุปแล้วทำให้เกิดปัญหาของการศึกษาดังนี้ (อุทัย หิรัญโต, 2521 : 76)

1. มีการจัดตั้งโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามขึ้นในหมู่บ้านต่างๆ โดยไม่ได้ขออนุญาตจัดตั้งโรงเรียนให้ถูกต้องตามกฎหมายการควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิดจากเจ้าหน้าที่รับผิดชอบ
2. ทำให้นักเรียนที่กำลังเรียนอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษาต้องเรียนหนักมากขึ้น คือ นอกจากจะเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาในเวลาเรียนปกติแล้ว เด็กเหล่านั้นยังต้องไปเรียนวิชาศาสนาอิสลามในโรงเรียนดังกล่าวแล้วในเวลาเช้าๆ ก่อนไปโรงเรียนประถมศึกษา ในตอนเย็นหรือเวลาค่ำเมื่อกลับจากโรงเรียนแล้ว นอกจากนั้นยังไปเรียนในวันหยุด จึงทำให้เกิดการกระทบกระเทือนต่อผลการเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาตามปกติ ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาต่างๆ ตามหลักสูตรประถมศึกษาไม่ดีเท่าที่ควร สถิติสอบตกซ้ำชั้นสูงมาก
3. ครูสอนศาสนาตามโรงเรียนต่างๆ ในหมู่บ้านเหล่านั้นยังไม่เข้าในนโยบายการจัดการศึกษาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ และไม่มีใบอนุญาตเป็นครูตามกฎหมาย
4. หลักสูตรและหนังสือเรียนต่างๆ ที่นิยมใช้กันอยู่นั้นส่วนใหญ่จัดพิมพ์ขึ้นเป็นภาษามลายูและรูมี ซึ่งจัดซื้อมาจากต่างประเทศจึงมีเนื้อหาสาระบางตอนอาจจะไม่เหมาะสมกับสภาพสังคมและความเป็นอยู่ของประชาชนชาวไทย
5. นักเรียนต้องเรียนทั้งภาษาอาหรับ ภาษามลายู รูมีและภาษาไทย นับว่าเป็นภารกิจที่หนักเกินไปสำหรับเด็กในวัยนี้

จากสภาพปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาของจังหวัดชายแดนใต้ตลอดมา เพราะค่านิยมของประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้สึกที่ "การเรียนรู้ภาษาไทย" ซึ่งหมายถึงรวมถึงวิชาสามัญตามหลักสูตรประถมศึกษาของรัฐนั้นมิใช่สิ่ง "จำเป็น" แก่การดำรงชีวิตอย่างแท้จริง เขาจึงนิยมสนับสนุนส่งเสริมให้บุตรหลานของตนไปศึกษาภาษามลายูและหลักธรรมทางศาสนาอิสลามอย่างจริงจังตามบ้านโต๊ะครู มัสยิดสุเหร่า หรือปอเนาะต่างๆ โดยมีจุดมุ่งหมายเพียงเพื่อให้เป็นมุสลิมที่ดี สามารถอยู่ใน

สังคมของตนได้อย่างมีความสุข ไม่ประพฤติปฏิบัตินอกแนวทางของหลักธรรมศาสนาอิสลามเท่านั้น (มยุรี จารุปาน, ม.ป.ป : 18)

นโยบายการแก้ปัญหา

กระทรวงศึกษาธิการได้ตระหนักถึงปัญหาเรื่องนี้ จึงได้กำหนดให้มีการสอนศาสนาอิสลามขึ้นในโรงเรียนประถมศึกษาตั้งแต่ปีการศึกษา 2519 เป็นต้นมา

เมื่อกระทรวงศึกษาธิการได้มีคำสั่งให้ทำการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษาแล้ว สำนักงานศึกษาธิการเขต 2 ได้เชิญครู อาจารย์ ศึกษานิเทศก์ และผู้ทรงคุณวุฒิทางศาสนาอิสลามจากหลายฝ่ายมาดำเนินการจัดร่างหลักสูตรการสอนศาสนาอิสลามระดับชั้นประถมเมื่อ พ.ศ. 2519 แล้วเสนอกระทรวงศึกษาธิการพิจารณาอนุมัติ ปรากฏว่ากระทรวงศึกษาธิการได้อนุมัติให้ใช้หลักสูตรวิชาศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2519 เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2519 โดยกำหนดให้สอนศาสนาอิสลาม 7 วิชาด้วยกัน คือ (ฝ่ายโครงการพิเศษสำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติประจำสำนักงานศึกษาธิการ , 2539 : 22)

โครงสร้างของการศึกษา

หลักสูตรวิชาอิสลาม ระดับประถมศึกษา ประกอบด้วยโครงสร้างวิชา 8 วิชา คือ (ฝ่ายโครงการพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ, 2539 : 21)

1. หลักวิชาศรัทธา (อะกีดะฮฺ) ว่าด้วยหลักศรัทธา คุณลักษณะของอัลลอฮฺและรอสูล เตาฮีดและการตั้งภาคี
2. วิชาศาสนบัญญัติ (ฟิฮฺญ) ว่าด้วยหลักการอิสลามและกฎเกณฑ์เงื่อนไข ข้อห้ามข้อใช้ต่างๆ ของศาสนกิจ
3. วิชาศาสนประวัติ (ตารีค) ว่าด้วยชีวประวัติของท่านนบีมุฮัมมัด (ซ.ล.) และผลงานของคอดีฟะฮฺ
4. จริยธรรม (อัคลาค) ว่าด้วยกิริยามารยาท การปฏิบัติตนที่ดีตามคำสั่งสอนของศาสนาอิสลาม
5. วิชาอัลกุรอาน ว่าด้วยหลักการอ่าน การท่องจำอัลกุรอาน บอกความหมายของซูเราะฮฺต่างๆ ที่กำหนด
6. วิชาเสริมทักษะอัลกุรอาน ว่าด้วยพยัญชนะ สระ เครื่องหมายต่างๆ การประสมพยัญชนะและสระ เน้นการท่องจำบทต่างๆ
7. วิชาพื้นฐานศาสนาอิสลาม 1 (ภาษามลายู) ว่าด้วยพยัญชนะ สระ คำ และการผสม พยัญชนะ และสระ ประโยคที่ใช้ในชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลาม

8. วิชาพื้นฐานศาสนาอิสลาม 2 (ภาษาอาหรับ) ว่าด้วยพยัญชนะ สระ คำ และการผสม พยัญชนะ และสระ ประโยคที่ใช้ในชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลาม

การดำเนินการสอนในระยะเริ่มแรก

เมื่อกระทรวงศึกษาธิการได้อนุมัติหลักสูตรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2519 แล้ว สำนักงานศึกษาธิการเขต 2 ได้ดำเนินการจัดอบรมครูเพื่อทำการสอนศาสนาอิสลามตามความต้องการของอำเภอบางอำเภอ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอำเภอในจังหวัดยะลา ผู้เข้ารับการอบรมเป็นข้าราชการ ครูที่นับถือศาสนาอิสลามและเป็นผู้ที่มีความรู้พื้นฐานศาสนาอิสลามอยู่บ้าง โดยการศึกษาวัตถุประสงค์ของการอบรมเพื่อใช้ในการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษาได้ ปรากฏว่าในระยะเริ่มแรกนั้น ครูที่ผ่านการอบรมได้กลับไปทำการสอนศาสนาในโรงเรียนของตนซึ่งระยะหนึ่งเท่านั้น ต่อมาก็ค่อยๆ หยุดทำการสอนไปที่ละคนสองคน จนในที่สุดเกือบไม่มีใครทำการสอนเลย (อนุ อนัส, 2527 : 18 - 19)

ต่อมาทางราชการได้มองเห็นความสำคัญและความจำเป็นในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการ ค่านิยม และความเป็นจริงในชีวิตประจำวันของประชาชนจึงได้จัดให้มีการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษาขึ้นอีกครั้งหนึ่ง โดยดำเนินงานตามลำดับต่อไปนี้

ระยะที่ 1 พ.ศ. 2518 - 2523

พ.ศ. 2518

กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้สอนศาสนาอิสลามขึ้นเป็นครั้งแรกตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วก 930 / 2518 เรื่อง ให้มีการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา โดยครอบคลุมพื้นที่ 4 จังหวัด ชายแดนใต้ นับเป็นการเริ่มการจัดการเรียนการสอนทางศาสนาอิสลามขึ้นเป็นครั้งแรกในโรงเรียนประชาบาลสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด

พ.ศ. 2519

สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 ได้ยกร่างหลักสูตรวิชาศาสนาอิสลามขึ้น ณ สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 เป็นหลักสูตรให้สอนศาสนาอิสลามในระดับประถมศึกษาฉบับแรก เสนอกระทรวงศึกษาธิการ พิจารณาและอนุมัติให้ใช้หลักสูตรวิชาศาสนาอิสลาม พุทธศักราช 2519 สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-7

การสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา จึงได้เริ่มมีขึ้นเป็นครั้งแรกในปีการศึกษา 2519 โดยอาศัยผู้สอนที่เป็นข้าราชการครูมุสลิมซึ่งมีวุฒิสามัญจบชั้นปีที่ 4 วุฒิทางศาสนาไม่ปรากฏหลักฐาน แต่

มีความรู้ทางศาสนาอิสลาม เคยเป็นครูสอนภาษามลายู และศาสนาอิสลามมาก่อน ต่อมาได้มีการพัฒนา
 วุฒิทางศาสนาให้ได้ชั้นปีที่ 7 (มูตะวัสสิเตาะห์) เพื่อสามารถสอนเนื้อหาทางศาสนาอิสลามในระดับไม่เกิน
 ชั้นปีที่ 4 (อิบตีดาอีย) นอกจากนี้ก็มีผู้สอนที่ไม่อยู่ในข่ายผู้สอนภาษามลายู และศาสนาอิสลามมาก่อนและ
 เป็นข้าราชการครูมุสลิมที่มีวุฒิทางสามัญ และศาสนาอิสลามสูงกว่ากลุ่มแรกเข้าช่วยทำการสอนศาสนา
 อิสลาม ในบางโรงเรียนก็เชิญวิทยากรภายนอก เช่น อิหม่าม คอฎิบ เป็นต้น มาช่วยสอน โดยผู้ที่เป็น
 ข้าราชการครูและวิทยากรภายนอกต่างช่วยกันสอนโดยไม่รับค่าตอบแทนใดๆ ทั้งสิ้น ผู้สอนเหล่านี้ ก่อนจะ
 ดำเนินการสอนต้องได้รับการอบรมเกี่ยวกับหลักสูตรวิชาศาสนาอิสลาม หลักการสอน วิธีสอนตามรายวิชา
 ต่างๆ สื่อการเรียนการสอนและการจัดแผนการสอน โดยสำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 เป็น
 ผู้รับผิดชอบดำเนินงานด้านวิชาการ ตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วก 930 / 2518 เรื่อง ให้มีการสอน
 ศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา

พ.ศ. 2520 – 2521

การสอนศาสนาอิสลามดำเนินมาได้ไม่นาน ก็เริ่มประสบปัญหาหลายประการ เช่น ขาดการ
 สนับสนุนในด้านงบประมาณ และวิชาการ ผู้บริหารขาดแนวปฏิบัติที่ชัดเจนสำหรับผู้สอนที่เป็นข้าราชการ
 ครูต้องรับภาระการสอนทั้งวิชาสามัญ และศาสนาควบคู่กันไปทำให้เพิ่มภาระความรับผิดชอบมากขึ้น เป็น
 ต้น จนในที่สุดก็ยุติการสอนโดยปริยาย

พ.ศ. 2521

รัฐบาลและสภาความมั่นคงแห่งชาติ ได้กำหนดนโยบายเกี่ยวกับความมั่นคงในจังหวัดชายแดนใต้
 ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบ เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2521 เนื้อหา มาตรการ กำหนดทิศทาง และ
 แนวปฏิบัติสนับสนุนแก่หน่วยงานที่ปฏิบัติการในพื้นที่สามารถปฏิบัติงานตามเป้าหมาย ได้ลุล่วงโดยดีและ
 เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ทางราชการและประชาชนส่วนรวม เพื่อแก้ปัญหาการขาดประสิทธิภาพการจัดการ
 เรียนการสอนศาสนาอิสลามตามหลักสูตรวิชาศาสนาอิสลาม พุทธศักราช 2519 และเป็นการปฏิบัติตาม
 นโยบายของสภาความมั่นคงแห่งชาติ ดังนั้นในวันที่ 3 พฤศจิกายน 2521 สำนักงานศึกษาธิการเขตได้
 จัดทำแผนการดำเนินงานเกี่ยวกับการอบรมครูสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา ในจังหวัดต่างๆ
 ในเขตการศึกษา 2 พิจารณาดำเนินการโดยยึดหลักต่อไปนี้ (โมฮัมหมัด อับดุลกาเดร์, 2526 : 49)

1. ให้ครูประจำการที่ยังทำการสอนศาสนาอิสลามทำการสอนวิชาหลักการศรัทธา ศาสนบัญญัติ
 และจริยธรรม เป็นภาษาไทยตามความเหมาะสมของผู้เรียน ส่วนวิชาภาษาอาหรับ อัลกุรอาน และหลักการ
 อ่านอัลกุรอานให้สอนด้วยภาษาอาหรับได้ตามความจำเป็นโดยวิทยากรภายนอกเป็นผู้ทำการสอน

2. สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 จะรับผิดชอบดำเนินการอบรมผู้สอน ตามหลักสูตรที่กำหนด โดยแยกกลุ่มผู้รับผิดไว้ 3 ประเภท คือ

(1) ครูผู้สอนศาสนาอิสลามเป็นภาษาไทย แบ่งเป็น 2 กลุ่ม

- ผู้ที่มีความรู้ทางศาสนาด้วยการศึกษาด้วยตนเองจะต้องเข้ารับการอบรมเป็นเวลา 10 วัน
- ผู้ที่จบชั้นปีที่ 4 (อับติดาอีย) จากโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจะเข้ารับการ อบรม

เป็นเวลา 6 วัน

(2) ครูผู้สอน (วิทยากรภายนอก) เฉพาะภาษาอาหรับเข้ารับการอบรม 3 วัน

(3) ครูหรืออาจารย์ใหญ่ในโรงเรียนที่เปิดสอนศาสนาอิสลามเข้ารับการอบรมเป็นเวลา 2 วัน

พ.ศ. 2522

จังหวัดต่างๆ ได้ดำเนินการเกี่ยวกับแผนอบรมแผนการสอนที่สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 นำเสนอดังนี้

1. นราธิวาส ส่งผู้สอนอบรมที่เขต จำนวน 33 คนเมื่อวันที่ 14 - 19 มีนาคม 2522 และเริ่มทำการสอนต้นปีการศึกษา 2522 เป็นต้นมา

2. ยะลา ส่งผู้สอนอบรมที่เขต จำนวน 16 คนเมื่อวันที่ 10 - 15 กันยายน 2522 และเริ่มทำการสอนตั้งแต่ภาคการเรียนที่ 2 ของปีการศึกษา 2522 เป็นต้นมา

3. ปัตตานี ให้ผู้สอนที่ไม่ได้ผ่านการอบรมจากหลักสูตรของเขต ส่วนใหญ่เป็นวิทยากรภายนอก ประเภทโต๊ะอิหม่าม คอฎิบ บิลาล โต๊ะครู ฯลฯ ที่ผ่านการอบรมตามหลักสูตรการบรรยายธรรมทางศาสนาอิสลามแทน โดยเริ่มทำการสอนในลักษณะบรรยายธรรมในโรงเรียนประถมศึกษาดังแต่ปีการศึกษา 2522 เป็นต้นมา

4. สตูล ไม่มีผู้สอนเข้าทำการสอนเพราะขาดงบประมาณดำเนินการ

พ.ศ. 2532

ในปี พ.ศ. 2521 กระทรวงศึกษาธิการ ได้ประกาศใช้หลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 ขึ้น ทำให้ต้องมีการปรับปรุงหลักสูตรวิชาศาสนาอิสลาม พุทธศักราช 2519 เพื่อความเหมาะสมและสอดคล้องกัน โดยทางเขตได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิทางศาสนาอิสลามจากหลายฝ่ายร่วมกันร่างหลักสูตรปรับปรุง ประกอบด้วยผู้ทรงวุฒิ ดังนี้

1. กรรมการอิสลามประจำจังหวัดในเขต 2
2. ดาโต๊ะยุติธรรม

3. ครูสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม
4. อาจารย์สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา
5. อาจารย์สอนศาสนาอิสลามในวิทยาลัยครูยะลา และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
6. ศึกษานิเทศก์จังหวัดและศึกษานิเทศก์ เขตการศึกษา 2
7. นักวิชาการด้านหลักสูตรจากกรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ หลักสูตรที่ยกวางและปรับปรุงใหม่ มีชื่อว่า "หลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับประถมศึกษาพุทธศักราช 2523" เขตเสนอขออนุญาต กระทรวงศึกษาธิการ เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2523 และกระทรวงศึกษาธิการอนุมัติให้ใช้เมื่อ 23 พฤศจิกายน 2524 หลักสูตรนี้เป็นหลักสูตรอิสลามศึกษา ฉบับที่ 2 ตั้งแต่มีการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา โดยเริ่มใช้อย่างจริงจังตั้งแต่มีปีการศึกษา 2525 เป็นต้นมา

ระยะที่ 2

พ.ศ. 2524

เมื่อได้รับอนุมัติให้ใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2523 แล้วปรับหลักสูตรเป็นอิสลามศึกษา (เดิม - การศึกษาอิสลาม) ศึกษาธิการเขตแจ้งสุข เกื้อประสาน กับอาจารย์ ดลมนรจัน บากา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 ร่วมกับสำนักงานประถมศึกษาจังหวัดต่างๆ ในเขตการศึกษา 2 ได้กำหนดหลักการในการพิจารณาคัดเลือกครูผู้สอนเพื่อบรรจุเข้าทำการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา ดังนี้

1. วิทยากรที่ทำการสอนเป็นลูกจ้างรายชั่วโมง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ
2. วุฒิสามัญอย่างน้อยจบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น หรือเทียบเท่าและใช้ภาษาไทยได้ดี
3. วุฒิศาสนาอย่างน้อยจบชั้นปีที่ 7 (มุดะวัสสิเตาะห์) ตามหลักสูตรโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามของเขตการศึกษา 2
4. อายุไม่ต่ำกว่า 18
5. ไม่เป็นโรคร้ายแรงตามกฎหมาย กพ.
6. อนุญาตให้บุคคลที่อยู่ในท้องถิ่นที่ตั้งของโรงเรียน โดยพิจารณาของกรรมการการศึกษา ผู้ปกครอง และผู้บริหารโรงเรียน

ตามหลักการที่กำหนดนี้ สามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมของแต่ละท้องถิ่น ปัจจุบันเกณฑ์เหล่านี้ได้พัฒนาขึ้นดีกว่าเดิมมาก เช่น วุฒิต่างสามัญและศาสนา เปิดโอกาสให้แก่ผู้ที่จบชั้นที่สูงกว่าเดิม เป็นต้น

พ.ศ. 2525 -2532

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้เข้ามาช่วยพัฒนาสื่อการเรียนการสอนต่างๆ เช่น หนังสือเรียนอิสลามศึกษา ป.1 – 6 หนังสืออ่านเพิ่มเติม และแผนการสอนอิสลามศึกษา ป.1 – 6 เป็นต้น ตลอดจนได้ให้งบประมาณปรับปรุงการจัดทำและพิมพ์สื่อการเรียนการสอนต่างๆ จนเป็นรูปเล่มมาตรฐานโดยมอบหมายให้ครูสภาจัดพิมพ์ และจำหน่ายสื่อบางประเภท เช่น หนังสือเรียน อิสลามศึกษา ป.1 – 6 เป็นต้น ในท้องตลาดจนถึงปัจจุบันขณะนี้ กรมวิชาการก็ยังดำเนินบทบาทนี้อย่างต่อเนื่อง

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด เขตการศึกษา 2 ได้ส่งอัตราบุคลากรไปร่วมปฏิบัติงานในโครงการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษาของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ณ สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 เป็นต้นไป

การจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา ได้พัฒนาขึ้นเป็นระยะๆ ตามลำดับจนเกือบจะเต็มพื้นที่ในบางจังหวัด อาทิ นราธิวาส ปัตตานี ยะลา เป็นต้น วิทยาการที่ได้รับการพัฒนาขึ้นทั้งในด้านการแสวงหาความรู้ในระดับต่างๆ

สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 และสำนักงานประถมศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้ร่วมในการวางแผนงานประจำปี จัดทำโครงการต่างๆ จนประสบความสำเร็จในการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษามาจนถึงปัจจุบันนี้

พ.ศ. 2533 – 2537

สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 และสำนักงานประถมศึกษาจังหวัดชายแดนใต้ และกรมวิชาการได้ร่วมมือการพัฒนาหลักสูตรอิสลามศึกษาอีกครั้งหนึ่งเพื่อให้มีความเหมาะสมในการจัดการเรียนการสอน และการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในทางการศึกษา และปรับปรุงข้อบกพร่องต่างๆ ของหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพดีที่สุดในที่สุด จึงตั้งชื่อหลักสูตรนี้ว่า

- อิสลามศึกษาในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) และ
- อิสลามศึกษา (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2537) ในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) ตามลำดับ

ต่อไปก็จะได้มีการพัฒนาให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และเป็นมาตรฐานเช่นเดียวกับวิชาสามัญ เพื่อการศึกษา ศาสนาอิสลาม หรือ จริยศึกษาเป็นที่รองรับในการแก้ปัญหาสังคม และบ้านเมืองต่อไป

การดำเนินการในระยะหลัง

1. สํารวจบุคคลที่ให้ความสนใจในการสอนศาสนาอิสลาม
2. แผนการดำเนินงานเกี่ยวกับการอบรมครู
3. การอบรมครูสอนศาสนาอิสลามระดับชั้นประถมศึกษาตามหลักสูตรวิชาศาสนาอิสลาม พ.ศ.

2519

4. การพัฒนาหลักสูตรการสอนศาสนาอิสลาม
5. การคัดเลือกบรรจุเข้าทำการสอน

จุดมุ่งหมายของการศึกษา

หลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับประถมศึกษา มีความต้องการที่จะให้ผู้เรียนมีพฤติกรรม ดังนี้

1. รู้และเข้าใจคำสั่งสอนของศาสนาอิสลามขั้นพื้นฐาน
2. ปฏิบัติศาสนกิจตามศาสนบัญญัติได้ถูกต้อง
3. เป็นมุสลิมที่ดีตามแบบอย่างของท่านนบีมุฮัมมัด (ซ.ล.)
4. สามารถดำรงชีวิตตามวิถีทางของศาสนาอิสลามได้

สภาพปัญหาและการปรับตัว

การจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ นั้น มีปัญหาทางการศึกษาแตกต่างไปจากภูมิภาคอื่นๆ ของประเทศไทย ทั้งเนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่เป็นคนไทยที่นับถือศาสนาอิสลามนิยมพูดและใช้ภาษามลายูท้องถิ่นในชีวิตประจำวัน ใช้ภาษาไทยเป็นสื่อความหมายได้ไม่ดีเท่าที่ควร ยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนของศาสนาเป็นหลักในการดำรงชีวิต ถือปฏิบัติศาสนกิจในชีวิตประจำวันอย่างเคร่งครัด นิยมส่งเสริมให้บุตรหลานได้ศึกษาหาความรู้ด้านภาษามลายูและหลักการปฏิบัติทางศาสนาอย่างจริงจัง เพราะถือว่าเป็นภารกิจบังคับตามหลักศาสนบัญญัติที่กำหนดให้ผู้ที่มีนับถือศาสนาอิสลามทุกคนต้องปฏิบัติ ใครจะละเลยไม่ได้เด็ดขาด ผู้ที่มีความรู้ก็ต้องทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้แก่ผู้อื่นมิฉะนั้นถือว่าบาป จึงทำให้มีการจัดตั้งปอเนาะซึ่งเป็นสถานสอนศาสนาอิสลามขึ้น ตามหมู่บ้านต่าง ๆ เกือบทั่วไปในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่วนผู้ที่มีฐานะดีก็มักจะนิยมส่งบุตรหลานของตนไปศึกษาเล่าเรียนทางประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย และกลุ่มประเทศอาหรับ ทั้งนี้ เพราะประชาชนชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลามถือว่า การศึกษาและการเรียนรู้บทบัญญัติทางศาสนาอิสลามนั้น มีความสำคัญที่สุดต่อการดำเนินชีวิตของมุสลิม เพราะการปฏิบัติ

ทุกอย่างนั้นต้องยึดมั่นอยู่ในคำภีร์อัลกุรอานเป็นหลัก ซึ่งได้บัญญัติหลักการต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตไว้อย่างสมบูรณ์ทุกประการ ทั้งหลักการสันติภาพและภราดรภาพอย่างแท้จริง ไม่มีระบบนักบวชหรือนักพรต เพราะไม่ได้แยกเรื่องของศาสนาออกจากชีวิตประจำวันของมนุษย์ถือว่าการดำเนินชีวิตตามบทบัญญัติของศาสนาอิสลามนั้น เป็นการแสดงความเคารพและภักดีต่อพระเจ้า มนุษย์ทุกคนมีความเสมอภาคและเท่าเทียมกันหมด ความแตกต่างของมนุษย์นั้นจะวัดกันด้วยความบริสุทธิ์ใจและความภักดีต่อพระเจ้าเท่านั้น

ด้วยเหตุนี้ การดำเนินชีวิตของมุสลิมจึงต้องผูกพันอยู่กับหลักการศาสนบัญญัติของศาสนาอิสลามอย่างแน่นแฟ้น

การจัดการศึกษาแบบปอเนาะในสมัยก่อนนั้นปรากฏว่าปอเนาะในจังหวัดปัตตานีมีชื่อเสียงเป็นยอมรับของมุสลิมโดยทั่วไป ทั้งในประเทศและต่างประเทศมีนักศึกษามุสลิมจากประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียงมาศึกษาเล่าเรียนกันมาก เช่น มาเลเซีย อินโดนีเซีย กัมพูชา เวียดนาม พม่า เป็นต้น

จากปัญหาดังกล่าว ส่งผลกระทบต่อระบบการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ตลอดมา เพราะกระบวนการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษานั้น จัดในระบบเดียวกันทั้งประเทศประชาชนเกิดความรู้สึกว่า เป็นการเผยแพร่และถ่ายทอดวัฒนธรรมของผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ เช่น การแสดงรำร่ำทำเพลง กิจกรรมเข้าจังหวะ และพิธีกรรมทางศาสนาซึ่งครูผู้สอนส่วนใหญ่ก็ไม่ได้เป็นมุสลิม เป็นผู้ที่ไม่มาจากท้องถิ่นอื่น พูดภาษาท้องถิ่นก็ไม่รู้เรื่อง การวางตัวตลอดจนการคบค้าสมาคมกันก็ไม่สนิทใจ บางครั้งตีแม่เหล้าเมายา พูดไม่รู้เรื่อง จึงทำให้สังคมมุสลิมเกิดความรู้สึกว่า “การเรียนรู้ภาษาไทย ” นั้นไม่ใช่สิ่งจำเป็นแก่การดำเนินชีวิตของตน

จากพฤติกรรมข้างต้นนี้ทำให้สังคมมุสลิมนิยมส่งลูกหลานไปเรียนตามบ้านโต๊ะครู ที่สุเหร่าและมัสยิด หรือถ้ามีฐานะดีก็ส่งไปเรียนที่ประเทศมาเลเซีย เพื่อจะได้เรียนวิชาการที่ทันสมัย พร้อมได้เรียนรู้ภาษามลายูไปด้วย นอกจากนี้ยังได้เรียนรู้ศาสนาอิสลามและภาษาอังกฤษพร้อมกันได้รับการถ่ายทอดการใช้ชีวิตตามรูปแบบฉบับของบรรพบุรุษที่เคยยึดถือและปฏิบัติกันมาอีกด้วย

จากสภาพปัญหาต่างๆ ดังกล่าวแล้ว ทำให้เกิดปัญหาทางการศึกษาโดยสรุป ดังนี้

1. มีการตั้งโรงเรียนสอนศาสนาขึ้นในหมู่บ้านโดยทั่วไป ดำเนินงานอย่างอิสระไม่ได้ขออนุญาตจัดตั้งให้ถูกต้องตามกฎหมาย ขาดการควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิดจากเจ้าหน้าที่ของทางราชการ
2. ทำให้นักเรียนที่กำลังเรียนอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษา ต้องเรียนหนักทั้งในโรงเรียนของรัฐและโรงเรียนเอกชน หลักสูตรก็ไม่สอดคล้องกัน เรียนทั้งภาษามลายู ภาษาอาหรับ ภาษาไทยและรูมาไนส์ทำให้การเรียนรู้ภาษาไทยไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร ทำให้ความรู้อ่อน สอบตกซ้ำชั้นกันมาก
3. ครูสอนศาสนาไม่มีความรู้ทางวิชาการศึกษา ไม่เข้าใจหลักการสอน จิตวิทยาการเรียนการสอนไม่เข้าใจนโยบายการจัดการศึกษา ไม่มีใบอนุญาตการเป็นครู

4. หลักสูตรและหนังสือเรียนต่างๆ ที่ใช้สอนกันอยู่นั้นไม่สอดคล้องกับนโยบายการจัดการศึกษาในชายแดนภาคใต้ และไม่เหมาะสมกับสภาพสังคมความเป็นอยู่ของคนไทย

นโยบายการแก้ปัญหา

1. กระทรวงศึกษาธิการ ออกคำสั่งที่ วก 930 / 2518 ให้ทำการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา ตั้งแต่ปีการศึกษา 2519 เป็นต้นไป

กำหนดหลักสูตรการสอนศาสนาอิสลามสำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 7 ให้สอนสัปดาห์ละ 1 ชั่วโมง ห้องเรียน กำหนดให้ทำการสอน 7 รายวิชา คือ 1. หลักการศรัทธา 2. ศาสนบัญญัติ 3. ศาสนประวัติ 4. หลักการอ่านอัลกุรอาน 5. กุรอาน 6. ภาษาอาหรับ 7. จริยธรรม

2. สภาพความมั่นคงแห่งชาติกำหนดนโยบายให้มีการสอนศาสนาอิสลามโรงเรียนประชาบาล มัธยมศึกษา อาชีวศึกษา วิทยาลัยครู และระดับมหาวิทยาลัยตั้งแต่ พ.ศ. 2521

3. กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย สนับสนุนทางด้านงบประมาณให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดนราธิวาส ปัตตานี ยะลา และสตูล จัดสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา

4. สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ วางโครงการจัดสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษาของ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่งเจ้าหน้าที่ไปเป็นผู้ประสานงานและดำเนินงานรับผิดชอบทางด้านวิชาการเป็นฝ่ายโครงการสอนศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประจำเขตการศึกษา 2 จัดทำหลักสูตร สื่อการเรียนการสอนทดลองจัดการเรียนการสอนให้ได้รูปแบบที่เหมาะสมและจัดสรรงบประมาณเป็นค่าจ้างครูสอนศาสนาอิสลามสำหรับ 5 จังหวัด รวมทั้งค่าดำเนินงานทางด้านวิชาการ ณ สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 โดยฝ่ายโครงการสอนศาสนาอิสลามฯ ในประมาณ 2527 ได้รับงบประมาณทั้งสิ้น 10,000,000 บาท

หลักสูตรอิสลามศึกษามีการปรับปรุงใหม่ให้เหมาะสม เมื่อ พ.ศ. 2523 เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสูตรประถมศึกษา 2521 มีการเปลี่ยนระดับชั้นเรียนจาก 7 ปี คงเหลือ เพียง 6 ปี รายวิชาที่จัดสอนก็ลดลงจาก 7 รายวิชา คงเหลือเพียง 5 รายวิชา คือ (ฝ่ายโครงการพิเศษสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ประจำสำนักงานศึกษาธิการ, 2533 : 43)

1. หลักการศรัทธา
2. ศาสนบัญญัติ
3. ศาสนประวัติ
4. อัลกุรอาน
5. จริยธรรม

ครูวิทยากรที่ทำการสอนศาสนาอิสลามนั้น สำนักงานการประถมศึกษา 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ดำเนินการสอบคัดเลือกจากผู้ที่มีคุณวุฒิสามัญจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หรือ 5 และมีความรู้ทางศาสนาอิสลาม จบการศึกษาจากหลักสูตรวิชาศาสนาอิสลามของเขตการศึกษา 2 ชั้นปีที่ 4 ขึ้นไป (สำนักงานศึกษาธิการอำเภอมายอ, 2544 : 12)

ฝ่ายโครงการสอนศาสนาอิสลามฯ ประจำเขตการศึกษา 2 จัดทำหลักสูตร หนังสือเรียนตามหลักสูตรแผนการสอนและการนิเทศการศึกษา การติดตามผลการเรียน การอบรมครูที่จะบรรจุเข้าทำการสอนใหม่ การประชุมสัมมนาทางวิชาการ

ผลการดำเนินงาน

ผลของการดำเนินงานในด้านการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีดังนี้ (สำนักงานศึกษาธิการเขตการศึกษา 2 , 2533 : 8)

1. ในปีงบประมาณ 2527 มีโรงเรียนประถมศึกษาในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้เปิดทำการสอนอิสลามแล้ว จำนวน 574 โรงเรียน จำนวน 4,487 ห้องเรียน มีครูประมาณ 560 คน
2. ฝ่ายโครงการสอนฯ ประจำเขตการศึกษา 2 ได้จัดทำและพัฒนาหลักสูตรอิสลามศึกษา 2533 โดยการจะทำการรายละเอียดของเนื้อหา ตามรายวิชาต่างๆ กำหนดรายละเอียดการสอดแทรกวิชาอิสลามศึกษา เข้าในหลักสูตรประถมศึกษา 2521 จัดทำหนังสือเรียนสำหรับประถมศึกษาปีที่ 1-6 จัดทำแผนการสอนวิชาศาสนาอิสลามศึกษาชั้นปีที่ 1-6 จัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติมตามหลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับประถมศึกษา การศึกษา เพื่อส่งเสริมความรู้ทางศาสนาอิสลามและส่งเสริมการใช้ภาษาไทย จำนวน 25 เล่ม จัดทำแผนภูมิและแผนภาพประกอบการเรียนการสอน และสื่อการเรียนอื่นๆ จัดทำให้มีการฝึกอบรมครูให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการสอนการวัดผล การทำและการใช้สื่อการเรียนการสอนประเภทใหญ่ต่างๆ
3. ผู้ปกครองนักเรียน ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำทางศาสนาอิสลามและประชาชนส่วนใหญ่เห็นเจตนาดีและเข้าใจนโยบายของรัฐบาล จึงให้ความร่วมมือสนับสนุนการเรียนการสอนดีขึ้นเป็นลำดับ
4. ปัญหาการขาดเรียนของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาที่ดำเนินการจัดสอนศาสนาอิสลาม ได้ผลดี และครูสอนศาสนาอิสลามเป็นคนที่ผู้ปกครองนักเรียนให้การยอมรับนับถือนั้นลดน้อยลงตามลำดับ

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

1. นักเรียนไทยมุสลิมในโรงเรียนประถมศึกษาของ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่ยังคงไปเรียนอยู่ที่โรงเรียนพิเศษในหมู่บ้าน ที่มีสยิด และที่ปอนาะะ ทั้งในตอนเย็นหลังเลิกเรียนจากโรงเรียนประชาบาล ตอนค่ำและในวันหยุดเรียนทั้งวันเสาร์และวันอาทิตย์เหมือนเดิม ด้วยเหตุผลดังนี้ (อุทัย หิรัญโต, 2522)

- การจัดสอนศาสนาตามสุเหร่า มัสยิด และตามบ้านผู้รู้ นั้น เขาจัดกันมาก่อนนานแล้ว ผลการเรียนการสอนก็เป็นที่ยอมรับของผู้ปกครองและประชาชนในหมู่บ้าน

- การจัดสอนศาสนาด้วยภาษาถิ่น ซึ่งนักเรียนและผู้ปกครองมีความเข้าใจคืออยู่แล้ว นอกจากนั้นยังมีการสอนภาษามลายู (ยาวิและรูมันอีกด้วย) ซึ่งค่านิยมเรื่องภาษามลายูในปัจจุบันยังสูงมาก

- เขาสอนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติพร้อม ๆ กันไปด้วยความเหมาะสม เพราะที่มัสยิดนั้นมีความอยู่แล้วในภาคปฏิบัติให้ประกอบศาสนกิจ

- การจัดการสอนที่สุเหร่าหรือมัสยิดนั้น ท่านอื่นมาจะอำนวยความสะดวก ซึ่งเป็นผู้ที่ประชาชนไว้วางใจ

- อย่างไรก็ตาม ครู (วิทยากร) สอนศาสนาอิสลามบางคนมีปัญหา (โมฮัมหมัด อับดุลกาเดร์, 2526 : 49) เพราะ

1. มีความรู้ทางศาสนาต่ำ ส่วนใหญ่ประมาณ 70% มีคุณวุฒิทางศาสนาจบเพียงชั้นปีที่ 4 เท่านั้นเอง ในขณะที่ครูสอนศาสนาที่สุเหร่า หรือมัสยิดประมาณ 90% จบชั้นปีที่ 9 หรือ 10 หรือจบการศึกษาจากต่างประเทศ

2. วางตัวไม่เหมาะสม เช่น ความประพฤติส่วนตัวไม่ค่อยดีคบเพื่อนต่างเพศเกินความเหมาะสมตามหลักการศาสนบัญญัติ ทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกไม่ชอบ

ผู้บริหารการศึกษาระดับโรงเรียนและอำเภอบางคน มีทัศนคติไม่ดีต่อการจัดสอนศาสนาอิสลาม เพราะเห็นว่า การนำวิชาอิสลามศึกษาสอนทำให้เสียเวลาเรียนวิชาสามัญ ทำให้เกิดความขัดแย้งกับแนวทางที่เคยปฏิบัติบางอย่าง ทำให้นักเรียนยึดมั่นอยู่ในวัฒนธรรมอิสลามมากเกินไป ไม่สามารถจะปลุกฝังค่านิยมตามวัฒนธรรมที่คนส่วนใหญ่นิยมชมชอบและที่เคยปฏิบัติกันมา ยิ่งกว่านั้นผู้บริหารบางยังมองเห็นว่าครู (วิทยากร) สอนศาสนาอิสลามบางคน มีอิทธิพลเหนือจิตใจของชาวบ้านในท้องถิ่นมากเกินไป ซึ่งยากแก่การจะควบคุมดูแลและบังคับบัญชาให้สยบอยู่ได้อำนาจของตนได้ ทางฝ่ายผู้บริหารบางคนรู้สึกหนักใจมาตลอด เพราะการทำงานของวิทยากรไม่เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่ตนได้วางไว้ ประกอบกับผู้บริหารไม่เข้าใจวิถีการดำเนินชีวิตของมุสลิม และไม่เคยให้ความสนใจต่อคำสั่งสอนของศาสนาที่ตนนับถือเลย บางคนยังมองเห็นว่าคนมุสลิมส่วนใหญ่เน้นเคร่งครัดในศาสนามากเกินไป ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติกิจกรรมบางอย่างตามรูปแบบที่ตนเองมองเห็นว่าน่าจะทำได้

โมฮัมหมัด อับดุลกาเดร์ (2521 : 70) ได้ให้ข้อคิดเห็นว่าสาเหตุที่ผู้ปกครองไม่ค่อยให้ความร่วมมือกับผู้บริหารเพราะว่า

1. ผู้บริหารบางคนยึดมั่นอยู่ในระบบหรือรูปแบบเก่าๆ ที่ไม่ค่อยรับการเปลี่ยนแปลงตามค่านิยมของสังคมในปัจจุบัน

2. ประชาชนมองเห็นว่าการสอนศาสนาอิสลามนั้น ควรจัดสอนด้วยภาษามลายูท้องถิ่น เพราะเป็นภาษาที่สามารถเข้าใจได้อย่างชัดเจน จะทำให้เกิดความศรัทธาได้อย่างมั่นคงสถานที่สอนก็ควรเป็นที่มัสยิดหรือปอเนาะเท่านั้น

3. การสอนศาสนาอิสลามที่อยู่ภายใต้การควบคุมของผู้บริหารที่เป็นศาสนิกอื่นนั้นเกรงว่า มิสามารถทำได้อย่างจริงจัง อาจจะมีการบิดเบือนจากข้อเท็จจริง

ปัญหาในการดำเนินงานของคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

มีดังนี้ (ทวิ จินดา , 2541 : 54)

1. ไม่สามารถจัดงบประมาณให้ได้ตามแผนการดำเนินงานที่กำหนดไว้ในการดำเนินงานไม่ได้ผลตามเป้าหมายที่วางไว้

2. อัตรากำลังเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานตามโครงการนี้ ณ สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 ส่วนใหญ่ยังอยู่ในฐานะครูช่วยราชการเท่านั้น ตำแหน่ง และอัตราเงินเดือนยังฝากอยู่ที่จังหวัดเดิม จึงมีปัญหาเรื่องการพิจารณาความดีความชอบประจำปี เพราะผลการปฏิบัติงานในรอบปีนั้น คณะกรรมการข้าราชการครูประจำจังหวัดเป็นผู้พิจารณา และมักจะเสียเปรียบต่อสายตากรุผู้สอนและสายตาดูแลผู้บริหารเสมอ โอกาสที่จะได้รับการพิจารณาเป็นกรณีพิเศษ (2 ชั้น) จึงค่อนข้างจะยากมาก

3. ขาดการติดตามผลและประสานงานกันอย่างใกล้ชิด จากศึกษานิเทศก์เขตปฏิบัติการ 2 ของ สปช. ทำให้การประสานงานเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับโครงการนี้ไม่ค่อยสะดวกเท่าที่ควร

4. สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดต่างๆ ที่รับผิดชอบโครงการนี้ยังไม่มีศึกษานิเทศก์ที่ความรู้ทางศาสนาอิสลาม สามารถรับผิดชอบการนิเทศและติดตามผลการดำเนินงานอย่างใกล้ชิดได้แนวทางการดำเนินงานต่อไป

4.1. ผู้บริหารโรงเรียนตามโครงการนี้ จะต้องดำเนินการจัดการเรียนสอนวิชาศาสนาอิสลามให้ได้ผลดีที่สุด ผู้บริหารการศึกษาระดับอำเภอก็ต้องติดตามผลและให้การสนับสนุนศึกษานิเทศก์ระดับอำเภอต้องเป็นพี่เลี้ยงแก่ครู (วิทยากร) อย่างใกล้ชิดยิ่งขึ้น

4.2. ครู (วิทยากร) สอนศาสนาอิสลามที่มีปัญหา เช่น วุฒิทางศาสนาต่ำเกินไป วุฒิทางสามัญไม่ได้ตามระดับที่กำหนด วางตัวไม่เหมาะสม ผู้ปกครองและประชาชนฯ ไม่พอใจเมื่อทำการสอนครบตามสัญญาแล้วก็ควรงดการต่อสัญญา และให้ทางโรงเรียนประกาศรับสมัครคนใหม่

4.3. ควรจัดการให้มีการสอบใหม่ทั้งหมดทุกๆ 3 ปี แต่คนเก่าที่ทำงานได้ผลดีก็ควรให้อำนาจแก่ผู้บริหารโรงเรียนที่จะให้คะแนนพิเศษเป็นความดีความชอบได้ประมาณ 25%

4.4. การประกาศรับสมัครใหม่ในรอบ 3 ปี นั้น ควรพิจารณาขยับหลักเกณฑ์ทางด้านคุณวุฒิ ทั้งทางศาสนาและสามัญให้สูงขึ้นด้วยเพื่อให้โอกาสแก่ผู้ที่จบการศึกษาชั้นสูงๆ บ้าง

4.5. ผู้บริหารโรงเรียนและครูทุกคน ที่อยู่ในท้องถิ่นที่มีประชาชนนับถือศาสนาอิสลามจำนวนมาก จะต้องวางตัวให้เหมาะสมกับค่านิยมของสังคมในท้องถิ่นนั้นๆ

4.6. ผู้บริหารการศึกษาบางคนที่มีความคิดเห็นสวนทางกับนโยบาย เรื่องนี้ควรได้รับการพิจารณาขยับขยายให้ไปรับราชการนอกพื้นที่บ้างตามความเหมาะสม

4.7. โรงเรียนต่างๆ จะต้องให้ได้โอกาสแก่ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน และประชาชนในท้องถิ่นให้ความร่วมมือในการจัดการกิจกรรมต่างๆ ทั้งที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของท้องถิ่น

4.8. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งระดับเขต จังหวัด อำเภอ และโรงเรียนควรจะดำเนินการประชาสัมพันธ์โครงการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา ให้ประชาชนเข้าใจอย่างกว้างขวางและถูกต้อง

4.9. สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 ร่วมกับศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ จัดให้มีการประชุมสัมมนาผู้บริหารการศึกษา และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเพื่อความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายการจัดการสอนศาสนาอิสลามฯ ให้สอดคล้องกันจะได้ดีถือว่าเป็นแนวเดียวกันทุกระดับ

4.10. ศึกษานิเทศก์เขตปฏิบัติการ 2 ของ สปช. ควรจะมีการออกมาพบปะเยี่ยมเยียนและประสานงานประเมินผลทั้งระดับเขต จังหวัด และบางอำเภออย่างใกล้ชิดยิ่งขึ้น เพื่อจะได้ทราบปัญหาและข้อมูลและข้อที่แท้จริง และประสานงานได้ถูกต้อง

4.11. สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ควรพิจารณาดำเนินการกำหนดให้หน่วยงานฝ่ายโครงการสอนศาสนาฯ ประจำเขตการศึกษา 2 เป็นหน่วยงานเฉพาะกิจปฏิบัติงานตามนโยบายสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติโดยตรง ส่วนหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานควรกำหนดตำแหน่งเป็นศึกษานิเทศก์หรือนักวิชาการศึกษา

4.12. สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ควรเพิ่มอัตราศึกษานิเทศก์ฝ่ายอิสลามศึกษาประจำจังหวัดๆ ละ 1 อัตรา

สรุปการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในระดับประถมศึกษา

ในอดีตที่มายังไม่มีการสอนศาสนาอิสลามในระดับประถมศึกษา ประชาคมมุสลิมต้องการให้บุตรหลานของตนได้เรียนรู้ศาสนาขั้นพื้นฐานเป็นอย่างต่ำ เพื่อปฏิบัติศาสนกิจได้ ดังนั้นจึงส่งบุตรหลานให้ไปเรียนตามมัสยิดหรือสุเหร่าหรือตามบ้านครูสอนอัลกุรอาน ซึ่งเป็นยากลำบากพอสมควรที่จะให้เด็กในวัยนี้

เรียนทั้งวิชาศาสนาและวิชาสามัญควบคู่กันไป ในเมื่อเป็นเช่นนี้ทำให้เด็กที่เรียนในชั้นประถมศึกษาต้องเรียนหนักขึ้น และส่งผลให้การเรียนในวิชาสามัญอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำมาก ในเมื่อเป็นเช่นนี้ทางรัฐบาลได้สังเกตเห็นปัญหานี้จึงได้ปรึกษากับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพื่อจัดการเรียนการสอนศาสนาอิสลามในระดับประถมศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม การสอนอิสลามศึกษาในระยะเริ่มแรกไม่ค่อยประสบกับความสำเร็จมากนัก เนื่องจากขาดความรู้ ความเข้าใจในการสอนของครู จนทำให้การเรียนในระดับประถมศึกษาต้องหยุดชะงักไปชั่วคราว หลังจากนั้นได้มีการจัดการเรียนการสอนศาสนาอิสลามขึ้นในระดับประถมศึกษาอย่างแท้จริง โดยที่กระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดการทั้งหมด

ความจริง จากความพยายามของฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายเอกชน พบว่าการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในระดับประถมศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันนี้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายในขั้นหนึ่งแล้ว ทุกวันนี้ นโยบายทางการศึกษาของรัฐได้รับความร่วมมือจากสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นอย่างดี เนื่องจากความร่วมมือจากทุกฝ่ายเช่นนี้ หลักสูตรการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามและโรงเรียนสามัญทั่วไปได้มีการพัฒนาและก้าวหน้าไปมาก ทั้งนี้ เพื่อให้ได้มาซึ่งความเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย

ระดับมัธยมศึกษา

ความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ได้เริ่มเข้าสู่ประเทศไทยตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยมีจุดเริ่มต้นแถบภาคใต้ของประเทศไทย ปัจจุบัน มีการอบรมสั่งสอนและเผยแพร่ศาสนาอิสลามจนเป็นที่ยอมรับว่าปัตตานีเป็นศูนย์กลางของการศึกษาและเคยเป็นคู่อารยธรรมทางศาสนาอิสลามในภูมิภาคของนุซันตาราแห่งนี้ ผู้ที่มีความรู้ทางศาสนาอิสลาม จะได้รับขนานนามว่าเป็น "โต๊ะครู หรือผู้รู้ทางศาสนาอิสลาม

ในสมัยก่อนโต๊ะครูจะทำการสอนศาสนาอิสลามในสถาบันของตนเองเรียกว่า "ปอเนาะ" ซึ่งเป็นสถานที่ให้การอบรมสั่งสอนตามความพร้อมของโต๊ะครูและผู้เรียนเป็นสำคัญ

ศาสนาอิสลามได้ส่งเสริมและเน้นหนักในหน้าที่การสืบทอดมรดกทางศาสนาอิสลามไว้เป็นพิเศษตามหลักการแล้ว การปฏิบัติดังกล่าวถือว่าเป็นหน้าที่ของมุสลิมทุกคนที่จะต้องศึกษาหาความรู้และเผยแพร่ศาสนาตลอดชีวิต ในทัศนะของอิสลามถือว่าการศึกษานั้น "จะต้องเริ่มต้นตั้งแต่อยู่ในเปลจนถึงหลุมฝังศพ และให้พยายามศึกษาหาความรู้ แม้ว่าจะต้องเดินทางไกลถึงเมืองจีน" ผู้ที่มีความรู้ทางศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งโต๊ะครู ถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงจะละเว้นเสียมิได้ นอกจากนี้แล้วศาสนาอิสลามได้กำหนดหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติของบิดามารดาต่อบุตร ในการให้การศึกษอบรมทางศาสนาเช่นเดียวกัน ฉะนั้นเพื่อเป็นการดำเนินการตามที่ศาสนาสอนไว้ ได้กำหนดให้มุสลิมทุกคนต้องศึกษาหาความรู้ ในขณะที่เดียวกันก็เน้นการ

ปฏิบัติด้วย แต่การปฏิบัติได้นั้นต้องเรียนรู้มาก่อน จึงสามารถที่จะปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ปัญหาที่จะต้องถามคือสังคมมุสลิมส่งให้บุตรหลานเรียนวิชาศาสนาได้ที่ไหน และใครเป็นผู้สอน ด้วยความตระหนักถึงหน้าที่รับผิดชอบในการกิจดังกล่าว สังคมมุสลิมจึงคิดหาทางออกเพื่อแก้ปัญหา และเพื่อตอบสนองเจตนารมณ์ของสังคม จึงได้จัดตั้งสถาบันการศึกษาในรูปแบบของปอเนาะขึ้น ดำเนินการสอนโดยโต๊ะครู สภาพของปอเนาะจะประกอบไปด้วยกระท่อมหลังเล็ก ๆ ปลูกเรียงรายเป็นแนวแบบมีได้ถนนสูง ทุกหลังจะเป็นที่พักอาศัยของนักเรียนและมีอาคารเรียนที่เรียกว่าบลาซาเซาะห์หรือบาไล ปอเนาะบางแห่งที่มีนักเรียนมาศึกษามากก็ย่อมประสบกับปัญหาด้านการบริหารและควบคุมดูแลสมาชิกในด้านต่างๆได้ไม่ทั่วถึงและมีความเป็นอยู่ต่ำกว่าเกณฑ์

อีกอย่างประชาชนมุสลิมส่วนใหญ่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในยุคก่อนๆ ไม่ให้ความสนใจทางการศึกษาสายสามัญและไม่ยอมส่งบุตรหลานเข้าไปเรียนในโรงเรียนของรัฐบาล เมื่อประชาชนไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา ทำให้การศึกษาไม่ประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย ดังนั้นทางรัฐบาลจึงได้เข้ามาจัดการหลักสูตรการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับสังคมมุสลิมโดยให้กระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้รับผิดชอบ และเปลี่ยนสภาพจากปอเนาะเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม ทางกระทรวงศึกษาธิการได้ยื่นคำขาดให้ปอเนาะต้องจดทะเบียนต่อหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบ ปอเนาะที่ได้จดทะเบียนแล้วก็ให้จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรทั้งวิชาศาสนา สามัญและวิชาชีพ ในเวลาต่อมาได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม การบริการ การจัดการของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมีความเป็นระบบมากขึ้น ทำให้โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมีความมั่นคง มีคุณภาพ และมีมาตรฐานเพิ่มขึ้นส่งผลให้มุสลิมในภูมิภาคนี้มีการศึกษาดีขึ้น และนี่คือจุดหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในสังคมมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้ (บทสัมภาษณ์ นายสาโรช จรจิตต์)

ความจริงแล้วปอเนาะเป็นสถาบันการกุศลเพื่อสอนวิชาศาสนาอิสลามของชาวไทยมุสลิม นักวิชาการได้ให้ความหมายของปอเนาะ ดังนี้ (สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เขตการศึกษา 2)

ดร.โมฮัมหมัด อับดุลกาเดร์ ให้ความหมายปอเนาะว่า โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

นักวิชาการส่วนมากจะกล่าวว่า ตามความหมายเดิมคำว่า ปอเนาะ นั้นเป็นคำที่เพี้ยนมาจากคำว่า “ฟุนดูค” (Fundoq) ในภาษาอาหรับ ในภาษามลายูแปลว่า “กระท่อม” แต่โดยความหมายและความเข้าใจทางการศึกษาแล้วหมายถึง “สถาบันที่ทำการสอนและเรียนวิชาศาสนาอิสลาม” ถ้าจะมองอีกมุมหนึ่งของความหมายปอเนาะในเชิงสังคมวิทยาที่น่าสนใจพูดได้ว่ามันคือองค์กรทางสังคมที่ทำหน้าที่สืบทอดศาสนา วัฒนธรรมนั่นเอง ซึ่งมีโต๊ะครู เป็นทั้งเจ้าของและเป็นผู้บริหารในคนเดียวกัน แต่ถ้าจะดูความหมายในพจนานุกรม Webster’s New International Dictionary, Second Ed. Unabridged May 28, 1843, หน้า 981 จะ

พบว่ามันมาจากคำอื่น (Gr. Origin) ที่มีความหมายเป็นสถานที่รับรองแขกผู้มาเยือนหรือมาพักแรมหรือสถานที่การธุรกิจ หรือโรงโกดังเก็บสัมภาระ และต่อมาชาวอาหรับได้ยืมคำนี้มาใช้ที่มีความหมายว่าเป็นโรงแรม“ Funduq (fon'douk), fon'dok, fun'duck n, {Ar. Funduq. Of Gr.origin; Cf. Gr. Pandokos all-receiving, Pandokeion an inn} In northern Africa, a business establishment, or commercial warehouse, also an inn; a fonda.”

ปอเนาะมีอยู่กระจัดกระจายทั่วไปโดยเฉพาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้จะมีมากที่สุด ซึ่งในปี พ.ศ. 2504 รัฐบาลได้เข้ามาเริ่มมีบทบาท โดยให้ปอเนาะที่มีอยู่ทำการจดทะเบียนและให้แปรสภาพเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามอย่างที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน

มูลเหตุที่สำคัญยิ่งที่กระทรวงศึกษาธิการได้ถือเป็นหลักการสำคัญในการปรับปรุงการศึกษาของเขตการศึกษาเขต 2 โดยเฉพาะสถาบันปอเนาะ สืบเนื่องจากสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชการปัจจุบัน ได้เด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เพื่อเยี่ยมพสกนิกรในจังหวัดยะลา เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2502 ได้ทรงโปรดเกล้าให้เจ้าหน้าที่พัฒนาการศึกษาคณะการศึกษา 2 ทรงมีพระดำรัสว่า

“การศึกษาที่มีความสำคัญมาก ให้พยายามจัดให้ดีให้พลเมืองสามารถพูดภาษาไทยได้ แม้จะพูดได้ไม่มากนัก เพียงแต่พอรู้เรื่องกันก็ยังมีดี เพราะเท่าที่ผ่านมาราวนี้ มีผู้ที่ไม่รู้ภาษาไทยต้องใช้ล่ามแปลควรให้พูดเข้าใจกันได้ เพื่อสะดวกในการติดต่อสื่อสารซึ่งกันและกัน...” ณ จุดนี้ เป็นจุดเริ่มต้นศักราชใหม่ในระบบการศึกษาจาก “ปอเนาะ” เป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในปัจจุบัน

การก่อตั้งปอเนาะในระยะเริ่มแรก

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์เป็นที่ยอมรับว่า การเผยแพร่ศาสนาอิสลามในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งนำเสนอโดยนิตยสารชั้นนำของมาเลเซีย จำนวน 2 ฉบับ คือ Pengasoh และ Suarasiswa ในปี 1972 ได้กล่าวถึงการเผยแพร่ศาสนาอิสลามและการก่อตั้งปอเนาะ ในระยะเริ่มแรกว่าการศึกษาระบบปอเนาะ จัดตั้งครั้งแรกที่ปัตตานีและเป็นสถานศึกษาที่เก่าที่สุดของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผู้รู้ศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานี ได้ดำเนินการสอนในระบบปอเนาะในราวคริสต์ศตวรรษที่ 12

สภาพปอเนาะก่อนแปรสภาพ

การจัดตั้งปอเนาะ ในสมัยก่อน โดยส่วนใหญ่แล้วประชาชนจะเรียกร้องให้โต๊ะครูเป็นผู้จัดตั้ง แต่มีที่ส่วนน้อยเท่านั้นที่โต๊ะครูจัดตั้งขึ้นเอง เมื่อมีผู้รู้กลับมาจากประเทศอาหรับแล้ว โดยเฉพาะเมกะ ประเทศ

ชาอูดีอาระเบีย จะเป็นที่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชนอย่างมาก ส่วนที่ดินสำหรับใช้ในการจัดตั้งปอเนาะ นั้น อาจจะเป็นของโต๊ะครูหรือประชาชนช่วยกันบริจาค

สถานที่สำหรับสอนหนังสือ นั้น จะใช้ทั้งบ้านโต๊ะครูและมัสยิดหรือบาไล ปอเนาะโดยทั่วไปแล้วจะตั้งชื่อหรือเรียกชื่อตามสถานที่ตั้งของปอเนาะ หรือเรียกชื่อของตำบล และมีบางปอเนาะเรียกชื่อตามชื่อของโต๊ะครู

สภาพการจัดการเรียนการสอนในระบบปอเนาะในสมัยก่อนนั้น จะไม่เหมือนกับระบบที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ระบบการเรียนการสอนในปอเนาะนั้น ขึ้นอยู่กับโต๊ะครู โดยมีหนังสือเรียนที่เรียกว่า "กิตาบายาวี" (Kitab Jawi) โดยเขียนด้วยอักษรภาษาอาหรับและเรียกว่ามลายู ไม่มีระยะเวลาการเรียนและวัดผลที่แน่นอน โดยทั่วๆ ไปแล้วโต๊ะครูจัดสอนหลังละหมาดซุฮรี ซุฮรี และหลังละหมาดอิชาเป็นหลัก

วิชาที่สอน วิชาที่สอนกันโดยทั่วๆ ไปในโรงเรียนปอเนาะได้แก่ (สำนักพัฒนาการศึกษาศาสนา และวัฒนธรรม , 2544 : 25)

1. การสอนคัมภีร์ อัลกุรอาน
2. วิชาฟิกฮ์ วิชาที่ว่าด้วยกฎหมายอิสลาม (Islamic Jurisprudence)
3. วิชาเตฮะฮีด วิชาที่ว่าด้วยเอกภาพของพระเจ้า
4. วิชาไวกรรมอาหรับและวิชาภาษาอาหรับ
5. วิชาอื่นๆ เช่น จริยธรรมทางอิสลาม วิชากฎหมายครอบครัวมรดก วิชาการแปลคัมภีร์อัลกุรอาน

วิชาหะดีษ

วิชาที่เปิดสอนในปอเนาะนั้น จะสอนวิชาศาสนาอย่างเดียว ไม่มีการสอนวิชาสามัญเลย ระยะเวลาของการเรียนก็ไม่กำหนด ไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับความต้องการและสติปัญญาของนักเรียนเอง บางคนเรียนโดยใช้ระยะเวลา 2-3 ปีและบางคนใช้เวลาเป็น 10 ปี ผู้ที่เข้าเรียนในระยะเวลาสั้นๆ ก็เพื่อที่จะให้รู้วิธีปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ตามหน้าที่ของมุสลิมได้ถูกต้อง บางคนอาจเรียนนานถึง 10 ปี บางคนอาจเรียนนานถึง 15 ปี เพื่อที่จะไปถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่น หรือเพื่อไปเปิดปอเนาะและเป็นโต๊ะครูต่อไป

การแปรสภาพปอเนาะเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

โรงเรียนปอเนาะจัดตั้งขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดการเรียนการสอนวิชาศาสนาเท่านั้น ต่อมารัฐบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญของปอเนาะที่มีต่อการศึกษาและการพัฒนาสังคม ซึ่งน่าจะได้เรียนวิชาสามัญตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ รัฐบาลจึงได้พยายามปรับปรุงและพัฒนาระบบปอเนาะเพื่อใช้เป็นสถานที่ศึกษาที่มีประสิทธิภาพ สามารถให้บริการทางการศึกษาทั้งวิชาสามัญและวิชาชีพ นอกจากนี้

วิชาศาสนาอิสลามเพียงอย่างเดียว เพื่อจัดให้การเรียนการสอนในปอเนาะมีระบบมากยิ่งขึ้น ทางกระทรวงศึกษาธิการได้ดำเนินการมาเป็น 4 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 ระยะปรับปรุงปอเนาะ

ในปี พ.ศ. 2501 กระทรวงศึกษาธิการโดยอนุมัติของคณะรัฐมนตรีได้วางโครงการพัฒนาการศึกษาทั่วประเทศ โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 12 ภาค ภาคการศึกษา 2 มี 4 จังหวัด คือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล ภาคการศึกษา 2 ได้ให้ความสำคัญต่อการแก้ปัญหาต่างๆ ของการจัดการศึกษาระบบปอเนาะ รัฐบาลจึงได้ให้ความสำคัญต่อการปรับปรุงและพัฒนาปอเนาะเป็นกรณีพิเศษโดยได้กำหนดนโยบายออกมาเป็นระยะๆ

การดำเนินงานและผลการดำเนินงาน

1. กระทรวงศึกษาธิการได้เริ่มปรับปรุงระบบปอเนาะ โดยประกาศให้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการปรับปรุงส่งเสริมปอเนาะในภาคศึกษา 2 พ.ศ. 2504 โดยมีสาระสำคัญของเรื่องคือ

1.1. ปอเนาะใดที่มีความสนใจที่จะปรับปรุงกิจการให้ยื่นเรื่องราวขอจดทะเบียนต่อทางราชการ

1.2. ปอเนาะใดที่จัดกิจการได้ดีอยู่เสมอ จะได้รับการอุดหนุนจากกระทรวงศึกษาธิการ

1.3 ให้ปอเนาะที่ได้จดทะเบียนแล้ว จัดการเรียนการสอนให้เป็นไปตามหลักสูตร ทั้งวิชาสามัญ วิชาศาสนาและวิชาชีพ

ในทางปฏิบัติระยะแรกมีปัญหาเกี่ยวกับการจดทะเบียนปอเนาะ เพราะโต๊ะครูยังไม่เข้าใจ และไม่แน่ใจว่าทำแล้วจะเกิดผลดีหรือผลเสีย รัฐบาลต้องทำความเข้าใจและชี้แจงและประชาสัมพันธ์อย่างมาก ปรากฏว่าผลจากการชี้แจงและการปฏิบัติตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 ถึง พ.ศ. 2507 มีปอเนาะที่ขอจดทะเบียนดังนี้

พ.ศ. 2504 จดทะเบียน 122 ราย

พ.ศ. 2504 จดทะเบียน 17 ราย

พ.ศ. 2504 จดทะเบียน 22 ราย

พ.ศ. 2504 จดทะเบียน 10 ราย

รวมปอเนาะที่จดทะเบียน 171 ราย

นอกจากนี้ปอเนาะที่จดทะเบียนเป็นสถานศึกษา รัฐบาลได้ให้การสนับสนุน ส่งเสริมและช่วยเหลือในการปรับปรุงกิจการอาคารเรียน หลักสูตรการสอน มีชั้นเรียน มีการสอนภาษาไทยและวิชาชีพตลอดจนให้

มีการวัดผลให้เป็นไปตามหลักสูตรที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการปรับปรุงส่งเสริมปอเนาะในภาคการศึกษา 2 พ.ศ. 2504 ไว้ดังนี้

1. หลักสูตรได้กำหนดให้เรียน 3 หลักสูตรคือ (สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เขตการศึกษา 2)

1.1. หลักสูตรศาสนามี 27 ชั่วโมง ต่อสัปดาห์แบ่งออกเป็น 3 ตอน

ตอนต้น (อิบตีดาอีย) ใช้เวลาเรียน 4 ปี

ตอนกลาง (มุตะวัสสิเตาะห์) ใช้เวลาเรียน 3 ปี

ตอนปลาย (ชานะวีย) ใช้เวลาเรียน 3 ปี

1.2. หลักสูตรภาษาไทย มี 4 ชั่วโมงต่อสัปดาห์

1.3. หลักสูตรวิชาชีพมี 4 ชั่วโมงต่อสัปดาห์

2. เวลาเรียน กำหนดเวลาเรียนต่อสัปดาห์ไม่น้อยกว่า 30 ชั่วโมง

ปอเนาะที่ดำเนินการตามระเบียบนี้ จะได้รับการส่งเสริมและอุดหนุนจากรัฐ ด้วยการให้ครูไปช่วยสอนวิชาภาษาไทยและวิชาชีพ และให้ยืมวัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษา ตลอดจนครุภัณฑ์อื่นๆ นอกจากนี้แล้ว ปอเนาะใดสามารถดำเนินการกิจการได้ผลดี ก็จะได้รับเงินรางวัลพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นประจำทุกปีจนถึงปัจจุบัน

ระยะที่ 2 เป็นระยะแปรสภาพปอเนาะเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม

(พ.ศ. 2508 – 2511)

ในปี พ.ศ. 2508 รัฐบาลได้ส่งเสริมให้ปอเนาะที่จดทะเบียนแล้ว ให้แปรสภาพเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม เพื่อเป็นขั้นตอนและต่อเนื่องตามนโยบายของรัฐบาล ด้วยเหตุนี้คณะกรรมการพัฒนาภาคใต้ จึงได้ให้เงินแก่ภาคการศึกษา 2 จำนวน 100,000 บาท โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปส่งเสริมและอุดหนุนปอเนาะที่จดทะเบียนเป็นโรงเรียนราษฎร์ และดำเนินการได้ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการปรับปรุงส่งเสริมปอเนาะในภาคการศึกษา 2 พ.ศ. 2504 กล่าวคือ ปอเนาะที่ได้จดทะเบียนแล้วได้แปรสภาพเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามมีการปรับปรุงการเรียนการสอนให้ได้มีมาตรฐาน จัดให้มีอาคารเรียนเอกเทศ สอนวิชาสามัญหลักสูตรประถมศึกษาตอนปลายควบคู่วิชาศาสนาเท่านั้นจึงจะได้รับการส่งเสริมและอุดหนุน

เพื่อให้การแปรสภาพปอเนาะเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามเป็นไปตามวัตถุประสงค์รัฐจึงได้กำหนดเป็น 2 แนวทางหลักคือ (สำนักงานศึกษาธิการ, 2523 : 8)

1. แนวนโยบายการให้การอุปการะเป็นเครื่องมือสำคัญในการชักชวนและผลักดันให้ปอเนาะอยู่ในความควบคุมของทางราชการ

2. แผนนโยบายการแทรกการเรียนการสอนวิชาสามัญและวิชาชีพเข้าไปในโรงเรียนเหล่านี้เนื่องจากไม่มีการบังคับ ปรากฏว่ามีปอเนาะอีกจำนวนมากที่ยังไม่ได้แปรสภาพเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม ดังนั้น เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2509 คณะรัฐมนตรีได้มีมติกำหนดนโยบายเกี่ยวกับปอเนาะตามข้อเสนอของสภาพความมั่นคงแห่งชาติดังนี้

1. ห้ามจัดตั้งปอเนาะขึ้นมาใหม่ หากฝ่าฝืนจะถูกลงโทษ
2. ปอเนาะที่ตั้งอยู่แล้ว บังคับให้ขออนุญาตและมาจดทะเบียนเสียภายใน 6 เดือน
3. ให้แปรสภาพปอเนาะเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม โดยดำเนินการเป็นขั้นในเวลาที่แน่นอน และควรให้สำเร็จภายใน 3-5 ปี โดยให้กระทรวงและกระทรวงศึกษาธิการพิจารณาาร่วมกันและรับดำเนินการให้เร็วที่สุด

ในปี พ.ศ. 2510 จังหวัดได้แจ้งให้เจ้าของปอเนาะมาจดทะเบียนให้แล้วเสร็จภายในวันที่ 15 มิถุนายน 2514 ปอเนาะใดที่มีได้แปรสภาพเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามภายในเวลาที่กำหนดให้ถือว่าปอเนาะนั้นได้ล้มเลิกไป

ในการดำเนินการการแปรสภาพนี้ คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติให้กระทรวงศึกษาธิการดำเนินการให้การอุดหนุนแก่โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามภาคใต้ เรียกว่า โครงการปรับปรุงปอเนาะให้เป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม โดยเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2508 - 2517 งบประมาณทั้งสิ้น 748,000 บาท โดยมีสาระสำคัญดังนี้ (โมฮัมหมัด อับดุลกาเดร์, 2533 : 233-234)

1. ให้เงินอุดหนุน 10,000 บาท ในปีแรกที่ขอจัดตั้ง
2. ให้ครูช่วยสอนวิชาสามัญโดยใช้เกณฑ์จำนวนนักเรียน 50 - 149 คน ให้ครู 1 คน นักเรียน 105 - 299 คน ให้ครู 2 คน นักเรียน 300 - 499 คน ให้ครู 3 คน
3. ให้เงินทุนปีละ 3,000 บาท ในปีถัดไป
4. ให้มีการผ่อนผันเรื่องคุณสมบัติบางประการของเจ้าของผู้จัดการ ครูใหญ่และครู โดยผ่อนผันไม่ต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์

ในระยะนี้เป็นระยะที่มุ่งให้ปอเนาะจดทะเบียนเป็นโรงเรียนราษฎร์เป็นส่วนใหญ่ ส่วนด้านการศึกษาไม่ได้มีการปรับปรุงอะไรมากนัก

ระยะที่ 3 เป็นระยะปรับปรุงส่งเสริมโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม
(พ.ศ. 2512 - 2520)

เมื่อปอเนาะได้แปรสภาพเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามแล้ว เป้าหมายขั้นต่อไปคือการพัฒนาและการปรับปรุงส่งเสริมโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามให้เป็นสถานศึกษาที่มีการสอนวิชาสามัญและวิชาชีพควบคู่ไปกับการสอนศาสนาด้วย รัฐบาลได้มีนโยบายเป็นขั้นตอนดังนี้

1. นโยบาย พ.ศ. 2512

คณะรัฐมนตรีมีมติ เมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน 2512 กำหนดนโยบายด้านการศึกษาไว้ว่า

1.1. ส่งเสริมการศึกษาของเด็กไทยมุสลิม (สมช.) ให้สูงขึ้น รวมทั้งให้การสนับสนุนในการศึกษาขั้นสูงแก่บรรดาบุตรหลานของผู้นำศาสนาและควรควบคุมการดำเนินงานของโรงเรียนปอเนาะ

1.2. ควรจัดทำโครงการปรับปรุงการศึกษาเฉพาะจังหวัดชายแดนใต้เป็นการด่วน แก้ไขมูลเหตุสำคัญบางอย่างที่ทำให้ประชาชนส่วนมากในจังหวัดชายแดนใต้ไม่นิยมพูดหรือใช้ภาษาไทย

2. นโยบาย พ.ศ. 2519

คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบในแนวนโยบายเรื่องปัญหาจังหวัดชายแดนใต้ตามที่สภาความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.) เสนอเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2519 มีแนวนโยบายที่เกี่ยวกับปอเนาะดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้โครงการอุดหนุนฉบับใหม่ขึ้นเรียกว่า โครงการอุดหนุนโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามของกระทรวงศึกษาธิการ ในปี พ.ศ. 2513 โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะส่งเสริมการเรียนการสอนวิชาสามัญและวิทยาศาสตร์ให้ได้ผลดีและเหมาะสม สนองตอบแผนการศึกษาแห่งชาติและแผนพัฒนาภาคใต้ อีกทั้งยังเป็นการเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างรัฐบาลและประชาชนอีกด้วย

ระยะที่ 4 ระยะการพัฒนาโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม

(พ.ศ. 2521 – ปัจจุบัน)

คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 24 มกราคม 2521 ซึ่งเป็นช่วงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติระยะที่ 4 (พ.ศ. 2520 – 2524) เกี่ยวกับนโยบายด้านสังคมจิตวิทยา เฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามดังนี้

ปรับปรุงและควบคุมการดำเนินการของโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม ให้สอดคล้องกับนโยบาย พ.ศ. 2521 ของกระทรวงศึกษาธิการ จึงได้จัดทำแผนงานหลักในการพัฒนาโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามขึ้น ซึ่งจะเห็นว่าในแผนฉบับนี้ได้กำหนดนโยบายและโครงการที่พัฒนาโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม โดยคำนึงถึงการแก้ไขปัญหาการศึกษาและด้านอื่นๆ ในพื้นที่ควบคู่กันไปแผนงานหลักในการพัฒนาโรงเรียนดังกล่าวนี้ ได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 18 เมษายน 2521 ซึ่งมีวัตถุประสงค์และนโยบายในแผนงานหลักดังนี้

1. วัตถุประสงค์

- 1.1. เพื่อส่งเสริมประชาชนให้มีความสำนึกในความเป็นคนไทย
- 1.2. เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ ความสามารถในการใช้ภาษาไทย
- 1.3. เพื่อยกระดับการศึกษาด้านสามัญศึกษา หน้าที่พลเมืองดีของประเทศ และวิชาชีพของประชาชนให้สูงขึ้น

1.4. เพื่อส่งเสริมประชาชนให้มีความรู้ด้านศาสนาอิสลามขั้นพื้นฐานอย่างน้อย ซึ่งเป็นความต้องการของประชาชน

2. นโยบายหรือแนวทางของการพัฒนาโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม ในเขตการศึกษา 2 เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวไว้ดังนี้

2.1. รัฐบาลควรเร่งปรับปรุงและส่งเสริมในด้านปัจจัยต่างๆ ทางการบริหารและวิชาการ เพื่อให้สามารถจัดการศึกษาในรูปแบบของโรงเรียนชุมชน (Community School) ซึ่งมีการสอนทั้งวิชาศาสนา สามัญ และวิชาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2. รัฐบาลควรเร่งส่งเสริมการศึกษาด้านภาษาไทย และสังคมศึกษาในโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามเป็นกรณีพิเศษ

2.3. รัฐบาลพึงเร่งส่งเสริมโต๊ะครู นักเรียน และนักศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจ และตระหนักถึงพิษภัยต่างๆ ที่มีต่อความมั่นคงแห่งชาติ

2.4. รัฐบาลพึงเร่งแก้ไขปรับปรุงกลไกของรัฐที่ทำหน้าที่ควบคุมและส่งเสริมโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามเป็นกรณีพิเศษ

ในด้านการส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนและบุคลากรนั้น ในช่วงนี้ได้เน้นการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนและบุคลากรมากขึ้น โดยให้การสนับสนุนเป็นพิเศษ เช่น กระทรวงศึกษาธิการ อนุญาตให้โรงเรียนขยายการศึกษาวินิจฉัยจากระดับมัธยมศึกษาตอนต้นถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย วิชาศาสนาได้ปรับปรุงหลักสูตรแบบเรียนให้เหมาะสมกับสภาพสังคมในขณะนั้น และสนับสนุนให้ผู้บริหารโรงเรียนได้มีความรู้ภาษาไทย สังคมศึกษา หลักสูตรการเรียนการสอนของโรงเรียนดังกล่าว แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ

1. กลุ่มโรงเรียนที่สอนศาสนาเพียงอย่างเดียว
2. กลุ่มโรงเรียนที่สอนศาสนาควบคู่วิชาสามัญและวิชาชีพ

สำหรับโรงเรียนในเขตการศึกษา 2 ส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนเอกชนที่สอนวิชาศาสนาควบคู่วิชาสามัญและวิชาชีพ ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการจัดการศึกษาและพัฒนาการศึกษาประเภทนี้

สภาพการจัดการเรียนในโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม มีดังนี้

1. หลักสูตรวิชาศาสนา กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรวิชาศาสนาอิสลามสำหรับโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม ในภาคการศึกษา 2 เมื่อปี พ.ศ. 2513 ครั้นในปีศักราช พ.ศ. 2523 กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรใหม่เรียกว่า "หลักสูตรอิสลามศึกษาพุทธศักราช 2523 ของกระทรวงศึกษาธิการ" ใช้เวลาเรียนทั้งสิ้น 10 ปี โดยกำหนดระยะเวลาเรียนดังนี้

- ตอนต้น (อิบตีดาอียะฮ์) ใช้เวลาเรียน 4 ปี
- ตอนกลาง (มุตะวัสสิเตาะห์) ใช้เวลาเรียน 3 ปี
- ตอนปลาย (ชานะวียะฮ์) ใช้เวลาเรียน 3 ปี

2. หลักสูตรวิชาสามัญ ให้หลักสูตรเช่นเดียวกับโรงเรียนประเภทสามัญศึกษาทั่วไป แต่ในบางหมวดวิชาเช่น สังคมศึกษาและหมวดพัฒนาบุคลิกภาพใช้วิชาบางวิชาในหลักสูตรศาสนาแทน

หลักสูตรวิชาสามัญดังกล่าวได้แก่

- ก. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ของกระทรวงศึกษาธิการใช้เวลาเรียน 3 ปี
  - ข. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 ของกระทรวงศึกษาธิการใช้เวลาเรียน 3 ปี
  - ค. หลักสูตรศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ระดับ 3-4 พุทธศักราช 2522 กระทรวงศึกษาธิการใช้เวลาเรียน 1 ปีครึ่ง ในปัจจุบันได้เปลี่ยนใช้หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับ ม.ต้น พ.ศ. 2530 แทน
3. หลักสูตรวิชาชีพ โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามได้นำหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น 2 หลักสูตรมาใช้ ได้แก่

- 3.1 หลักสูตรวิชาชีพระยะสั้นของกรมการศึกษานอกโรงเรียน
- 3.2 หลักสูตรวิชาชีพระยะสั้นของกรมอาชีวศึกษา

ผลการดำเนินงานด้านการเรียนการสอน ปรากฏว่ามีโรงเรียนให้ความสนใจเปิดสอนวิชาศาสนาควบคู่วิชาสามัญเพิ่มขึ้น การสอนเริ่มเป็นระบบมากขึ้น

ในปี พ.ศ. 2525 กระทรวงศึกษาธิการได้เปลี่ยนชื่อจากโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ซึ่งอยู่ในช่วงของการใช้แผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 5 ในระยะวิชาหลักสูตรศาสนา และวิชาสามัญหรือวิชาชีพยังคงใช้หลักสูตรเดิม และในระยะนี้โรงเรียนต่างๆ ได้ขอขยายชั้น

เรียนจากมัธยมศึกษาตอนต้นว่าชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย นอกจากนี้โรงเรียนส่วนใหญ่ได้ขอเปลี่ยนแปลงหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่เป็นเสร็จ ระดับที่ 4-5 มาเป็นหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น

การพัฒนาโรงเรียนในแผนการศึกษาระยะที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนได้เน้นการปรับปรุงส่งเสริมโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม โดยมีโครงการต่างๆ ที่สำคัญ ดังนี้

1. โครงการอบรมหลักสูตรการบริหารโรงเรียนสำหรับผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามเริ่มตั้งแต่ปีงบประมาณ 2527

2. โครงการปรับปรุงการเรียนการสอนวิชาศาสนาและวิชาสามัญโดยการทำแผนการสอน

3. จัดอบรมครูสอนศาสนาให้มีความรู้ภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

4. โครงการประชุมสัมมนาและอบรมเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

5. จัดให้มีหัวหน้าครูหรือหัวหน้ากลุ่มครู

6. โครงการตรวจนิเทศและควบคุมโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

7. โครงการส่งเสริมและปรับปรุงมาตรฐานโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

การพัฒนาโรงเรียนในช่วงแผนการศึกษาระยะที่ 6 (พ.ศ. 2530 - 2534) กระทรวงศึกษาธิการ โดยคณะกรรมการการศึกษาเอกชนยังคงเน้นพัฒนาด้านการบริหารและวิชาการเพื่อปรับปรุงกิจการโรงเรียนเอกชนสามัญทั่วไปหรือโรงเรียนเอกชนสามัญของรัฐบาลด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ กระทรวงศึกษาธิการจึงได้เสนอแนวทางในการพัฒนาและการอุดหนุนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามภาคใต้ในช่วงปีงบประมาณ 2531 - 2534 และคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อ 24 พฤษภาคม 2531 ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. เร่งพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนทั้ง 3 สายวิชา คือ วิชาศาสนา วิชาสามัญ และวิชาชีพให้มีประสิทธิภาพและคุณภาพ

1.1. ปรับปรุงหลักสูตรวิชาศาสนาและวิชาสามัญ เพื่อลดจำนวนเรียนให้น้อยลง โดยให้มีการผสมผสานวิชาศาสนาและวิชาสามัญเข้าด้วยกัน จัดโครงสร้างหลักสูตรในระดับต้นให้เรียนวิชาศาสนาและวิชาสามัญ ส่วนรายวิชาภาษาอาหรับให้โรงเรียนในระดับกลางและระดับสูง

1.2. พัฒนานุคลากรที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ได้แก่ ผู้รับใบอนุญาต ผู้จัดการครูใหญ่ ครูสอนวิชาศาสนาและกรรมการมูลนิธิของโรงเรียนใหม่ความรู้ความเข้าใจตรงกันเกี่ยวกับการจัดการการศึกษา

1.3. ส่งเสริมและสนับสนุนให้โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามสามารถจัดการเรียนการสอนวิชาชีพระยะสั้นที่เหมาะสม และสนองความต้องการของชุมชน ซึ่งผู้เรียนสามารถนำไปประกอบอาชีพอิสระได้เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว

2. ปรับปรุงมาตรฐานของโรงเรียน โดยจัดทำเกณฑ์มาตรฐานรับรองวิทยฐานะของโรงเรียนการสอนให้มีคุณภาพเพื่อยกฐานะโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามตามมาตรา 15 (1) แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525

3. พัฒนาระบบการวัดผลและประเมินผล โดยกำหนดผู้รับผิดชอบในการวัดและประเมินผลในแต่ละระดับของหลักสูตรเพื่อโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มีมาตรฐานทางการศึกษาที่ใกล้เคียงกัน สามารถนำผลการเรียนไปศึกษาต่อในระดับที่สูงทั้งในประเทศและต่างประเทศ

4. การส่งเสริมและอุดหนุนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในปีงบประมาณ 2531 – 2534

4.1. กลุ่มเป้าหมายมี 2 กลุ่ม เรียงลำดับความสำคัญ ดังนี้

(1) โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่ตั้งอยู่ใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้

(2) โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่ตั้งอยู่ในจังหวัดพัทลุง ะนอง กระบี่

นครศรีธรรมราช ภูเก็ต พังงา

4.2. ประเภทการอุดหนุนมี 4 ประการ คือ

- การอุดหนุนด้านบุคลากร ได้แก่ การจัดส่งข้าราชการครูไปทำการสอนวิชาสามัญ และวิชาชีพ

- การอุดหนุนด้านการเงิน ให้การอุดหนุนเป็นเงินแก่โรงเรียนเพื่อสัมมนาคุณและเพื่อพัฒนากิจการด้านบริหารงานวิชาการของโรงเรียน

- การอุดหนุนด้านสื่อการเรียนการสอน ได้แก่ แบบเรียน หนังสือเรียน คู่มือครู แผนการสอนและสื่อการเรียนการสอนอื่นๆ

- การอุดหนุนด้านวิทยาการสงเคราะห์ จะให้การอุดหนุนในลักษณะของเงินทุนหมุนเวียน

ผลการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

1. โรงเรียน

1.1. จำนวนโรงเรียนที่เปิดสอนวิชาศาสนาอย่างเดียว

1.2. ลดลง เช่นเดียวกันในทางตรงกันข้ามกับจำนวนนักเรียนเพิ่มมากขึ้น

1.3. โรงเรียนที่เปิดสอนวิชาศาสนาควบคู่กับวิชาสามัญและวิชาชีพได้ขยายหลักสูตรทั้งวิชาศาสนา วิชาสามัญเพิ่มมากขึ้น

1.4. อาคารเรียนของโรงเรียน ส่วนใหญ่มีสภาพเป็นอาคารเรียนถาวร มีห้องประกอบอื่นๆ เหมาะสมกับสภาพการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรที่โรงเรียนอนุญาต

2. การจัดการเรียนการสอน

2.1. มีหลักสูตรและการวัดผลการศึกษาที่เป็นระบบตามระเบียบที่กระทรวงศึกษาธิการ กำหนด

2.2. มีห้องประกอบต่างๆ เพิ่มขึ้น เช่น ห้องสมุด ห้องวิทยาศาสตร์ ห้องพัสดุและ ห้องปฏิบัติการ

2.3. มีสื่อการเรียนการสอนและวัสดุอุปกรณ์ ตามความเหมาะสมของหลักสูตรและวิชาที่ โรงเรียนได้รับอนุญาต

3. ผู้รับใบอนุญาต

3.1. มีความรู้ภาษาไทยดีขึ้นไป สามารถติดต่อประสานงานกับหน่วยงานราชการได้ด้วยตัวเอง

3.2. มีความรู้ความเข้าใจในการบริหารโรงเรียนเพิ่มขึ้นและสามารถจัดทำเอกสาร และ หลักฐานต่างๆ ตามที่ทางราชการกำหนดได้ถูกต้อง

3.3. สามารถจัดโรงเรียนได้ตามเกณฑ์มาตรฐานและระเบียบที่กำหนดไว้ดียิ่งขึ้น

3.4. มีความรู้ความเข้าใจในกฎหมายระเบียบและนโยบายของรัฐพอสมควร

4. ครูสอนศาสนาอิสลาม

4.1. ได้รับการอบรมเกี่ยวกับเทคนิคการสอนและการวัดผลการศึกษาตามหลักวิชาการดี ยิ่งขึ้น

4.2. ได้รับการอบรมวิชาภาษาไทยและสอบเทียบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เพื่อการบรรจุเป็น ครูโรงเรียนเอกชนได้โดยไม่ต้องขอผ่อนผัน

5. ครูสอนวิชาสามัญ

5.1. จำนวนครูสอนวิชาสามัญทางราชการส่งไปช่วยเพิ่มขึ้นทุกปี

5.2. จำนวนครูสอนวิชาสามัญและวิชาชีพที่โรงเรียนเพิ่มขึ้นทุกปี ซึ่งแสดงว่าโรงเรียนได้ พยายามที่จะช่วยตัวเองโดยไม่หวังพึ่งจากรัฐเพียงฝ่ายเดียว

6. นักเรียน

6.1. สามารถฟัง พูด อ่าน และเขียนภาษาไทยได้ดี กล้าแสดงออก มีความคิดริเริ่ม
สร้างสรรค์

6.2. สนใจที่จะศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นทั้งในประเทศและต่างประเทศ

6.3. มีโอกาสที่จะเรียนวิชาชีพขั้นพื้นฐาน

6.4. นักเรียนที่เรียนศาสนาเพียงอย่างเดียวในโรงเรียนที่เปิดสอนศาสนาที่ควบคู่กับวิชา
สามัญหรือวิชาชีพ รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในการเรียนวิชาชีพ

ผลกระทบในการดำเนินงานของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

1. จำนวนโรงเรียนที่เปิดสอนวิชาศาสนาอย่างเดียวลดลงและโรงเรียนที่เปิดสอนวิชาศาสนาควบคู่กับ
วิชาสามัญหรือวิชาชีพก็ลดลงเช่นกัน แต่จำนวนนักเรียนเพิ่มมากขึ้น

2. นักเรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่เปิดสอนหลักสูตรศาสนาควบคู่กับวิชาสามัญหรือ
วิชาชีพจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี และมีแนวโน้มว่าชาวไทยมุสลิมในเขตการศึกษา 2 นิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนต่อ
ระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมากกว่าโรงเรียนของรัฐ นักเรียนในโรงเรียนเอกชน
สอนศาสนาอิสลามต้องใช้เวลาเรียนในสัปดาห์มากกว่านักเรียนที่เรียนวิชาสามัญอย่างเดียว ทำให้มีการลด
เวลาเรียนต่อคาบน้อยลง คือวิชาสามัญปกติจะเรียนคาบละ 50 นาที ลดคาบละ 35 – 40 นาที วิชา
ศาสนาเรียนคาบละ 45 นาที ลดลงเป็นคาบละ 30 – 35 นาที ทำให้ผลการเรียนสัมฤทธิ์ของนักเรียนต่ำ
มาก

3. การที่รัฐให้ความช่วยเหลือและอุดหนุนแก่โรงเรียนที่เปิดสอนวิชาศาสนาควบคู่กับวิชาสามัญ โดย
ไม่จำกัดจำนวนทำให้เกิดผลกระทบต่อโรงเรียนขนาดเล็ก

จากการที่รัฐไม่สามารถส่งข้าราชการครู ไปช่วยสอนใน โรงเรียนได้ครบตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ใน
โครงการอุดหนุน ประกอบกับข้าราชการครูจะถูกขมิ้มไปช่วยราชการที่สำนักงานศึกษาธิการเขต ศึกษาธิการ
จังหวัด ศึกษาธิการอำเภอ ทำให้ข้าราชการครูในโรงเรียนต้องทำการสอนหลายวิชาทั้งยังต้องทำการสอนวิชา
ที่ไม่ถนัดด้วย ทำให้การเรียนการสอนมีคุณภาพต่ำกว่าโรงเรียนอื่นๆ ที่เปิดสอนในหลักสูตรระดับเดียวกัน

ปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารการศึกษาในจังหวัดชายแดนใต้

ปัญหา	แนวทางแก้ไข/ข้อเสนอแนะ
<p>1. เงินกู้ยืม เงินกู้ยืมเพื่อการศึกษาแก่นักเรียน มีปัญหาเรื่องดอกเบี้ย ซึ่งมุสลิมไม่สามารถกู้ยืมได้</p> <p>2. ด้านบุคลากร สวัสดิการของครูอาจารย์โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มาตรา 15 (2) ไม่มี</p> <p>3. ขาดแคลนครู โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามขาดแคลนครูสอนคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาอังกฤษ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย</p>	<p>1. รัฐบาลควรเปลี่ยนแปลงหลักเกณฑ์การกู้ยืมใหม่ โดยปลอดดอกเบี้ย</p> <p>1. รัฐบาลควรให้สวัสดิการแก่ครูอาจารย์ที่โรงเรียนจ้างของโรงเรียนมาตรา 15 (2) เหมือนกับครูอาจารย์โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มาตรา 15 (1)</p> <p>2. รัฐจะต้องสนับสนุนให้เบี่ยงกันดารและเสี่ยงภัยแก่ข้าราชการครูที่สอนอยู่ในพื้นที่เสี่ยงภัย</p> <p>3. ประกันชีวิตให้แก่ครูโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามทุกคน</p> <p>1. กระทรวงศึกษาธิการได้ออกระเบียบว่าด้วยให้ข้าราชการครูสังกัดกรมสามัญศึกษา ไปช่วยสอนในโรงเรียนอื่นได้ ทั้งในเวลาราชการและเวลาอกราชการ</p> <p>2. ทำความตกลงกับกรมฝึกหัดครูให้โควตาแก่นักเรียนที่จบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจากโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามไปศึกษาต่อในวิชาเอกคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และภาษาอังกฤษ เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว ให้กลับมาสอนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เพื่อแก้ปัญหาความขาดแคลนครู</p>
ปัญหา	แนวทางแก้ไข/ข้อเสนอแนะ

<p>4. การบรรจุ สอบคัดเลือกเพื่อบรรจุข้าราชการของสังกัดกรม ต่างๆ เมื่อทางราชการเรียกบรรจุในช่วงปิดภาค เรียนมีปัญหาทำให้ขาดแคลนครู</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. การสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการครูของ กรมต่างๆ ควรปฏิบัติในช่วงปิดภาคเรียนต้นหรือ ภาคปลาย 2. การเรียกตัวเพื่อบรรจุข้าราชการ ควรปฏิบัติใน ภาคเรียนต้นหรือภาคปลาย เพื่อป้องกันการขาด แคลนครูของโรงเรียนเอกชน
<p>5. การถอนข้าราชการครูออกจากโรงเรียนเช่น สอนศาสนาอิสลามตามมาตรา 15 (1)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. ควรทบทวนการถอนข้าราชการครูออกจาก โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มาตรา 15 (1) เพราะโรงเรียนเปิดสอนทางวิชาสามัญและ ศาสนา โรงเรียนจะต้องรับผิดชอบสูงในการจ้าง ครู ฉะนั้นหากทางราชการถอนข้าราชการครู ทางโรงเรียนจะต้องรับภาระเพิ่มมากขึ้น จะทำให้ ขาดแคลนครูเพิ่มขึ้น 2. ให้ข้าราชการครูช่วยสอนในโรงเรียนเอกชนสอน ศาสนาอิสลาม มาตรา 15 (1) ต่อไปจนกว่าจะ เกษียณอายุราชการหรือย้ายไปที่อื่น
<p>6. ผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม บางส่วนยังไม่มีความรู้ ความเข้าใจในการ บริหารการศึกษา</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. จัดสัมมนาผู้บริหารโรงเรียนในเรื่องการบริหาร การศึกษา โดยใช้วิธีการประชุมสัมมนาเข้ม รวมทั้งการศึกษาดูงานที่โรงเรียนจัดการศึกษาได้ ดีเด่น
<p>7. คณะกรรมการบอร์דרระดับชาติไม่มีผู้แทนจาก โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามเข้าไปเป็น ตัวแทน</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. ให้ผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามเข้า ร่วมเป็นกรรมการบอร์ดิของ สช. ด้วย

ปัญหา	แนวทางแก้ไข/ข้อเสนอแนะ
<p>3. ด้านการบริหารและประสานงาน</p> <p>3.1. ไม่มีเจ้าหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนปฏิบัติงานระดับอำเภอและจังหวัดโดยตรง</p> <p>3.2. ความชัดเจนของระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม</p> <p>3.3. ระเบียบการบริหารข้าราชการครูไม่ชัดเจน</p> <p>4. ปัญหาด้านการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน</p> <p>4.1. ขาดสื่ออุปกรณ์และนวัตกรรมทางการศึกษา</p> <p>4.2. ครูและนักเรียนขาดแรงจูงใจ</p> <p>4.3. สิ่งแวดล้อมไม่จูงใจ</p>	<p>1. แก้ไขปรับปรุงโดยให้มีเจ้าหน้าที่ สข. โดยตรงมาปฏิบัติหน้าที่ที่อำเภอและจังหวัด รับผิดชอบงานเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเอกชนทุกระดับในอำเภอและจังหวัด</p> <p>1. ให้มีระเบียบต่างๆ ที่ชัดเจนและลดขั้นตอนในการปฏิบัติ</p> <p>2. ระเบียบต่างที่ออกมาบังคับควรจัดทำเป็นรูปเล่มและแจกจ่ายให้แก่โรงเรียนถือปฏิบัติ</p> <p>1. จัดกลุ่มข้าราชการครูบนพื้นฐานของระเบียบที่ชัดเจน</p> <p>2. ยกกระดับครูสอนวิชาสามัญที่โรงเรียนจ้างให้เป็นลูกจ้าง</p> <p>3. หัวหน้าครูจะต้องมีกฎหมายรองรับและสามารถเลื่อนระดับให้สูงขึ้นเทียบเท่าผู้บริหารโรงเรียนของรัฐ</p> <p>1. สนับสนุน อุดหนุนสื่อการเรียนการสอนให้แก่โรงเรียนเพิ่มขึ้น</p> <p>2. จัดอบรมครูให้มีความรู้ ความเข้าใจในการจัดทำแผนการเรียนการสอน ตลอดจนถึงการผลิตสื่อ</p> <p>1. จัดอบรมครูเฉพาะเรื่อง รัฐสนับสนุนให้โรงเรียนนำนวัตกรรมใหม่มาประกอบการเรียนการสอน</p> <p>1. จัดประชุมสัมมนาผู้บริหารให้มีความรู้ความเข้าใจในการบริหารโรงเรียน</p>

ปัญหา	แนวทางแก้ไข/ข้อเสนอแนะ
<p>5. กิจกรรมเสริมหลักสูตร กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี มีปัญหาเรื่อง บุคลากรและวิธีการต่างๆ</p> <p>การประกวดกิจกรรมนักเรียนที่จังหวัดและเขต การศึกษาจัดควรให้โรงเรียนเข้าร่วมประกวด กิจกรรมทุกโรงเรียน</p>	<p>1. ให้นำหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องจัดฝึกอบรมบุคลากร ให้มีความรู้ ความเข้าใจในการจัดกิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี</p> <p>2. การแต่งกาย เครื่องแบบควรประยุกต์โดยไม่ให้ขัด ต่อหลักศาสนา</p> <p>1. ควรจัดกิจกรรมนักเรียนระดับจังหวัดและระดับเขต การศึกษาอย่างน้อยปีละครั้ง</p>
<p>6. การนิเทศติดตามผลการศึกษา</p> <p>6.1. การนิเทศภายในไม่เป็นระบบและ ประสิทธิภาพ</p> <p>6.2. การนิเทศของจังหวัดและเขตการศึกษา</p>	<p>1. ประชุมอบรมผู้รับผิดชอบนิเทศภายในของโรงเรียน และนำไปศึกษาดูงานสถานศึกษาที่มีการนิเทศ ภายในให้เป็นระบบ</p> <p>2. เชิญบุคลากรภายนอกมาให้ความรู้เกี่ยวกับการ นิเทศภายในแก่บุคลากร</p> <p>1. หน่วยงานในระดับจังหวัดและเขตการศึกษาที่</p> <p>2. นิเทศโรงเรียนให้มากขึ้นทั่วถึงโรงเรียนทุกโรงเรียน</p>

การเปลี่ยนแปลงทางด้านศึกษาในระดับมัธยมศึกษา

จากอดีตที่ผ่านมา ประชาชนส่วนใหญ่ในภูมิภาคนี้ไม่นิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนที่ทางรัฐ
จัดให้ แต่นิยมส่งบุตรหลานเข้าไปเรียนในโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามตามปอเนาะซึ่งมีโต๊ะครูเป็น
ผู้ดำเนินการสอน ซึ่งในสมัยนั้นปอเนาะยังมิได้มีการจดทะเบียนให้เป็นโรงเรียนที่ถูกต้องตามพระราชบัญญัติ
โรงเรียน แต่ก็ยังมีผู้คนเข้ามาศึกษาเล่าเรียนเป็นจำนวนมาก ในเมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว ทางรัฐจึงได้ประกาศให้
ปอเนาะขอยื่นจดทะเบียนต่อหน่วยงานที่รับผิดชอบ ปอเนาะที่จดทะเบียนแล้วก็อนุญาตให้ทำการเรียนการ
สอนได้ตามปกติ สำหรับปอเนาะไหนที่ยังไม่มีการจดทะเบียนก็ต้องมีอันยกเลิกไป ต่อมาหลังจากนั้นรัฐได้

แปรสภาพปอเนาะเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม และโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในปัจจุบัน ทางรัฐบาลได้เข้ามาจัดการหลักสูตรเพื่อให้สอดคล้องกับมุสลิมมากขึ้น ภายหลังจากที่ทางรัฐบาลได้เข้ามาดูแลเรื่องหลักสูตรและการจัดระบบต่างๆ ทำให้การเรียนการสอนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามเป็นระบบมากขึ้น และมีคุณภาพยิ่งขึ้น

1. ความหมายการพัฒนา

การพัฒนา หมายความว่า การพัฒนาในกรณีที่เกี่ยวข้องกับบุคคล คือ การดำเนินการ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ และทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติงานให้มีคุณภาพ

จิระวัฒน์ แดงแก้ว (2528 : 194) ให้ทัศนะว่า การพัฒนาบุคคล คือ กระบวนการที่จะเสริมสร้างให้บุคคลแต่ละคน ก้าวไปสู่น้ำที่ที่สูงขึ้น ช่วยให้มีความสัมพันธ์กับองค์การดีขึ้น และปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปเป็นอย่างดี

พรชมน สุวรรณอินทร์ (2525 : 82) กล่าวถึงการพัฒนาไว้ 2 แนวคือการพัฒนาเป็นการดำเนินการเกี่ยวกับการส่งเสริมให้บุคคลมีความรู้ ความสามารถ ทักษะและทัศนคติที่ดีในการทำงาน ส่วนอีกนัยหนึ่งการพัฒนาเป็นกระบวนการที่เสริมสร้างและเปลี่ยนแปลงผู้ปฏิบัติงานในด้านต่างๆ

2. กิจกรรมการพัฒนา

ในด้านกิจกรรมการพัฒนาบุคคล สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ม.ป.ป. : 177 – 184, อ้างถึงใน เสน่ห์ ผดุงญาติ 2535 : 19) ได้กำหนดประเภทกิจกรรมในการพัฒนาบุคคลไว้ 3 ประเภท

2.1. กิจกรรมการพัฒนาบุคคลในขณะทำงาน เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นในขณะทำงาน ได้แก่

- 2.1.1. การสอนงาน
- 2.1.2. การเปลี่ยนหมุนเวียนในงาน
- 2.1.3. การให้ทดลองงาน
- 2.1.4. การเรียนงาน
- 2.1.5. การตั้งเป็นคณะทีมงาน
- 2.1.6. การดูงานนอกสถานที่

2.2. กิจกรรมการพัฒนาบุคคลนอกระบบงาน เป็นกิจกรรมการพัฒนาที่อาศัยแหล่งความรู้จากภายนอกหน่วยงาน เช่น สถาบันการศึกษา หน่วยงานต่างๆ เป็นต้นกิจกรรมการพัฒนาประเภทนี้ ได้แก่

- 2.2.1. การจัดโครงการฝึกอบรม
- 2.2.2. การได้รับการศึกษาเพิ่มเติมจากสถาบันการศึกษา
- 2.2.3. การเข้าใจประชุมทางวิชาการ

2.3. กิจกรรมเพื่อพัฒนาตนเอง เป็นกิจกรรมที่ผู้ปฏิบัติงานดำเนินกิจกรรมด้วยตนเอง แหล่งความรู้ส่วนใหญ่ ได้แก่

- 2.3.1. การศึกษาจากเอกสาร ตำรา ข้อเขียนและบทความ
- 2.3.2. การศึกษาจากคู่มือ
- 2.3.3. การศึกษาจากบทเรียนสำเร็จรูป
- 2.3.4. การเรียนการสอนทางไกล

3. การบริหารงานบุคคลของข้าราชการครูในโรงเรียนประถมศึกษา

หลักการในการจัดการระบบบริหารงานบุคคลสำหรับข้าราชการครู

คณะกรรมการการพิจารณาปัญหาการศึกษาประชาบาล บันทึกไว้ว่า ในการจัดทำระบบบริหารงานบุคคลสำหรับข้าราชการครูนั้น ได้กำหนดหลักการไว้ดังนี้

1. หลักเอกภาพของวิชาชีพ คือ ให้ข้าราชการครูทุกประเภทมีองค์กรกลางบริหารงานบุคคลเพียงองค์เดียว
2. หลักความเสมอภาคในด้านโอกาสความก้าวหน้าที่ทัดเทียมกันของข้าราชการครูทุกประเภท
3. หลักความสอดคล้องกันระหว่างรูปแบบขององค์กรบริหารงานบุคคลกับโครงสร้างระบบบริหารการประถมศึกษา
4. หลักการมอบอำนาจในองค์การบริหารงานบุคคลระดับจังหวัดและระดับกรมโดยให้การบริหารงานบุคคลส่วนใหญ่สิ้นสุดในระดับจังหวัดหรือกรม

ภารกิจการบริหารงานบุคคลของข้าราชการครูระดับประถมศึกษา

ในการบริหารงานบุคคลสำหรับข้าราชการครูระดับประถมศึกษาในปัจจุบันนี้ ดำเนินการตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครู พ.ศ. 2523 ในการนี้คณะกรรมการข้าราชการครูมีอำนาจและหน้าที่ในการกำหนดมาตรฐานอันเป็นกฎระเบียบ หลักเกณฑ์ และวิธีปฏิบัติต่างๆ ในการบริหารงานบุคคล

มนัส อินทร์จันทร์ (2539 : 75 – 77) ได้อธิบายเกี่ยวกับ คณะกรรมการศึกษา การศาสนา และการวัฒนธรรมจังหวัด มีที่ศนะต่อบทบาทและภารกิจที่ปฏิบัติจริงรวมทุกเรื่องอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีงานที่ให้ความสำคัญที่สุด คือด้านพิจารณาเสนอแนะ และให้ความเห็นชอบเกี่ยวกับแผนพัฒนาการศึกษา การศาสนา และวัฒนธรรมเป็นอันดับแรก รองลงมาตามลำดับ คือ งานด้านปฏิบัติงานอื่นๆ ที่กระทรวงมอบหมาย เรื่องเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาที่สืบเนื่องมาจากการดำเนินงานตามนโยบายแผนงานและโครงการ ซึ่งมีผลกระทบต่อการจัดการศึกษา การศาสนา และวัฒนธรรมเรื่องกำหนดมาตรการเรื่องแต่งตั้ง

คณะกรรมการเพื่อปฏิบัติงานเฉพาะกิจเรื่องกำกับ เร่งรัดติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานของหน่วยงาน สถานศึกษา สํารวจ วิเคราะห์วิจัยและทบทวน เพื่อนําผลมาปรับปรุงการพัฒนาการศึกษา การศาสนา และการวัฒนธรรมจากการวิจัยพบว่า คณะกรรมการการศึกษา การศาสนา และการวัฒนธรรมจังหวัด เพื่อให้ คณะกรรมการได้มีเอกภาพการบริหารแผนลงไปในระดับจังหวัด โดยมีสำนักงานศึกษาธิการศาสนา และการวัฒนธรรมจังหวัด จัดการวางแผนแบบบูรณาการและได้เสนอแนะว่า

1. จากการที่มีงานหลายเรื่องที่คณะกรรมการการศึกษา การศาสนา และการวัฒนธรรม ปฏิบัติอยู่ในระดับที่ไม่น่าพอใจ โดยเฉพาะด้านพิจารณาจัดสรรงบประมาณรายจ่ายประเภทเงินอุดหนุนอยู่ในระดับน้อย กระทรวงศึกษาธิการน่าจะจัดให้มีการอบรมสัมมนาคณะกรรมการ เพื่อให้คณะกรรมการเข้าใจบทบาทและ ภารกิจที่รับผิดชอบมากยิ่งขึ้นและควรมีการฝึกอบรมนักวิชาการศึกษาผู้รับผิดชอบงานในการวางแผนใน คณะทำงานวางแผนการศึกษาฯ ในระดับจังหวัดได้เป็นอย่างดี

2. ควรปรับปรุงโครงสร้างของคณะกรรมการการศึกษา การศาสนาและการวัฒนธรรมจังหวัด ให้มี ลักษณะเป็นองค์การถาวร ซึ่งจะให้มีทรัพยากรเป็นของตนเอง อันจะเอื้อให้เกิดความคล่องตัวในการ ปฏิบัติได้มากยิ่งขึ้น

3. ควรกำหนดสิ่งจูงใจเพื่อตอบแทนแก่คณะกรรมการให้มากยิ่งขึ้น เพื่อที่จะจูงใจให้คณะกรรมการ ได้เข้าร่วมปฏิบัติตามบทบาทและภารกิจทั้ง 8 ประการอย่างครบถ้วน ซึ่งจะก่อให้เกิดแรงจูงใจเข้าร่วม ปฏิบัติงานเข้าร่วมประชุมได้อย่างสม่ำเสมอ และจะได้มองเห็นคุณค่าและความสำคัญของบทบาทและ ภารกิจที่มอบหมายมากยิ่งขึ้น

4. ให้มีการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างจริงจังโดยผู้ตรวจราชการกระทรวงหรือผู้แทนกรม ต่างๆ เพื่อกำกับเร่งรัดการปฏิบัติงานให้เกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพสามารถตอบสนองเจตนารมณ์ของ กระทรวงศึกษาธิการ

นุกูล ชุณฺย์ (2538 : 76 – 78) ได้อธิบายปัญหาของการใช้หลักสูตร ไว้ว่า

หลักการและจุดมุ่งหมาย

1. หลักการของหลักสูตร หมายถึง แนวความคิด ความเชื่อเกี่ยวกับความต้องการ ซึ่งแสดง เป้าหมายโดยทั่วไปของหลักสูตร

2. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร หมายถึง ความมุ่งหมายของการจัดการศึกษานั้นเอง การกำหนด จุดมุ่งหมายของหลักสูตร เป็นการตอบคำถามว่าจะจัดการศึกษาเพื่ออะไร ต้องการให้ผู้รับการศึกษา มี คุณลักษณะอย่างไร เกิดพฤติกรรมด้านใดบ้างจึงจะเป็นคนที่มีคุณค่าต่อสังคม

เนื้อหาวิชาและเวลาเรียน

1. เนื้อหาวิชา เนื้อหาวิชาหรือมวลประสบการณ์เปรียบเทียบเสมือนสื่อหรือเครื่องนำทางไปสู่จุดมุ่งหมายของหลักสูตร ซึ่งต้องอาศัยวิธีการเลือกและการจัดตามความเหมาะสมกับการณ์ของแต่ละท้องถิ่น

2. เวลาเรียน เป็นการกำหนดระยะเวลาในการเรียน ว่าหลักสูตรฉบับนั้นจะต้องใช้เวลากี่ปี แต่ละปีเรียนกลุ่มวิชาใดร้อยละเท่าไร ในแต่ละสัปดาห์เรียนอะไรบ้าง เป็นเวลาเท่าไร

3. การนำหลักสูตรไปใช้ หมายถึงวิธีการและกิจกรรมต่างๆ ที่ผู้บริหารและครูนำหลักสูตรไปปฏิบัติให้เกิดผลแก่ผู้เรียน ได้แก่

- การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน เช่น การจัดทำวัสดุหลักสูตรเอกสารหลักสูตร สื่อการเรียนการสอน คู่มือครู แบบเรียน แบบฝึกทักษะ

- การจัดเตรียมสิ่งต่างๆ เช่น บุคลากร สถานที่ วัสดุหลักสูตรและบริการต่างๆ เพื่อเอื้ออำนวยให้การใช้นักเรียน ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการ สนามกีฬา

- การสอน ถือได้ว่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญที่สุดในการนำหลักสูตรไปใช้ ดังนั้นการสอนจึงเป็นของคู่กันกับหลักสูตร เพราะการจัดการศึกษาจะประกอบผลสำเร็จได้ จะขาดตัวใดตัวหนึ่งไม่ได้ หลักสูตรจะกำหนดขึ้นมาใช้สอยหรือเพียงใดก็ตามแต่ถ้าครูไม่ปฏิบัติตามเจตนาที่หลักสูตรก็จะเป็นเพียงเครื่องประดับทางการศึกษา ความสูญเปล่าทางการศึกษาจะเกิดขึ้นทันที

- การประเมินผล เป็นกระบวนการที่จะต้องคำตอบคำถาม หลักสูตรประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายหรือไม่สิ่งใดบ้างที่จะต้องปรับปรุง

ลักษณะของหลักสูตรที่ดี

ในการจัดทำหลักสูตรที่ดี ควรจัดต้องมีลักษณะสอดคล้องกับสภาพของสังคมภาวะเศรษฐกิจการเมือง และความสามารถตามศักยภาพของเด็กที่สามารถนำไปใช้ได้ ซึ่งนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงลักษณะของหลักสูตรที่ดี ดังนี้

สันต์ ธรรมบำรุง (2527 : 8 – 10) ได้กล่าวว่าหลักสูตรที่ดีควรมีคุณสมบัติ ดังนี้

1. มีความคล่องตัวพอสมควร และสามารถที่ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ต่างๆ ได้เป็นอย่างดี

2. เป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้การศึกษารวดตามความมุ่งหมายที่กำหนดให้

3. บุคคลทุกฝ่าย เช่น ผู้ปกครองครู ประชาชน นักวิชาการ นักเรียน ควรจะได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร เช่น มีส่วนร่วมได้รับรู้หลักสูตรไม่ใช่เป็นของนักวิชาการศึกษาเพียงอย่างเดียว

4. การวางแผนหลักสูตรที่ดีจะต้องเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องกัน
5. การดำเนินการวางแผนหลักสูตร ควรตั้งอยู่บนรากฐานที่เชื่อถือได้
6. ในการพัฒนาหลักสูตรนั้น ควรคำนึงสิ่งต่างๆ เช่น รากฐานทางปรัชญาการศึกษา รากฐานทางจิตวิทยา รากฐานทางสังคม
7. หลักสูตรควรจะเป็นแนวกว้าง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสำรวจความสนใจ ความถนัด และความสามารถเป็นรายบุคคล
8. หลักสูตรในระบบต่างๆ ควรจะมีความสัมพันธ์และต่อเนื่องกันดีไม่ขาดตอน
9. การประเมินผลหลักสูตร เป็นสิ่งที่จำเป็นและต้องทำเป็นระยะๆ ผลของการประเมินควรนำมาปรับปรุงหรือพัฒนาหลักสูตร

จุดมุ่งหมาย

การศึกษาตามหลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษา เป็นการศึกษามุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาคุณภาพชีวิตและการศึกษา ให้สามารถเลือกแนวทางที่จะเป็นประโยชน์ให้กับสังคมตามบทบาทและหน้าที่ของตนเอง ในฐานะเป็นพลเมืองดี ตามระบอบปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะเพียงพอที่จะเลือกและตัดสินใจประกอบสัมมาชีพ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีนิสัยในการปรับปรุงงาน ตนเองและสังคม เสริมสร้างอนามัยชุมชนและครองชีวิตโดยคำนึงประโยชน์ต่อสังคม

นาวาลย์ ปานากาเซ็ง (2543 : 7 – 18) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้บรรลุเป้าหมาย ต้องอาศัยปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษา 4 ประการ

1. หลักสูตรต้องประกอบด้วยหลักสูตรระดับชาติและระดับท้องถิ่น โดยเน้นการให้ความสำคัญแก่ผู้เรียนด้วยตนเองและเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อรับใช้สังคม
  2. การจัดการเรียนการสอนเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางเน้นผู้เรียนสร้างความรู้นำความรู้ในวิชาการต่างๆ ไปใช้ในการดำรงชีวิตได้
  3. ครูและบุคลากรทางการศึกษา ผู้บริหารต้องมีภาวะผู้นำมีความรู้ความสามารถในการจัดระบบคุณภาพมีการควบคุมคุณภาพ สามารถพัฒนาโรงเรียนให้เป็นองค์แห่งการเรียนรู้
  4. กระบวนการบริหารการจัดการให้มีความประสิทธิภาพต้องได้มุ่งหมายให้เกิดสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรในหน่วยงาน มีการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นและสถานศึกษา
- ดังนั้น การที่จะพัฒนาโรงเรียนให้มีคุณภาพ โรงเรียนจะต้องจัดการการบริหารทุกภาวะงานของโรงเรียนให้เป็นไปตามเกณฑ์คุณภาพที่หน่วยงานต้นสังกัดได้กำหนดไว้

ทวี จินดา (2541 : 56 – 57) ได้อธิบายเกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากร ไว้ว่า

1. ต้องการในการพัฒนาบุคลากรครูในด้านการพัฒนาตนเองด้านการพัฒนาในด้านพัฒนาในโรงเรียน

2. เปรียบเทียบความต้องการในการพัฒนาบุคลากรครู เมื่อจำแนกตามเพศ อายุ จริตสายวิชาที่ทำการสอนและระดับชั้นในการสอนทั้ง 3 ด้าน ปรากฏว่าส่วนมากมีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้นด้านการพัฒนาในโรงเรียนจัดเรื่องผู้บริหารให้แต่ละฝ่ายในควรมีการวางแผนงานของตนเอง ผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการแต่ละหมวดให้มีการสอนจัดเตรียมวัสดุให้พร้อมและทันสมัยอยู่เสมอ

จุดมุ่งหมายสำคัญของวิทยาลัยอิสลามศึกษา ดังนี้

1. วิทยาลัยอิสลามศึกษา จัดดำเนินการโดยยึดเอา อัลอิสลาม เป็นบรรทัดฐาน เพื่อสนองความต้องการของท้องถิ่นและของสังคมมุสลิมโดยส่วนร่วม

2. วิทยาลัยอิสลามศึกษา จัดตั้งเพื่อขึ้นให้มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สามารถมีความสัมพันธ์กับต่างประเทศได้ โดยเฉพาะประเทศมุสลิม ทั้งนี้เพื่อความร่วมมือทางด้านวิชาการ ศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อความเข้าใจอันดีต่อกันและสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล

3. วิทยาลัยอิสลามศึกษาจัดตั้งขึ้นเพื่อก่อให้เกิดความมั่นคงทางการเมืองเศรษฐกิจและสังคมตามนโยบายความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้

4. วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ได้รับการพิจารณาให้ความเห็นชอบในโครงการใหม่ ตามข้อเสนอของทบวงมหาวิทยาลัย ได้งบประมาณปี 2528 จำนวน 0.85 ล้านบาท ปี 2529 ได้รับจำนวน 1.125 ล้านบาท

5. วิทยาลัยอิสลามศึกษา จะทำการฝึกอบรมและผลิตบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถทางด้านอิสลามศึกษา ตั้งแต่ระดับต่ำกว่าปริญญาตรี ระดับปริญญาตรี ระดับปริญญาโทและระดับปริญญาเอก โดยจะดำเนินการตามระยะเวลาที่กำหนดไว้และสอดคล้องกับเป้าหมายของโครงการการผลิตบัณฑิตในช่วงปี 2530 - 2531 ยังคงดำเนินการโดยแผนกวิชาอิสลามศึกษา ซึ่งเมื่อวิทยาลัยอิสลามศึกษารับโอนแผนกวิชาอิสลามศึกษาแล้ว จะสามารถรับช่วงการผลิตบัณฑิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สถาบันอิสลามศึกษาจะจัดระบบการศึกษาดังนี้

(แนวคิดแรกเริ่ม)

1. หลักสูตรฝึกอบรม ได้แก่ การอบรมความรู้ด้านศาสนา แก่ข้าราชการในจังหวัดชายแดนใต้ ร่วมกับ ศอ.บต.

2. ระดับประกาศนียบัตร รับผู้ที่จบการศึกษาจากโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามระดับต่างๆ
เวลาศึกษา 2 ปี จบ

ระดับอุดมศึกษา

ความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา

วิทยาลัยอิสลามศึกษา ได้รับการจัดตั้งที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีด้วยเหตุผลทางภูมิศาสตร์ และจิตวิทยาการเมือง ดังปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (2525 - 2529) ซึ่งได้กล่าวถึงสภาพทั่วไปของจังหวัดชายแดนได้ว่า

โครงสร้างทางสังคมในจังหวัดชายแดนได้มีลักษณะพิเศษโดยเฉพาะในเขตจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาสและสตูล แตกต่างจากภาคอื่นๆ กล่าวคือ ประชาชนส่วนใหญ่ (ร้อยละ 80) นับถือศาสนาอิสลามใช้ภาษามลายูในชีวิตประจำวัน ไม่นิยมพูดภาษาไทย มีบางส่วนที่พูดภาษาไทยไม่ได้เลย ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมแตกต่างออกไปจากท้องถิ่นอื่น ยกเว้นประชาชนในจังหวัดสตูล ซึ่งส่วนใหญ่ นับถือศาสนาอิสลามแต่พูดและใช้ภาษาไทยอย่างแพร่หลาย สภาพสังคมดังกล่าวจึงเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาและนำไปสู่ปัญหาทางด้านสังคมจิตวิทยา และปัญหาความมั่นคงของจังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วย

จากสภาพสังคมและปัญหาความมั่นคงของจังหวัดชายแดนภาคใต้ดังกล่าว ทำให้สภาพความมั่นคงแห่งชาติตระหนักถึงความสำคัญและได้เสนอนโยบายแก้ไขปัญหาคความมั่นคงในชายแดนให้แก่คณะรัฐมนตรีพิจารณา และคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ 24 มกราคม 2521 โดยได้กำหนดนโยบายและแนวทางการพัฒนาการศึกษาไว้ข้อหนึ่งว่า "จัดให้มีการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประชาบาล มัธยม อาชีวะ วิทยาลัย และมหาวิทยาลัย เพื่อให้เยาวชนในประเทศไม่ไปเรียนต่อต่างประเทศ" ต่อมาสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้พิจารณาถึงความสำคัญในการเข้าร่วมแก้ไขปัญหาคจังหวัดชายแดนใต้ และได้เสนอให้รัฐบาลกำหนดนโยบายเป้าหมายและมาตรการการพัฒนาพื้นที่เฉพาะจังหวัดชายแดนภาคใต้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2521) ส่วนที่ 4 การพัฒนาพื้นที่เฉพาะและการพัฒนาเมือง โดยจัดตั้งโดยกำหนดให้จัดตั้งศูนย์กลางการศึกษาศาสนาอิสลามที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีเพื่อเป็นศูนย์กลางการศึกษาทุกระดับจนถึงชั้นอุดมศึกษา

การดำเนินงานจัดตั้งวิทยาลัยอิสลามศึกษา เพื่อเป็นศูนย์กลางศึกษาศาสนาอิสลามที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ได้มีการดำเนินการ ดังนี้

พ.ศ. 2515 ได้มีการจัดนิทรรศการทางวิชาการเรื่องศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้ อันเป็นการปูพื้นฐานทางความคิดริเริ่มเพื่อการจัดตั้งวิทยาลัยอิสลามศึกษาเป็นครั้งแรก

พ.ศ. 2517 เลขาธิการสภาสูงจากกรุงไคโร ได้เดินทางมาเยือนมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์และได้รับทราบเกี่ยวกับกิจกรรมด้านอิสลามศึกษาของมหาวิทยาลัย ต่อมารัฐบาลสาธารณรัฐอาหรับอียิปต์ ก็ได้มอบเงินจำนวน 10,000 ปอนด์สเตอร์ลิง เพื่อริเริ่มการดำเนินการด้านอิสลามและอาหรับศึกษาของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และได้เชิญผู้แทนจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ไปดูงานด้านอิสลามศึกษาที่กรุงไคโร ประเทศอียิปต์ เป็นเวลา 10 วัน

พ.ศ. 2518 เลขาธิการสภามุสลิมโลก แจ้งให้ทราบว่าราชอาณาจักรอานบูดาบี ได้ตกลงที่จะให้ความช่วยเหลือโครงการการศึกษาทางภาคใต้ แก่ชาวไทยมุสลิมในวงเงินจำนวน 4 ล้านเหรียญสหรัฐหรือ 80 ล้านบาท ทั้งนี้ราชอาณาจักรอานบูดาบี ได้ขอร้องให้รัฐบาลไทยแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งเพื่อทำหน้าที่พิจารณากำหนดแผนโครงการศึกษาและโครงการก่อสร้างอาคารเสนอให้องค์การการประชุมทราบก่อน แต่เนื่องจากการขาดเอกภาพของหน่วยงานรองรับ และเหตุขัดข้องบางประการความช่วยเหลือดังกล่าวจึงต้องมีอันงดไป

พ.ศ. 2519 มหาวิทยาลัยได้แต่งตั้งคณะกรรมการร่างหลักสูตรวิชาการศึกษาอิสลามชั้นชุดหนึ่งเพื่อพิจารณาร่างหลักสูตรวิชาการศึกษาอิสลามระดับปริญญาตรี โดยจะจัดตั้งภาควิชาการศึกษาอิสลามศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของประเทศและความต้องการของประชาชน แต่ในขณะนั้นมหาวิทยาลัยยังไม่มีความพร้อมในหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านบุคลากร จึงไม่สามารถจัดตั้งได้ ต่อมาได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการร่างหลักสูตรอีกครั้ง ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถด้านอิสลามศึกษาโดยตรงเมื่อคณะกรรมการร่างหลักสูตรเสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงเสนอกรรมการร่างหลักสูตรทั้งหมดพิจารณา ซึ่งได้จัดการประชุมที่กรุงเทพฯ โดยมีตัวแทนจากสำนักจุฬาราชมนตรี เข้าร่วมพิจารณาด้วย และได้เปลี่ยนชื่อหลักสูตรจาก "การศึกษาอิสลาม" เป็น "อิสลามศึกษา" โดยดำเนินการในรูปของแผนกวิชาอิสลามศึกษา ขึ้นอยู่กับหน่วยวิชาปรัชญาและวัฒนธรรม ซึ่งปัจจุบันได้เลื่อนฐานะเป็นภาควิชาปรัชญาและศาสนา สังกัดคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

พ.ศ. 2522 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ได้ส่งตัวแทนไปชี้แจงหลักสูตรอิสลามศึกษาที่ทบวงมหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2523 ทบวงมหาวิทยาลัยให้ความเห็นชอบในหลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับปริญญาตรีเมื่อวันที่ 24 ธันวาคม 2523 และคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) รับรองคุณวุฒิ

พ.ศ. 2524 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ได้แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารโครงการวิชาอิสลามศึกษา เพื่อทำหน้าที่บริหารงานเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนด้านอิสลามศึกษา การบริหารงบประมาณ และการขออัตรากำลัง เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากเป็นช่วงที่รัฐบาลพยายามจำกัดการเพิ่มอัตราค่าเล่าเรียน ทำให้แผนกวิชาอิสลามศึกษาไม่สามารถขออัตราบุคลากรของแผนกได้ จึงได้ประสานงานกับองค์กรต่างๆ ในปีเดียวกัน มูลนิธิอาซีได้ให้การสนับสนุนการดำเนินงานในระยะเริ่มแรกโครงการเป็นเงินจำนวน 3,455,729 บาท

พ.ศ.2525 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการการบริหารโครงการจัดตั้งศูนย์อิสลามศึกษา เพื่อทำหน้าที่ศึกษาความเป็นไปได้ และวางแผนการจัดทำโครงการตั้งศูนย์อิสลามศึกษา เสนอมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เพื่อบรรจุในแผนพัฒนามหาวิทยาลัย ระยะที่ 6

พ.ศ. 2526 มหาวิทยาลัยได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการโครงการจัดตั้งศูนย์อิสลามศึกษาเพิ่มเติม และคณะกรรมการร่างโครงการจัดตั้งศูนย์อิสลาม เพื่อทำหน้าที่ศึกษาความเป็นไปได้และจัดทำโครงการจัดตั้งศูนย์อิสลามให้ไปด้วยความเรียบร้อย และบรรลุผลตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 และเพื่อที่จะให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์จึงได้จัดให้มีการประชุมสัมมนาเพื่อระดมความคิดเห็นมากำหนดเป้าหมาย นโยบายและวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งศูนย์อิสลามศึกษา

พ.ศ. 2527 – 2529 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ได้ดำเนินการจัดทำเค้าโครงร่างของหน่วยงานที่จะจัดตั้งขึ้น และได้พิจารณาถึงประเด็นของโครงสร้างว่าอยู่ในรูปของ “ศูนย์” หรือ “สถาบัน” และผลประชุมสัมมนาระดับความคิดรวมทั้งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ พ.ศ. 2522 เกี่ยวกับการแบ่งส่วนราชการและมีความเห็นว่าการจัดให้อยู่ในรูปของ “สถาบันอิสลามศึกษา”

ต่อมามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เสนอขอจัดตั้งสถาบันอิสลามศึกษาที่วิทยาเขตปัตตานี เพื่อทำหน้าที่ผลิตบัณฑิตสาขาอิสลามศึกษา และเป็นศูนย์กลางการศึกษาค้นคว้าและวิจัยเกี่ยวกับสังคมและศาสนาอิสลามไปยังทบวงที่ประชุมพิจารณาแล้ว มีมติเห็นชอบในการจัดตั้งหน่วยงานดังกล่าว แต่ทั้งนี้ได้ขอให้ทบวงหน่วยงานอีกครั้ง ตามหลักการที่ว่า “ถ้าจะตั้งเป็นสถาบันควรเน้นการวิจัย ส่วนการสอนเป็นของคณะวิชา สถาบันอาจร่วมรับผิดชอบสอนแต่ผู้ให้ปริญญาคือคณะ ถ้าต้องการให้เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบการสอนและการวิจัยก็น่าจะตั้งเป็นวิทยาลัย เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และมหาวิทยาลัยได้ยืนยันฐานะของหน่วยงานเห็นควรให้เป็นไปตามมติคณะกรรมการทบวงมหาวิทยาลัย คือ “วิทยาลัยอิสลามศึกษา” และรัฐมนตรีทบวงมหาวิทยาลัยได้อนุมัติการจัดตั้งวิทยาลัยอิสลามศึกษา เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2528 และขอให้ทบวงมหาวิทยาลัยได้นำเสนอร่างพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งวิทยาลัยอิสลามศึกษาไปยังสำนักเลขาธิการสำนักรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม 2528 และสำนักเลขาธิการสำนักรัฐมนตรีได้ส่งร่างพระราชกฤษฎีกาให้คณะกรรมการปฏิรูประบบราชการและระเบียบแผนดินพิจารณาก่อนซึ่งคณะกรรมการปฏิรูประบบราชการได้พิจารณาแล้ว เห็นด้วยในหลักการที่จะให้มีการจัดตั้งวิทยาลัยอิสลามศึกษาขึ้นมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

พ.ศ. 2531 คณะรัฐมนตรีได้มีมติอนุมัติในหลักการเมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2531 ให้ทบวงมหาวิทยาลัยพัฒนาองค์กรเกี่ยวกับการศึกษาอิสลามที่ดำเนินอยู่เป็นวิทยาลัยอิสลามศึกษามีฐานะเทียบเท่าคณะวิชา

พ.ศ. 2532 คณะรัฐมนตรีได้มีมติอนุมัติในหลักการร่างพระราชกฤษฎีกาจัดตั้ง "วิทยาลัยอิสลามศึกษา" เป็นส่วนราชการในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ในคราวที่ประชุมเมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2532 และประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 106 ตอนที่ 236 ลงวันที่ 31 ธันวาคม 2532 ให้วิทยาลัยอิสลามศึกษาเป็นส่วนราชการในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีและตั้งแต่นั้นมหาวิทยาลัยอิสลามศึกษา มีฐานะเทียบเท่าคณะ คณะหนึ่งในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

สภาพปัญหาและการปรับตัว

ปัญหาด้านสังคมวิทยาเนื่องจากโครงสร้างทางสังคมของประชาชนในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส มีความแตกต่างไปจากท้องถิ่นอื่นๆ ของภาคได้ทำให้มีปัญหาในการจัดการศึกษาและการจัดการทางด้านสวัสดิการของรัฐ

ปัญหาความมั่นคง เนื่องจากมีโครงสร้างทางสังคมดังกล่าว ทำให้มีปัญหาการก่อการร้ายหลายรูปแบบ ปัญหาประสิทธิภาพของระบบการบริหาร การปกครองและการประสานงานของหน่วยราชการในพื้นที่

นโยบายการแก้ปัญหา

พัฒนาด้านสังคมให้มีเอกลักษณ์ความเป็นไทยยิ่งขึ้น โดยการขยายการศึกษาภาคบังคับให้ทั่วถึงเน้นการจัดชั้นเด็กเล็กในโรงเรียนประถมศึกษาเป็นกรณีพิเศษ ดังนี้

1. จัดสอนวิชาศาสนาอิสลามในสถาบันการศึกษาของรัฐทุกรูปแบบและจัดตั้งศูนย์การศึกษาศาสนาอิสลาม ที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
2. ขยายแนวความคิดด้านศาสนสัมพันธ์และส่งเสริมให้ผู้เรียนภาษาไทยและความเข้าใจที่ถูกต้องในการวางแผนครอบครัว
3. ให้ความรู้ทางด้านวิชาการเพื่อเพิ่มผลผลิตการเกษตร และอุตสาหกรรมแก่ประชาชน
4. ปรับปรุงการดำเนินในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ให้มีการจัดสอนวิชาสามัญและวิชาชีพเพิ่มขึ้น
5. ให้ความช่วยเหลือเด็กกำพร้าและยากจน ในเรื่องการศึกษาสงเคราะห์ และศูนย์รับเด็กกำพร้า

6. เเร่งรัดประสานงานส่งเสริมและพัฒนาเยาวชนเพื่อสร้างเยาวชนจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นกรณีพิเศษ

พัฒนากิจกรรมและบทบาทของสตรีจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นกรณีพิเศษ

ผลการดำเนินงาน

เมื่อ พ.ศ. 2517 รัฐบาลอียิปต์ได้มอบเงินจำนวน 500,000 บาท เพื่อริเริ่มการดำเนินงานด้านอิสลามและอาหรับศึกษาและเชิญผู้แทนมหาวิทยาลัย 3 คนประกอบด้วยรองศาสตราจารย์ ดร. ชำนาญ ประทุมสินธุ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์อนันต์ โอภฤช ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทะสัน หมัดหมาน ไปดูงานด้านอิสลามศึกษาที่กรุงไคโร ประเทศอียิปต์ เป็นเวลา 10 วัน

ประเทศอาบูดาบีตกลงให้ความช่วยเหลือแก่ชาวไทยมุสลิมผ่านรัฐบาลในสมัยนั้นในวงเงิน 80,000,000 บาท แต่เนื่องจากขาดเอกภาพทางหน่วยงานของรัฐและด้วยเหตุขัดข้องบางประการความช่วยเหลือดังกล่าวจึงมีอันต้องงดไป

ก่อนหน้านี ในปี พ.ศ. 2525 หลักสูตร อิสลามศึกษาเปิดสอนหลักสูตรปริญญาตรีศิลปศาสตรบัณฑิต วิชาเอกอิสลามศึกษาในคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และในปีถัดมา มูลนิธิอาเซียได้ให้การสนับสนุนทุนการศึกษา การวิจัยและจัดซื้อตำราที่เกี่ยวข้องกับวิชาการด้านอิสลามศึกษาที่เป็นภาษามลายู อังกฤษ และอาหรับเข้าห้องสมุดเพื่อการค้นคว้า

สรุปการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษา

จะเห็นได้ว่าสมัยอดีตนั้นยังไม่มีการสอนศาสนาอิสลามหรือวิชาที่เกี่ยวข้องกับการอิสลามศึกษาขึ้นในระดับอุดมศึกษา แต่ในเมื่อมีเหตุการณ์ความไม่สงบภายในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศทำให้สภาพความมั่นคงแห่งชาติและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตระหนักดีว่า การศึกษาสามารถที่จะสร้างคนให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถและสามารถที่จะลดปัญหาเหล่านี้ลงได้ถึงแม้ว่าจะไม่หมดก็ตาม ดังนั้นทางสภาพความมั่นคงแห่งชาติจึงคิดสร้างการสอนศาสนาอิสลามขึ้นในระดับอุดมศึกษาในสาขาต่างๆ ที่เหมาะสม โดยกำหนดให้สร้างขึ้นที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เพื่อผลิตบัณฑิตในสาขาอิสลามศึกษาอย่างครบวงจร และเพื่อให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย

วิเคราะห์ข้อมูล สรุปผล และเสนอแนะ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านการศึกษาในจังหวัดชายแดนใต้ สรุปได้ดังนี้

1. เพื่อทราบถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านการศึกษาของจังหวัดชายแดนภาคใต้
2. เพื่อทราบถึงที่มาของการเปลี่ยนแปลงทางด้านการศึกษาของจังหวัดชายแดนภาคใต้
3. เพื่อทราบถึงปัญหาของการเปลี่ยนแปลงทางด้านการศึกษาของจังหวัดชายแดนภาคใต้
4. เพื่อทราบสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางด้านการศึกษาของจังหวัดชายแดนภาคใต้
5. เพื่อทราบถึงแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงทางด้านการศึกษาของจังหวัดชายแดนภาคใต้

จากการที่ได้ทำวิจัยพบว่าการเปลี่ยนแปลงทางด้านการศึกษามีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการศึกษามากมาย จากที่ไม่มีการเรียนการสอนศาสนาอิสลามศึกษาในโรงเรียน กลับเริ่มมีการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียน ทั้งนี้ทางหน่วยงานของรัฐได้ให้การสนับสนุนการเรียนการสอนในโรงเรียนในระดับต่างๆ ทั้งนี้เป็นเพราะรัฐเล็งเห็นว่าการศึกษามีความสำคัญในการพัฒนาประเทศ แต่ว่าการเปลี่ยนแปลงในแต่ละครั้งนั้น ก็ประสบกับปัญหาต่างๆ ดังนั้นรัฐจึงให้การสนับสนุนการเรียนในระดับต่าง ๆ ทั้งนี้ที่จัดให้มีการเรียนการสอนศาสนาอิสลามระดับต่างๆ ก็เพื่อให้สอดคล้องกับชาวไทยมุสลิมนั่นเอง เพื่อจะยกระดับความเป็นอยู่ของมุสลิมให้ดีขึ้น

ดังนั้น ทางรัฐบาลจึงต้องขยายโอกาสทางการศึกษาให้ประชาชนในภูมิภาคนี้ได้รับการศึกษาเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้เมื่อรัฐสนับสนุนการศึกษา ทำให้การศึกษาของชาวไทยมุสลิมประสบความสำเร็จ บรรลุจุดประสงค์และเป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ เป็นผลทำให้ประชาชนในภูมิภาคนี้มีโอกาสเข้าศึกษาเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย

บรรณานุกรม

นายกวีวง รอบคอบ การขยายโอกาสทางการศึกษาเพื่อความมั่นคงของชาติ นักศึกษาป้องกันราชอาณาจักร
รุ่นที่ 34 ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2534-2535

กองประสานการพัฒนาสังคม สรุปผลการดำเนินงานโครงการสัมมนาปัญญาชนมุสลิม
การประชุมสัมมนาแนวทางพัฒนาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามภาคใต้ 28 – 30
สิงหาคม 2533 ณ โรงแรมมายการ์เดนส์ อำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี

ข้อมูลทางการศึกษา การศาสนาและวัฒนธรรม เขตการศึกษา 2 ปีการศึกษา 2534
ส่วนนั้กงานศึกษาวิทยาเขต เขตการศึกษา 2 ยะลา

คู่มือ การอบรมครูสอนศาสนาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เขตการศึกษา 2, 3
และ 4 กองโรงเรียนนโยบายพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนร่วมกับ
สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษาเอกสารอันดับที่ 119/2533 (ม.ป.ป.)

คำตอบและเสนอแนะของจุฬาราชมนตรีให้แนวปฏิบัติของเขตการศึกษา 2

สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 เอกสารอันดับที่ 20/2531

คู่มือครูสอนอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาชุดที่ 1 แนวปฏิบัติและระเบียบที่ควรรู้ หน่วย
ศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 2 พุทธศักราช 2533

คู่มือครูสอนอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาชุดที่ 2 หลักสูตรอิสลามศึกษา แนวปฏิบัติและ
ระเบียบที่ควรรู้ หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 2 พุทธศักราช
2533

จตุพงศ์ แก้วใส (2540) รายงานการวิจัยเรื่อง แนวโน้มการบริหารงานบุคคลของโรงเรียนประถมศึกษาใน
5จังหวัดชายแดนภาคใต้

ดร.คาซุคิน อูสมาน และคณะ บทบาทของครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามใน
จังหวัดนราธิวาสต่อการพัฒนาชนบท วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขล
นครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี 2545

คาซุคิน อูสมาน เอกสารประกอบการเรียนการสอน การศึกษาในจังหวัดชาย
แดนใต้ ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (ม.ป.ป.)

ทวี จินดา รายงานการวิจัยเรื่อง ความต้องการการนิเทศการสอนวิชาพลศึกษา
ของครูในโรงเรียน โครงการขยายโอกาสการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเขตการศึกษา 2
ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ 2541

นุกูล ชูชัย รายงานการวิจัยเรื่อง ปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยม
ศึกษาตอนต้นพุทธศักราช 2535 ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เขตการ
ศึกษา 2 ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ 2538

นางสาวนิภาพร กามาแลหมัน นางสาวมารีนา อับดุลเลาะ รายงานการวิจัยเรื่อง
การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในชายแดนใต้ ภาควิชาอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ 2544

นโยบายความมั่นคงแห่งชาติ พุทธศักราช 2541 – 2544

นโยบาย ความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ (2537 – 2541)

นโยบาย ความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ (2542 – 2546)

นาวาลย์ ปานากาเซ็ง (2543) รายงานการวิจัยเรื่อง การประเมินตนเองด้านคุณภาพการ
ศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้
ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

บทบาท ศอ.บต. กับการจัดการเกี่ยวกับปัญหาด้านการศึกษาภายใต้แผนเร่งรัดพัฒนา
จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดย : ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ ม.ป.ป.

มนัส อินทร์จันทร์) รายงานการวิจัยเรื่อง บทบาทของคณะกรรมการการศึกษา
ศาสนาและวัฒนธรรมจังหวัดในเขตการศึกษา 2 ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขล
นครินทร์ 2539

มยุรี จารุปาน การศึกษาในจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โครงการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตาม
แผนเร่งรัดพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ของอำนาจบริหารจังหวัดชายแดน
ภาคใต้ (มอ.บต.) 2544

มานิชญ์ ปุญญานุวัตร เขตการศึกษา 2 กับการศึกษาในจังหวัดชายแดนใต้ยะลา :
เสริมการพิมพ์ ม.ป.ป.

มานิชญ์ ปุญญานุวัตร (2525) โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม ความสำเร็จหรือความล้มเหลว
รูสมิแล (กันยายน-ธันวาคม 2525)

โมฮัมหมัด อับดุลกาเคร์ ความเข้าใจเรื่องศาสนาอิสลามและชาวไทยมุสลิมสี่จังหวัดภาคใต้
กรุงเทพฯ : อักษรบัณฑิต 2520

โมฮัมหมัด อับดุลกาเคร์ ปัญหาจังหวัดชายแดนใต้จะแก้ได้อย่างไร ปัตตานี:
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ 2523

รายงานการพิจารณาการของคณะกรรมการอิสลามศึกษาปัญหา 5 จังหวัดชายแดน
ภาคใต้ คือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สงขลาและสตูล วุฒิสภา กองกรรมาธิการ
สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา 2541

สรุปผลการพัฒนาคุณภาพวิชาอิสลามศึกษาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

เขตการศึกษา 2 ฝ่ายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนสำนักงานศึกษา ปีการศึกษา 2533

สรุปผลการจัดงานการศึกษาวิชาการ เขตการศึกษา 2 วันที่ 23 – 24 กรกฎาคม 2535

สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2

สรุปการพัฒนาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในเขตการศึกษา 2, 3, และ 4 ปีงบประมาณ 2543

สำนักงานพัฒนาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เขตการศึกษา 2, 2543

หะสัน หมัดหมาน “ศาสนาอิสลามกับการพัฒนาการศึกษา : แนวความคิดของมุหัมมัด อับดุลหะดี” (1849-1905)

วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 ม.ค.-เม.ย. 2540: 131-146.

อุทัย หิรัญโค (2522) **มุสลิมในประเทศไทย** ทางนำ : กรุงเทพฯ ม.ป.พ.

อุทัย หิรัญโค (2522) **โลกมุสลิม** ทางนำ : กรุงเทพฯ ม.ป.พ.

อนู อนัส (2527) **อิสลามศึกษา ความหวังของมุสลิมจังหวัดชายแดนใต้ อัศฎียาค 176**

(20) กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.

บทที่ 3
วัฒนธรรมการรับข่าวสาร

กลุ่มคนในสังคมมุสลิม

การรับข่าวสารของสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้สามารถแบ่งออกเป็นสองกลุ่มหลักที่สำคัญได้แก่
กลุ่มที่หนึ่ง

กลุ่มผู้นำศาสนาอิสลามซึ่งเป็นกลุ่มประชากรที่เป็นแกนนำสำคัญต่อประชากรส่วนใหญ่ เป็นกลุ่มที่มีความพร้อมในการนำข่าวสารมาบอกเล่าและชี้แจงให้คนส่วนใหญ่ทราบ ข้อมูลจากกลุ่มนี้เป็นที่เชื่อถือและไว้วางใจจากสังคมมุสลิม กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ได้รับการศึกษาจากต่างประเทศ เช่น อินโดนีเซีย มาเลเซีย และกลุ่มประเทศตะวันออกกลาง ผู้นำกลุ่มนี้สามารถรับฟังข่าวสารผ่านภาษามลายู ภาษาอินโดนีเซียและภาษาอาหรับ ยิ่งไปกว่านั้นยังสามารถรับฟังข่าวสารจากภาษาอังกฤษอีกด้วย

กลุ่มที่สอง

คือกลุ่มที่ได้รับการศึกษาภายในประเทศ ซึ่งสามารถรับข่าวสารผ่านสื่อต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชน สามารถวิเคราะห์ข้อมูลและนโยบายรัฐบาลได้เป็นอย่างดี พร้อมทั้งจะนำเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับสังคมมุสลิมและสังคมไทยทั่วไป ไปชี้แจงให้ประชาชนในหมู่บ้านได้รับทราบ

โดยทั่วไปแล้ว สังคมมุสลิมให้ความสนใจต่อกลุ่มนี้ไม่น้อยไปกว่ากลุ่มแรก ทั้งกลุ่มที่หนึ่งและกลุ่มที่สองจะนำข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับสังคมไปชี้แจงต่อกลุ่มชนเป็นภาษาไทยและภาษามลายูท้องถิ่น และจากการได้รับข่าวสารนี้เองทำให้สังคมมุสลิมสามารถรู้ข้อมูลเท่าทันต่อเหตุการณ์และปรับตัวเข้ากับสังคมยุคใหม่ได้เป็นอย่างดี มีจุดยืนที่มั่นคง และนำความเปลี่ยนแปลงมาสู่สังคม เพราะมุสลิมเองรู้ดีว่าพระเจ้าเป็นเจ้าจะไม่เปลี่ยนสถานภาพของกลุ่มหนึ่งกลุ่มใด นอกจากพวกเขาจะต้องเปลี่ยนแปลงสภาพการเป็นอยู่ภายในตัวของเขาเอง

สิ่งที่ควรแก่การกล่าวในที่นี้คือสังคมมุสลิมจะต้องปฏิบัติตามผู้นำของตนราบเท่าที่ผู้นำยังคงยึดมั่นในหลักการของอิสลาม ท่านอับดุลอะซีซ บักร ฆอลิฟะฮ์ท่านแรกของอิสลาม ได้กล่าวไว้มีความว่า “ข้าพเจ้าได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้นำท่านทั้งหลาย ซึ่งข้าพเจ้ารู้ว่าตัวของข้าพเจ้านั้นมิได้ดีเลิศประเสริฐไปกว่าพวกท่าน หากท่านเห็นว่าข้าพเจ้าทำดี ก็ได้กรุณาให้การสนับสนุน และหากพบว่าข้าพเจ้าเดินไปในแนวทางที่ไม่ถูกต้อง กรุณาได้กล่าวตักเตือน จงปฏิบัติตามข้าพเจ้าทราบเท่าที่ข้าพเจ้าปฏิบัติตามคำสั่งของอัลลอฮ์ และ

หากข้าพเจ้าละเมิดก็ไม่ต้องปฏิบัติตาม (ดู สุนทรพจน์ของท่านอุมั บักร ใน: Muhammad 'Abd al-Wahhab, Mukhtasar Sirat al-Rasul; 252)

การปฏิบัติตามผู้นำที่ปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของอิสลามนั้น เป็นหลักการสำคัญของสังคมมุสลิมไม่ว่าจะอยู่ที่ใดก็ตาม การที่ประชาชนเดินตามผู้นำเป็นวิธีการที่จะนำมาซึ่งการพัฒนาสังคมที่คนอาศัยทุกคนสามารถวิเคราะห์ และปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์อันกว้างไกล มีความพร้อมสูงนั้นสามารถรับข่าวสารจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ที่เป็นภาษาต่างประเทศ เช่นอาหรับ มลายู และอังกฤษ โดยที่ประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้อาจไม่สามารถรับฟังข่าวสารจากภาษาดังกล่าวข้างต้นได้ก็สามารถรับทราบเหตุการณ์บ้านเมืองได้จากผู้นำในท้องถิ่น ฉะนั้น กลุ่มผู้นำทั้งสองกลุ่มนี้เป็นเสาหลักสำคัญในการนำการเปลี่ยนแปลงมาสู่สังคมมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตรงจุดนี้ใคร่ขออธิบายเพิ่มเติมว่าคำว่าผู้นำมุสลิมคือผู้ที่มีความรู้ในด้านศาสนาและสามัญในระดับต่างๆ กัน ใน ด้านศาสนานั้นผู้นำอาจจะได้ศึกษาเล่าเรียนมาในระบบเก่าและระบบใหม่ และอาจจะได้รับการศึกษาภายในประเทศและต่างประเทศ ผู้นำเหล่านี้สามารถอ่านเขียนภาษาไทย มลายูและภาษาอาหรับได้เป็นอย่างดี

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมย่อมเกิดขึ้นได้ หากสังคมได้ติดตามข้อมูลข่าวสารจากแหล่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ของโลก และติดตามนโยบายของรัฐบาลในแง่มุมต่าง ๆ เช่น ด้านสังคม การเมือง การปกครองและการศึกษา

นักการพัฒนา นักการเมืองได้มองเห็นว่าสิ่งจำเป็นที่ต้องพัฒนา ก่อนอื่นใดคือการพัฒนาการไม่รู้หนังสือของคนในประเทศ ด้วยการสนับสนุนและส่งเสริมให้คนในสังคมสามารถอ่านออกเขียนได้ รู้เท่าทันต่อเหตุการณ์บ้านเมือง สามารถรับฟังข้อมูลข่าวสาร และสามารถนำไปบอกเล่าให้ผู้อื่นได้รับรู้อีกด้วย

ผ.ศ. คลมบรรจง บากา และ ดร. หะสัน หมัดหมาน (2540) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การรับข่าวสารจากสื่อมวลชนของผู้นำมุสลิมที่มีผลต่อการชี้นำประชาชน เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดชายแดนภาคใต้” ได้ให้คำนิยามไว้ว่า

- การรับข่าวสาร หมายถึง การฟัง การพูดหรือการอ่านจากสื่อมวลชน
- สื่อมวลชน หมายถึง วิทยุ โทรทัศน์ วารสาร นิตยสาร หนังสือพิมพ์
- ผู้นำมุสลิม หมายถึง กรรมการอิสลามประจำจังหวัด กรรมการอิสลามประจำมัสยิด ครูสอนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
- การชี้นำ หมายถึง การแนะนำให้ปฏิบัติตาม
- จังหวัดชายแดนภาคใต้ หมายถึง จังหวัดสงขลา สตูล ปัตตานี ยะลา นราธิวาส

เป็นที่ทราบกันว่าประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัดชายแดนภาคใต้ อันได้แก่ จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูลและสงขลา เป็นผู้นับถือศาสนาอิสลาม สภาพทั่วไปของจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีภาษา ศาสนาและวัฒนธรรมที่แตกต่างจากสังคมส่วนใหญ่ของประเทศซึ่งเป็นชาวพุทธ แต่ความแตกต่างของศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม หากอุปสรรคของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขไม่ นโยบายรัฐบาลได้กำหนดให้พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเพื่อเกิดประโยชน์ต่อการยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนชาว

มุสลิมให้สูงขึ้น และถือถือต่อการทำให้สังคมไทยมุสลิมเป็นสังคมเปิดมากขึ้น (สมบุญ บัวหลวง, มปป. : 93) จึงได้ทุ่มเทงบประมาณจำนวนมากแต่ก็มักประสบปัญหามากมายในพื้นที่ห้าจังหวัดชายแดนภาคใต้ รัฐบาลจึงมีนโยบายให้ผู้นำมุสลิมเป็นสื่อกลางระหว่างรัฐบาลกับประชาชนทุกแขนง เช่นในด้านการเมือง ผู้นำมุสลิมเป็นผู้ถ่ายทอดนโยบายของรัฐให้ประชาชนทราบและถือปฏิบัติ เป็นผู้ได้รับความไว้วางใจจากประชาชน เป็นผู้ที่เคารพเชื่อถือของประชาชน ในด้านเศรษฐกิจ ผู้นำมุสลิมสามารถรวมกลุ่มราษฎรเพื่อส่งเสริมอาชีพและเพิ่มผลผลิต ชี้นำประชาชนให้สนับสนุนการประกอบอาชีพด้วยความอดทนและขยันหมั่นเพียร ในด้านสังคม ผู้นำมุสลิมอยู่ในฐานะชักนำให้ประชาชนเห็นคุณค่าของสังคมที่อยู่ร่วมกัน พึงพาอาศัยซึ่งกันและกัน อีกทั้งยังสามารถชี้นำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านสังคมได้ ผู้ว่าราชการจังหวัดสตูลกล่าวว่า “คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด (ผู้นำมุสลิม) เป็นเสาหลักของผู้นำว่าราชการจังหวัดในกิจกรรมศาสนาอิสลาม (คณนรรจน์ บากา, 2535 : 1) มีบทบาทต่อชุมชนในชนบท นั่นก็คือผู้นำมุสลิม โดยเฉพาะผู้นำมุสลิมย่อมมีบทบาทชี้นำสังคมมุสลิมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อการพัฒนาได้”

จุมพล รอดคำดี (2532 : 4) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ในสังคมย่อมมีการสื่อสารจากสื่อมวลชนเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยกันทั้งสิ้น การสื่อสารย่อมเป็นปัจจัยที่สำคัญจะทำให้เกิดการพัฒนาได้รับความสำเร็จ นักวิชาการและนักพัฒนาส่วนมากมองเห็นพ้องต้องกันว่า ปัญหาที่น่าพัฒนาอย่างยิ่งคือพัฒนาคน หรือความไม่รู้ของคน ซึ่งเป็นสาเหตุของปัญหาสำคัญ เพราะสื่อมวลชนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นคู่กับสังคม และบุคคลสำคัญในการที่จะนำข่าวสารไปเผยแพร่แก่ชุมชนก็คือผู้นำชุมชน และในจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่แล้วผู้นำก็เป็นมุสลิม ซึ่งนับว่ามีบทบาทในการชี้นำชุมชนเป็นอย่างดี เพราะผู้นำมุสลิมเป็นที่เคารพนับถือของชุมชน การศึกษาวิจัยเรื่องการรับข่าวสารของผู้นำมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังไม่มีใครทำการวิจัยมาก่อน คณะผู้วิจัยก็เห็นว่าสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อไป

วัฒนธรรมการรับข่าวสารของสังคมมุสลิมมีจุดประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการรับข่าวสารจากสื่อมวลชนของผู้นำมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้
2. เพื่อศึกษาผลของการรับข่าวสารจากสื่อมวลชนที่มีต่อการชี้นำประชาชนของผู้นำมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้
3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมการรับข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการชี้นำประชาชนของผู้นำมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้
4. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมการรับข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการชี้นำประชาชนของผู้นำมุสลิมทั้งที่อาศัยอยู่ตามชายแดนและในเมือง
5. เพื่อศึกษาถึงวิธีการนำความรู้จากสื่อมวลชนในประเทศมาเลเซียมาชี้นำประชาชนในการพัฒนาของผู้นำมุสลิมทั้งในเมืองและชายแดน

ขอบเขตและแหล่งข้อมูล

ในการวิจัยเรื่องนี้คณะผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลจากคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดและครูสอน โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามกำนันและผู้ใหญ่บ้านในจังหวัดสงขลา สตูล ปัตตานี ยะลาและนราธิวาส ในเขตอำเภอเมืองและอำเภอชายแดนไทย-มาเลเซีย (สำหรับจังหวัดที่ไม่เขตแดนติดต่อกับมาเลเซียก็เก็บข้อมูลจากอำเภออื่นอีก 1 อำเภอ)

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

1. การรับข่าวสาร หมายถึง การฟัง การดูหรือการอ่านจากสื่อมวลชน
2. สื่อมวลชน หมายถึง วิทยุ โทรทัศน์ วารสาร นิตยสาร หนังสือพิมพ์
3. ผู้นำมุสลิม หมายถึง กรรมการอิสลามประจำจังหวัด กรรมการอิสลามประจำมัสยิด
ครูสอนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
4. การชี้แนะ หมายถึง การแนะนำให้ปฏิบัติตาม
5. จังหวัดชายแดนภาคใต้ หมายถึง จังหวัด ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูลและ สงขลา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. จะได้ทราบว่าผู้นำมุสลิมได้รับประโยชน์จากสื่อมวลชน เพื่อใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิต และชี้แนะประชาชนและพัฒนาชุมชนทั้งในด้านการศึกษา เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง
2. จะได้ทราบผลของการรัฐข่าวสารที่มีต่อการชี้แนะประชาชนในการพัฒนา
3. จะได้ทราบรูปแบบที่เหมาะสมที่จะเผยแพร่ข่าวสารไปยังผู้นำศาสนาเพื่อเป็นประโยชน์ในการชี้แนะประชาชนในการพัฒนาสังคมและท้องถิ่น
4. อาจจะนำเสนอข้อมูลที่ได้จากหน่วยงานรัฐบาลหรือเอกชนที่มีส่วนในการเผยแพร่ข่าวสารเพื่อประโยชน์ในการพัฒนา
5. จะได้เป็นเอกสารประกอบการเรียนสอนในระดับอุดมศึกษา

การศึกษาจะมุ่งเน้นหัวข้อต่อไปนี้ พร้อมงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- 2.1. ความหมายของการพัฒนาชุมชน
- 2.2. จุดมุ่งหมายของการพัฒนาชุมชน
- 2.3. วิธีการพัฒนาชุมชน
- 2.4. ผู้นำท้องถิ่นในงานพัฒนาชุมชน (Local Leader)
- 2.5. บทบาทของผู้นำมุสลิมในงานพัฒนาชุมชน
- 2.6. บทบาทของสื่อมวลชนในการพัฒนาสังคม
- 2.7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของการพัฒนาชุมชน

“การพัฒนา” (Development) หมายถึง การสร้างสรรค์ความเจริญจนเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น (Change for the Better) (กรมการพัฒนาชุมชน, 2521 : 77 อ้างอิงในบำรุง สุขพรรณ, 2525 : 24)

“ชุมชน” (Community) หมายถึง กลุ่มคนที่มีความคิดไปในทางเดียวกันและสามารถรวมกำลังกันดำเนินกิจกรรมใด ๆ เพื่อประโยชน์ร่วมกันได้ (จิตยา สุวรรณชฎ, 2517 : 187)

ดังนั้น “การพัฒนาชุมชน” หมายถึง ขบวนการที่มุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น โดยความร่วมมืออย่างจริงจังของประชาชน และควรเป็นความคิดริเริ่มของประชาชนเองด้วย แต่ถ้าหากประชาชนไม่รู้จักคิดริเริ่มก็ให้ใช้เทคนิคกระตุ้นเตือนให้เกิดความคิดริเริ่มขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการนี้ได้รับการตอบสนองจากประชาชนด้วยความกระตือรือร้นอย่างจริงจัง (สัญญา วิวัฒน์, 2515 : 20)

“การพัฒนาชุมชน” หมายถึง การพัฒนาความรู้ความสามารถของประชาชนในชุมชนเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการช่วยตนเอง เพื่อนบ้าน และชุมชนให้มีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยความร่วมมือกันระหว่างประชาชนกับรัฐบาล การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการหนึ่งที่น่าเอาบริการของรัฐผนวกเข้ากับความต้องการของประชาชนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต (Quality of life) ของประชาชนให้ดีขึ้น (นิรุติ ไชยกุล, 2522 : 21)

จุดมุ่งหมายของการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนจะต้องเป็นการเปลี่ยนแปลง (Change) ซึ่งการเปลี่ยนนี้จะต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ต้องการ (Desirable change) แบบต่อเนื่องและค่อยเป็นค่อยไป โดยอาศัยหลักความต้องการและการริเริ่มของประชาชน เพื่อให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมาย ซึ่งจุดมุ่งหมายของการพัฒนาชุมชนนั้นมีดังต่อไปนี้

1. มุ่งที่จะเปลี่ยนทัศนคติของประชาชน จากสภาพหรือสถานการณ์อันเก่าแก่ ถ้าสมมุยให้หันมาสนใจกับสถานการณ์ในปัจจุบัน เพื่อจะได้เป็นผู้ที่ทันต่อเหตุการณ์และความคิดก้าวหน้าต่อไป
2. มุ่งที่จะให้ประชาชนมีความสำนึกในการที่ตนเป็นสมาชิกของชุมชน รู้จักร่วมแรงร่วมใจกันแก้ปัญหาและความเป็นอยู่ของชุมชน เพื่อความเจริญของตนเองและชุมชน
3. มุ่งที่จะให้ประชาชนมีความรับผิดชอบในการทำกิจกรรม รับผิดชอบในการดำเนินงาน รับผิดชอบต่อตนเอง ต่อชุมชนและต่อประเทศชาติในที่สุด
4. มุ่งที่จะให้ประชาชนช่วยตนเอง มีความกระตือรือร้นในการแก้ปัญหาของชุมชนมีความคิดริเริ่ม และปรับปรุงความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้นทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยรัฐบาลจะเข้าช่วยเหลือเมื่อเกินขีดความสามารถของประชาชนที่จะร่วมมือกันเองได้

การจัดระเบียบชุมชน (Community Organization) เป็นกระบวนการที่ประชาชนของชุมชน ร่วมกันหาความต้องการทางสวัสดิภาพ สังคม หาทางให้ความต้องการนั้นได้รับการตอบสนองและการใช้ทรัพยากร โดยพยายามทำงานในหน้าที่ของสวัสดิภาพ สังคม เช่น การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และกิจกรรมยามว่างในท้องถิ่นหนึ่ง เป็นต้น (เทวี รัชตานนท์, 2502 : 105 อ้างอิงใน บำรุง สุขพรรณ, 2525 : 30)

จุดมุ่งหมายของการจัดระเบียบชุมชนมี 2 ประการ คือ

1. สร้างบูรณภาพ (Integration) ให้เกิดขึ้นในชุมชนหรือสังคม
2. ช่วยให้ชุมชนแก้ปัญหาของตนเอง

หลักของการจัดระเบียบชุมชนที่ยึดถือมีดังนี้

1. ปฏิบัติงานให้เกี่ยวข้องกับความต้องการของประชาชน การจัดระเบียบชุมชนไม่ได้ทำเพื่อคนใดคนหนึ่งเท่านั้น การกระทำจะต้องคำนึงถึงความต้องการของประชาชนเป็นหลักและเป็นความต้องการของประชาชนหลายฝ่ายหลายกลุ่ม รวมทั้งการกระทำนั้นต้องเป็นการทำงานร่วมกันหลายฝ่ายเพื่อสนองความต้องการของชุมชนด้วย
2. การจัดระเบียบชุมชนที่ดี ประชาชนต้องมีส่วนร่วมและการร่วมนั้นต้องเป็นไปโดยความสมัครใจ
3. การจัดระเบียบชุมชนที่ดีควรยึดมั่นแนวคิดของประชาชนโดยการจัดระเบียบชุมชนที่ทำงานเกี่ยวข้องกับหลายฝ่ายหลายกลุ่ม รวมกำลังเพื่อแก้ปัญหาสังคม
4. การจัดระเบียบชุมชนที่ดีต้องมีจุดหมายการจัดการและวิธีดำเนินงานเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย
5. การจัดระเบียบชุมชนที่ดี ควรใช้ทรัพยากรในสังคมมาสนองความต้องการของประชาชน โดยอาจจะใช้หน่วยงานบริการสังคมต่างๆ หรือสร้างโครงการใหม่ๆ หรือปรับปรุงโครงการเก่าให้เป็นประโยชน์แก่ประชาชนเพิ่มขึ้น
6. การจัดระเบียบชุมชนที่ดี ควรให้มีผู้นำชุมชนหรือผู้นำท้องถิ่นร่วมด้วย หากมีผู้นำท้องถิ่นร่วมด้วยหรือสนับสนุนโครงการ ไม่ว่าจะเป็นผู้นำท้องถิ่นที่มาจากกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มเล็ก เพราะผู้นำพวกนี้ก็จะใช้ชื่อเสียงของตนมาช่วยให้โครงการบรรลุผลได้ไม่มากนักน้อย
7. การจัดระเบียบชุมชนที่ดี ควรหาทางนำแห่งไมตรีจิต (Goodwill) ที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์
8. การจัดระเบียบชุมชนที่ดี ควรหาทางสนับสนุนและสร้างความเข้มแข็ง รวมทั้งศักดิ์ศรีให้แก่ตัวแทนกลุ่มต่างๆ ที่เข้ามาร่วมโครงการ
9. การจัดระเบียบชุมชนที่ดีควรมุ่งถึงการป้องกันเป็นสำคัญ การป้องกันนั้นควรมีอยู่ในทุกโครงการ และต้องถือเป็นเรื่องใหญ่เพราะการป้องกันอย่างดีจะรวมถึงการวางแผนอย่างรอบคอบรัดกุมด้วย

ผู้นำท้องถิ่นในงานพัฒนาชุมชน (Local Leader)

การพัฒนาชุมชน ผู้ที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด คือ ประชาชนในชุมชนนั่นเอง ซึ่งบุคคลผู้นี้จะเป็นผู้นำความคิดในหลายๆ ด้าน ความเป็นผู้นำจะนำพลังอันซ่อนเร้น ของประชาชนที่มีอยู่มาช่วย ประโยชน์และพลังเหล่านี้สามารถเติบโตขึ้นได้หากได้รับการพัฒนา และเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้ประชาชน รู้จักช่วยตนเอง

“ผู้นำท้องถิ่น” หมายถึง บุคคลที่ช่วยผู้อื่นหรือชุมชนซึ่งอาจจะเป็นผู้มีอำนาจหรืออิทธิพลสามารถ ชักจูงคนในชุมชนได้ ซึ่งองค์ประกอบสำคัญของผู้นำท้องถิ่นได้แก่

1. ต้องมีความรู้หรือทักษะในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่กลุ่มหรือชุมชนต้องการ
2. ต้องมีคน ซึ่งเป็นสมาชิกในชุมชนนั้น
3. มีโอกาสหรือสถานการณ์ที่จะใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์แก่ชุมชน
4. มีความสามารถที่จะใช้ความรู้นั้น

สภาพของผู้นำท้องถิ่นมักจะพิจารณาถึงคุณลักษณะที่สำคัญๆ ในเรื่องอายุ เพศ ฐานะ ทาง เศรษฐกิจ ฐานะทางสังคม การศึกษาอบรม ประสบการณ์นอกหมู่บ้านและความชำนาญพิเศษอย่างไรก็ตาม อาจจะมีองค์ประกอบอื่นๆ ที่ประกอบคุณลักษณะของผู้นำท้องถิ่นอีกได้ อาทิ พื้นฐานทางศีลธรรม ความสัมพันธ์กับเครือญาติ เป็นต้น

คุณลักษณะของผู้นำท้องถิ่นที่จะช่วยส่งเสริมงานพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่น มีคุณลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

1. มีจิตในมุ่งมั่นที่จะพัฒนา ได้แก่ ลักษณะของผู้นำที่มีความกระตือรือร้น มานะบากบั่น กล้าเสี่ยง อดทนต่อคำวิพากษ์วิจารณ์ ทำงานอย่างเต็มที่ที่จะเห็นความเปลี่ยนแปลงในชุมชนในทางที่ดีขึ้น
2. มีความซื่อตรงต่อหน้าที่ ตั้งใจทำงานต่อหน้าที่ ปฏิบัติตามระเบียบ ตรงไปตรงมา อุทิศเวลา ให้แก่งานและหน้าที่ ไม่ทุจริตเพื่อประโยชน์ส่วนตนและผู้อื่น
3. มีจิตใจเป็นกุศล ทำงานโดยไม่หวังผลตอบแทน
4. การยอมรับวิทยาการแผนใหม่ หมายถึง ผู้นำที่มีความโน้มเอียงในการยอมรับ ความรู้ ทักษะ ความคิด วิธีการ เครื่องมือและวิทยาการใหม่ๆ มาปรับปรุง วิธีการดำเนินชีวิตให้ดีกว่าเดิมทั้งทาง เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการปกครอง
5. มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความอิสระ มีความกล้าหาญ แม้มีอุปสรรคเกิดขึ้นก็ไม่ย่อท้อ
6. มีทัศนคติแบบประชาชนโดยหมายถึงลักษณะที่มีความเชื่อ ความรู้สึก และทำที่ต่อวิถีทางการ ดำเนินชีวิต อันบุคคลจะต้องมีความสัมพันธ์ทั้ง 3 ประการ คือ

ก. การเคารพและยอมรับในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน

ข. มีความสามัคคี ร่วมมือช่วยเหลือแบ่งปันและแบ่งงานกันทำในลักษณะการ ประสานงาน

ก. มีความสุขุมรอบคอบ ยอมรับและเคารพเหตุผล มีความสามัคคี ความสนใจที่จะร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ

7. มีความจงรักภักดีต่อสถาบัน หมายถึง ผู้นำท้องถิ่นที่มีความพึงพอใจต่องานและสถาบัน ต่อหน้าที่และความรับผิดชอบและในฐานะบทบาทของตน เชื้อมั่นและศรัทธาในการเป็นผู้นำของตน

8. ความเป็นผู้นำ หมายถึง ลักษณะที่ผู้นำใช้อิทธิพลและศิลป์ในการจูงใจให้ผู้อื่นร่วมมือปฏิบัติงานเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง มีความสามารถในการตัดสินใจและตื่นตัวอยู่เสมอ

ประเภทของผู้นำท้องถิ่นในประเทศไทยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ผู้นำที่เป็นทางการ ได้แก่ คณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน, คณะกรรมการพัฒนาตำบล, กำนัน, ผู้ใหญ่บ้านและครูซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากทางราชการ เป็นต้น

2. ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ ผู้นำที่มีอยู่ตามธรรมชาติหรือในท้องถิ่นซึ่งพิจารณาได้จากผู้มีอายุ ผู้มีความรู้ดี ข้าราชการบำนาญ ผู้มีฐานะดี เป็นต้น

ในปัจจุบันเท่าที่งานพัฒนาชุมชนเกี่ยวข้องกับ จะปรากฏว่ามีผู้นำท้องถิ่นทั้ง 2 ประเภท ดังนี้ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2515 : 174)

- (1) คณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน
- (2) คณะกรรมการพัฒนาตำบล
- (3) ผู้นำเยาวชน
- (4) ผู้นำกลุ่ม ศคช (กลุ่มสตรี เด็ก และเยาวชน)
- (5) ผู้นำกลุ่มอาชีพ
- (6) ผู้นำอาสาพัฒนาหมู่บ้าน
- (7) ครู
- (8) ผู้นำศาสนา

ฯลฯ

บทบาทของผู้นำมุสลิมในงานพัฒนาชุมชน

ในระยะเวลาที่ผ่านมาได้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในสังคมชาวไทยมุสลิมอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีผลต่อสภาพความเป็นอยู่ และการดำเนินชีวิตของชาวไทยมุสลิม แม้แต่บุคคลสำคัญของชุมชนเองก็มีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาเองไปด้วย ผู้ที่จำกัดตนเองอยู่แต่ในวิชาการด้านศาสนาเป็นวิชาการที่ดีขึ้น โดยเฉพาะกิจกรรมทางการเมืองและการปกครองมีมากยิ่งขึ้น เมื่อสัมพันธ์ภาพทางสังคมของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีลักษณะทางสังคมดังกล่าว ผู้นำมุสลิมมีบทบาทสำคัญในวิถีชีวิตของชาวมุสลิม (อังคณา บุญสิทธิ์, 2531 : 49)

อย่างไรก็ตามผู้ที่มิมีบทบาทสำคัญในการชักนำชุมชนมุสลิมไปในทางพัฒนาสังคมคือ กำนัน สารวัตรกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายต่างๆ คณะกรรมการหมู่บ้าน และคณะกรรมการในรูปแบบต่างๆ ที่ได้จัดตั้งขึ้นในชุมชน กลุ่มผู้นำกลุ่มเหล่านี้มีบทบาทเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ ดังนั้นประชาคมมุสลิม จะได้รับข่าวสารทางราชการจะมาจากกลุ่มผู้นำดังกล่าว

บทบาทของผู้นำมุสลิมในการพัฒนาชุมชนด้านสังคม

ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้อันได้แก่ ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส อันมีประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งมีหลักคำสอนของศาสนาเป็นวิถีชีวิต บุคคลที่มีบทบาทในการเป็นผู้นำชุมชนคือ โต๊ะอิหม่าม ซึ่งถือว่าเป็นบุคคลที่มีบทบาทที่สำคัญในสังคมไม่ว่าจะเป็นบทบาททางด้านศาสนาและบทบาททางสังคม

ทางด้านศาสนาโต๊ะอิหม่ามจะมีบทบาทตามบทบัญญัติของกฎหมายดังต่อไปนี้ (สุวิชา ยี่สุนทร, 2533 : 4)

- 1) เป็นผู้นำในการประกอบศาสนพิธีของสัปบุรุษ
- 2) เป็นประธานกรรมการประจำมัสยิด รับผิดชอบร่วมกับกรรมการอื่นๆ
- 3) ทำหน้าที่เป็นอิหม่ามที่กำหนดไว้ในธรรมวินัย จากคัมภีร์อัลกุรอาน
- 4) ปกครองสอดส่องดูแลสัปบุรุษในมัสยิดให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ข้อบังคับและระเบียบของ

คณะกรรมการอิสลามต่างๆ ด้วย

- 5) อบรมสั่งสอนวิทยาการทางศาสนาแก่บรรดาสัปบุรุษ
- 6) อำนวยความสะดวกแก่บรรดาสัปบุรุษในการบำเพ็ญกุศลแก่อิสลามิกชน

ทางด้านอาณาจักรนอกจากเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ทางศาสนาแล้วจะมีอำนาจทั้งทางการเมืองและไม่ใช่ทางการเมืองอันเป็นอำนาจแฝงอื่นๆ มากมายมีบทบาทและหน้าที่จนเป็นที่รัก เคารพนับถือในสังคมมุสลิม บทบาทในด้านอาณาจักรพอสรุปได้ดังนี้ (สุวิชา ยี่สุนทร, 2533 : 5)

- 1) เป็นที่ปรึกษาของฝ่ายบ้านเมืองตั้งแต่ระดับผู้ใหญ่บ้าน กำนัน จนถึงนายอำเภอ
- 2) ทำหน้าที่คอยประสานงานระหว่างราษฎรกับข้าราชการ
- 3) เป็นตัวแทนหรือศูนย์กลางของการปกครองในระดับหมู่บ้านหรือตำบล
- 4) เป็นตัวแทนหรือศูนย์กลางในด้านอนามัย
- 5) เป็นตัวแทนในการพัฒนาชุมชน
- 6) เป็นตัวแทนในการอนุรักษ์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมที่รวมศิลปกรรมต่างๆ

ตลอดจน

เสมือนพิพิธภัณฑ์

บทบาทของผู้นำมุสลิมในการพัฒนาชุมชนด้านการศึกษา

สำหรับทางด้านการศึกษาบุคคลที่มีความสำคัญมากคือ โต๊ะครูและในสังคมมุสลิมถือว่าโต๊ะครูเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงและมีอิทธิพลสูงสุด โต๊ะครูที่ไม่มีชื่อเสียงก็จะมีลูกศิษย์เฉพาะในหมู่บ้านหรือในตำบล ส่วนโต๊ะครูที่มีชื่อเสียงมากก็จะมีลูกศิษย์จากอำเภออื่นหรือจากต่างจังหวัดมาเรียนด้วยสำหรับคุณลักษณะของบุคคลที่จะเป็น โต๊ะครูจะต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้แตกฉานในทางศาสนาอิสลามที่เรียกกันตามศัพท์ภาษาอาหรับ “อาลิม” (*Alim*) การศึกษาจำลองสถานการณ์เรื่องบทบาทของโต๊ะครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ สรุปได้ดังนี้ (คมิต ไช้มุกด์ และคณะ, 2525 : 109-110)

1) เกี่ยวกับการศึกษา โต๊ะครูที่มีอายุ 45 ปี ลงมาจะดำเนินการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐได้มากกว่ากลุ่มโต๊ะครูที่มีอายุ 45 ปีขึ้นไป

2) โต๊ะครูที่มีเวลาทำการสอนต่ำกว่า 10 ปี สามารถดำเนินการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐได้มากกว่ากลุ่มโต๊ะครูที่มีเวลาทำการสอนตั้งแต่ 11 ปีขึ้นไป นอกจากนี้โต๊ะครูที่มีเวลาทำการสอนน้อยจะมีบทบาทในการเป็นผู้นำชุมชนมากกว่าโต๊ะครูที่มีเวลาทำการสอนมาก

3) โต๊ะครูที่มีความรู้ทางภาษาไทยกับโต๊ะครูที่ไม่มีความรู้ทางภาษาไทย บทบาทของโต๊ะครูที่มีความรู้ทางภาษาไทยจะมีบทบาทมากกว่าโต๊ะครูที่ไม่มีความรู้ทางภาษาไทย

4) โต๊ะครูที่มีการศึกษาภายในประเทศมีความรู้เกี่ยวกับการจัดระบบการศึกษามากกว่าโต๊ะครูที่มีการศึกษาจากต่างประเทศ

ฉะนั้นระบบการศึกษาของโต๊ะครูถือว่าเป็นบุคคลที่มีบทบาทโดยให้มีการจัดระบบปอเนาะเกิดขึ้น แต่ในปัจจุบันระบบปอเนาะก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงกลายเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม แต่อย่างไรก็ตามโต๊ะครูก็ยังคงมีบทบาทเหมือนเดิม

บทบาทของผู้นำมุสลิมในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ

การพัฒนาเศรษฐกิจมีความจำเป็นเพื่อยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนทั้งในเขตเมืองและในเขตชนบท นั้นหมายถึงต้องการเตรียมพร้อมในด้านโครงสร้างพื้นฐาน องค์กรและกลไก และเศรษฐกิจตลอดจนปัจจัยเกื้อหนุนเพื่อการลงทุนอื่นๆ อย่างรอบด้าน ในขณะที่เดียวกันผลประโยชน์จากความองงยงทั้งหลายควรถึงมือประชาชนในฐานะเจ้าของทรัพยากรของชาติร่วมกัน (กลุ่มเอกภาพ, พรรคความหวังใหม่, 2539 : 44)

ฉะนั้นควรเป็นหน้าที่ของผู้นำมุสลิมที่ต้องมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ เนื่องจากเศรษฐกิจเป็นปัญหาสำคัญหรือเป็นปัญหาหลักของประเทศ ความเหลื่อมล้ำในสังคมเกิดจากการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นสำคัญ

ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้อันได้แก่ ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส กลุ่มเอกภาพ(วะห์ค๊ะฮฺ) เป็นกลุ่มหนึ่งที่นับว่าเป็นกลุ่มที่มีบทบาทในการพัฒนาในด้านต่างๆ รวมทั้งบทบาทในด้านเศรษฐกิจ ซึ่งกลุ่มเอกภาพ (วะห์ค๊ะฮฺ) มีปรัชญาในการพัฒนาเศรษฐกิจดังนี้ “ความมั่งคั่งจะต้องได้รับการเฉลี่ยอย่าง

สมเหตุสมผลระหว่างเมืองและชนบทและในระหว่างราษฎรทุกหมู่เหล่าโดยปราศจากความเหลื่อมล้ำ เอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน” (กลุ่มเอกภาพ, พรรคความหวังใหม่, 2539 : 43)

การพัฒนาของกลุ่มเอกภาพ (วะฮ์ดะฮฺ) จะครอบคลุมในด้านต่างๆ ดังนี้ (กลุ่มเอกภาพ, พรรคความหวังใหม่, 3539 : 44-46)

1) การส่งเสริมการลงทุนของเอกชน เช่น อุดหนุนการเลี้ยงหอยแครง ส่งเสริมการรวมกลุ่มของช่างฝีมือ

2) การส่งเสริมอาชีพและแรงงาน เช่น จัดอบรมกลุ่มนักศึกษาและวิชาชีพในหมู่บ้านและตำบล อุดหนุนกลุ่มเกษตรกร กลุ่มพัฒนาอาชีพโดยมอปรดโกนา จักรเย็บผ้า ฯลฯ

3) การคุ้มครองสิทธิและสวัสดิภาพแรงงาน เช่น คุ้มครองสิทธิเด็กและแรงงานสตรี, คุ้มครองสวัสดิการและค่าจ้างแรงงานของคณงาน เป็นต้น

4) การส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มและสถาบันทางการเงิน เช่น เสนอจัดตั้งธนาคารอิสลามและสาขา เพื่อส่งเสริมการออมทรัพย์และการลงทุนในธุรกิจขนาดกลางและขนาดใหญ่ในเขตเศรษฐกิจพิเศษห้าจังหวัดชายแดนภาคใต้

5) การส่งเสริมหลักสูตรวิชาชีพในสถาบันการศึกษา ศาสนา เช่น บรรจุหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ในโรงเรียนปอเนาะ เพิ่มรายวิชาด้านวิชาชีพ เช่น การทำอาหาร การตัดเย็บ พิมพ์ดีด และคอมพิวเตอร์ ในโรงเรียนปอเนาะ จัดอบรมด้านวิชาชีพในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

6) การจัดตั้งสถาบันทางการศึกษาชั้นสูงเพื่อส่งเสริมอาชีพ และพัฒนาเศรษฐกิจ เช่น การจัดตั้งสาขาหรือวิทยาเขตมหาวิทยาลัยที่ราชิวาสจัดตั้งสถาบันราชภัฏที่ราชิวาส จัดตั้งสถาบันเทคโนโลยีราชวมงคลที่ปัตตานี

7) การจัดสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางการสื่อสารและขนส่ง เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ เช่น เพิ่มเลขหมายโทรศัพท์และติดตั้งโทรศัพท์สาธารณะทางไกลในชนบทระบบดาวเทียมและระบบคลื่นวิทยุ พัฒนาศนามบิน แบบดง เพื่อเปิดประตูเศรษฐกิจสู่แบบดงและยะลา สร้างสะพานข้ามแม่น้ำที่บ้านบูเกะตา อ. แว้ง จ.นราธิวาส ฯลฯ

8) การจัดสร้างศูนย์ธุรกิจพาณิชย์แห่งใหม่ เช่น สร้างสถานีรถไฟยะลาพร้อมอาคารศูนย์การค้าและบริการที่สมบูรณ์แบบ พัฒนาจังหวัดปัตตานีเป็นศูนย์กลางการประมงขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศ เป็นต้น

9) การสนับสนุนความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศในกลุ่มสามเหลี่ยมเศรษฐกิจ อันได้แก่ อินโดนีเซีย-มาเลเซีย-ไทย (IMT-GT)

โครงการจัดตั้งธนาคารอิสลามในโครงการ IMT-GT และการจัดตั้งสถาบันการเงินในสังกัดมุสลิม เพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมในการลงทุนในโครงการใดโครงการหนึ่งในกรอบการพัฒนาโครงการ IMT-GT นั้น ถือเป็นความร่วมมือทางอ้อมของประชาชนในพื้นที่เพราะเงินที่สถาบันแห่งนี้จะนำไปลงทุนนั้นเป็นเงินที่มาจากสังกัดมุสลิมเป็นหลัก (ไชนี่ อับดุลละาะ, 2539 : 9)

อย่างไรก็ตามแนวคิดการจัดตั้งธนาคารอิสลามถูกเสนอให้บรรจุเป็นหนึ่งในโครงการ IMT-GT โดยหอการค้าปัตตานีและจัดอยู่ในกลุ่มการบริการและการเงิน ธนาคารอิสลามเป็นหนึ่งในหลายสถาบันของมุสลิมยุคปัจจุบันที่เป็นทางเลือก และเครื่องมือในการบริหารทรัพย์สินและการเงินของมุสลิม (หรือมิใช่มุสลิม) ปัจจุบันสถาบันการเงินอิสลามจะจัดอยู่ในรูปองค์กรดังนี้

คือ สหกรณ์ออมทรัพย์, บริษัทรวมทุน, บริษัทประกันชีวิต, บริษัทประกันภัยอิสลาม, องค์กรพัฒนาเศรษฐกิจและอื่น ๆ

ส่วนโครงการ IMT-GT มีขึ้นเพื่อให้ประชาชนในทั้ง 3 ประเทศอันได้แก่ ประเทศอินโดนีเซีย มาเลเซีย และไทย มีความสัมพันธ์ที่ทวีคูณมากขึ้นเท่ากับช่วยลดความแตกต่างของความเป็นพลเมืองของแต่ละประเทศ โดยเปิดโอกาสให้การข้ามชายแดนเป็นไปโดยสะดวกรวดเร็ว ไม่ต้องขอวีซ่าอีก การค้าชายแดนจะเป็นไปอย่างคึกคัก เพราะอัตราภาษีจะลดลงเกือบหรือเท่ากับศูนย์ ความรู้สึกเป็นหนึ่งอันเดียวกันทำให้เกิดความสามัคคีและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติอันจะเป็นการเปิดเผยโฉมหน้าของโลกอนาคตซึ่งใฝ่หาสันติภาพ ผดุงคุณธรรม มุ่งสร้างสรรคความอุดมสมบูรณ์ร่วมกันอย่างแท้จริง

เนื่องจากเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศ การที่สังคมประสบปัญหาในด้านเศรษฐกิจนับเป็นบ่อเกิดของปัญหาสังคมตามมา ดังนั้น ผู้นำมุสลิมเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของสังคมมุสลิมในเจริญรุ่งเรืองโดยทั่วหน้ากัน

บทบาทของผู้นำมุสลิมในการพัฒนาด้านการเมืองการปกครอง

บทบาทของผู้นำมุสลิมในการพัฒนาด้านการเมืองการปกครองที่เห็นได้อย่างชัดเจน คือ การที่บรรดาผู้นำมุสลิมได้มีการเรียกร้องไปยังรัฐบาลให้ 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ อันได้แก่ จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล มีสิทธิในการปกครองเป็นกรณีพิเศษในการนำหลักกฎหมายอิสลามบางส่วนมาใช้ เพราะฉะนั้นประชากรในแถบนี้ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม (เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2537 : 208) รัฐบาลจึงต้องมีการออกตราพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกาสำหรับใช้เฉพาะชาวไทยมุสลิมในพื้นที่ 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการของศาสนาอิสลามและอำนวยความสะดวกชาวไทยมุสลิม ตลอดจนเป็นการควบคุมไปพร้อม ๆ กันด้วย ได้แก่ พระราชบัญญัติว่าด้วยการให้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี ยะลา และสตูล พ.ศ.2488

นอกจากนี้รัฐได้ออกกฎหมายพิเศษสำหรับชาวไทยมุสลิมทั่วประเทศอีกหลายฉบับ เช่น

- 1) พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พ.ศ. 2488
- 2) พระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ. 2490
- 3) กฎกระทรวง (พ.ศ.2491) ออกตามความในพระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ. 2490
- 4) พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2491
- 5) ระเบียบการจดทะเบียนมัสยิด พ.ศ. 2491

ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้มีการกำหนดสิทธิของชาวไทยมุสลิม (เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2537 : 217, ชำเลียง วุฒิจันทร์ และคณะ, 2531 : 4, เจ๊ะอับดุลลาห์ หลังปูเต๊ะ, 2518 : 19, อุทัย หิรัญโต, 2521 : 26, 114) เช่น ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในหมวด 3 “สิทธิ เสรีภาพของชนชาวไทย” มาตรา 38 “บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการนับถือศาสนา นิคมของศาสนา หรือลัทธินิยมในศาสนา และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติตามศาสนบัญญัติหรือปฏิบัติตามพิธีกรรมตามความเชื่อของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมืองและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน” (สภาร่างรัฐธรรมนูญ, 2540 : 8)

ในด้านบริหาร ได้มีมุสลิมเข้าทำหน้าที่บริหารประเทศในตำแหน่งรัฐมนตรีในหลายตำแหน่งตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งนักการเมืองที่ได้เข้าร่วมเป็นฝ่ายบริหารจะทำหน้าที่เคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิที่มุสลิมควรได้รับ เช่น ในปี พ.ศ. 2489-2491 มุสลิมได้เป็นรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการได้มีการเรียกร้องให้มีการตัดสินคดีใน 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ตามคำสอนของศาสนาอิสลาม โดยให้มีการตั้งศาลชะโต๊ะยุติธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ในด้านตุลาการ มุสลิมได้มีส่วนในกระบวนการตุลาการ คือ ตำแหน่ง “ชะโต๊ะยุติธรรม” อันหมายถึง ข้าราชการฝ่ายตุลาการซึ่งได้รับตำแหน่งให้เป็นผู้มีอำนาจและหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดข้อกฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดก จังหวัดที่ใช้คือ ยะลา ปัตตานี นราธิวาส และสตูล (ชำเลียง วุฒิจันทร์ และคณะ, 2531 : 38, อุทัย หิรัญโต, 2521 : 101)

บทบาทของผู้นำมุสลิมในการพัฒนาด้านสาธารณสุข

สาเหตุที่การพัฒนาทางด้านสาธารณสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่ประสบความสำเร็จ ก็เพราะผู้ปฏิบัติไม่เข้าใจหลักการของศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับการสาธารณสุข และบางครั้งก็มีการเข้าใจผิดไปด้วย เช่น มุสลิมสร้างส้วมไม่ได้ เพราะเป็นบาปที่มีการถ่ายทับถมกัน เป็นต้น นายเค่น โต๊ะมีนา อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยและสาธารณสุข จึงได้นำหลักการของอิสลามที่เกี่ยวกับสาธารณสุขมาทำความเข้าใจกับเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ เพราะบทบัญญัติของศาสนาอิสลามที่เกี่ยวกับสาธารณสุขมีครบทุกด้านทุกประการ เพียงแต่ฝ่ายบ้านเมืองมิได้หยิบยกไปสู่การปฏิบัติเท่านั้น มุสลิมเป็นผู้เคร่งครัดในเรื่องของศาสนาอยู่แล้ว เมื่อนำหลักการของศาสนาไปใช้แล้วทุกคนก็ยอมรับได้

ทางกระทรวงสาธารณสุขจึงได้นำนโยบาย “ศาสนานำสาธารณสุข” บรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 ทำให้การสาธารณสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นเป็นลำดับ โดยเฉพาะในเรื่องการสร้างส้วมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ครบ 100% โดยใช้เวลาเพียงไม่นานนัก (กลุ่มเอกภาพ, พรรคความหวังใหม่, 2539 : 107)

จังหวัดปัตตานีได้ดำเนินการช่วยเหลือเด็กขาดอาหารเป็นประจำทุกปีโดยการอาหารเสริม(นมกล่อง) ให้แก่เด็กขาดสารอาหาร ระดับหนึ่ง สอง และสาม เป็นเวลานานหนึ่ง และสาม เดือน ตามลำดับ นอกจากนี้ยังมีการประกวดหนูน้อยนมแม่และอาหารทารกเพื่อส่งเสริมให้เด็กได้ได้รับนมแม่นานที่สุด

หรืออย่างน้อยสี่เดือน และให้แม่บ้านได้แลกเปลี่ยนความรู้ในการประกอบอาหารเสริมซึ่งจะมีผลทำให้เด็กได้รับอาหารเสริมตามวัย (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดปัตตานี (2541) งานพัฒนาบุคลากรและการสาธารณสุขมูลฐาน 30 กันยายน 2541)

ประเภทของสื่อมวลชน

สื่อมวลชนที่แพร่หลายอยู่ในสังคมปัจจุบันนี้ เมื่อได้พิจารณาถึงลักษณะเด่นของสื่อมวลชนนั้น สามารถจะแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ :- (บำรุง สุขพรรณ, 2520 : 266-268)

1) สื่อมวลชนประเภทสิ่งพิมพ์ (Printed Media) เป็นสื่อมวลชนที่พิมพ์ขึ้นจากตัวหนังสือลงบนแผ่นกระดาษ สิ่งพิมพ์นี้คือสื่อถ่ายทอดความคิด ถ่ายทอดความรู้และถ่ายทอดศิลปะจากบุคคลหนึ่งหรือหลายคนไปสู่บุคคลอื่นที่ละคน หรือที่ละหลาย ๆ คน หรือพร้อมกันเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ที่เราเรียกว่า “มวลชน” การพิมพ์จะถ่ายทอดความคิดจากคนแต่ละรุ่นมายังคนรุ่นหลังได้อย่างสมบูรณ์จึงมีการยอมรับว่า “การพิมพ์เป็นศิลปะที่รักษาไว้ ซึ่งศิลปะที่ปวง” (สนั่น ปัทมะทิน, 2510 : 4) สื่อมวลชนประเภทสิ่งพิมพ์จะแยกออกเป็น 2 ชนิด คือ :-

1.1) หนังสือพิมพ์ (Newspaper) คือ กระดาษที่พิมพ์ข่าวความคิดเห็น บทความ และเรื่องราวอื่น ๆ ที่ให้ความรู้และความบันเทิง พิมพ์ออกมาเผยแพร่ชื่อเดียวกันเป็นประจำตามกำหนดเวลาที่แน่นอนโดยปกติออกเป็นรายวัน ซึ่งเรียกว่า “หนังสือพิมพ์รายวัน” และออกเป็นรายสัปดาห์ เรียกว่า “หนังสือพิมพ์รายสัปดาห์”

1.2) นิตยสาร (Magazine) วารสารหรือสิ่งพิมพ์ที่ใช้ชื่อเดียวกันพิมพ์ออกเผยแพร่เป็นประจำ กำหนดเวลาที่แน่นอนแต่ไม่ใช่ทุก ๆ วัน หรือรายวันภายในประกอบด้วยบทความ สารคดี คำประพันธ์ เรื่องสั้นจบในฉบับ นวนิยายที่พิมพ์ติดต่อกันและเรื่องราวอื่น ๆ และบางฉบับก็มีข่าวในรอบสัปดาห์ รอบสัปดาห์ หรือรอบเดือน แล้วแต่กำหนดพิมพ์ออกเผยแพร่ หรือสรุปข่าวลงพิมพ์เสนอแก่ผู้อ่านด้วย โดยทั่วไปนิตยสารมุ่งให้ความรู้ความบันเทิงแก่ผู้อ่านเป็นส่วนใหญ่ ส่วนหนังสือพิมพ์มุ่งเสนอข่าวสด ความคิดเห็นและความรู้ให้แก่ผู้อ่านเป็นส่วนใหญ่

2) สื่อมวลชนประเภทไฟฟ้า (Electronic Media) สื่อมวลชนประเภทนี้นับว่ารวดเร็วและส่งกระจายไปได้ไกลแม้การคมนาคมไม่สะดวกก็สามารถกระจายคลื่นไปได้อย่างทั่วถึง วิทยุและโทรทัศน์เป็นสื่อหรือเครื่องมือที่สามารถส่งข่าวสารถึงตัวประชาชนได้ดีที่สุดและรวดเร็วที่สุดมากกว่าหนังสือพิมพ์ สื่อมวลชนประเภทไฟฟ้าจะแยกพิจารณาออกเป็น 3 ชนิด คือ :-

2.1) โทรทัศน์ (Television) เป็นสื่อมวลชนที่มีอิทธิพลมาก ทั้งเพื่อการบันเทิงและการศึกษา เป็นสื่อมวลชนที่ได้เปรียบกว่าสื่อมวลชนประเภทอื่น ๆ คือ ได้ยินเสียงและเห็นภาพพร้อม ๆ กันไปด้วย แม้คนอ่านหนังสือพิมพ์ไม่ออกก็สามารถฟังและชมโทรทัศน์ได้ โทรทัศน์มีอิทธิพลในการส่งเสริมความรู้อย่างมาก ดังนั้นในต่างประเทศจึงนิยมที่จะเปิดช่องทางโทรทัศน์เพื่อเพิ่มพูนความรู้ขึ้น แต่อย่างไรก็ตามการใช้โทรทัศน์ในชนบทก็ยังมีปัญหาบางอย่างเช่น ในชนบทขาดไฟฟ้าและขาดเงินพอที่จะซื้อโทรทัศน์ได้ เพราะมีราคาสูง

2.2) ภาพยนตร์ (Movies) เป็นสื่อมวลชนที่มีอิทธิพลมาก ปัจจุบันสื่อมวลชนประเภทนี้มีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นอย่างมาก ภาพยนตร์นอกจากจะให้ความบันเทิงแล้วยังสามารถชักจูงให้ผู้อื่นประพฤติปฏิบัติตามได้มากโดยเฉพาะเด็กวัยรุ่น (บำรุง สุขพรรณ, 2518 : 35) ด้วยเหตุนี้ทุกประเทศจึงใช้ภาพยนตร์ประกอบการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความรู้และประสบการณ์ให้แก่ผู้ในอันที่จะนำไปประกอบอาชีพและการศึกษาในชีวิตมากยิ่งขึ้น

หน้าที่ของสื่อมวลชน (Function of Mass Media)

บทบาทและหน้าที่ของสื่อมวลชนในสังคมมีมากมายเพราะสื่อมวลชนเป็นตัวกลางที่จะแสดงออกและถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดและศิลปวิทยาการทั้งหลายให้คงอยู่และสืบทอดต่อไป อย่างไรก็ตามหน้าที่ของสื่อมวลชนพอจะแยกเป็นลักษณะใหญ่ ๆ ได้ 2 ประการ คือ

1) บทบาททางพุทธิปัญญา (Intellectual) เป็นบทบาทที่สำคัญของสื่อมวลชนที่จะต้องเสริมสร้างความรู้สึกละและการศึกษาแก่มนุษย์ที่อยู่ในสังคมได้ได้รับประโยชน์มากที่สุด การแถลงข่าวสารเพื่อให้มนุษย์ในสังคมได้รับทราบนับว่าเป็นหน้าที่หลักของประเด็นนี้ ทั้งนี้เพราะในสังคมมีเหตุการณ์เกิดขึ้นมากมายจนไม่สามารถจะติดตามรับรู้ได้เพียงคนเดียว สื่อสารมวลชนจึงช่วยรวบรวมเสนอข่าวคราวให้ได้รับทราบอย่างพอเพียง บทบาททางพุทธิปัญญาจะแยกออกเป็น 4 ประเด็น คือ :-

1.1) เพื่อบรรยายข้อเท็จจริง (Fact) สื่อมวลชนนั้นจะต้องทำหน้าที่เป็นผู้รวบรวมข่าวสารและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างจริงใจและบริสุทธิ์โดยไม่ลำเอียงที่จะเสนอข่าวหรือเรื่องราวที่บิดเบือนความจริง ทำให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังหรือผู้ชมเข้าใจผิดได้ ตามปกติข่าวสารที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปจะแยกออกเป็น "เหตุการณ์" และ "สถานการณ์" เมื่อเหตุการณ์เกิดขึ้นสื่อมวลชนจะต้องเสนออย่างตรงไปตรงมาและระยะเวลาผ่านไปเหตุการณ์นั้น ๆ จะกลายมาเป็นสถานการณ์ การเสนอเรื่องราวสถานการณ์สื่อมวลชนจะต้องให้ข้อมูลเพื่อให้ผู้รับสารนั้นตัดสินใจเอง ฉะนั้นการเสนอเรื่องราวที่เป็นสถานการณ์สื่อมวลชนจึงต้องเสนอไปในลักษณะอาศัยข้อเท็จจริงเป็นหลัก

1.2) เพื่อให้การศึกษา (Education) นับว่าเป็นหน้าที่สำคัญอย่างหนึ่งของสื่อมวลชนที่จะยกระดับการศึกษาให้สูงขึ้น ให้สามารถนำความรู้ไปประกอบอาชีพ ดำรงชีพตามแก่อัธยาศัย การให้การศึกษานี้สื่อมวลชนจะมีหน้าที่ให้ทั้งข่าวสารและถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดสิ่งต่าง ๆ ออกไปยังคนรุ่นหลัง ๆ อีกด้วย การให้การศึกษานี้ของสื่อมวลชนนั้นได้ผลรวดเร็วกว่าการศึกษาในชั้นเรียน ทั้งนี้เพราะการศึกษาในชั้นเรียนไม่ยืดหยุ่น จะต้องศึกษาตามแบบเรียนตามกำหนด แต่การให้การศึกษานี้ของสื่อมวลชนให้ความรู้เพื่อที่จะปรับตัวให้เข้ากับสังคมให้ดีที่สุดจึงมีประโยชน์มาก

1.3) เพื่อแสดงออกทางสังคม การแสดงของชนในด้านอุดมการณ์ ความคิดเป็นเรื่องสำคัญ เพราะสังคมที่เราอาศัยอยู่มีอาณาเขตกว้างขวางมาก หากใครมีความคิดเห็นที่จะปรับปรุงสังคมเช่นไรก็สามารถแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อมวลชนได้ และจะเป็นการกระจายความคิดให้แพร่หลายยิ่งขึ้น จะทำให้กลายเป็นอุดมการณ์ของชาติขึ้นได้ นอกจากนั้นสื่อมวลชนยังเป็นการแสดงออกของวัฒนธรรมได้อีกด้วย

เพราะภาษาและตัวหนังสือเป็นสัญลักษณ์ที่บอกถึงความเป็นอยู่ในด้านวัฒนธรรมได้อีกแง่มุมหนึ่ง ดังนั้น สื่อมวลชนจึงเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดวัฒนธรรมได้อีกทางหนึ่ง

1.4) เพื่อขจัดความกดดันและขัดแย้งในสังคม สื่อสารมวลชนจะเป็นเวทีกลางที่ทุกคนในสังคมแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรีและเมื่อสังคมได้ทราบความต้องการหรือความกดดันนั้นแล้วก็สามารถแก้ไขได้ และในปัจจุบันการดำเนินงานจะต้องมีการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างหน่วยงานและทุกคนในสังคมจึงมีการใช้สื่อมวลชนในด้านการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีขึ้นด้วย

2) บทบาททางด้านจิตวิทยาสังคม (Social Psychology) บทบาททางด้านนี้เพื่อเป็นการบำรุงขวัญและสร้างพลังจิตใจของสมาชิกในสังคมให้ดีขึ้น อาจจะแยกประเด็นพิจารณาออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

2.1) เพื่อสร้างความผูกพัน สื่อสารมวลชนจะมีหน้าที่ในการสร้างความผูกพันในสังคมให้แน่นแฟ้น ในขณะที่เดียวกันจะขจัดความโดดเดี่ยวทางสังคมของสมาชิกในสังคมให้หมดสิ้นไป ทำให้สังคมเป็นเอกลักษณะมากขึ้น

2.2) เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ สื่อสารมวลชน มีหน้าที่บริการสังคมให้มีการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดหลังจากได้ตรากตรำทำงานหนักมาตลอด สื่อมวลชนจึงช่วยให้สมาชิกในสังคมได้รับการพักผ่อนด้วยการฟัง ชม หรืออ่านเพื่อการพักผ่อนของสังคมนั้น ๆ

2.3) เพื่อบำบัดทางจิต สื่อมวลชนจะช่วยชดเชยสิ่งที่สังคมขาดและจะเสนอเรื่องราวต่าง ๆ เพื่อให้สังคมดำเนินไปในทางที่ดีขึ้น

บทบาทสื่อมวลชนในการพัฒนาสังคม

สื่อมวลชน (communication) หมายถึง การติดต่อสื่อสารไปสู่บุคคลมากมายทั้งในประเทศและต่างประเทศ ซึ่ง บุคคลเหล่านี้มีฐานะ อาชีพ วัย แตกต่างกับผู้ที่รับสาร อันได้แก่ ผู้ที่อ่าน หนังสือพิมพ์ นิตยสาร ผู้ฟังวิทยุกระจายเสียง ผู้ชมโทรทัศน์และผู้ชมภาพยนตร์ บุคคลเหล่านี้เมื่อได้อ่าน ได้ฟังและได้ชมแล้วอาจจะมีการพูดคุยกับญาติสนิทมิตรสหาย เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันและในการนี้ สารที่คนได้รับก็อาจจะแพร่กระจายไปในหมู่ของตน (บำรุง สุขพรรณ, 2540 : 264) การติดต่อสื่อสารที่มีอยู่ในสังคมนั้นนับว่าเป็นวิชาการที่จะสร้างความเข้าใจอันดีต่อกันในระหว่างมนุษย์ให้เข้าใจได้ดียิ่งขึ้น การติดต่อสื่อสารซึ่งกันและกันนี้พอจะแยกลักษณะของการติดต่อ (Contact) ออกเป็น 3 ประเภท คือ :- (มาณะ จิตสังคะ, 2516 : 125 อ้างอิงใน บำรุง สุขพรรณ, 2520 : 265-266)

1) การติดต่อแบบรายบุคคล (Individual Contact) การติดต่อประเภทนี้เป็นการติดต่อกันโดยตรงมีประโยชน์มากในการชักชวนหรือจูงใจ เพราะทำให้สามารถเข้าถึงจิตใจของผู้ไปติดต่อได้มากและหากมีการโต้ตอบ (Feedback) ก็สามารทราบได้ทันที ได้แก่ การสนทนา การพูดคุยทางโทรศัพท์ การเขียนจดหมาย เป็นต้น

2) การติดต่อแบบเป็นกลุ่ม (Group Contact) เป็นการติดต่อที่อาศัยกลุ่มเข้ามาช่วย ซึ่งแตกต่างกับแบบที่ 1 การติดต่อประเภทนี้ทำให้สามารถติดต่อกับคนได้ครั้งละมาก ๆ มีประโยชน์หลายด้าน ได้แก่ การบรรยาย การอภิปรายกลุ่ม การสาธิต การทัศนศึกษา นิทรรศการ และภาพนิ่ง เป็นต้น

3) การติดต่อแบบมวลชน (Mass Contact) เป็นการติดต่อบุคคลที่กระจัดกระจายทั่วไป โดยไม่มีขอบเขตและแต่ละบุคคลที่ติดต่อนั้นไม่เลือกเพศ วัย และระดับการศึกษา การติดต่อประเภทนี้มีประโยชน์ที่ว่าทำให้คนสามารถรับข่าวสารได้มากแต่อาจจะขาดประสิทธิภาพในการรับสารมาก เพราะไม่สามารถไปตรวจสอบหรือกำหนดขอบเขตของข่าวสารนั้นได้ แต่จะมีอาณาเขต (Areacoverage) ในรัศมีที่สื่อแต่ละประเภทแพร่กระจายไปถึง การติดต่อแบบมวลชนได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ นิตยสารและเอกสาร เป็นต้น

บทบาทของสื่อมวลชนในการพัฒนาสังคมนั้นย่อมมีความสำคัญเป็นอย่างมาก สื่อมวลชนถือได้ว่าเป็นระบบหนึ่งของสังคมใหญ่ เมื่อสื่อมวลชนมีการเปลี่ยนแปลงโดยกระทำตามหน้าที่แล้วย่อมจะเป็นการผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างได้ในที่สุด

ในการพัฒนาสังคมนั้นจะต้องอาศัยความร่วมมือหรือการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสำคัญ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงจะต้องเป็นที่ยอมรับของประชาชนด้วย ดังนั้นการสร้างความเข้าใจอันดีและชี้แจงแถลงข่าว ผู้บริหารประเทศจึงจำเป็นต้องอาศัยสื่อสารมวลชนเป็นผู้ชี้แจงและทำความเข้าใจแก่ประชาชน ในทำนองเดียวกันสื่อสารมวลชนก็ทำหน้าที่รับฟังความคิดเห็นของประชาชนมานำเสนอให้แก่รัฐบาลเพื่อนำไปวางแผนให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนด้วย สื่อสารมวลชนจึงทำหน้าที่หลาย ๆ ด้านเพื่อสนองความต้องการของสังคมนั้น

บทบาทของสื่อมวลชนมีส่วนที่จะช่วยในการพัฒนาสังคมแบ่งออกเป็นลักษณะใหญ่ ๆ ได้ 4 ประการดังต่อไปนี้คือ :- (บำรุง สุขพรรณ, 2520 : 278-284)

1) บทบาทของสื่อมวลชนในการพัฒนาทางการเมือง

การเมืองปกครองโดยเฉพาะการปกครองในระบบประชาธิปไตยถือว่ารัฐบาลต้องได้รับเลือกตั้งมาจากประชาชน เสียงของประชาชนจึงเป็นใหญ่ ซึ่งกล่าวกันโดยทั่วไปว่าเสียงของประชาชน คือ เสียงสวรรค์ สื่อมวลชนจึงทำหน้าที่เป็นสื่อกลางที่ส่งข่าวสารจากรัฐบาลไปยังประชาชนและในทำนองเดียวกันก็รับความคิดเห็นจากประชาชนเสนอขึ้นไปยังรัฐบาล ทำให้สามารถทราบความต้องการของประชาชนได้อย่างถูกต้อง การติดต่อแบบนี้เป็นการติดต่อแบบสองทาง (Two-side Communication) ทั้งประชาชนและรัฐบาลทำให้สร้างความเข้าใจอันดีต่อกันได้อย่างมาก

สำหรับทางด้านรัฐบาลถือว่า เป็นองค์กรที่จะต้องอาศัยสื่อมวลชนมากเพราะเป็นแม่บทที่จะพัฒนาหรือสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่ประเทศโดยรัฐบาลอาจจะต้องใช้สื่อมวลชนเพื่อการประชาสัมพันธ์ด้วย ทั้งนี้เพื่อวัตถุประสงค์ ดังนี้ คือ (ประกอบ บุญมี, 2518 : 4)

(1) เพื่อเสถียรภาพของรัฐบาล

- (2) เพื่อความสามัคคีในชาติ คือ การผนึกกำลังและการอยู่ร่วมกันระหว่างประชาชนในชาติ
- (3) ส่งเสริมศีลธรรมและการประพฤติปฏิบัติของประชาชน
- (4) พื้นฟูวัฒนธรรม
- (5) เพื่อความปลอดภัยในชาติ
- (6) เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์กับต่างประเทศ

ดังนั้น เป้าหมายในการประชาสัมพันธ์ของรัฐบาลก็ควรจะต้องดำเนินการดังนี้ :-

1. ศรัทธาและความเชื่อถือ เป้าหมายในการสร้างความศรัทธาและต้องการความไว้วางใจจากประชาชน ก็คือ จะต้องให้รัฐบาลทำจริง ๆ โดยทำตามศรัทธาความเชื่อถือจึงเป็นสิ่งที่จำเป็น รัฐบาลจะต้องเผยแพร่กระจายข่าวออกไปโดยอาศัยสื่อมวลชนเผยแพร่ให้ประชาชนได้ทราบและให้ช่วยกระจายข่าวออกไป

2. ป้องกันชื่อเสียงและแก้ไขความเข้าใจผิด จำเป็นที่จะต้องมีการแถลงข่าวโดยอาศัยสื่อมวลชนเป็นผู้ชี้แจงเหตุผลให้ประชาชนหันมาสนับสนุนรัฐบาล

3. ก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจจากประชาชนทั้งชาติ รัฐบาลต้องการความร่วมมือของทุก ๆ ฝ่าย สิ่งแรกที่รัฐบาลจะต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตใจและมีความจริงใจ ทำความเข้าใจกับประชาชน สื่อสารมวลชนจึงมีบทบาทที่จะต้องผสมผสานให้เกิดความร่วมมือขึ้น

4. บทบาทของสื่อมวลชนในการพัฒนาทางการศึกษา
การพัฒนาทางการศึกษานั้นสื่อมวลชนนับว่ามีความรับผิดชอบต่อประเด็นนี้มากเพราะตามหน้าที่ของสื่อมวลชนแล้ว การให้การศึกษานี้เป็นหน้าที่หลักประการหนึ่งที่จะเสริมสร้างทางพุทธิปัญญา (Intellectual) ให้แก่สมาชิกของสังคมให้มากขึ้น

บทบาทของสื่อมวลชนที่มีส่วนร่วมในการช่วยพัฒนาการศึกษานั้น มีลักษณะสำคัญกว่าการศึกษาในโรงเรียนธรรมดา ระบบการศึกษาเริ่มต้นจากการสอนให้คนอ่านออกเขียนได้ เพราะอักษรเป็นเครื่องมือสื่อมวลชนอย่างเดียวที่มีในสมัยก่อน ต่อจากการสอนให้อ่านออกเขียนได้ระบบการศึกษาก็มุ่งสอนให้นักศึกษาใช้ทักษะในการอ่านการเขียนของตน แสวงหาความรู้เพิ่มเติมต่อไป ส่วนบทบาทของสื่อมวลชนที่มาร่วมในการพัฒนาการศึกษาโดยเฉพาะ โทรทัศน์นั้นเป็นวิธีการถ่ายทอดความรู้หรือข่าวสารที่ง่ายตรงและรวดเร็วกว่ามาก ผู้รับ ไม่ต้องมีทักษะอะไรเลยในการที่จะรับรู้สิ่งที่เห็นและได้ยินในขณะที่ดูโทรทัศน์เพื่อที่จะดูโทรทัศน์ให้รู้เรื่องจนเกือบจะไม่ต้องฝึกอะไรเลยและในปัจจุบันปรากฏว่าในประเทศที่พัฒนาแล้วซึ่งประชาชนมีโทรทัศน์คู่กันทั่วประเทศ สังคมเริ่มหันเหไปจากระบบสื่อสารด้วยตัวอักษรหรือสิ่งตีพิมพ์ไปเป็นระบบสื่อสารด้วยภาพ แต่ในขณะที่เดียวกันระบบการศึกษาของประเทศเหล่านี้ก็กล่าวโดยทั่วไปแล้วยังล้าหลัง คือ ยังมีการยึดระบบตัวอักษรของศตวรรษก่อนอยู่ (บารุง สุพรรณ, 2520 : 280)

ในระยะเวลาตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 19 จนถึงปัจจุบัน หนังสือหรือจะเรียกว่าตัวอักษรพิมพ์ก็ได้เป็นเครื่องมือสำหรับสื่อสารทุกชนิดที่มีพลังอำนาจมากทั้งนี้เพราะได้มีการส่งเสริมให้ประชาชนทั่วไปได้รับการศึกษาอย่างน้อยถึงขั้นอ่านออกเขียนได้ แต่ในปัจจุบันนี้โทรทัศน์และสื่อใหม่อื่น ๆ ได้เริ่มเข้ามาแทนหนังสือบ้างแล้ว

ในการพิจารณาถึงอิทธิพลของโทรทัศน์จะต้องจำไว้เสมอว่าโทรทัศน์มีผลต่อการศึกษาทั้งนั้น (นิโคลัส เบ็ดเนต, 2516 : 4 อ้างอิงใน บำรุง สุขพรรณ, 2520 : 280) ไม่ว่าจะรายการอะไรก็ตามที่มาถึงประชาชนคนดูจะต้องมีผลในทางเปลี่ยนทัศนคติผู้ดูหรือไม่ก็สร้างความฝันหรือให้ความรู้ทักษะใหม่ ๆ หรือบางทีก็ให้ผลหลาย ๆ ด้านพร้อมกัน

เมื่อพูดถึงโทรทัศน์ในฐานะที่เป็นเครื่องมือทางการศึกษาในปัจจุบันนี้เป็นที่สนใจทั่วโลก ทั้งนี้เพราะเห็นว่าโทรทัศน์นั้นสามารถปรับเนื้อหาให้เข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างรวดเร็วตลอดจนสามารถกระตุ้นถึงอารมณ์ สติปัญญา ดังนั้นจึงสามารถใช้เป็นแหล่งสร้างการสนใจได้ดีพอ ๆ กับการให้ความรู้และข่าวสาร นอกจากนี้โทรทัศน์จะเป็นเครื่องมือการศึกษาโดยตรงแล้ว ยังเป็นเครื่องมือเสริมการพัฒนาการทั่วไปอีกด้วย

โทรทัศน์เป็นเครื่องมือการศึกษาได้ทุกระดับนั่นคือ การศึกษาระดับประถม ระดับมัธยม ระดับอุดมศึกษาและการศึกษาผู้ใหญ่ ซึ่งการศึกษาแต่ละครั้งมีประโยชน์ดังนี้ :-

ก. ระดับประถมและมัธยม ในระดับนี้โทรทัศน์อาจจะทำหน้าที่เกี่ยวข้องอยู่ 4 ประการคือ

- (1) เพิ่มพูนความสมบูรณ์แก่บทเรียนที่ครูสอนในชั้นเช่นให้ตัวอย่าง หรือแนะนำเรื่องใหม่ที่ไม่อยู่ในหนังสือเรียน ด้านเชื่อมโยงโรงเรียนกับโลกภายนอก
- (2) สอนวิชาโดยตรงอันเป็นวิชาที่ครูสอนปกติไม่มีความสามารถเท่า
- (3) นับเป็นเครื่องมือสำคัญในการอบรมครูประจำการ
- (4) เป็นโรงเรียนทางอากาศ ในกรณีท้องถิ่นนั้นไม่มีโรงเรียน

ข. ระดับอุดมศึกษา การใช้โทรทัศน์ในระดับนี้ในบางประเทศได้แก้ปัญหาคูสอนไม่เพียงพอหรือนักศึกษามีที่นั่งไม่พอ ให้มีโอกาสดำเนินการเรียนในมหาวิทยาลัยได้โดยการเรียนจากโทรทัศน์หรือที่เรียกว่ามหาวิทยาลัยทางอากาศ

ค. การศึกษาผู้ใหญ่ เนื่องจากการศึกษาเป็นขบวนการตลอดชีวิต ดังนั้นผู้ใหญ่ก็ควรมีโอกาสได้รับการศึกษาไม่ว่าเขาจะอยู่ที่แห่งใด วิทยุและโทรทัศน์จะเป็นเครื่องมือในการให้การศึกษาอันสำคัญซึ่งจะทำหน้าที่ให้การศึกษาหลายด้าน เช่น

(1) แพร่กระจายความรู้ต่าง ๆ ปัจจุบันนี้เป็นยุควิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อจะให้มนุษย์เข้าใจโลกที่อาศัยอยู่ การให้ความรู้และเทคโนโลยีวิชาการกระจายไปสู่คนทุกคนจึงเป็นเรื่องจำเป็น การค้นคว้าทดลองต่าง ๆ ในด้านวิทยาศาสตร์ ด้านเกษตรกรรมซึ่งจะต้องเสียค่าใช้จ่ายมากถ้าไม่มีการแพร่กระจายความรู้เหล่านี้ไปยังคนหมู่มากแล้วย่อมจะได้ผลประโยชน์น้อย

โทรทัศน์หรือ

วิทยุกระจายเสียงจะแพร่กระจายค้นพบใหม่ ๆ ไปยังหมู่ประชาชนทำให้สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ (ชม ภูมิภาค, 2516 : 53)

(2) การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง โทรทัศน์จะช่วยประชาชนได้คุ้นเคยและรู้เรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับประเทศชาติตลอดจนกิจการต่าง ๆ นับว่าเป็นการกระตุ้นให้คนในชาติเกิดความสามัคคีเข้ามามีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะอย่างมีแบบแผน

(3) บทบาทของสื่อมวลชนในการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ บทบาทของสื่อมวลชนในการพัฒนาเศรษฐกิจมีมากมายสื่อมวลชนจะให้ความรู้เกี่ยวกับผลผลิตใหม่ ๆ ตลอดจนช่องทางของอาชีพต่าง ๆ ทำให้คนสามารถปรับตนเองให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ ในปัจจุบันสื่อมวลชนจึงมีรายได้จากการให้บริการทางธุรกิจการค้า ประมาณ 60% ของรายรับทั้งหมด จากปัญหาที่ผ่านมาสื่อมวลชนจะทำหน้าที่เฉพาะในราคาสินค้าแต่ไม่ได้มุ่งสร้างการประชาสัมพันธ์ในวงการธุรกิจ ทั้งนี้เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องของโฆษณา ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากว่าธุรกิจการค้านั้นมุ่งผลของธุรกิจการค้ามากกว่าเพื่อสังคม งานในด้านประชาสัมพันธ์ของธุรกิจการค้าจึงไม่แพร่หลาย และเท่าที่เป็นอยู่จึงเป็นไปในลักษณะโฆษณามากกว่าจะเป็นการประชาสัมพันธ์

สื่อมวลชนมีหน้าที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจโดยตรงราคาสินค้าพืชผลทางการเกษตรหรือเกี่ยวกับหุ้นของตลาดสินค้า สื่อมวลชนสามารถเสนออย่างรวดเร็ว และยิ่งประเทศที่มีการประกอบอาชีพทางอุตสาหกรรมและการค้าเป็นหลัก สื่อมวลชนย่อมมีความสำคัญเป็นเงาตามตัว การสนองตอบของสื่อมวลชนในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจนี้ จึงนับว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งในสังคมที่พัฒนาในด้านอุตสาหกรรม

(4) บทบาทของสื่อมวลชนในการพัฒนาทางด้านสังคม บทบาทของสื่อมวลชนในการพัฒนาทางด้านสังคมนั้น ถ้าพิจารณาสังคมแล้วจะเห็นว่า สังคมมีการเปลี่ยนแปลง (Dynamic) อยู่เสมอ สังคมไทยกำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว หวังในด้านค่านิยม พฤติกรรมทางสังคมโดยสรุปแล้วสังคมของไทยกำลังเปลี่ยนแปลง (Change) จากสังคมประเพณีนิยมไปสังคมสมัยใหม่ จากสังคมชนบทไปสู่สังคมเมืองมากขึ้น จากสังคมแบบดั้งเดิมไปสู่สังคมเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น ในบรรยากาศของความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ประชาชนย่อมอยู่ในความสับสนเกี่ยวกับค่านิยมและการวางตัวเกิดช่องว่างระหว่างคนรุ่นต่าง ๆ อันจะนำไปสู่การขัดแย้งและการเดินขบวน ระบบครอบครัวและความสัมพันธ์ฉันพี่น้องกำลังถูกคุกคามด้วยความสนใจเฉพาะธุรกิจของตนและขาดการไว้วางใจซึ่งกันและกัน ในสถานการณ์เช่นนี้สื่อมวลชนจะช่วยสื่อความหมายในทิศทางที่เปลี่ยนแปลงของสังคมประสานสามัคคีระหว่างคนรุ่นต่างๆ ระหว่างประชาชนในชนบทกับประชาชนในเมือง ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครองระหว่างชนชั้นต่าง ๆ ให้เข้าใจถึงปรากฏการณ์ของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอันเนื่องมาจากหลายสาเหตุ เช่น ความเจริญทางเทคนิควิทยาทางการสื่อสารคมนาคม ทางการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม อิทธิพลทางวัฒนธรรมของสังคมตะวันตกที่ไหลบ่าเข้ามาพร้อมๆ กับประยุกต์วิทยา เครื่องยนต์กลไก รายการสื่อสารมวลชนต่าง ๆ ตลอดจนความผันผวนทางการเมืองและทางเศรษฐกิจของประเทศและของโลกที่มีส่วนเกี่ยวพันกันอย่างเป็นลูกโซ่ ถ้าหากประชาชนมีความเข้าใจในอิทธิพลและขบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเหล่านี้ดีขึ้น

ความขัดแย้งและความตึงเครียดในทางจิตใจและทางสังคมจะลดน้อยลงเพราะคนไทยมีแนวโน้มในการให้อภัยกันอยู่แล้ว

สื่อมวลชนกับการสร้างค่านิยม

“ความพยายามในการสร้างค่านิยมใหม่ ๆ ที่เหมาะกับสมัยปัจจุบันขึ้นในมวลประชากร เช่น ค่านิยมแห่งความยุติธรรมทางสังคมและค่านิยมแห่งความรับผิดชอบและวินัยทางสังคม” ค่านิยมทั้งสองชนิดนี้จะช่วยให้สังคมมีความสุข มีความขัดแย้งและสับสนน้อยลงเพราะค่านิยมแห่งความยุติธรรมทางสังคม ถ้ามีอยู่มากในมวลประชากรจะมีผลทำให้การเล่นพวกพ้องน้อยลง การฉ้อราษฎร์บังหลวงน้อยลงและการใช้อำนาจอภิสิทธิ์เพื่อประโยชน์ส่วนตนโดยไม่คำนึงถึงผลเสียหายส่วนรวมจะน้อยลงไปด้วย ส่วนค่านิยมแห่งความรับผิดชอบต่อวินัยทางสังคม ถ้ามีอยู่มากในมวลประชากรจะมีผลทำให้การทำลายสมบัติและทรัพยากรของชาติน้อยลง เช่น การทำลายป่า การทิ้งขยะบนท้องถนน และทิ้งขยะลงแม่น้ำลำคลองจะน้อยลง การขับรถโดยไม่เคารพกฎจราจรจะน้อยลงและการหลีกเลี่ยงไม่ยอมเสียภาษีอากรจะน้อยลงด้วย

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่าสื่อมวลชนสามารถทำหน้าที่สื่อกลางในการพัฒนาทางการเมือง พัฒนาการศึกษาด้านเศรษฐกิจและการพัฒนาทางด้านสังคม สื่อมวลชนช่วยเสริมสร้างสิ่งที่ดีงามให้เกิดขึ้นในสังคม บทบาทของสื่อมวลชนจะมุ่งพัฒนาลักษณะดังกล่าวข้างต้นออกเป็น 4 ระดับ คือ

1. ระดับบุคคล ได้แก่ การให้ข่าวสาร ข้อคิด วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการปรับปรุงบุคลิกภาพ เพื่อให้เป็นผู้ที่มีประสิทธิภาพทั้งทางการทำงานและสังคม เป็นต้น
2. ระดับกลุ่ม ได้แก่ การให้ข่าวสาร ข้อคิด วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรที่ถูกต้อง การทำงานเป็นกลุ่มเพื่อให้มีพลังในการแก้ปัญหาและการต่อรอง เป็นต้น
3. ระดับชุมชน ได้แก่ การให้ข่าวสาร ข้อคิด วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนที่รัฐและราษฎรกำลังเร่งรัดพัฒนา เป็นต้น
4. ระดับประเทศชาติ ได้แก่ การให้ข่าวสาร ข้อคิด และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับพัฒนาและโครงการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม การเมืองการปกครอง และการศึกษา เป็นต้น

รายงานการวิจัยนัยการรับข่าวสารของประชาชนในหมู่บ้านชนบทไทย สรุปว่า

- 1). สื่อวิทยุ พบว่า สื่อประเภทวิทยุเป็นสื่อที่เข้าถึงคนชนบทได้มาก ชาวชนบททุกระดับการศึกษาใช้สื่อวิทยุ และสนใจฟังรายการวิทยุต่าง ๆ เป็นประจำทุกวัน ส่วนการใช้เวลามากน้อยขึ้นอยู่กับระดับอายุและการประกอบอาชีพ ชาวชนบทชอบมากที่สุด คือ รายการประเภทข่าว

2). สื่อหนังสือพิมพ์และนิตยสาร พบว่า อาชีพเกษตรกรของชาวชนบทไม่เอื้ออำนวยต่อการใช้เวลาอ่านหนังสือพิมพ์และนิตยสาร ส่วนใหญ่จะเป็นครั้งคราว ส่วนมากชอบอ่านประเภทข่าว รองลงมาประเภทอาชีพ เศรษฐกิจ

3). สื่อโทรทัศน์ เป็นสื่อที่ไม่แพร่หลายในหมู่บ้านชนบท เพราะชาวบ้านที่มีโทรทัศน์มีน้อยมาก จึงไม่คิดใจที่จะดูโทรทัศน์เป็นประจำ จะดูเมื่อมีโอกาสโดยอาศัยดูที่บ้านคนอื่น ชาวชนบทมักชอบดูกีฬาและบันเทิง และหญิงชอบรายการบันเทิงเป็นอันดับหนึ่ง

4). สื่อภาพยนตร์ ส่วนใหญ่จะดูได้นาน ๆ ครั้ง เพราะในชนบทไม่มีโรงภาพยนตร์

ทัศนคติบางประเภทต่อสื่อมวลชน

เมื่อเปรียบเทียบการใช้สื่อทั้ง 4 ประเภท ชาวชนบทชอบใช้สื่อวิทยุมากที่สุด (86.68%) รองลงมา ภาพยนตร์ (70.23%) หนังสือพิมพ์นิตยสาร (43.70%) โทรทัศน์ (26.34%)

ผลการศึกษาพฤติกรรมการรับฟังข่าวสารวิทยุกระจายเสียงและผลที่มีต่อการพัฒนาชนบท

เรื่องนี้ได้ทำการศึกษาเฉพาะกรณีวิทยุกระจายเสียง กองอำนวยการกลางรักษาความปลอดภัยแห่งชาติ (กรป.กลาง) จังหวัดเชียงราย จะสรุปได้ดังนี้

1). การรับข่าวสารจากสื่อมวลชนของประชาชนในชนบท พบว่า ประชาชนมีวิทยุทุกครัวเรือน รับฟังข่าวสารจากวิทยุทุกวัน โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เข้าไปเผยแพร่ในหมู่บ้านยังมีน้อย เพราะไม่มีไฟฟ้า การคมนาคมยังไม่สะดวกในการขนส่งหนังสือพิมพ์ ประชาชนฟังวิทยุกระจายเสียงทั้งภาคเช้าและภาคค่ำมากในช่วงเวลา 06.00 – 09.00 น และ 18.00 – 21.00 น.

2). ผลการรับฟังวิทยุ กรป.กลาง ของประชาชนเกี่ยวกับการฟังรายการของสถานี 914 พบว่า ประชาชนสนใจฟังกันมาก ชอบฟังรายการประเภทให้ความรู้ สามารถนำไปใช้ประกอบอาชีพได้ ชอบฟังช่วงเช้ามากกว่าช่วงค่ำ

วิธีการศึกษาเกี่ยวกับการรับข่าวสาร

การศึกษาวิจัยนี้เป็นวิจัยประยุกต์ (Applied Research) เป็นการวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งนับว่าเป็นการศึกษาทางด้านปริมาณ โดยใช้การสัมภาษณ์ตามแบบสอบถามในการรวบรวมข้อมูล แต่ก่อนที่จะทำการวิจัยภาคสนาม (Field Research) คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารการวิจัยที่เกี่ยวข้องเสียก่อน เช่น หนังสือและรายงานการวิจัย เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อจะเป็นประโยชน์ในการสร้างเครื่องมือ คือ แบบสอบถาม หลังจากนั้นผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามแล้วไปทำการทดสอบ (Pre-test) กับกลุ่มประชากรตัวอย่างที่บ้านตาบาสูฐ หมู่ที่ 1 ต.เจ๊ะเห อ.ตากใบ จ.นราธิวาส จำนวน 10 ราย และที่บ้านกำปงบาโง ต.สะเตง อ.เมือง จ.ยะลา จำนวน 10 ราย เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม ผล

ปรากฏว่า ค่า Alpha มีค่าเท่ากับ 0.85 ซึ่งนับว่าเป็นค่าความเชื่อมั่นในระดับที่ดี แล้วปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามให้ดีขึ้นกว่าเดิม แล้วจึงมอบหมายให้นักวิจัยผู้ช่วยออกไปสัมภาษณ์ แต่ก่อนที่จะให้นักวิจัยผู้ช่วยออกไปสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยได้ฝึกอบรมนักวิจัยผู้ช่วยให้มีความรู้เกี่ยวกับเทคนิควิธีการสัมภาษณ์เสียก่อน

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้เป็นประชากรจากชุมชนมุสลิมที่มีมัสยิดเป็นศูนย์กลางใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส สตูล และสงขลา

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้จะทำการคัดเลือกจากกลุ่มประชากรจากชุมชนมุสลิมที่มีมัสยิดเป็นศูนย์กลางใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ สงขลา สตูล ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส โดยใช้วิธีการสำรวจการสุ่มตัวอย่าง (Sampling Survey) ซึ่งใช้แบบหลายขั้นตอน (Multi Stage Sampling) โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 : เลือกอำเภอโดยวิธีเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จังหวัดละ 2 อำเภอ คือ อำเภอเมืองหรืออำเภอขนาดใหญ่ของแต่ละจังหวัด และอำเภอที่เป็นชายแดนติดต่อกับประเทศมาเลเซีย (ยกเว้นจังหวัดปัตตานีที่ไม่มีเขตแดนติดต่อกับประเทศมาเลเซีย คณะผู้วิจัยจึงเลือกอำเภออื่นแทนอีกหนึ่งอำเภอ โดยการใช้วิธีสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) ซึ่งได้แก่ อำเภอสาขบุรี)

ขั้นตอนที่ 2 : เลือกตำบลโดยวิธีเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) อำเภอละ 2 ตำบล ละ 1 มัสยิด ผลปรากฏดังนี้ :-

จังหวัด	อำเภอ	ตำบล	มัสยิด
---------	-------	------	--------

สงขลา	อ.หาดใหญ่	ต.คอหงส์ ต.ควนลัง	มัสยิดกลางหาดใหญ่ มัสยิดควนลัง
	อ.สะเตาะ	ต.ปาดังเบซาร์ ต.สำนักขาม	มัสยิดกลางปาดังเบซาร์ มัสยิดพีคหุอิสลามี่
สตูล	อ.เมือง	ต.พิมาน ต.คลองขุด	มัสยิดมัมบัง มัสยิดคารุลมุตตะกิน
	อ.ควนโดน	ต.ควนสะตอ ต.ควนโดน	มัสยิดโต๊ะซ๊ะ มัสยิดกียามัคคีน
ปัตตานี	อ.เมือง	ต.อาเนาะรู ต.ปูยุด	มัสยิดกลางปัตตานี มัสยิดปูยุด
	อ.สายบุรี	ต.ตะลุบัน ต.บือเระ	มัสยิดกลางตะลุบัน มัสยิดกอตอบือเระ
ยะลา	อ.เมือง	ต.สะเตง ต.สะเตงนอก	มัสยิดกลางยะลา มัสยิดมลาบูบางกอก
	อ.เบตง	ต.เบตง ต.ยะรม	มัสยิดกลางเบตง มัสยิดราโมง
นราธิวาส	อ.เมือง	ต.บางนาค ต.ยะกัง	มัสยิดกลางนราธิวาส มัสยิดยัตต์ควา
	อ.สุไหงโก-ลก	ต.สุไหงโก-ลก ต.มูโน๊ะ	มัสยิดมุฮัมมาดิยะห์ มัสยิดคารุสสาลิ้ม

ขั้นตอนที่ 3 : การเลือกกลุ่มตัวอย่างขั้นสุดท้าย คณะผู้วิจัยได้เลือกประชากรเป้าหมายที่จะสัมภาษณ์โดยใช้วิธี สุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) กำหนดกลุ่มตัวอย่างในแต่ละมัสยิดๆ ละ 12 คน โดยในแต่ละมัสยิดจะประกอบไปด้วย คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ครูสอน ร.ร.เอกชน สอนศาสนาอิสลาม กำนัน และผู้ใหญ่บ้าน

เครื่องมือในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้จะใช้แบบสอบถามโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ ซึ่งแบบสอบถามแบ่งเป็นหมวดๆ ดังนี้

หมวดที่ 1 คำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัว มี 13 คำถาม

หมวดที่ 2 การรับข่าวสารจาสื่อมวลชน มี 13 คำถาม

หมวดที่ 3 เนื้อหาข่าวสารที่รับ

- ก. การขอรับฟังรายการวิทยุ มี 13 คำถาม
- ข. การขออ่านคอลัมน์หนังสือพิมพ์ มี 12 คำถาม
- ค. การขอรับดูรายการโทรทัศน์ มี 12 คำถาม
- ง. การรับข่าวสารจากสื่อมวลชนจากประเทศมาเลเซีย มี 6 คำถาม
- จ. การรับความรู้จากสื่อมวลชนมาชี้แนะประชาชนเพื่อการพัฒนา มี 1 คำถาม

วิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/PC⁺ จะเสนอผลวิเคราะห์ในรูปแบบตารางตัวเลขหรือสถิติโดยจะหาค่าต่างๆ ดังนี้ คือ

1. หาค่าความถี่เพื่อแจกแจงข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างแยกตามประเภทต่างๆ
2. หาค่าร้อยละของแต่ละกลุ่มตัวอย่าง
3. หาค่าความสัมพันธ์ในเชิงเนื้อหา (Measure of Association) โดยใช้ค่า Gamma
4. ทดสอบความมีนัยสำคัญทางสถิติของการกระจายของข้อมูลในตาราง

เกณฑ์การสร้างคะแนนและดัชนีเพื่อจัดตัวแปร

รายงานการวิจัยฉบับนี้พยายามที่จะสรุปข้อมูลจากคำถามแต่ละคำถามย่อยให้เป็นแนวความคิด โดยการให้คะแนนหรือสร้างดัชนี ซึ่งในแต่ละส่วนก็มีวิธีการให้คะแนนที่แตกต่างกันไป เพราะฉะนั้น คณะผู้วิจัยจึงได้นำเสนอการสร้างดัชนีของแต่ละแนวความคิดเพื่อให้ผู้อ่านรายงานการวิจัยทราบดังนี้

1. อายุ ใช้คำถามข้อที่ 8 จากแบบสอบถามตอนที่ 1 นำมาจัดกลุ่มอายุเป็น 5 กลุ่ม คือ
  - ต่ำกว่า 25 ปี
  - 26 – 35 ปี
  - 36 – 45 ปี
  - 46 – 55 ปี
  - 56 ปีขึ้นไป
2. รายได้ ใช้คำถามข้อที่ 10 จากแบบสอบถามตอนที่ 1 นำมาจัดกลุ่มอายุเป็น 6 กลุ่ม คือ
  - ต่ำกว่า 2,000 บาท
  - 2,000 – 4,000 บาท
  - 4,001 – 6,000 บาท
  - 6,001 – 8,000 บาท
  - 8,001 – 10,000 บาท
3. ระดับการศึกษา

3.1. การศึกษาด้านสามัญ ใช้คำถามข้อ 11 จากแบบสอบถามตอนที่ 1 นำมาแบ่งออกเป็น 3 ระดับคือ

ระดับต่ำ หมายถึง ไม่ได้เรียน, ต่ำกว่า ป.4, ป.4 หรือเทียบเท่าและ ป.5 – ป.7

หรือเทียบเท่า

ระดับปานกลาง หมายถึง ม.4 – ม.6 หรือเทียบเท่า ปวช., ปวส., อนุปริญญา หรือเทียบเท่า

ระดับสูง หมายถึง ปริญญาตรีขึ้นไป

3.2. การศึกษาด้านศาสนา ใช้คำถามข้อ 12 จากแบบสอบถามตอนที่ 1 นำมาแบ่งออกเป็น 3 ระดับคือ

ระดับต่ำ หมายถึง ไม่ได้เรียน, อิบติคาลัยะฮ์

ระดับปานกลาง หมายถึง มุตะวัสตีญะฮ์

ระดับสูง หมายถึง ชานะวียะฮ์ และสูงกว่าชานะวียะฮ์

2. คะแนนหรือดัชนี

2.1 คะแนนหรือดัชนีการชอบฟังรายการวิทยุ โดยคณะผู้วิจัยวัดจากคำถามข้อ 27 ถึงข้อ 39 ในตอนที่ 3 ของแบบสอบถาม โดยใช้เกณฑ์ในการให้คะแนนดังนี้

ถ้าเลือกตอบชอบมากที่สุด ให้ 3 คะแนน

ถ้าเลือกตอบชอบปานกลาง ให้ 2 คะแนน

ถ้าเลือกตอบชอบน้อยที่สุด ให้ 1 คะแนน

เมื่อได้คะแนนรวมแล้วก็นำมาจัดแบ่งระดับใหม่ 3 ระดับ คือ

ชอบน้อย หมายถึง คะแนน 1 – 13 คะแนน

ระดับปานกลาง หมายถึง คะแนน 14 – 26 คะแนน

ชอบมาก หมายถึง คะแนน 27 – 39 คะแนน

2.2 คะแนนหรือดัชนีการชอบฟังอ่านคอลัมน์หนังสือพิมพ์ โดยคณะผู้วิจัยวัดจากคำถามข้อ 40 ถึงข้อ 51 ในตอนที่ 3 ของแบบสอบถาม โดยใช้เกณฑ์ในการให้คะแนนดังนี้

ถ้าเลือกตอบชอบมากที่สุด ให้ 3 คะแนน

ถ้าเลือกตอบชอบปานกลาง ให้ 2 คะแนน

ถ้าเลือกตอบชอบน้อยที่สุด ให้ 1 คะแนน

เมื่อได้คะแนนรวมแล้วก็นำมาจัดแบ่งระดับใหม่ 3 ระดับ คือ

ชอบน้อย หมายถึง คะแนน 1 – 12 คะแนน

ระดับปานกลาง หมายถึง คะแนน 13 – 24 คะแนน

ชอบมาก หมายถึง คะแนน 25 – 36 คะแนน

2.3 คะแนนหรือดัชนีการชอบดูรายการโทรทัศน์ โดยคณะผู้วิจัยวัดจากคำถามข้อ 52 ถึง ข้อ 63 ในตอนที่ 3 ของแบบสอบถาม โดยใช้เกณฑ์ในการให้คะแนนดังนี้

ถ้าเลือกตอบชอบมากที่สุด	ให้ 3 คะแนน
ถ้าเลือกตอบชอบปานกลาง	ให้ 2 คะแนน
ถ้าเลือกตอบชอบน้อยที่สุด	ให้ 1 คะแนน

เมื่อได้คะแนนรวมแล้วก็นำมาจัดแบ่งระดับใหม่ 3 ระดับ คือ

ชอบน้อย	หมายถึง คะแนน 1 – 12 คะแนน
ระดับปานกลาง	หมายถึง คะแนน 13 – 24 คะแนน
ชอบมาก	หมายถึง คะแนน 25 – 36 คะแนน

ข้อมูลทั่วไปของประชากรที่รับข้อมูลข่าวสาร

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับประชากรที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิเคราะห์นี้ดังนี้

1. เพศ ปรากฏว่าจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง คือ ร้อยละ 96.7 เป็นเพศชาย และร้อยละ 3.3 เป็นเพศหญิง ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	232	96.7
หญิง	8	3.3
รวม	240	100.0

2. อายุ ปรากฏว่าจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีอายุอยู่ในกลุ่ม 36 – 45 ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 27.5 รองลงมาคือ มีอายุอยู่ในกลุ่ม 25 – 35 ปี, 46 – 55 ปี, 55 ปีขึ้นไปและต่ำกว่า 25 ปี คิดเป็นร้อยละ 26.7, 23.8, 16.7 และ 5.4 ตามลำดับ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามอายุ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า 25 ปี	13	5.4
26 – 35 ปี	64	26.7
36 – 45 ปี	66	27.5
46 – 55 ปี	57	23.8
55 ปีขึ้นไป	40	16.7
รวม	240	100.0

3. ประเภทที่อยู่อาศัย ปรากฏว่าจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตเมือง และในเขตชายแดนในสัดส่วนที่เท่ากัน โดยอาศัยอยู่ในเขตเมืองร้อยละ 50.0 และอาศัยอยู่ในเขตชายแดน ร้อยละ 50.0 ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงจำนวนร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามประเภทที่อยู่อาศัย

ประเภทที่อยู่อาศัย	จำนวน	ร้อยละ
เมือง	120	50.0
ชายแดน	120	50.0
รวม	240	100.0

4. สถานภาพ ปรากฏว่าจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีสถานภาพเป็นกรรมการมัชยิด มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 48.8 รองลงมามีสถานภาพเป็นครูสอนเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและกรรมการอิสลามประจำจังหวัด คิดเป็นร้อยละ 29.2, 20.0 และ 2.1 ตามลำดับ ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงจำนวนร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสถานภาพ

สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
กรรมการอิสลามประจำมัชยิด	5	2.1
กรรมการอิสลามประจำมัชยิด	117	48.8
ครูสอนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม	70	29.2
กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน	48	20.0
รวม	240	100.0

5. อาชีพ ปรากฏว่า จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีอาชีพเป็นเกษตรกรมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 26.2 รองลงมามีอาชีพเป็นข้าราชการ รับจ้าง ค้าขาย และประมง คิดเป็นร้อยละ 25.0, 23.8, 23.3 และ 1.7 ตามลำดับ ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 แสดงจำนวนร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามอาชีพ

อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
เกษตรกร	63	26.2
ค้าขาย	56	23.3
ประมง	4	1.7
รับจ้าง	57	23.8
ข้าราชการ	60	25.0
รวม	240	100.0

6. รายได้ ปรากฏว่า จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีรายได้ในช่วง 2,001 – 4,000 บาท มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 26.3 รองลงมามีรายได้ในช่วง 4,001 – 6,000 บาท 6,001 – 8,000 บาท 8,000 – 10,000 บาท และต่ำกว่า 2,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 25.4, 18.3, 9.6, 7.5 และ 12.9 ตามลำดับ ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 แสดงจำนวนร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามรายได้

รายได้	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า 2,000 บาท	31	12.9
2,001 – 4,000 บาท	63	26.3
4,001 – 6,000 บาท	61	25.4
6,001 – 8,000 บาท	44	18.3
8,001 – 10,000 บาท	23	9.6
มากกว่า 10,000 บาท	18	7.5
รวม	240	100.0

7. การศึกษาทางด้านสามัญ ปรากฏว่า จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีการศึกษาอยู่ในระดับปานกลางมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 60.4 รองลงมามีการศึกษาอยู่ในระดับต่ำและสูงคิดเป็นร้อยละ 28.3 และ 11.3 ตามลำดับ ดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7 แสดงจำนวนร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระดับการศึกษาทางด้านสามัญ

ระดับการศึกษาด้านสามัญ	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำ	68	28.3
ปานกลาง	145	60.4
สูง	27	11.3
รวม	240	100.0

8. การศึกษาทางด้านศาสนา ปรากฏว่า จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีการศึกษาอยู่ในระดับปานกลางมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 35.8 รองลงมามีการศึกษาอยู่ในระดับต่ำและสูงคิดเป็นร้อยละ 32.1 และ 32.1 ตามลำดับ ดังตารางที่ 8

ตารางที่ 8 แสดงจำนวนร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระดับการศึกษาด้านศาสนา

ระดับการศึกษาด้านศาสนา	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำ	77	32.1
ปานกลาง	86	35.8
สูง	77	32.1
รวม	240	100.0

9. ภาษาที่ใช้ ปรากฏว่า จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ใช้ภาษาไทยกลางมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 29.4 รองลงมาใช้ภาษามลายูถิ่นปัตตานี ภาษาไทยถิ่น ภาษามลายูกลาง ภาษาอาหรับและภาษาอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ 26.9, 20.4, 15.7, 6.5 และ 1.1 ตามลำดับ ดังตารางที่ 9

ตารางที่ 9 แสดงจำนวนร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามภาษาที่ใช้

ภาษาที่ใช้	จำนวน	ร้อยละ
ภาษาไทย	154	29.4
ภาษาไทยถิ่น	107	20.4
ภาษามลายูกลาง	82	15.7
ภาษามลายูถิ่นปัตตานี	141	26.9
ภาษาอาหรับ	34	6.5
ภาษาอื่นๆ	6	1.1
รวม	524	100.0

หมายเหตุ : ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

ตัวแปร/ความพร้อม/การมีส่วนร่วม

ตอนที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูลการรับข่าวสารจากสื่อมวลชนของผู้นำมุสลิม

วิธีการวิเคราะห์การรับข่าวสารจากสื่อมวลชนของผู้นำมุสลิมที่มีต่อการชี้นำประชาชนเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยวิเคราะห์โดยจำแนกตามตัวแปรอิสระ 7 ตัว คือ

1. จำแนกตามจังหวัด
2. จำแนกตามอายุ
3. จำแนกตามประเภทที่อยู่อาศัย
4. จำแนกตามอาชีพ
5. จำแนกตามรายได้
6. จำแนกตามระดับการศึกษาทางด้านสามัญ
7. จำแนกตามระดับการศึกษาทางด้านศาสนา

1. จำแนกตามจังหวัด

จากการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏว่า ผู้นำมุสลิมทุกจังหวัดส่วนใหญ่มีเครื่องรับวิทยุ โดยที่ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาและสตูลมีเครื่องรับวิทยุมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 91.7 รองลงมาคือ ผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส คิดเป็นร้อยละ 87.5, 72.9 และ 64.6 ตามลำดับดังตารางที่ 10

ตารางที่ 10 แสดงจำนวนร้อยละของการมีเครื่องรับวิทยุจำแนกตามจังหวัด

เครื่องรับวิทยุ	จังหวัด				
	สงขลา	สตูล	ปัตตานี	ยะลา	นราธิวาส
มี	91.7 (44)	91.7 (44)	72.9 (35)	87.5 (42)	64.6 (31)
ไม่มี	8.3 (4)	8.3 (4)	27.1 (13)	12.5 (6)	35.4 (17)
รวม	100.00 (48)	100.00 (48)	100.00 (48)	100.00 (48)	100.00 (48)

สำหรับเครื่องรับโทรทัศน์ ปรากฏว่าผู้นำมุสลิมทุกจังหวัดส่วนใหญ่มีเครื่องรับโทรทัศน์ โดยที่ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลามีเครื่องรับโทรทัศน์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 97.9 รองลงมาคือ ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูล นราธิวาส ยะลา และปัตตานี คิดเป็นร้อยละ 93.8, 79.2, 75.0 และ 68.8 ตามลำดับดังตารางที่ 11

ตารางที่ 11 แสดงจำนวนร้อยละของการมีเครื่องรับโทรทัศน์จำแนกตามจังหวัด

เครื่องรับโทรทัศน์	จังหวัด				
	สงขลา	สตูล	ปัตตานี	ยะลา	นราธิวาส
มี	97.9 (44)	93.8 (45)	68.8 (33)	75.0 (36)	79.2 (38)
ไม่มี	2.1 (1)	6.2 (3)	31.2 (15)	25.0 (12)	20.8 (10)
รวม	100.00 (48)	100.00 (48)	100.00 (48)	100.00 (48)	100.00 (48)

สำหรับการรับเป็นสมาชิกหนังสือพิมพ์หรือวารสาร ปรากฏว่าผู้นำมุสลิมทุกจังหวัดเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่รับเป็นสมาชิกหนังสือพิมพ์หรือวารสาร โดยที่ผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีรับเป็นสมาชิกหนังสือพิมพ์หรือวารสารมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 39.6 รองลงมาคือ ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลา สตูล ยะลาและนราธิวาส คิดเป็นร้อยละ 35.4, 27.1, 16.7 และ 16.7 ตามลำดับ ดังตารางที่ 12

ตารางที่ 12 แสดงจำนวนร้อยละของการรับเป็นสมาชิกหนังสือพิมพ์หรือวารสารจำแนกตามจังหวัด

การรับเป็นสมาชิก	จังหวัด				
	สงขลา	สตูล	ปัตตานี	ยะลา	นราธิวาส
มี	35.4 (17)	27.1 (13)	39.6 (19)	16.7 (8)	16.7 (8)
ไม่มี	64.6 (31)	72.9 (35)	60.4 (29)	83.3 (40)	83.3 (40)
รวม	100.00 (48)	100.00 (48)	100.00 (48)	100.00 (48)	100.00 (48)

พฤติกรรมการรับข่าวสาร

สำหรับพฤติกรรมรับข่าวสารในตอนเช้า (เวลา 05.00-09.00 น.) ของวันธรรมดาปรากฏว่า ผู้นำมุสลิมในแต่ละจังหวัดมีพฤติกรรมการรับข่าวสารในตอนเช้าที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาดูโทรทัศน์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 31.0 รองลงมาคือ อ่านหนังสือพิมพ์ ฟังวิทยุ และอ่านวารสาร

คิดเป็นร้อยละ 29.2, 25.0 และ 4.8 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลคูโทรทัศน์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 46.0 รองลงมาคือ ฟังวิทยุ อ่านหนังสือพิมพ์ และอ่านวารสาร คิดเป็นร้อยละ 44.5, 7.9 และ 1.6 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีฟังวิทยุมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 34.6 รองลงมาคือ คูโทรทัศน์ อ่านหนังสือพิมพ์ และอ่านวารสาร คิดเป็นร้อยละ 29.5, 25.6 และ 10.3 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาฟังวิทยุ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 53.1 รองลงมาคือ คูโทรทัศน์ อ่านหนังสือพิมพ์ และอ่านวารสาร คิดเป็นร้อยละ 29.7, 12.5 และ 4.7 ตามลำดับ และผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสคูโทรทัศน์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 46.9 รองลงมาคือ ฟังวิทยุ อ่านหนังสือพิมพ์ และอ่านวารสาร คิดเป็นร้อยละ 30.7, 12.2 และ 10.2 ตามลำดับ และเมื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมการรับข่าวสารในแต่ละจังหวัดปรากฏผลดังนี้

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาอ่านหนังสือพิมพ์มากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีและนราธิวาสถึงร้อยละ 0.3 และ 4.6 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีและสงขลาถึงร้อยละ 13.1 และ 16.7 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาอ่านวารสารมากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาและสตูลถึงร้อยละ 0.1 และ 3.2 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสและปัตตานีถึงร้อยละ 5.4 และ 5.5 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาคูโทรทัศน์มากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาและปัตตานีถึงร้อยละ 1.3 และ 1.5 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลและนราธิวาสถึงร้อยละ 5.0 และ 5.9 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีฟังวิทยุมากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสและสงขลาถึงร้อยละ 3.9 และ 9.6 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลและยะลาถึงร้อยละ 9.9 และ 18.5 ตามลำดับ ดังตารางที่ 13

ตารางที่ 13 แสดงจำนวนร้อยละของการรับเป็นสมาชิกหนังสือพิมพ์หรือวารสารจำแนกตามจังหวัด

พฤติกรรมการรับข่าวสาร	จังหวัด				
	สงขลา	สตูล	ปัตตานี	ยะลา	นราธิวาส
อ่าน นสพ.	39.2 (33)	7.9 (5)	25.6 (20)	12.5 (8)	12.2 (6)
อ่านวารสาร	4.8 (4)	1.6 (1)	10.3 (8)	4.7 (3)	10.2 (5)
คูโทรทัศน์	31.0 (26)	46.0 (29)	29.5 (23)	29.7 (3)	46.9 (23)
ฟังวิทยุ	25.0 (21)	44.5 (28)	34.6 (27)	53.1 (34)	30.7 (15)
รวม	100.00 (84)	100.00 (63)	100.00 (78)	100.00 (64)	100.00 (49)

สำหรับพฤติกรรมกรับข่าวสารในตอนค่ำ (เวลา 18.00 – 22.00 น.) ของวันธรรมดาปรากฏว่า ผู้นำมุสลิมในแต่ละจังหวัดมีพฤติกรรมกรับข่าวสารในตอนค่ำที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาดูโทรทัศน์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 75.4 รองลงมาคือ อ่านหนังสือพิมพ์ และฟังวิทยุ คิดเป็นร้อยละ 18.0 และ 6.6 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลดูโทรทัศน์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 67.2 รองลงมาคือ ฟังวิทยุ และอ่านหนังสือพิมพ์ คิดเป็นร้อยละ 26.6 และ 6.3 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีดูโทรทัศน์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 48.5 รองลงมาคือ ฟังวิทยุ และอ่านหนังสือพิมพ์ คิดเป็นร้อยละ 33.3 และ 18.2 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาดูโทรทัศน์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 60.3 รองลงมาคือ ฟังวิทยุ และอ่านหนังสือพิมพ์ คิดเป็นร้อยละ 25.9 และ 13.8 ตามลำดับ และผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสดูโทรทัศน์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 70.9 รองลงมาคือ ฟังวิทยุ และอ่านหนังสือพิมพ์ คิดเป็นร้อยละ 18.2 และ 10.9 ตามลำดับ และเมื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมกรับข่าวสารในแต่ละจังหวัดปรากฏ ผลดังนี้

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาอ่านหนังสือพิมพ์มากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสและสตูลถึงร้อยละ 2.9 และ 7.5 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาและปัตตานีถึงร้อยละ 4.2 และ 4.4 ตามลำดับที่ 14

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาฟังวิทยุมากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสและสงขลาถึงร้อยละ 7.7 และ 19.3 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลและปัตตานีถึงร้อยละ 0.7 และ 7.4 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลดูโทรทัศน์มากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาและปัตตานีถึงร้อยละ 6.9 และ 18.7 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสและสงขลาถึงร้อยละ 3.7 และ 8.2 ตามลำดับ

ตารางที่ 14 แสดงจำนวนร้อยละของพฤติกรรมกรับข่าวสารในตอนค่ำ (18.00 – 22.00 น.) ของวันธรรมดา จำแนกตามจังหวัด

พฤติกรรมกรับข่าวสาร	จังหวัด				
	สงขลา	สตูล	ปัตตานี	ยะลา	นราธิวาส
อ่าน นสพ.	18.0 (11)	6.3 (4)	18.2 (12)	13.8 (8)	10.9 (6)
ฟังวิทยุ	6.6 (4)	26.6 (17)	33.3 (22)	25.9 (15)	18.2 (10)
ดูโทรทัศน์	75.4 (46)	67.2 (43)	48.5 (32)	60.3 (35)	70.9 (39)
รวม	100.00 (61)	100.00 (64)	100.00 (66)	100.00 (58)	100.00 (55)

สำหรับพฤติกรรมกรับข่าวสารในเวลา 06.00 – 09.00 น. ของวันหยุดราชการ (เสาร์ – อาทิตย์) ปรากฏว่า ผู้นำมุสลิมในแต่ละจังหวัดมีพฤติกรรมกรับข่าวสารในเวลา 06.00 – 09.00 น. ที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาอ่านหนังสือพิมพ์-ดูโทรทัศน์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 20.9 รองลงมาคือ ดูโทรทัศน์ อ่านหนังสือพิมพ์ อ่านหนังสือพิมพ์ - ฟังวิทยุ ฟังวิทยุ ฟังวิทยุ - ดูโทรทัศน์ คิดเป็นร้อยละ 18.7, 18.7, 14.6, 12.5 และ 8.3 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลดูโทรทัศน์มากที่สุด

คิดเป็นร้อยละ 20.9 รองลงมาคือ คูโทรทัศน์ ฟังวิทยุ – คูโทรทัศน์และอ่านหนังสือพิมพ์ – คูโทรทัศน์ คิดเป็นร้อยละ 16.6, 6.3 และ 4.1 ตามลำดับ ส่วนผู้นำนุสลิมนในจังหวัดปัตตานีฟังวิทยุมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 33.3 รองลงมาคือ อ่านหนังสือพิมพ์ คูโทรทัศน์ ฟังวิทยุ – คูโทรทัศน์ อ่านหนังสือพิมพ์ – ฟังวิทยุ และอ่านหนังสือพิมพ์ – คูโทรทัศน์ คิดเป็นร้อยละ 18.7, 10.4, 6.3, 2.1 และ 2.1 ตามลำดับ ส่วนผู้นำนุสลิมนในจังหวัดยะลาฟังวิทยุมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 39.8 รองลงมาคือ อ่านหนังสือพิมพ์ ฟังวิทยุ – คูโทรทัศน์ คูโทรทัศน์ อ่านหนังสือพิมพ์ – ฟังวิทยุ และอ่านหนังสือพิมพ์ – คูโทรทัศน์ คิดเป็นร้อยละ 14.6, 12.5, 8.3, 4.1 และ 4.1 ตามลำดับและผู้นำนุสลิมนในจังหวัดนราธิวาสฟังวิทยุมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 22.9 รองลงมาคือ คูโทรทัศน์ อ่านหนังสือพิมพ์ ฟังวิทยุ – คูโทรทัศน์ อ่านหนังสือพิมพ์ – คูโทรทัศน์ และอ่านหนังสือพิมพ์ – ฟังวิทยุ คิดเป็นร้อยละ 14.6, 10.4, 4.1, 4.1 และ 2.1 ตามลำดับ และเมื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมการรับข่าวสารในแต่ละจังหวัดปรากฏผลดังนี้

ผู้นำนุสลิมนในจังหวัดยะลาอ่านหนังสือพิมพ์มากกว่าผู้นำนุสลิมนในจังหวัดนราธิวาสและสตูลถึงร้อยละ 4.2 และ 14.6 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำนุสลิมนในจังหวัดสงขลาและปัตตานีถึงร้อยละ 4.1 และ 4.1 ตามลำดับ

ผู้นำนุสลิมนในจังหวัดนราธิวาสฟังวิทยุมากกว่าผู้นำนุสลิมนในจังหวัดสตูลและสงขลาถึงร้อยละ 2.0 และ 10.4 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำนุสลิมนในจังหวัดปัตตานีและยะลาถึงร้อยละ 10.4 และ 16.9 ตามลำดับ

ผู้นำนุสลิมนในจังหวัดนราธิวาสคูโทรทัศน์มากกว่าผู้นำนุสลิมนในจังหวัดปัตตานีและยะลาถึงร้อยละ 4.2 และ 6.3 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำนุสลิมนในจังหวัดสตูลและสงขลาถึงร้อยละ 2.0 และ 4.1 ตามลำดับ

ผู้นำนุสลิมนในจังหวัดนราธิวาสและจังหวัดปัตตานีอ่านหนังสือพิมพ์ – ฟังวิทยุมากกว่าผู้นำนุสลิมนในจังหวัดสตูลถึงร้อยละ 2.1 แต่น้อยกว่าผู้นำนุสลิมนในจังหวัดยะลาและสงขลาถึงร้อยละ 2.0 และ 12.5 ตามลำดับ

ผู้นำนุสลิมนในจังหวัดนราธิวาส จังหวัดยะลา และจังหวัดสตูลอ่านหนังสือพิมพ์ – คูโทรทัศน์ มากกว่าผู้นำนุสลิมนในจังหวัดปัตตานีถึงร้อยละ 2.0 แต่น้อยกว่าผู้นำนุสลิมนในจังหวัดสงขลาถึงร้อยละ 16.8

ผู้นำนุสลิมนในจังหวัดปัตตานี และจังหวัดสตูลฟังวิทยุ – คูโทรทัศน์มากกว่าผู้นำนุสลิมนในจังหวัดนราธิวาสถึงร้อยละ 2.2 แต่น้อยกว่าผู้นำนุสลิมนในจังหวัดสงขลาและยะลาถึงร้อยละ 2.0 และ 6.2 ตามลำดับที่ 15

ตารางที่ 15 แสดงจำนวนร้อยละของพฤติกรรมการรับข่าวสารในเวลา 06.00 – 09.00 น. ของวันหยุดราชการ จำแนกตามจังหวัด

พฤติกรรมการรับ	จังหวัด				
	สงขลา	สตูล	ปัตตานี	ยะลา	นราธิวาส
ข่าวสาร					
อ่าน นสพ.	18.7 (9)	0.0 (0)	18.7 (9)	14.6 (7)	10.4 (5)

ฟังวิทยุ	12.5 (6)	20.9 (10)	3.3 (16)	39.8 (19)	22.9 (11)
ดูโทรทัศน์	18.7 (9)	16.6 (8)	10.4 (5)	8.3 (4)	14.6 (7)
อ่าน นสพ.-ฟังวิทยุ	14.6 (7)	0.0 (0)	2.1 (1)	4.1 (2)	2.1 (1)
อ่าน นสพ.-ดูโทรทัศน์	20.9 (10)	4.1 (2)	2.1 (1)	4.1 (2)	4.1 (2)
ฟังวิทยุ-ดูโทรทัศน์	8.3 (4)	6.3 (3)	6.3 (3)	12.5 (6)	4.1 (2)
ไม่ระบุ	6.3 (3)	52.1 (25)	27.1 (13)	16.6 (8)	41.8 (20)
รวม	100.00 (48)	100.00(48)	100.00(48)	100.00(48)	100.00(48)

สำหรับพฤติกรรมกรับข่าวสารในเวลา 09.00–12.00 น. ของวันหยุดราชการ (เสาร์-อาทิตย์) ปรากฏว่า ผู้นำมุสลิมในแต่ละจังหวัดมีพฤติกรรมกรับข่าวสารในเวลา 09.00–12.00 น. ที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาดูโทรทัศน์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 22.9 รองลงมาคือ ฟังวิทยุ อ่านหนังสือพิมพ์ อ่านหนังสือพิมพ์-ดูโทรทัศน์ คิดเป็นร้อยละ 12.5, 12.5 และ 2.1 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลดูโทรทัศน์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 27.1 รองลงมาคือ ฟังวิทยุ-ดูโทรทัศน์ ฟังวิทยุ และอ่านหนังสือพิมพ์-ดูโทรทัศน์ คิดเป็นร้อยละ 8.3, 4.2 และ 2.1 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีอ่านหนังสือพิมพ์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 16.7 รองลงมาคือ ดูโทรทัศน์ ฟังวิทยุ-ดูโทรทัศน์ อ่านหนังสือพิมพ์-ฟังวิทยุ อ่านหนังสือพิมพ์-ดูโทรทัศน์ และฟังวิทยุคิดเป็นร้อยละ 12.5, 6.3, 4.2, 4.2 และ 2.1 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาดูโทรทัศน์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 25.0 รองลงมาคือ อ่านหนังสือพิมพ์ ฟังวิทยุ และอ่านหนังสือพิมพ์-ฟังวิทยุ คิดเป็นร้อยละ 18.0, 16.7 และ 2.1 ตามลำดับ และผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสอ่านหนังสือพิมพ์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 16.4 รองลงมาคือ อ่านหนังสือพิมพ์-ดูโทรทัศน์ ฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์และอ่านหนังสือพิมพ์-ดูโทรทัศน์ คิดเป็นร้อยละ 6.3, 4.2, 4.2 และ 2.1 ตามลำดับ และเมื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมกรับข่าวสารในแต่ละจังหวัดปรากฏผลดังนี้

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสอ่านหนังสือพิมพ์มากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาและสตูลถึงร้อยละ 2.1 และ 14.6 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีและยะลาถึงร้อยละ 2.1 และ 3.4 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสและสตูลฟังวิทยุมากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีถึงร้อยละ 2.1 แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาและยะลาถึงร้อยละ 8.3 และ 12.5 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาดูโทรทัศน์มากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีและนราธิวาสถึงร้อยละ 10.4 และ 18.7 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาและสตูลถึงร้อยละ 2.1 และ 4.2 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสและยะลาอ่านหนังสือพิมพ์-ฟังวิทยุมากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลและสงขลาถึงร้อยละ 2.1 แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีถึงร้อยละ 2.1

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลและสงขลาอ่านหนังสือพิมพ์-ดูโทรทัศน์มากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาและนราธิวาสถึงร้อยละ 2.1 แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีถึงร้อยละ 2.1

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีและนราธิวาสฟังวิทยุ-คูโทรทัศน์มากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลา และยะลาถึงร้อยละ 6.3 แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลถึงร้อยละ 2.0

ตารางที่ 16 แสดงจำนวนร้อยละของพฤติกรรมการรับข่าวสารในเวลา 09.00-12.00 น. ของวันหยุดราชการ จำแนกตามจังหวัด

พฤติกรรม การรับข่าวสาร	จังหวัด				
	สงขลา	สตูล	ปัตตานี	ยะลา	นราธิวาส
อ่าน นสพ.	12.5 (6)	0.0 (0)	16.7 (8)	18.0 (9)	14.6 (7)
ฟังวิทยุ	12.5 (6)	4.2 (2)	2.1 (1)	16.7 (8)	4.2 (2)
คูโทรทัศน์	22.9 (11)	27.1 (13)	12.5 (6)	25.0 (12)	4.2 (2)
อ่าน นสพ.-ฟังวิทยุ	0.0 (0)	0.0 (0)	4.2 (2)	2.1 (1)	2.1 (1)
อ่าน นสพ.-คูโทรทัศน์	2.1 (1)	2.1 (1)	4.2 (2)	0.0 (0)	0.0 (0)
ฟังวิทยุ-คูโทรทัศน์	0.0 (0)	8.3 (4)	6.3 (3)	0.0 (0)	6.3 (3)
ไม่ระบุ	50.0 (25)	58.3 (28)	54.2 (26)	37.5 (18)	68.8 (33)
รวม	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)

สำหรับพฤติกรรมการรับข่าวสารในเวลา 12.00-15.00 น. ของวันหยุดราชการ (เสาร์-อาทิตย์) ปรากฏว่า ผู้นำมุสลิมในแต่ละจังหวัดมีพฤติกรรมการรับข่าวสารในเวลา 12.00-15.00 น. ที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาคูโทรทัศน์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 31.1 รองลงมาคือ ฟังวิทยุ อ่านหนังสือพิมพ์ อ่านหนังสือพิมพ์-ฟังวิทยุ ฟังวิทยุ-คูโทรทัศน์ อ่านหนังสือพิมพ์-คูโทรทัศน์ คิดเป็นร้อยละ 18.8, 14.6, 10.4, 6.3 และ 2.1 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลคูโทรทัศน์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 33.3 รองลงมาคือ ฟังวิทยุ ฟังวิทยุ-คูโทรทัศน์ และอ่านหนังสือพิมพ์-ฟังวิทยุ คิดเป็นร้อยละ 14.6, 12.5 และ 2.1 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีคูโทรทัศน์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 14.6 รองลงมาคือ อ่านหนังสือพิมพ์-ฟังวิทยุ ฟังวิทยุ ส่วนอ่านหนังสือพิมพ์และฟังวิทยุ-คูโทรทัศน์เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 10.4, 8.3, 4.2 และ 4.2 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาฟังวิทยุมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 31.3 รองลงมาคือ คูโทรทัศน์ อ่านหนังสือพิมพ์ ฟังวิทยุ-คูโทรทัศน์ อ่านหนังสือพิมพ์-ฟังวิทยุ และอ่านหนังสือพิมพ์-คูโทรทัศน์ คิดเป็นร้อยละ 16.7, 11.4, 6.3, 2.1 และ 2.1 ตามลำดับ และในผู้นำมุสลิมจังหวัดนราธิวาสฟังวิทยุมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 16.7 รองลงมาคือ คูโทรทัศน์ อ่านหนังสือพิมพ์-คูโทรทัศน์ ส่วนอ่านหนังสือพิมพ์ อ่านหนังสือพิมพ์-ฟังวิทยุและฟังวิทยุ-คูโทรทัศน์เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 12.5, 4.2, 2.1, 2.1 และ 2.1 ตามลำดับ และเมื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมการรับข่าวสารในแต่ละจังหวัดปรากฏผลดังนี้

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีอ่านหนังสือพิมพ์มากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสและสตูลถึงร้อยละ 2.1 และ 4.2 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาและสงขลาถึงร้อยละ 7.2 และ 10.4 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสฟังวิทยุมากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลและปัตตานีถึงร้อยละ 2.1 และ 8.4 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาและยะลาถึงร้อยละ 2.1 และ 14.6 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาดูโทรทัศน์มากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีและนราธิวาสถึงร้อยละ 2.1 และ 4.2 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาและสตูลถึงร้อยละ 14.4 และ 16.6 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาส ยะลาและสตูลอ่านหนังสือพิมพ์-ฟังวิทยุน้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีและสงขลาถึงร้อยละ 8.3 และ 8.3 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาและสงขลาอ่านหนังสือพิมพ์-ดูโทรทัศน์มากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีและสตูลถึงร้อยละ 2.1 และ 2.1 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสถึงร้อยละ 2.1

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาและสงขลาฟังวิทยุ-ดูโทรทัศน์มากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีและนราธิวาสถึงร้อยละ 2.1 และ 4.2 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลถึงร้อยละ 6.2

ตารางที่ 17 แสดงจำนวนร้อยละของพฤติกรรมการรับข่าวสารในเวลา 12.00-15.00 น. ของวันหยุดราชการ จำแนกตามจังหวัด

พฤติกรรม การรับข่าวสาร	จังหวัด				
	สงขลา	สตูล	ปัตตานี	ยะลา	นราธิวาส
อ่าน นสพ.	14.6 (7)	0.0 (0)	4.2 (2)	11.4 (5)	2.1 (1)
ฟังวิทยุ	18.8 (9)	14.6 (7)	8.3 (4)	31.3 (15)	16.7 (8)
ดูโทรทัศน์	31.1 (15)	33.3 (16)	14.6 (7)	16.7 (8)	12.5 (6)
อ่าน นสพ.-ฟังวิทยุ	10.4 (5)	2.1 (1)	10.4 (5)	2.1 (1)	2.1 (1)
อ่าน นสพ.-ดูโทรทัศน์	2.1 (1)	0.0 (0)	0.0 (0)	2.1 (1)	4.2 (2)
ฟังวิทยุ-ดูโทรทัศน์	6.3 (3)	12.5 (6)	4.2 (2)	6.3 (3)	2.1 (1)
ไม่ระบุ	16.7 (8)	37.5 (18)	58.3 (28)	31.1 (15)	60.4 (29)
รวม	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)

สำหรับพฤติกรรมการรับข่าวสารในเวลา 15.00-18.00 น. ของวันหยุดราชการ (เสาร์-อาทิตย์) ปรากฏว่า ผู้นำมุสลิมในแต่ละจังหวัดมีพฤติกรรมการรับข่าวสารในเวลา 15.00-18.00 น. ที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาฟังวิทยุมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 18.8 รองลงมาคือ อ่านหนังสือพิมพ์-ดูโทรทัศน์ อ่านหนังสือพิมพ์-ฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ อ่านหนังสือพิมพ์ คิดเป็นร้อยละ 14.6, 8.3, 4.2 และ 4.2 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลดูโทรทัศน์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 35.4 รองลงมาคือ ฟังวิทยุ-ดูโทรทัศน์ ฟังวิทยุ อ่านหนังสือพิมพ์และอ่านหนังสือพิมพ์-ฟังวิทยุ คิดเป็นร้อยละ 10.4, 6.3, 4.2 และ 4.2 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ อ่านหนังสือพิมพ์-ดูโทรทัศน์ และฟังวิทยุ-

คูโทรทัศน์เท่ากันหมด คิดเป็นร้อยละ 6.3 รองลงมาคือ อ่านหนังสือพิมพ์ อ่านหนังสือพิมพ์-ฟังวิทยุ คิดเป็นร้อยละ 4.2 และ 2.1 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาฟังวิทยุมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 33.3 รองลงมาคือ อ่านหนังสือพิมพ์ อ่านหนังสือพิมพ์-ฟังวิทยุ คูโทรทัศน์ และอ่านหนังสือพิมพ์-คูโทรทัศน์ คิดเป็นร้อยละ 10.4, 6.3, 2.1 และ 2.1 ตามลำดับ และผู้นำมุสลิมจังหวัดนราธิวาสคูโทรทัศน์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 14.6 รองลงมาคือ อ่านหนังสือพิมพ์ ฟังวิทยุ อ่านหนังสือพิมพ์-ฟังวิทยุ และฟังวิทยุ-คูโทรทัศน์ คิดเป็นร้อยละ 4.2, 4.2, 2.1 และ 2.1 ตามลำดับ และเมื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมการรับข่าวสารในแต่ละจังหวัดปรากฏผลดังนี้

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานี นราธิวาส สงขลา และสตูล อ่านหนังสือพิมพ์น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาถึงร้อยละ 6.2

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีและสตูลฟังวิทยุมากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสถึงร้อยละ 2.1 แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาและยะลาถึงร้อยละ 12.5 และ 27.0 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีคูโทรทัศน์มากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาและยะลาถึงร้อยละ 2.1 และ 4.2 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสและสตูลถึงร้อยละ 8.3 และ 29.1 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลอ่านหนังสือพิมพ์-ฟังวิทยุมากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีและนราธิวาสถึงร้อยละ 2.1 และ 2.1 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาและสงขลาถึงร้อยละ 2.1 และ 4.1 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาอ่านหนังสือพิมพ์-คูโทรทัศน์มากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสและสตูลถึงร้อยละ 2.1 และ 2.1 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีและสงขลาถึงร้อยละ 4.2 และ 8.3 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสฟังวิทยุ-คูโทรทัศน์มากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาและสงขลาถึงร้อยละ 2.1 และ 2.1 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีและสตูลถึงร้อยละ 4.2 และ 8.3 ตามลำดับ

ตารางที่ 18 แสดงจำนวนร้อยละของพฤติกรรมการรับข่าวสารในเวลา 15.00-18.00 น. ของวันหยุดราชการ จำแนกตามจังหวัด

พฤติกรรม การรับข่าวสาร	จังหวัด				
	สงขลา	สตูล	ปัตตานี	ยะลา	นราธิวาส
อ่าน นสพ.	4.2 (2)	4.2 (2)	4.2 (2)	10.4 (5)	4.2 (2)
ฟังวิทยุ	18.8 (9)	6.3 (3)	6.3 (3)	33.3 (16)	4.2 (2)
คูโทรทัศน์	4.2 (2)	35.4 (17)	6.3 (3)	2.1 (1)	14.6 (7)
อ่าน นสพ.-ฟังวิทยุ	8.3 (4)	4.2 (2)	2.1 (1)	6.3 (3)	2.1 (1)

อ่าน นสพ.-คูโทรทัศน์	14.6 (7)	0.0 (0)	6.3 (3)	2.1 (1)	0.0 (0)
ฟังวิทยุ-คูโทรทัศน์	0.0 (0)	10.4 (5)	6.3 (3)	0.0 (0)	2.1 (1)
ไม่ระบุ	50.0 (24)	37.5 (18)	68.8 (33)	45.8 (22)	72.9 (35)
รวม	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)

สำหรับพฤติกรรมมารับข่าวสารในเวลา 18.00-21.00 น. ของวันหยุดราชการ (เสาร์-อาทิตย์) ปรากฏว่า ผู้นำมุสลิมในแต่ละจังหวัดมีพฤติกรรมมารับข่าวสารในเวลา 18.00-21.00 น. ที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาคูโทรทัศน์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 72.9 รองลงมาคือ ฟังวิทยุ-คูโทรทัศน์ อ่านหนังสือพิมพ์-คูโทรทัศน์ อ่านหนังสือพิมพ์-ฟังวิทยุ ฟังวิทยุ และอ่านหนังสือพิมพ์ คิดเป็นร้อยละ 8.3, 6.3, 4.2, 2.1 และ 2.1 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลคูโทรทัศน์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 75.0 รองลงมาคือ ฟังวิทยุ ฟังวิทยุ-คูโทรทัศน์ และอ่านหนังสือพิมพ์-คูโทรทัศน์ คิดเป็นร้อยละ 6.3, 4.2 และ 2.1 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีคูโทรทัศน์มากที่สุด รองลงมาคือ ฟังวิทยุ-คูโทรทัศน์ ฟังวิทยุ อ่านหนังสือพิมพ์-คูโทรทัศน์ อ่านหนังสือพิมพ์ และฟังวิทยุ-คูโทรทัศน์ คิดเป็นร้อยละ 16.7, 12.5, 8.3, 6.3 และ 2.1 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาคูโทรทัศน์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 45.8 รองลงมาคือ ฟังวิทยุ อ่านหนังสือพิมพ์-คูโทรทัศน์ และอ่านหนังสือพิมพ์ คิดเป็นร้อยละ 16.7, 6.3, 4.2 และ 4.2 ตามลำดับ และผู้นำมุสลิมจังหวัดนราธิวาสคูโทรทัศน์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 45.8 รองลงมาคือ ฟังวิทยุ-คูโทรทัศน์ อ่านหนังสือพิมพ์-คูโทรทัศน์ ฟังวิทยุ และ อ่านหนังสือพิมพ์ คิดเป็นร้อยละ 8.3, 6.3, 6.3 และ 4.2 ตามลำดับ และเมื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมมารับข่าวสารในแต่ละจังหวัดปรากฏผลดังนี้

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาและนราธิวาส อ่านหนังสือพิมพ์มากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลา และสตูลถึงร้อยละ 2.1 และ 4.2 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีถึงร้อยละ 2.1

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสและสตูลฟังวิทยุมากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาถึงร้อยละ 4.2 แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีและสงขลาถึงร้อยละ 6.2 และ 10.4 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาและนราธิวาสคูโทรทัศน์มากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีถึงร้อยละ 14.5 แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาและสตูลถึงร้อยละ 27.1 และ 29.2 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลา นราธิวาส และสตูลอ่านหนังสือพิมพ์-ฟังวิทยุมากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีและนราธิวาสถึงร้อยละ 2.1 แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาถึงร้อยละ 2.1

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาส และสงขลาอ่านหนังสือพิมพ์-คูโทรทัศน์มากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาและสตูลถึงร้อยละ 2.1 และ 4.2 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีถึงร้อยละ 2.0

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสและสงขลาฟังวิทยุ-คูโทรทัศน์มากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลา และสตูลถึงร้อยละ 2.0 และ 4.1 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีถึงร้อยละ 8.4

ตารางที่ 19 แสดงจำนวนร้อยละของพฤติกรรมการรับข่าวสารในเวลา 18.00-21.00 น. ของ
วันหยุดราชการ จำแนกตามจังหวัด

พฤติกรรม การรับข่าวสาร	จังหวัด				
	สงขลา	สตูล	ปัตตานี	ยะลา	นราธิวาส
อ่าน นสพ.	2.1 (1)	0.0 (0)	6.3 (3)	4.2 (2)	4.2 (2)
ฟังวิทยุ	2.1 (1)	6.3 (3)	12.5 (6)	16.7 (8)	6.3 (3)
ดูโทรทัศน์	72.9 (35)	75.0 (36)	31.3 (15)	45.8 (22)	45.8 (22)
อ่าน นสพ.-ฟังวิทยุ	4.2 (2)	0.0 (0)	2.1 (1)	0.0 (0)	0.0 (0)
อ่าน นสพ.-ดูโทรทัศน์	6.3 (3)	2.1 (1)	8.3 (4)	4.2 (2)	6.3 (3)
ฟังวิทยุ-ดูโทรทัศน์	8.3 (4)	4.2 (2)	16.7 (8)	6.3 (3)	8.3 (4)
ไม่ระบุ	4.2 (2)	12.5 (6)	22.9 (11)	22.9 (11)	29.2 (14)
รวม	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)

สำหรับพฤติกรรมการรับข่าวสารในเวลา 21.00-24.00 น. ของวันหยุดราชการ (เสาร์-อาทิตย์) ปรากฏว่า ผู้นำมุสลิมในแต่ละจังหวัดมีพฤติกรรมการรับข่าวสารในเวลา 21.00-24.00 น. ที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาดูโทรทัศน์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 25.0 รองลงมาคือ อ่านหนังสือพิมพ์-ฟังวิทยุ คิดเป็นร้อยละ 2.1 ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลดูโทรทัศน์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 35.4 รองลงมาคือ ฟังวิทยุ-ดูโทรทัศน์ ฟังวิทยุ และอ่านหนังสือพิมพ์-ฟังวิทยุ คิดเป็นร้อยละ 6.3, 4.2 และ 2.1 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีดูโทรทัศน์ และอ่านหนังสือพิมพ์-ดูโทรทัศน์เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 16.7 รองลงมาคือ ฟังวิทยุ ฟังวิทยุ-ดูโทรทัศน์ และอ่านหนังสือพิมพ์-ฟังวิทยุ คิดเป็นร้อยละ 10.4, 6.3 และ 6.3 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาดูโทรทัศน์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 18.8 รองลงมาคือ ฟังวิทยุ อ่านหนังสือพิมพ์ และฟังวิทยุ-ดูโทรทัศน์ คิดเป็นร้อยละ 12.5, 4.2 และ 4.2 ตามลำดับ และผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสดูโทรทัศน์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 16.7 รองลงมาคือ ฟังวิทยุ อ่านหนังสือพิมพ์ อ่านหนังสือพิมพ์-ดูโทรทัศน์ และอ่านหนังสือพิมพ์-ฟังวิทยุ คิดเป็นร้อยละ 8.3, 6.3, 4.2 และ 2.1 ตามลำดับ และเมื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมการรับข่าวสารในแต่ละจังหวัดปรากฏผลดังนี้

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานี สงขลา และสตูล อ่านหนังสือพิมพ์มากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลา และนราธิวาสถึงร้อยละ 4.2 และ 6.3 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสฟังวิทยุมากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลและสงขลาถึงร้อยละ 4.1 และ 8.3 แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีและยะลาถึงร้อยละ 2.1 และ 4.2 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาดูโทรทัศน์มากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีและนราธิวาสถึงร้อยละ 2.1 และ 2.1 แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาและสตูลถึงร้อยละ 6.2 และ 16.6 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดนครราชสีมา สงขลาและสตูลอ่านหนังสือพิมพ์-ฟังวิทยุมากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาถึงร้อยละ 2.1 แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีถึงร้อยละ 4.2

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดนครราชสีมาอ่านหนังสือพิมพ์-คู่มือโทรทัศน์มากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลา สงขลาและสตูลถึงร้อยละ 2.1, 2.1 และ 2.1 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีถึงร้อยละ 12.5

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาฟังวิทยุ-คู่มือโทรทัศน์มากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดนครราชสีมาและสงขลาถึงร้อยละ 4.2 และ 4.2 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีและสตูลถึงร้อยละ 2.1 และ 2.1 ตามลำดับ

ตารางที่ 20 แสดงจำนวนร้อยละของพฤติกรรมการรับข่าวสารในเวลา 21.00-24.00 น. ของวันหยุดราชการ จำแนกตามจังหวัด

พฤติกรรม	จังหวัด				
	สงขลา	สตูล	ปัตตานี	ยะลา	นครราชสีมา
การรับข่าวสาร					
อ่าน นสพ.	0.0 (0)	0.0 (0)	0.0 (0)	4.2 (2)	6.3 (3)
ฟังวิทยุ	0.0 (0)	4.2 (2)	10.4 (5)	12.5 (6)	8.3 (4)
คู่มือโทรทัศน์	25.0 (12)	35.4 (17)	16.7 (8)	18.8 (9)	16.7 (8)
อ่าน นสพ.-ฟังวิทยุ	2.1 (1)	2.1 (1)	6.3 (3)	0.0 (0)	2.1 (1)
อ่าน นสพ.-คู่มือโทรทัศน์	0.0 (0)	0.0 (0)	16.7 (8)	0.0 (0)	4.2 (2)
ฟังวิทยุ-คู่มือโทรทัศน์	0.0 (0)	6.3 (3)	6.3 (3)	4.2 (2)	0.0 (0)
ไม่ระบุ	72.9 (35)	52.1 (25)	43.8 (21)	60.4 (29)	62.5 (30)
รวม	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)

การรับข่าวสาร/การพูดคุย/การขึ้นบ้าน

สำหรับการพูดคุยกับชาวบ้าน ปรากฏว่า ผู้นำมุสลิมในแต่ละจังหวัดมีพฤติกรรมการพูดคุยกับชาวบ้านในเวลาที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาพูดคุยกับชาวบ้านในช่วงเวลา 18.00-20.00 น. มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 51.6 รองลงมาพูดคุยกับชาวบ้านในช่วงเวลา 12.00-14.00 น., 16.00-18.00 น., 06.00-08.00 น., 08.00-10.00 น. และ 14.00-16.00 น. คิดเป็นร้อยละ 14.9, 8.5, 8.5, 4.3, 2.1 และ 2.1 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลพูดคุยกับชาวบ้านในช่วงเวลา 16.00-18.00 น. มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 35.4 รองลงมาพูดคุยกับชาวบ้านในช่วงเวลา 18.00-20.00 น., 12.00-14.00 น., 08.00-10.00 น., 14.00-16.00 น. และ 06.00-08.00 น. คิดเป็นร้อยละ 29.2, 22.9, 4.2, 4.2 และ 2.1 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีพูดคุยกับชาวบ้านในช่วงเวลา 16.00-18.00 น. มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 29.2 รองลงมา

พูดคุยกับชาวบ้านในช่วงเวลา 18.00-20.00 น., 08.00-10.00 น., 10.00-12.00 น., 12.00-14.00 น. และ 06.00-08.00 น. คิดเป็นร้อยละ 27.1, 12.5, 10.4, 10.4 และ 6.3 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาพูดคุยกับชาวบ้านในช่วงเวลา 18.00-20.00 น. มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 54.2 รองลงมาพูดคุยกับชาวบ้านในช่วงเวลา 16.00-18.00 น., 14.00-16.00 น., 10.00-12.00 น., 06.00-08.00 น. และ 08.00-10.00 น. คิดเป็นร้อยละ 22.9, 10.4, 4.2, 2.1 และ 2.1 ตามลำดับ และผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสพูดคุยกับชาวบ้านในช่วงเวลา 16.00-18.00 น. มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 22.9 รองลงมาพูดคุยกับชาวบ้านในช่วงเวลา 18.00-20.00 น., 14.00-16.00 น., 06.00-08.00 น., 08.00-10.00 น. และ 10.00-12.00 น. คิดเป็นร้อยละ 20.8, 18.8, 14.6, 4.2 และ 4.2 ตามลำดับ และเมื่อเปรียบเทียบการพูดคุยกับชาวบ้านของผู้นำมุสลิมในแต่ละจังหวัดปรากฏผลดังนี้

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีพูดคุยกับชาวบ้านในช่วงเวลา 06.00-08.00 น. มากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาและสตูลถึงร้อยละ 4.2 และ 4.2 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาและนราธิวาสถึงร้อยละ 2.2 และ 8.3 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสและสตูลพูดคุยกับชาวบ้านในช่วงเวลา 08.00-10.00 น. มากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาถึงร้อยละ 2.1 แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาและปัตตานีถึงร้อยละ 0.1 และ 8.3 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาพูดคุยกับชาวบ้านในช่วงเวลา 10.00-12.00 น. มากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานี สตูลและนราธิวาสร้อยละ 2.1, 2.1 และ 2.1 แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาถึงร้อยละ 2.1

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีพูดคุยกับชาวบ้านในช่วงเวลา 12.00-14.00 น. มากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสและยะลาถึงร้อยละ 6.2 และ 10.4 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาและสตูลถึงร้อยละ 4.5 และ 12.5

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีและยะลาพูดคุยกับชาวบ้านในช่วงเวลา 14.00-16.00 น. มากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลและสงขลาถึงร้อยละ 6.2 และ 8.3 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสถึงร้อยละ 8.4

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาและนราธิวาสพูดคุยกับชาวบ้านในช่วงเวลา 16.00-18.00 น. มากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาถึงร้อยละ 14.4 แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีและสตูลถึงร้อยละ 6.3 และ 12.5 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลพูดคุยกับชาวบ้านในช่วงเวลา 18.00-20.00 น. มากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีและนราธิวาสถึงร้อยละ 2.1 และ 8.4 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาและยะลาถึงร้อยละ 22.4 และ 25.0 ตามลำดับ

ตารางที่ 21 แสดงจำนวนร้อยละของเวลาการพูดคุยกับชาวบ้าน จำแนกตามจังหวัด

เวลา ที่พูดคุยกับชาวบ้าน	จังหวัด				
	สงขลา	สตูล	ปัตตานี	ยะลา	นราธิวาส
06.00-08.00 น.	8.4 (4)	2.1 (1)	6.3 (3)	2.1 (1)	14.6 (7)
08.00-10.00 น.	4.3 (2)	4.2 (2)	12.5 (6)	2.1 (1)	4.2 (2)
10.00-12.00 น.	2.1 (1)	0.0 (0)	0.0 (0)	4.2 (2)	0.0 (0)
12.00-14.00 น.	14.9 (7)	22.9 (11)	10.4 (5)	0.0 (0)	4.2 (2)
14.00-16.00 น.	2.1 (1)	4.2 (2)	10.4 (5)	10.4 (5)	18.8 (9)
16.00-18.00 น.	8.5 (4)	35.4 (17)	29.2 (14)	22.9 (11)	22.9 (11)
18.00-20.00 น.	51.6 (25)	29.2 (14)	27.1 (13)	54.2 (26)	20.8 (10)
อื่น ๆ	8.5 (4)	2.1 (1)	4.2 (2)	4.2 (2)	14.6 (7)
รวม	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)

สำหรับการให้คำชี้แนะหลังละหมาด ปรากฏว่า ผู้นำมุสลิมทุกจังหวัดส่วนใหญ่ให้คำชี้แนะหลังละหมาดแก่ประชาชน โดยที่ผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาให้คำชี้แนะหลังละหมาดแก่ประชาชนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 72.9 รองลงมาคือ ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลา นราธิวาส ปัตตานี และสตูล คิดเป็นร้อยละ 66.7, 66.0, 66.0 และ 55.3 ตามลำดับ

ตารางที่ 22 แสดงจำนวนร้อยละของการให้คำแนะนำหลังละหมาดแก่ประชาชนของผู้นำมุสลิม จำแนกตามจังหวัด

การให้คำชี้แนะ หลังละหมาด	จังหวัด				
	สงขลา	สตูล	ปัตตานี	ยะลา	นราธิวาส
ให้คำชี้แนะ	68.9 (33)	55.3 (26)	66.0 (31)	72.9 (35)	64.6 (31)
ไม่ให้การชี้แนะ	31.3 (15)	44.7 (21)	34.0 (17)	27.1 (13)	35.4 (17)
รวม	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)

สำหรับเวลาการให้การชี้แนะหลังละหมาด ผลปรากฏว่าผู้นำมุสลิมในแต่ละจังหวัดให้การชี้แนะหลังละหมาดในเวลาที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาให้การชี้แนะหลังละหมาดมัฆริบมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 41.5 รองลงมาคือ หลังละหมาดซุฮรี ซุบฮี อัสรี และอิซาอฺ คิดเป็นร้อยละ 14.6, 6.3, 4.2 และ 2.1 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลให้การชี้แนะหลังละหมาดมัฆริบมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 58.2

รองลงมาคือ หลังละหมาดอัศรี อีซาอู และซุฮรี คิดเป็นร้อยละ 6.3, 2.1 และ 2.1 ตามลำดับ ส่วนผู้นามุสลิมในจังหวัดปัตตานีให้การซึ้น่าหลังละหมาดมัฆริบมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 45.6 รองลงมาคือ หลังละหมาดอัศรี ซุฮรี อีซาอูและซุบฮี คิดเป็นร้อยละ 16.6, 8.5, 8.5 และ 2.1 ตามลำดับ ส่วนผู้นามุสลิมในจังหวัดยะลาให้การซึ้น่าหลังละหมาดมัฆริบมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 39.5 รองลงมาคือ หลังละหมาดอีซาอู อัศรี ซุบฮี และซุฮรี คิดเป็นร้อยละ 18.7, 8.4, 4.2 และ 2.1 ตามลำดับ และผู้นามุสลิมในจังหวัดนราธิวาสให้การซึ้น่าหลังละหมาดมัฆริบมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 41.5 รองลงมาคือ หลังละหมาดซุฮรี อัศรี อีซาอู และซุบฮี คิดเป็นร้อยละ 8.5, 6.3, 6.3 และ 2.1 ตามลำดับ และเมื่อเปรียบเทียบให้การซึ้น่าหลังละหมาดในแต่ละจังหวัดปรากฏผลดังนี้

ผู้นามุสลิมในจังหวัดปัตตานีและนราธิวาสให้การซึ้น่าหลังละหมาดซุฮรีมากกว่าผู้นามุสลิมในจังหวัดยะลาและสตูลถึงร้อยละ 6.4 และ 6.4 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นามุสลิมในจังหวัดสงขลาถึงร้อยละ 6.1

ผู้นามุสลิมในจังหวัดนราธิวาสและสตูลให้การซึ้น่าหลังละหมาดอัศรีมากกว่าผู้นามุสลิมในจังหวัดสงขลาถึงร้อยละ 2.1 แต่น้อยกว่าผู้นามุสลิมในจังหวัดยะลาและปัตตานีถึงร้อยละ 2.1 และ 10.3 ตามลำดับ

ผู้นามุสลิมในจังหวัดสงขลาและนราธิวาสให้การซึ้น่าหลังละหมาดมัฆริบมากกว่าผู้นามุสลิมในจังหวัดยะลาถึงร้อยละ 2.0 แต่น้อยกว่าผู้นามุสลิมในจังหวัดปัตตานีและสตูลถึงร้อยละ 4.1 และ 16.7 ตามลำดับ

ผู้นามุสลิมในจังหวัดนราธิวาสให้การซึ้น่าหลังละหมาดอีซาอูมากกว่าผู้นามุสลิมในจังหวัดสงขลาและสตูลถึงร้อยละ 4.2 และ 4.2 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นามุสลิมในจังหวัดปัตตานีและยะลาถึงร้อยละ 2.2 และ 12.4 ตามลำดับ

ผู้นามุสลิมในจังหวัดปัตตานีและนราธิวาสให้การซึ้น่าหลังละหมาดซุบฮีมมากกว่าผู้นามุสลิมในจังหวัดสตูลถึงร้อยละ 2.1 แต่น้อยกว่าผู้นามุสลิมในจังหวัดยะลาและสงขลาถึงร้อยละ 2.1 และ 4.2 ตามลำดับ

ตารางที่ 23 แสดงจำนวนร้อยละของเวลาที่ให้การซึ้น่าหลังละหมาดของผู้นามุสลิม จำแนกตามจังหวัด

เวลาที่ให้การซึ้น่า หลังละหมาด	จังหวัด				
	สงขลา	สตูล	ปัตตานี	ยะลา	นราธิวาส

ชบุรี	14.6 (7)	2.1 (1)	8.5 (4)	2.1 (1)	8.5 (4)
อัสรี	4.2 (2)	6.3 (3)	16.6 (8)	8.4 (4)	6.3 (3)
มัจฉริบ	41.5 (20)	58.2 (28)	45.6 (22)	39.5 (19)	41.5 (20)
อิซาอู	2.1 (1)	2.1 (1)	8.5 (4)	18.7 (9)	6.3 (3)
ชบฮิ	6.3 (3)	0.0 (0)	2.1 (1)	4.2 (2)	2.1 (1)
ไม่ระบุ	31.3 (15)	31.3 (15)	18.7 (9)	27.1 (13)	35.3 (17)
รวม	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)

สำหรับการให้คำชี้้นำในการอ่านกฎบะฮุ ปรากฏว่า ผู้นำมุสลิมทุกจังหวัดส่วนใหญ่ให้คำชี้้นำในการอ่านกฎบะฮุ โดยที่ผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาให้คำชี้้นำในการอ่านกฎบะฮุแก่ประชาชนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 62.5 รองลงมาคือ ผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานี นราธิวาส และสงขลา คิดเป็นร้อยละ 61.7, 52.1 และ 50.0 ตามลำดับ

ตารางที่ 24 แสดงจำนวนร้อยละของการให้คำชี้้นำในการอ่านกฎบะฮุแก่ประชาชนของผู้นำมุสลิม จำแนกตามจังหวัด

การให้คำชี้้นำ ในการอ่านกฎบะฮุ	จังหวัด				
	สงขลา	สตูล	ปัตตานี	ยะลา	นราธิวาส
ให้คำชี้้นำ	50.0 (24)	25.0 (12)	61.7 (29)	62.5 (30)	52.0 (25)
ไม่ให้คำชี้้นำ	50.0 (24)	75.0 (36)	38.3 (18)	37.5 (18)	47.9 (23)
รวม	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)

สำหรับเวลาการให้คำชี้้นำในด้านใดบ้าง ปรากฏว่า ผู้นำมุสลิมในแต่ละจังหวัดให้คำชี้้นำในด้านต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาให้คำชี้้นำในการอ่านกฎบะฮุในด้านสังคมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 30.5 รองลงมาคือ ให้คำชี้้นำในด้านเศรษฐกิจ สาธารณสุข และการเมือง คิดเป็นร้อยละ 15.3, 15.3 และ 10.2 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลให้คำชี้้นำในการอ่านกฎบะฮุในด้านสังคมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 38.2 รองลงมาคือ ให้คำชี้้นำในด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสาธารณสุข คิดเป็นร้อยละ 27.3, 12.7 และ 7.3 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีให้คำชี้้นำในการอ่านกฎบะฮุในด้านสังคมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 42.9 รองลงมาคือ ให้คำชี้้นำในด้านเศรษฐกิจ สาธารณสุข และการเมือง คิดเป็นร้อยละ 24.3, 22.8 และ 10.0 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาให้คำชี้้นำในการอ่านกฎบะฮุในด้านสังคมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 37.5 รองลงมาคือ ให้คำชี้้นำในด้านสาธารณสุข เศรษฐกิจ และการเมือง คิดเป็นร้อยละ 27.5, 22.5 และ 8.8 ตามลำดับ และผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสให้คำชี้้นำในการ

อ่านกฎระเบียบในด้านสังคมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 37.5 รองลงมาคือ ให้คำชี้แนะในด้านสาธารณสุข เศรษฐกิจและการเมือง คิดเป็นร้อยละ 18.7, 12.5 และ 6.3 ตามลำดับ และเมื่อเปรียบเทียบให้คำชี้แนะในการอ่านกฎระเบียบของผู้นำมุสลิมในแต่ละจังหวัดปรากฏผลดังนี้

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาและนราธิวาสให้คำชี้แนะในการอ่านกฎระเบียบในด้านสังคม มากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาถึงร้อยละ 7.0 แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลและปัตตานีถึงร้อยละ 0.7 และ 5.4 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาให้คำชี้แนะในการอ่านกฎระเบียบในด้านเศรษฐกิจมากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาและนราธิวาสถึงร้อยละ 7.2 และ 10.0 แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีและสตูลถึงร้อยละ 1.8 และ 4.8 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีให้คำชี้แนะในการอ่านกฎระเบียบด้านการเมืองมากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาและนราธิวาสถึงร้อยละ 1.2 และ 3.7 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาและสตูลถึงร้อยละ 0.2 และ 2.7 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสให้คำชี้แนะในการอ่านกฎระเบียบในด้านสาธารณสุขมากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาและสตูลถึงร้อยละ 3.4 และ 11.4 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีและยะลาถึงร้อยละ 4.1 และ 8.8 ตามลำดับ

ตารางที่ 25 แสดงจำนวนร้อยละของการให้คำชี้แนะในการอ่านกฎระเบียบในด้านต่าง ๆ ของผู้นำมุสลิม จำแนกตามจังหวัด

การให้คำชี้แนะ ในด้าน	จังหวัด				
	สงขลา	สตูล	ปัตตานี	ยะลา	นราธิวาส
สังคม	30.5 (18)	38.2 (21)	42.9 (30)	37.5 (30)	37.5 (18)
เศรษฐกิจ	15.3 (9)	27.3 (15)	24.3 (17)	22.5 (18)	12.5 (6)
การเมือง	10.2 (6)	12.7 (7)	10.0 (7)	8.8 (7)	6.3 (3)
สาธารณสุข	15.3 (9)	7.3 (4)	22.8 (16)	27.5 (22)	18.7 (9)
อื่น ๆ	28.7 (17)	14.5 (8)	0.0 (0)	3.7 (3)	25.0 (12)
รวม	100.0 (59)	100.0 (55)	100.0 (70)	100.0 (80)	100.0 (48)

สำหรับเวลาที่ชอบรายการฟังวิทยุ ปรากฏว่า ผู้นำมุสลิมในแต่ละจังหวัดชอบฟังวิทยุในเวลาที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาชอบฟังวิทยุในตอนเช้ามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 50.0 รองลงมาคือ ในตอนกลางวัน เช้ามีด บ่าย และสาย คิดเป็นร้อยละ 18.7, 12.5, 8.3 และ 6.3 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลชอบฟังวิทยุในตอนเช้ามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 29.2 รองลงมาคือ ในตอนค่ำ กลางวัน เช้ามีด เย็น ดึก และบ่าย คิดเป็นร้อยละ 18.7, 16.7, 14.5, 12.5, 4.2 และ 2.1 ตามลำดับ ส่วนผู้นำ

มุสลิมในจังหวัดปัตตานีชอบฟังวิทยุในตอนเช้ามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 33.3 รองลงมาคือ ในตอนเช้ามืด กลางวัน คำ ดึก สาย และบ่าย คิดเป็นร้อยละ 16.7, 14.5, 8.3, 6.3, 6.3 และ 14.2 ตามลำดับ ส่วนผู้นามุสลิมในจังหวัดยะลาชอบฟังวิทยุในตอนเช้ามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 31.3 รองลงมาคือ ในตอนเช้ามืด คำ ดึก กลางวัน สาย และเย็น คิดเป็นร้อยละ 29.2, 10.4, 10.4, 8.3, 4.2 และ 2.1 ตามลำดับ และผู้นามุสลิมในจังหวัดนราธิวาสชอบฟังวิทยุในตอนเช้ามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 41.7 รองลงมาคือ ในตอนกลางวัน คำ ดึก เช้ามืด สาย และเย็น คิดเป็นร้อยละ 20.8, 8.3, 4.2, 4.2, 2.1 และ 2.1 ตามลำดับ และเมื่อเปรียบเทียบการชอบฟังวิทยุของผู้นามุสลิมในแต่ละจังหวัดปรากฏผลดังนี้

ผู้นามุสลิมในจังหวัดสตูลชอบฟังวิทยุในตอนเช้ามืดมากกว่าผู้นามุสลิมในจังหวัดสงขลาและนราธิวาสถึงร้อยละ 2.0 และ 10.3 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นามุสลิมในจังหวัดปัตตานีและยะลาถึงร้อยละ 2.2 และ 14.7 ตามลำดับ

ผู้นามุสลิมในจังหวัดปัตตานีชอบฟังวิทยุในตอนเช้ามากกว่าผู้นามุสลิมในจังหวัดยะลาและสตูลถึงร้อยละ 2.0 และ 4.1 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นามุสลิมในจังหวัดนราธิวาสและสงขลาถึงร้อยละ 8.4 และ 17.0 ตามลำดับ

ผู้นามุสลิมในจังหวัดยะลาชอบฟังวิทยุในตอนสายมากกว่าผู้นามุสลิมในจังหวัดนราธิวาสและสตูลถึงร้อยละ 2.1 และ 4.2 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นามุสลิมในจังหวัดสงขลาและปัตตานีถึงร้อยละ 2.1 และ 2.1 ตามลำดับ

ผู้นามุสลิมในจังหวัดสงขลาและสตูลชอบฟังวิทยุในตอนกลางวันมากกว่าผู้นามุสลิมในจังหวัดปัตตานีและยะลาถึงร้อยละ 4.2 และ 4.2 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นามุสลิมในจังหวัดนราธิวาสถึงร้อยละ 6.3

ผู้นามุสลิมในจังหวัดสตูลชอบฟังวิทยุในตอนบ่ายมากกว่าผู้นามุสลิมในจังหวัดนราธิวาสและยะลาถึงร้อยละ 2.1 และ 2.1 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นามุสลิมในจังหวัดปัตตานีและสงขลาถึงร้อยละ 2.1 และ 6.2 ตามลำดับ

ผู้นามุสลิมในจังหวัดยะลาและนราธิวาสชอบฟังวิทยุในตอนเย็นมากกว่าผู้นามุสลิมในจังหวัดปัตตานีและสงขลาถึงร้อยละ 2.1 และ 2.1 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นามุสลิมในจังหวัดสตูลถึงร้อยละ 10.4

ผู้นามุสลิมในจังหวัดปัตตานีและนราธิวาสชอบฟังวิทยุในตอนค่ำมากกว่าผู้นามุสลิมในจังหวัดสงขลาถึงร้อยละ 8.3 แต่น้อยกว่าผู้นามุสลิมในจังหวัดยะลาและสตูลถึงร้อยละ 2.1 และ 8.4 ตามลำดับ

ผู้นามุสลิมในจังหวัดนราธิวาสและสตูลชอบฟังวิทยุในตอนดึกมากกว่าผู้นามุสลิมในจังหวัดสงขลาถึงร้อยละ 4.2 แต่น้อยกว่าผู้นามุสลิมในจังหวัดปัตตานีและยะลาถึงร้อยละ 2.1 และ 6.2 ตามลำดับ

ตารางที่ 26 แสดงจำนวนร้อยละของเวลาที่ชอบฟังวิทยุของผู้นามุสลิม จำแนกตามจังหวัด

เวลาที่ ชอบฟังวิทยุ	จังหวัด				
	สงขลา	สตูล	ปัตตานี	ยะลา	นราธิวาส
เช้ามืด	12.5 (6)	14.5 (7)	16.7 (8)	29.2 (14)	4.2 (2)

เช้า	50.0 (24)	29.2 (14)	33.3 (16)	31.3 (15)	41.7 (20)
สาย	6.3 (3)	0.0 (0)	6.3 (3)	4.2 (2)	2.1 (1)
กลางวัน	18.7 (9)	18.7 (9)	14.5 (7)	8.3 (4)	20.8 (10)
บ่าย	8.3 (4)	2.1 (1)	4.2 (2)	0.0 (0)	0.0 (0)
เย็น	0.0 (0)	12.5 (6)	0.0 (0)	2.1 (1)	2.1 (1)
ค่ำ	0.0 (0)	16.7 (8)	8.3 (4)	10.4 (5)	8.3 (4)
ดึก	0.0 (0)	4.2 (2)	6.3 (3)	10.4 (5)	4.2 (2)
ไม่ระบุ	4.2 (2)	2.1 (1)	10.4 (5)	4.1 (2)	16.6 (8)
รวม	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)

สำหรับเวลาที่ชอบดูรายการโทรทัศน์ ปรากฏว่า ผู้นำมุสลิมในแต่ละจังหวัดชอบดูโทรทัศน์ในเวลาที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาชอบดูโทรทัศน์ในตอนค่ำมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 70.8 รองลงมาคือ ในตอนดึก เช้า กลางวัน และบ่าย คิดเป็นร้อยละ 14.6, 6.3, 6.3 และ 2.1 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลชอบดูโทรทัศน์ในตอนค่ำมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 54.2 รองลงมาคือ ในตอนกลางวัน เย็น ดึก บ่าย และเช้า คิดเป็นร้อยละ 18.8, 10.4, 6.3, 6.3 และ 4.2 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีชอบดูโทรทัศน์ในตอนค่ำมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 60.3 รองลงมาคือ ในตอนเช้า ดึก เย็น และกลางวัน คิดเป็นร้อยละ 14.6, 4.2, 4.2 และ 2.1 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาชอบดูโทรทัศน์ในตอนค่ำมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 56.3 รองลงมาคือ ในตอนดึก กลางวัน เย็น บ่าย และเช้า คิดเป็นร้อยละ 10.4, 8.3, 6.3, 2.1 และ 2.1 ตามลำดับ และผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสชอบดูโทรทัศน์ในตอนค่ำมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 79.1 รองลงมาคือ ในตอนเช้า เย็น และกลางวัน คิดเป็นร้อยละ 10.4, 4.2 และ 2.1 ตามลำดับ และเมื่อเปรียบเทียบเวลาที่ชอบดูโทรทัศน์ของผู้นำมุสลิมในแต่ละจังหวัดปรากฏผลดังนี้

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาชอบดูโทรทัศน์ในตอนเช้ามากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลและยะลา ถึงร้อยละ 2.1 และ 4.2 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสและปัตตานีถึงร้อยละ 4.1 และ 6.3 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาชอบดูโทรทัศน์ในตอนกลางวันมากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานี และนราธิวาสถึงร้อยละ 4.2 และ 4.2 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาและสตูลถึงร้อยละ 2.0 และ 12.5 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาและสงขลาชอบดูโทรทัศน์ในตอนบ่ายมากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสและปัตตานีถึงร้อยละ 2.1 และ 2.1 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลถึงร้อยละ 4.2

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีและนราธิวาสชอบดูโทรทัศน์ในตอนเย็นมากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาถึงร้อยละ 4.2 แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาและสตูลถึงร้อยละ 2.1 และ 6.2 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีชอบดูโทรทัศน์ในตอนค่ำมากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาและสตูล ถึงร้อยละ 4.0 และ 6.1 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาและนราธิวาสถึงร้อยละ 10.5 และ 18.8 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลชอบดูโทรทัศน์ในตอนดึกมากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีและนราธิวาสถึงร้อยละ 2.1 และ 6.3 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาและสงขลาถึงร้อยละ 4.1 และ 8.3 ตามลำดับ

ตารางที่ 27 แสดงจำนวนร้อยละของเวลาที่ชอบดูโทรทัศน์ของผู้นำมุสลิม จำแนกตามจังหวัด

เวลา ชอบดูโทรทัศน์	จังหวัด				
	สงขลา	สตูล	ปัตตานี	ยะลา	นราธิวาส
เช้า	6.3 (3)	4.2 (2)	14.6 (7)	2.1 (1)	10.4 (5)
กลางวัน	6.3 (3)	18.8 (9)	2.1 (1)	8.3 (4)	2.1 (1)
บ่าย	2.1 (1)	6.3 (3)	0.0 (0)	2.1 (1)	0.0 (0)
เย็น	0.0 (0)	10.4 (5)	4.2 (2)	6.3 (3)	4.2 (2)
ค่ำ	70.8 (34)	54.2 (26)	60.3 (29)	56.3 (27)	79.1 (38)
ดึก	14.6 (7)	6.3 (3)	4.2 (2)	10.4 (5)	0.0 (0)
ไม่ระบุ	0.0 (0)	0.0 (0)	14.6 (7)	14.5 (7)	4.2 (2)
รวม	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)

สำหรับเวลาที่ชอบอ่านหนังสือพิมพ์ ปรากฏว่า ผู้นำมุสลิมในแต่ละจังหวัดชอบอ่านหนังสือพิมพ์ ในเวลาที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาชอบอ่านหนังสือพิมพ์ในตอนเช้ามามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 41.7 รองลงมาคือ ในตอนกลางวัน สาย ค่ำ และดึก คิดเป็นร้อยละ 35.4, 6.3, 4.2 และ 4.2 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลชอบอ่านหนังสือพิมพ์ในตอนเช้ามามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 54.2 รองลงมาคือ ในตอนบ่าย กลางวัน ค่ำ สาย เย็น และดึก คิดเป็นร้อยละ 25.0, 14.6, 6.3, 2.1 และ 2.1 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีชอบอ่านหนังสือพิมพ์ในตอนกลางวันมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 31.3 รองลงมาคือ ในตอนเช้า เย็น บ่าย ดึก ค่ำ และสาย คิดเป็นร้อยละ 27.1, 12.4, 6.3, 4.2, 2.1 และ 2.1 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาชอบอ่านหนังสือพิมพ์ในตอนเช้ามามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 37.5 รองลงมาคือ ในตอนกลางวัน บ่าย เย็น สาย และดึก คิดเป็นร้อยละ 22.9, 12.5, 8.4, 6.3 และ 4.2 ตามลำดับ และผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสชอบอ่านหนังสือพิมพ์ในตอนเช้ามามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 18.8 รองลงมาคือ ในตอนสาย กลางวัน เย็น และบ่าย คิดเป็นร้อยละ 14.5, 14.5, 12.5 และ 10.4 ตามลำดับ และเมื่อเปรียบเทียบเวลาที่ชอบอ่านหนังสือพิมพ์ของผู้นำมุสลิมในแต่ละจังหวัดปรากฏผลดังนี้

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาชอบอ่านหนังสือพิมพ์ในตอนเช้ามากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานี และนราธิวาสถึงร้อยละ 10.4 และ 18.8 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาและสตูลถึงร้อยละ 4.2 และ 16.7 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาและสตูลชอบอ่านหนังสือพิมพ์ในตอนสายมากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาและปัตตานีถึงร้อยละ 2.1 และ 4.2 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสถึงร้อยละ 8.2

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาชอบอ่านหนังสือพิมพ์ในตอนกลางวันมากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูล และนราธิวาสถึงร้อยละ 8.3 และ 8.2 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีและสงขลาถึงร้อยละ 8.4 และ 12.5 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสชอบอ่านหนังสือพิมพ์ในตอนบ่ายมากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีและสงขลาถึงร้อยละ 6.3 และ 4.1 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาและสตูลถึงร้อยละ 4.1 และ 18.7 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาชอบอ่านหนังสือพิมพ์ในตอนเย็นมากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลา และสตูลถึงร้อยละ 6.3 และ 0.1 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีและนราธิวาสถึงร้อยละ 4.0 และ 4.1 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาและนราธิวาสชอบอ่านหนังสือพิมพ์ในตอนค่ำมากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาและปัตตานีถึงร้อยละ 2.1 และ 4.2 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลถึงร้อยละ 4.3

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลชอบอ่านหนังสือพิมพ์ในตอนดึกมากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาและนราธิวาสถึงร้อยละ 2.1 และ 2.1 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีและสงขลาถึงร้อยละ 2.1 และ 2.1 ตามลำดับ

ตารางที่ 28 แสดงจำนวนร้อยละของเวลาที่ชอบอ่านหนังสือพิมพ์ของผู้นำมุสลิม จำแนกตามจังหวัด

เวลาที่ อ่านหนังสือพิมพ์	จังหวัด				
	สงขลา	สตูล	ปัตตานี	ยะลา	นราธิวาส
เช้า	41.7 (20)	54.2 (16)	27.1 (13)	37.5 (18)	18.8 (9)
สาย	6.3 (3)	6.3 (3)	2.1 (1)	4.2 (2)	14.5 (7)
กลางวัน	35.4 (17)	14.6 (7)	31.3 (15)	22.9 (11)	14.5 (7)
บ่าย	0.0 (0)	25.0 (12)	6.3 (3)	12.5 (6)	10.4 (5)
เย็น	8.3 (4)	2.1 (1)	12.4 (6)	8.4 (4)	12.5 (6)
ค่ำ	4.2 (2)	14.6 (7)	2.1 (1)	6.3 (3)	6.3 (3)

ดี	4.2 (2)	2.1 (1)	4.2 (2)	0.0 (0)	0.0 (0)
ไม่ระบุ	0.0 (0)	2.1 (1)	14.5 (7)	4.2 (2)	27.0 (13)
รวม	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)

สำหรับระดับการชอบฟังรายการวิทยุ ปรากฏว่า ผู้นำมุสลิมในแต่ละจังหวัดชอบฟังรายการวิทยุในระดับที่เหมือนกัน กล่าวคือ ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาชอบฟังรายการวิทยุปานกลางมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 66.1 รองลงมาคือ ชอบฟังมาก และชอบฟังน้อย คิดเป็นร้อยละ 29.2 และ 4.2 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลชอบฟังรายการวิทยุปานกลางมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 66.6 รองลงมาคือ ชอบฟังมาก และชอบฟังน้อย คิดเป็นร้อยละ 31.3 และ 2.1 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีชอบฟังรายการวิทยุปานกลางมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 64.6 รองลงมาคือ ชอบฟังมาก และชอบฟังน้อย คิดเป็นร้อยละ 27.1 และ 8.3 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาชอบฟังรายการวิทยุปานกลางมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 68.8 รองลงมาคือ ชอบฟังมาก และชอบฟังน้อย คิดเป็นร้อยละ 20.8 และ 10.4 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสชอบฟังรายการวิทยุปานกลางมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 66.6 รองลงมาคือ ชอบฟังมาก และชอบฟังน้อย คิดเป็นร้อยละ 18.8 และ 14.6 ตามลำดับ และเมื่อเปรียบเทียบระดับการชอบฟังรายการวิทยุของผู้นำมุสลิมในแต่ละจังหวัดปรากฏผลดังนี้

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีชอบฟังรายการวิทยุน้อย มากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาและสตูลถึงร้อยละ 4.1 และ 6.2 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาและนราธิวาสถึงร้อยละ 2.1 และ 6.3 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลและนราธิวาสชอบฟังรายการวิทยุปานกลาง มากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาและปัตตานีถึงร้อยละ 0.5 และ 2.0 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาถึงร้อยละ 2.2

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีชอบฟังรายการวิทยุมาก มากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาและนราธิวาสถึงร้อยละ 6.3 และ 8.3 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาและสตูลถึงร้อยละ 2.1 และ 4.2 ตามลำดับ

ตารางที่ 29 แสดงจำนวนร้อยละระดับของการชอบฟังรายการวิทยุของผู้นำมุสลิม จำแนกตามจังหวัด

ระดับการชอบฟังรายการวิทยุ	จังหวัด				
	สงขลา	สตูล	ปัตตานี	ยะลา	นราธิวาส
น้อย	4.2 (2)	2.1 (1)	8.3 (4)	10.4 (5)	14.6 (7)
ปานกลาง	66.1 (32)	66.6 (32)	64.6 (32)	68.8 (33)	66.6 (32)

มาก	29.2 (14)	31.3 (15)	27.1 (13)	20.8 (10)	18.8 (9)
รวม	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)

สำหรับระดับการชอบอ่านคอลัมน์หนังสือพิมพ์ ปรากฏว่า ผู้นำมุสลิมในแต่ละจังหวัดชอบอ่านหนังสือพิมพ์ในระดับที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาชอบอ่านหนังสือพิมพ์ปานกลางมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 91.7 รองลงมาคือ ชอบอ่านมาก และชอบอ่านน้อย คิดเป็นร้อยละ 8.3 และ 0.0 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลชอบอ่านหนังสือพิมพ์ปานกลาง มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 70.8 รองลงมาคือ ชอบอ่านมาก และชอบอ่านน้อย คิดเป็นร้อยละ 20.8 และ 8.4 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีชอบอ่านหนังสือพิมพ์ปานกลางมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 70.8 รองลงมาคือ ชอบอ่านมาก และชอบอ่านน้อย คิดเป็นร้อยละ 18.8 และ 10.4 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาชอบอ่านหนังสือพิมพ์ปานกลางมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 81.2 รองลงมาคือ ชอบอ่านน้อย และชอบอ่านมาก คิดเป็นร้อยละ 14.6 และ 4.2 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสชอบอ่านหนังสือพิมพ์ปานกลางมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 60.4 รองลงมาคือ ชอบอ่านน้อย และชอบอ่านมาก คิดเป็นร้อยละ 31.3 และ 8.3 ตามลำดับ และเมื่อเปรียบเทียบระดับการชอบอ่านหนังสือพิมพ์ของผู้นำมุสลิมในแต่ละจังหวัดปรากฏผลดังนี้

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีชอบอ่านหนังสือพิมพ์น้อย มากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลและสงขลาถึงร้อยละ 2.0 และ 8.4 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาและนราธิวาสถึงร้อยละ 4.2 และ 20.9 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลและปัตตานีชอบอ่านหนังสือพิมพ์ปานกลาง มากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสถึงร้อยละ 10.4 แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาและสงขลาถึงร้อยละ 10.4 และ 20.9 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสและสงขลาชอบอ่านหนังสือพิมพ์มาก มากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาถึงร้อยละ 4.1 แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีและสตูลถึงร้อยละ 10.5 และ 12.5 ตามลำดับ

ตารางที่ 30 แสดงจำนวนร้อยละของระดับการชอบอ่านหนังสือพิมพ์ของผู้นำมุสลิม จำแนกตามจังหวัด

ระดับการชอบ อ่านหนังสือพิมพ์	จังหวัด				
	สงขลา	สตูล	ปัตตานี	ยะลา	นราธิวาส

น้อย	0.0 (0)	8.4 (4)	10.4 (5)	14.6 (7)	31.3 (15)
ปานกลาง	91.7 (44)	70.8 (34)	70.3 (34)	81.2 (39)	60.4 (29)
มาก	8.3 (4)	20.8 (10)	18.8 (9)	4.2 (2)	8.3 (4)
รวม	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)

สำหรับระดับการชอบดูรายการโทรทัศน์ ปรากฏว่า ผู้นำมุสลิมในแต่ละจังหวัดชอบดูรายการโทรทัศน์ในระดับที่ต่างกัน กล่าวคือ ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาชอบดูรายการโทรทัศน์ปานกลางมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 89.6 รองลงมาคือ ชอบดูมาก และชอบดูน้อย คิดเป็นร้อยละ 10.4 และ 0.0 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลชอบดูรายการโทรทัศน์มาก มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 52.1 รองลงมาคือ ชอบดูปานกลาง และชอบดูน้อย คิดเป็นร้อยละ 47.9 และ 0.0 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีชอบดูรายการโทรทัศน์ปานกลางมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 66.7 รองลงมาคือ ชอบดูมาก และชอบดูน้อย คิดเป็นร้อยละ 18.7 และ 14.6 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาชอบดูรายการโทรทัศน์ปานกลางมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 72.9 รองลงมาคือ ชอบดูน้อย และชอบดูมาก คิดเป็นร้อยละ 16.7 และ 10.4 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสชอบดูรายการโทรทัศน์ปานกลาง มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 75.0 รองลงมาคือ ชอบดูมาก และชอบดูน้อย คิดเป็นร้อยละ 12.5 และ 12.5 ตามลำดับ และเมื่อเปรียบเทียบระดับการชอบดูรายการโทรทัศน์ของผู้นำมุสลิมในแต่ละจังหวัดปรากฏผลดังนี้

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสชอบดูรายการโทรทัศน์น้อย มากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลา และสตูลถึงร้อยละ 12.5 และ 12.5 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีและยะลาถึงร้อยละ 2.1 และ 4.2 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาชอบดูรายการโทรทัศน์ปานกลาง มากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานี และสตูลถึงร้อยละ 6.2 และ 25.0 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสและสงขลาถึงร้อยละ 2.1 และ 16.7 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสชอบดูรายการโทรทัศน์มาก มากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาและสงขลาถึงร้อยละ 2.1 และ 2.1 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีและสตูลถึงร้อยละ 8.3 และ 39.6 ตามลำดับ

ตารางที่ 31 แสดงจำนวนร้อยละของระดับการชอบดูรายการโทรทัศน์ของผู้นำมุสลิม จำแนกตามจังหวัด

ระดับการชอบ ดูรายการโทรทัศน์	จังหวัด				
	สงขลา	สตูล	ปัตตานี	ยะลา	นราธิวาส
น้อย	0.0 (0)	0.0 (0)	14.6 (7)	16.7 (8)	12.5 (6)
ปานกลาง	89.6 (43)	47.9 (23)	66.7 (32)	72.9 (35)	75.0 (36)

มาก	10.4 (5)	52.1 (25)	18.7 (9)	10.4 (5)	12.6 (6)
รวม	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)

การรับข่าวสารจากประเทศเพื่อนบ้าน

สำหรับการอ่านหนังสือพิมพ์จากมาเลเซีย ปรากฏว่า ผู้นำมุสลิมในทุกจังหวัดมีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่อ่านหนังสือพิมพ์จากมาเลเซีย โดยที่ผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสอ่านหนังสือพิมพ์จากมาเลเซียมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 41.7 รองลงมาคือ ผู้นำมุสลิมในจังหวัด ปัตตานี, ยะลา, สงขลา และสตูล คิดเป็นร้อยละ 35.4, 25.0, 8.3 และ 4.2 ตามลำดับ

ตารางที่ 32 แสดงจำนวนร้อยละของการอ่านหนังสือพิมพ์จากมาเลเซียของผู้นำมุสลิม จำแนกตามจังหวัด

หนังสือพิมพ์ จากมาเลเซีย	จังหวัด				
	สงขลา	สตูล	ปัตตานี	ยะลา	นราธิวาส
อ่าน	8.3 (4)	4.2 (2)	35.4 (17)	25.0 (12)	41.7 (20)
ไม่อ่าน	91.7 (44)	95.8 (46)	64.6 (31)	75.0 (36)	58.3 (28)
รวม	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)

สำหรับคอลัมน์หนังสือพิมพ์ที่น่าสนใจจากมาเลเซีย ปรากฏว่า ผู้นำมุสลิมในแต่ละจังหวัดมีความสนใจคอลัมน์หนังสือพิมพ์จากมาเลเซียที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาสนใจคอลัมน์หนังสือพิมพ์จากมาเลเซียด้านการเมืองมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 37.4 รองลงมาคือ สนใจในด้านการศึกษา สังคม และเศรษฐกิจ คิดเป็นร้อยละ 25.0, 18.8 และ 18.8 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลสนใจคอลัมน์หนังสือพิมพ์จากมาเลเซียในด้านเศรษฐกิจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 60.7 รองลงมาคือ สนใจในด้านการเมือง สังคม และสาธารณสุข คิดเป็นร้อยละ 14.3, 14.3 และ 7.1 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีสนใจคอลัมน์หนังสือพิมพ์จากมาเลเซียในด้านการเมืองมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 33.3 รองลงมาคือ สนใจในด้านเศรษฐกิจ การศึกษา สังคม และสาธารณสุข คิดเป็นร้อยละ 20.0, 20.0, 17.8, และ 4.4 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาสนใจคอลัมน์หนังสือพิมพ์จากมาเลเซียในด้านการศึกษามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 25.0 รองลงมาคือ สนใจในด้านการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และสาธารณสุข คิดเป็นร้อยละ 22.5, 22.5, 15.0 และ 12.5 ตามลำดับ และผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสสนใจคอลัมน์หนังสือพิมพ์จากมาเลเซียในด้านการเมืองมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 27.3, 13.6, 11.4 และ 6.8 ตามลำดับ และเมื่อเปรียบเทียบความสนใจคอลัมน์หนังสือพิมพ์จากมาเลเซียของผู้นำมุสลิมในแต่ละจังหวัดปรากฏผลดังนี้

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดนครราชสีมาสนใจคอลัมน์หนังสือพิมพ์จากมาเลเซียในด้านการเมืองมากกว่า ผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาและสตูลถึงร้อยละ 7.0 และ 15.2 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีและสงขลาถึงร้อยละ 3.8 และ 7.9 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาสนใจคอลัมน์หนังสือพิมพ์จากมาเลเซียในด้านสังคมมากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีและสตูลถึงร้อยละ 1.0 และ 4.5 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาและนครราชสีมาถึงร้อยละ 3.7 และ 8.5 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาสนใจคอลัมน์หนังสือพิมพ์จากมาเลเซียในด้านเศรษฐกิจมากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาและนครราชสีมาถึงร้อยละ 3.3 และ 7.4 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีและสตูลถึงร้อยละ 1.2 และ 41.9 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดนครราชสีมาสนใจคอลัมน์หนังสือพิมพ์จากมาเลเซียในด้านสาธารณสุขมากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีและสงขลาถึงร้อยละ 2.4 และ 6.8 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลและยะลาถึงร้อยละ 0.3 และ 5.7 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีสนใจคอลัมน์หนังสือพิมพ์จากมาเลเซียในด้านการศึกษามากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดนครราชสีมาและสตูลถึงร้อยละ 6.4 และ 20.0 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาและสงขลาถึงร้อยละ 5.0 และ 5.0 ตามลำดับ

ตารางที่ 33 แสดงจำนวนร้อยละของความสนใจคอลัมน์หนังสือพิมพ์จากมาเลเซียของผู้นำมุสลิม จำแนกตามจังหวัด

คอลัมน์หนังสือพิมพ์ ที่สนใจ	จังหวัด				
	สงขลา	สตูล	ปัตตานี	ยะลา	นครราชสีมา
การเมือง	37.4 (6)	14.3 (4)	33.3 (15)	22.5 (9)	29.5 (13)
สังคม	18.8 (3)	14.3 (4)	17.9 (8)	22.5 (9)	27.3 (12)
เศรษฐกิจ	18.8 (3)	60.7 (17)	20.0 (9)	15.0 (6)	11.4 (5)
สาธารณสุข	0.0 (0)	7.1 (2)	4.4 (2)	12.5 (5)	6.8 (3)
การศึกษา	25.0 (4)	0.0 (0)	20.0 (9)	25.0 (10)	13.6 (6)
อื่น ๆ	0.0 (0)	3.6 (1)	4.4 (2)	2.5 (1)	11.4 (5)
รวม	100.0 (16)	100.0 (28)	100.0 (16)	100.0 (40)	100.0 (44)

หมายเหตุ :- ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

สำหรับการดูรายการโทรทัศน์จากมาเลเซีย ปรากฏว่า ผู้นำมุสลิมในทุกจังหวัดมีเพียงส่วนน้อย เท่านั้นที่ดูรายการโทรทัศน์จากมาเลเซีย โดยที่ผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีดูรายการโทรทัศน์จากมาเลเซีย

มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 47.9 รองลงมาคือ ผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลา, สตูล, นราธิวาส และสงขลา คิดเป็นร้อยละ 45.8, 33.3, 31.3, 31.3 และ 25.0 ตามลำดับ

ตารางที่ 34 แสดงจำนวนร้อยละของการดูรายการโทรทัศน์จากมาเลเซียของผู้นำมุสลิม จำแนกตามจังหวัด

รายการโทรทัศน์	จังหวัด				
	สงขลา	สตูล	ปัตตานี	ยะลา	นราธิวาส
จากมาเลเซีย					
ดู	25.0 (12)	33.3 (16)	47.9 (23)	45.8 (22)	31.3 (15)
ไม่ดู	75.0 (36)	66.7 (32)	52.1 (25)	54.2 (26)	68.8 (33)
รวม	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)

สำหรับรายการโทรทัศน์จากมาเลเซียที่น่าสนใจ ปรากฏว่า ผู้นำมุสลิมในแต่ละจังหวัดมีความสนใจรายการโทรทัศน์จากมาเลเซียที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาสนใจรายการโทรทัศน์จากมาเลเซียด้านการเมืองและด้านการศึกษามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 23.8 รองลงมาคือ สนใจในด้านสังคม, เศรษฐกิจ และสาธารณสุข คิดเป็นร้อยละ 19.0, 19.0 และ 11.9 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลสนใจรายการโทรทัศน์จากมาเลเซียในด้านเศรษฐกิจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 36.0 รองลงมาคือ สนใจในด้านการเมือง, การศึกษา, สังคม และสาธารณสุข คิดเป็นร้อยละ 18.0, 14.0, 12.0 และ 10.0 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีสนใจรายการโทรทัศน์จากมาเลเซียในด้านการเมืองมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 26.5 รองลงมาคือ สนใจในด้านเศรษฐกิจ การศึกษา สังคม และสาธารณสุข คิดเป็นร้อยละ 23.5, 20.6, 20.6 และ 4.4 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาสนใจรายการโทรทัศน์จากมาเลเซียในด้านสังคมและการศึกษามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 22.5 รองลงมาคือ สนใจในด้านเศรษฐกิจ สาธารณสุข และการเมือง คิดเป็นร้อยละ 17.5, 16.3 และ 13.8 ตามลำดับ และผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสสนใจรายการโทรทัศน์จากมาเลเซียในด้านสังคมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 27.0 รองลงมาคือ สนใจในด้านการเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา และสาธารณสุข คิดเป็นร้อยละ 21.6, 18.9, 12.2 และ 4.1 ตามลำดับ และเมื่อเปรียบเทียบความสนใจรายการโทรทัศน์จากมาเลเซียของผู้นำมุสลิมในแต่ละจังหวัดปรากฏผลดังนี้

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสสนใจรายการโทรทัศน์จากมาเลเซียในด้านการเมืองมากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลและยะลาถึงร้อยละ 5.1 และ 7.8 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาและปัตตานีถึงร้อยละ 2.2 และ 4.9 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีสนใจรายการโทรทัศน์จากมาเลเซียในด้านสังคมมากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาและสตูลถึงร้อยละ 1.6 และ 8.6 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาและนราธิวาสถึงร้อยละ 1.9 และ 6.4 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาสนใจรายการโทรทัศน์จากมาเลเซียในด้านเศรษฐกิจมากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสและยะลาถึงร้อยละ 0.1 และ 1.5 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีและสตูลถึงร้อยละ 4.5 และ 7.0 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลสนใจรายการโทรทัศน์จากมาเลเซียในด้านสาธารณสุขมากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีและนราธิวาสถึงร้อยละ 5.6 และ 5.9 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาและยะลาถึงร้อยละ 1.9 และ 6.3 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีสนใจรายการโทรทัศน์จากมาเลเซียในด้านการศึกษามากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลและนราธิวาสถึงร้อยละ 6.6 และ 8.4 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาและสงขลาถึงร้อยละ 1.9 และ 2.8 ตามลำดับ

ตารางที่ 35 แสดงจำนวนร้อยละของความสนใจรายการโทรทัศน์จากมาเลเซียของผู้นำมุสลิมจำแนกตามจังหวัด

รายการโทรทัศน์ ที่น่าสนใจ	จังหวัด				
	สงขลา	สตูล	ปัตตานี	ยะลา	นราธิวาส
การเมือง	23.8 (10)	18.0 (9)	26.5 (18)	13.8 (11)	21.6 (16)
สังคม	19.0 (8)	12.0 (6)	20.6 (14)	22.5 (18)	27.0 (20)
เศรษฐกิจ	19.0 (8)	36.0 (18)	23.5 (16)	17.5 (14)	18.9 (14)
สาธารณสุข	11.9 (5)	10.0 (5)	4.4 (3)	16.3 (13)	4.1 (3)
การศึกษา	23.4 (10)	14.0 (7)	20.6 (14)	22.5 (18)	12.2 (9)
อื่น ๆ	2.5 (1)	10.0 (5)	4.4 (3)	7.4 (6)	16.2 (12)
รวม	100.0 (42)	100.0 (50)	100.0 (68)	100.0 (80)	100.0 (74)

หมายเหตุ :- ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

สำหรับการฟังรายการวิทยุจากมาเลเซีย ปรากฏว่า ผู้นำมุสลิมในทุกจังหวัดมีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ฟังรายการวิทยุมาเลเซีย โดยที่ผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีฟังรายการวิทยุจากมาเลเซียมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 47.9 รองลงมาคือ ผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลา, นราธิวาส, สงขลา และสตูล คิดเป็นร้อยละ 41.7, 35.4, 22.9 และ 18.8 ตามลำดับ

ตารางที่ 36 แสดงจำนวนร้อยละของการทิ้งรายการวิทยุจากมาเลเซียของผู้นำมุสลิม จำแนกตามจังหวัด

รายการวิทยุ จากมาเลเซีย	จังหวัด				
	สงขลา	สตูล	ปัตตานี	ยะลา	นราธิวาส
ฟัง	22.9 (11)	18.8 (9)	47.9 (23)	41.7 (20)	35.4 (17)
ไม่ฟัง	77.1 (37)	81.2 (39)	52.1 (25)	58.3 (28)	64.6 (31)
รวม	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)	100.0 (48)

สำหรับรายการวิทยุจากมาเลเซีย ปรากฏว่า ผู้นำมุสลิมในแต่ละจังหวัดมีความสนใจรายการวิทยุจากมาเลเซียที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาสนใจรายการวิทยุจากมาเลเซียด้านการศึกษามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 31.3 รองลงมาคือ สนใจในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และสาธารณสุข คิดเป็นร้อยละ 21.9, 18.7, 18.7 และ 9.4 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลสนใจรายการวิทยุจากมาเลเซียในด้านเศรษฐกิจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 40.1 รองลงมาคือ สนใจในด้านการเมือง สังคม สาธารณสุข และการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 17.1, 17.1, 8.6 และ 5.7 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีสนใจรายการวิทยุจากมาเลเซียในด้านการเมืองและสังคมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 31.1 รองลงมาคือ สนใจในด้านเศรษฐกิจ และการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 17.8 และ 17.8 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาสนใจรายการวิทยุจากมาเลเซียในด้านการศึกษามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 30.4 รองลงมาคือ สนใจในด้านสังคม การเมือง สาธารณสุข และเศรษฐกิจ คิดเป็นร้อยละ 23.2, 16.1, 16.1 และ 8.9 ตามลำดับ และผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสสนใจรายการวิทยุจากมาเลเซียในด้านสังคมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 28.6 รองลงมาคือ สนใจในด้านการเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา และสาธารณสุข คิดเป็นร้อยละ 19.6, 17.9, 8.9 และ 1.8 ตามลำดับ และเมื่อเปรียบเทียบความสนใจรายการวิทยุจากมาเลเซียของผู้นำมุสลิมในแต่ละจังหวัดปรากฏผลดังนี้

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาสนใจรายการวิทยุจากมาเลเซียในด้านการเมืองมากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลและยะลาถึงร้อยละ 1.6 และ 2.6 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสและปัตตานีถึงร้อยละ 0.9 และ 12.4 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาสนใจรายการวิทยุจากมาเลเซียในด้านสังคมมากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาและสตูลถึงร้อยละ 1.3 และ 6.1 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสและปัตตานีถึงร้อยละ 5.4 และ 7.9 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดนครราชสีมาสนใจรายการวิทยุจากมาเลเซียในด้านเศรษฐกิจมากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีและยะลาถึงร้อยละ 0.1 และ 7.0 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาและสตูลถึงร้อยละ 0.8 และ 22.2 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลสนใจรายการวิทยุจากมาเลเซียในด้านสาธารณสุขมากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดนครราชสีมาและปัตตานีถึงร้อยละ 6.8 และ 8.6 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลาและยะลาถึงร้อยละ 0.8 และ 7.5 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีสนใจรายการวิทยุจากมาเลเซียในด้านการศึกษามากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดนครราชสีมาและสตูลถึงร้อยละ 8.9 และ 12.1 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาและสงขลาถึงร้อยละ 12.6 และ 13.5 ตามลำดับ

ตารางที่ 37 แสดงจำนวนร้อยละของความสนใจคอลัมน์หนังสือพิมพ์จากมาเลเซียของผู้นำมุสลิม จำแนกตามจังหวัด

คอลัมน์หนังสือพิมพ์ ที่สนใจ	จังหวัด				
	สงขลา	สตูล	ปัตตานี	ยะลา	นครราชสีมา
การเมือง	18.7 (6)	17.1 (6)	31.1 (14)	16.1 (9)	19.6 (11)
สังคม	21.9 (7)	17.1 (6)	31.1 (14)	23.2 (13)	28.6 (16)
เศรษฐกิจ	18.7 (6)	40.1 (14)	17.8 (8)	8.9 (5)	17.9 (10)
สาธารณสุข	9.4 (3)	8.6 (3)	0.0 (0)	16.1 (9)	1.8 (1)
การศึกษา	31.3 (1)	5.7 (2)	17.8 (8)	30.4 (17)	8.9 (85)
อื่น ๆ	0.0 (0)	11.4 (4)	2.2 (1)	5.4 (3)	23.2 (13)
รวม	100.0 (32)	100.0 (35)	100.0 (45)	100.0 (56)	100.0 (56)

สำหรับการนำความรู้จากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์จากมาเลเซียมาซึ่งนำประชาชนในการพัฒนาปรากฏว่า ผู้นำมุสลิมในแต่ละจังหวัดนำความรู้จากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์จากมาเลเซียมาซึ่งนำประชาชนในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลา นำความรู้จากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์จากมาเลเซียมาซึ่งนำประชาชนในการพัฒนา โดยการพูดคุยมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 53.6 รองลงมาโดยการอบรม และปฏิบัติเป็นแบบอย่าง คิดเป็นร้อยละ 32.1 และ 14.3 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูล นำความรู้จากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์จากมาเลเซียมาซึ่งนำประชาชนในการพัฒนา โดยการพูดคุยมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 67.6 รองลงมาโดยการอบรม คิดเป็นร้อยละ 29.5 ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานี นำความรู้จากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์จากมาเลเซียมาซึ่งนำประชาชนในการพัฒนา โดยการพูดคุยมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 54.8 รองลงมาโดยการอบรม และปฏิบัติเป็นแบบอย่าง คิดเป็นร้อยละ 28.6 และ 14.2 ตามลำดับ ส่วนผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลา นำความรู้จากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์จากมาเลเซียมาซึ่งนำประชาชนในการพัฒนา โดยการพูดคุยมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 46.2 รองลงมาโดยการอบรม และปฏิบัติเป็นตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 28.2 และ 12.8 ตามลำดับ และผู้นำมุสลิมในจังหวัด

นราธิวาสนำความรู้จากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์จากมาเลเซียมาชี้แนะประชาชนในการพัฒนา โดย การปฏิบัติเป็นตัวอย่างมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 47.7 รองลงมาโดยการอบรม และพูดคุย คิดเป็นร้อยละ 27.3 และ 20.5 ตามลำดับ และเมื่อเปรียบเทียบการนำความรู้จากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์จากมาเลเซียมาชี้แนะ ประชาชนในการพัฒนาของผู้นำมุสลิมในแต่ละจังหวัดปรากฏผลดังนี้

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีนำความรู้ที่ได้จากสื่อมวลชนมาชี้แนะเพื่อการพัฒนาโดย การปฏิบัติเป็น ตัวอย่าง มากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดสตูลและยะลาถึงร้อยละ 1.4 และ 14.2 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำ มุสลิมในจังหวัดสงขลาและนราธิวาสถึงร้อยละ 0.1 และ 33.0 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดสงขลำนำความรู้ที่ได้จากสื่อมวลชนมาชี้แนะเพื่อการพัฒนาโดย การพูดคุย มากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาและนราธิวาสถึงร้อยละ 7.4 และ 33.1 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำมุสลิม ในจังหวัดปัตตานีและสตูลถึงร้อยละ 1.2 และ 14.0 ตามลำดับ

ผู้นำมุสลิมในจังหวัดปัตตานีนำความรู้ที่ได้จากสื่อมวลชนมาชี้แนะเพื่อการพัฒนาโดย การ อบรม มากกว่าผู้นำมุสลิมในจังหวัดยะลาและนราธิวาสถึงร้อยละ 0.4 และ 1.3 ตามลำดับ แต่น้อยกว่าผู้นำ มุสลิมในจังหวัดสตูลและสงขลาถึงร้อยละ 0.9 และ 3.5 ตามลำดับ

ตารางที่ 38 แสดงจำนวนร้อยละของการนำความรู้ที่ได้จากสื่อมวลชนมาชี้แนะเพื่อการพัฒนาของผู้นำ มุสลิม จำแนกตามจังหวัด

แนวทางการพัฒนา เพื่อการ ชี้นำ	จังหวัด				
	สงขลา	สตูล	ปัตตานี	ยะลา	นราธิวาส
ปฏิบัติเป็นตัวอย่าง	14.3 (4)	0.0 (0)	14.2 (6)	12.8 (5)	47.7 (21)
พูดคุย	53.6 (15)	67.6 (23)	54.8 (23)	46.2 (18)	20.5 (9)
อบรม	32.1 (9)	29.5 (10)	28.6 (12)	28.2 (11)	27.3 (12)
อื่น ๆ	0.0 (0)	2.9 (1)	2.4 (1)	12.8 (5)	4.5 (2)
รวม	100.0 (28)	100.0 (34)	100.0 (42)	100.0 (39)	100.0 (44)

จากข้อมูลที่ได้นำเสนอในบทนี้สามารถมองเห็นได้ว่าสังคมมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความ ตื่นตัวในการรับข่าวสารเป็นอย่างมาก ผู้นำสังคมก็ได้ให้ความสำคัญต่อการการรับข่าวสารในด้านต่างๆ โดย ที่มองเห็นว่าการนำข่าวสารมาชี้แนะสังคมทำให้สังคมสามารถติดตามความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์บ้านเมือง ได้ตลอดเวลา ดังนั้นการติดตามรับข่าวสารผ่านสื่อต่างๆ เป็นปัจจัยสำคัญในการนำการเปลี่ยนแปลงมาสู่ สังคม ผู้นำชุมชนเองก็เป็นตัวจักรสำคัญในการนำข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจากสื่อมวลชนมาชี้แจง ข่าวสาร ของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องทางการเมือง การศึกษา สังคมเศรษฐกิจและอื่นๆ ได้นำมาบอกเล่าให้ชุมชนได้รับ ทราบเพื่อจะได้นำมาปฏิบัติตามคำขอ เสนอแนะ และแก้ไขตามขั้นตอนที่ถูกต้อง

สังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังยึดผู้นำเป็นหลัก เพราะตามหลักการอิสลามนั้น ผู้นำที่อยู่ในครรถงครองธรรมจะได้รับการไว้วางใจสูง ผู้นำที่อยู่ในครรถงธรรมนั้นจะเป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องจากสังคมเป็นอย่างสูงแม้ว่าเขาเหล่านั้นจะมีฐานะของการเป็นผู้นำที่ต่างกันไป สิ่งที่น่าสังเกตคือช่วงเวลาของการพบปะและการชี้แจงมีความเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติศาสนกิจเป็นส่วนใหญ่ การนำข่าวสารมาชี้แจงบอกเล่าแก่สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่แล้วจะกระทำขึ้นในช่วงเวลาหลังละหมาด และจะกระทำบ่อยที่สุดคือเวลาหลังละหมาดมักริบและอิชา เพราะในเวลาดังกล่าวชาวมุสลิมส่วนใหญ่จะกลับบ้านหลังจากแต่ละคนได้ออกไปทำงานนอกบ้านในเวลากลางวัน ประการที่สองพบว่าเวลาของการนำข่าวสารมาชี้แจงสังคมที่ดีที่สุดคือในวันศุกร์ก่อนละหมาดหรือหลังละหมาดห้าเวลาทุกวัน ผู้ที่จะทำหน้าที่ในการนำข่าวสารมาแจ้งในช่วงวันศุกร์นั้นจะเป็นโต๊ะอิหม่าม หรือโต๊ะกอฎิบ แต่ในวันศุกร์นั้นจะมีผู้รับฟังข่าวสารเพียงผู้ชายเท่านั้นจะไม่มีผู้หญิงมาร่วมรับฟัง เพราะผู้หญิงหรือสตรีเพศไม่มีความจำเป็นที่จะต้องมาร่วมละหมาดในวันศุกร์ แต่ในเวลาอื่นจะมีทั้งผู้หญิงและผู้ชายมาร่วมละหมาดด้วย สำหรับในวันเวลาธรรมดาอาจจะมีการป่าวประกาศเชิญชวนให้ลูกบ้านมารับฟังคำชี้แจงเรื่องราวทางรัฐบาลตามสถานที่ ๆ เหมาะสมโดยกำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ชี้แจง

เกี่ยวกับข่าวสารจากต่างประเทศนั้น มักจะได้รับการชี้แจงบอกเล่าจากผู้รู้ทางศาสนาโดยจะนำข่าวสารต่าง ๆ เหล่านี้มาชี้แจงให้ประชาคมได้รับทราบในช่วงที่ชาวบ้านมารับฟังการสอนศาสนาในเวลาหลังละหมาดมักริบและละหมาดอิชาอู หรือไม่กี่ในช่วงการเรียนการสอนศาสนาในตอนเช้าของวันเสาร์และวันอาทิตย์

ความจริงแล้วการรับฟังข่าวสารจะนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงแนวคิดของสังคมในทุกด้าน การเปลี่ยนแปลงด้านแนวคิดของประชาชนให้มีความพร้อมในการปรับปรุงตนเองไปสู่ความเป็นอยู่ที่ดีกว่านั้นเป็นเรื่องจำเป็นในสังคมปัจจุบัน เพื่อจะได้เข้าใจเรื่องราวที่ถูกต้อง เพราะทุกคนต้องการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อต้องการนำมาปรับปรุงชีวิตไปสู่แนวทางที่ดีกว่า มั่นคงกว่า และปลอดภัยกว่า ดังนั้นจึงจัดได้ว่าชุมชนมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นชุมชนที่ให้ความสนใจต่อการรับข่าวสารผ่านวิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์และผ่านการชี้แจงของผู้นำแต่ละประเภทของหมู่บ้าน ทางฝ่ายผู้นำก็จะได้จัดสรรเวลาที่เหมาะสมเพื่อพบปะกับลูกบ้าน นัดแนะกับประชาคมเพื่อที่จะนำข่าวสารมาชี้แจงบอกเล่าให้ประชาคมได้รับทราบ โดยมีจุดมุ่งหมายที่นำข้อมูลใหม่ ๆ มาให้ทุกคนได้เข้าใจกันอย่างทั่วถึง

บรรณานุกรม

กรมการพัฒนาชุมชน, กระทรวงมหาดไทย, 2521. คู่มือประมวลการสอนสำหรับวิทยากรเล่ม 1
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น

กลุ่มเอกภาพ, พรรคความหวังใหม่, 2539. จากคำมั่นสัญญาสู่การสร้างสรรค์. นนทบุรี :
บริษัท ออฟเซ็ท เพรส จำกัด.

ขจักษ์ บุษย์พัฒน์, 2519. ไทยมุสลิม. กรุงเทพฯ : แพร่วิทยา.

คณิต ไช้มุกด์ และคณะ, 2525. บทบาทของโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม (ปอเนาะ) ที่มีต่อ
ชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ.

จุมพล รอดคำดี, 2532. สื่อมวลชนเพื่อการพัฒนา. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เจ๊ะอับดุลลาห์ หลังปูเต๊ะ, 2518. กระจกไม่มีเงา ปัญหา 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้. กรุงเทพฯ :
ประจักษ์การพิมพ์.

ชม ภูมิภาค, 2516. “โทรทัศน์กับการศึกษาตลอดชีวิต” สารเทคโนโลยีทางการศึกษา อันดับ 2
ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.

ชำเลียง วุฒิจันทร์ และคณะ, 2531. ศาสนาและวัฒนธรรมไทยในจังหวัดชายแดนภาคใต้. กรุงเทพฯ :
องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

ไชนี่ อับดุลเลาะ, 2539. “ไฟเขียวตั้งแบงก์อิสลามในโครงการ IMT-GT บทพิสูจน์ของรัฐ” ทางนำ
ปีที่ 14, ฉบับที่ 179 กรกฎาคม

จิตยา สุวรรณชฎ, 2517. สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

คมนรกรณ์ บากา, 2535. การประเมินโครงการสัมมนาผู้นำศาสนาและผู้เกี่ยวข้องกับการ
พัฒนาคุณภาพชีวิตจังหวัดสตูล. ปัตตานี : วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

เทวี รัชตานนท์, 2505. การจัดระเบียบชุมชน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นิโคลัส เบ็ดเน็ด, 2516. “โทรทัศน์สี่สำหรับมิชชันนารีหรือ” เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง
บทบาทของสื่อมวลชนเพื่อการศึกษา. 19–21 กรกฎาคม 2516.

นักวิจัยทางสังคมศาสตร์ รุ่น 23, 2526. บทบาทผู้นำท้องถิ่นในโครงการสร้างงานในชนบท.
กรุงเทพฯ : สภาวิจัยแห่งชาติ.

นิคม สุวรรณรุ่งเรือง, 2531. ชนชั้นนำและโครงสร้างอำนาจของชุมชนชาวไทยมุสลิมในจังหวัด
ชายแดนภาคใต้. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นิรุติ ไชยกุล, 2522. การพัฒนาชุมชน กรุงเทพฯ : ไทยอนุเคราะห์ไทย

บำรุง สุขพรรณ, 2520. “บทบาทของสื่อมวลชนในการพัฒนาสังคม” วารสารห้องสมุด ปีที่ 21
ฉบับที่ 6 กรกฎาคม – ธันวาคม

บำรุง สุขพรรณ, 2518. “ปัญหาและอุปสรรคของภาพยนตร์ไทย” ข่าวสารการพาณิชย์ กรมพาณิชย์
สัมพันธ์ กระทรวงพาณิชย์ พฤษภาคม

บำรุง สุขพรรณ, 2525. รายงานการวิจัยเรื่อง : พฤติกรรมการรับข่าวสารจากสื่อมวลชนของพระสงฆ์มี
อิทธิพลต่อการเผยแพร่และพัฒนาความคิดจิตใจของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น : ศึกษา
เฉพาะพระสงฆ์ที่อยู่ในเขตรับผิดชอบของสำนักงานพัฒนาชุมชนเขต 4 (จังหวัดอุดรธานี).
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บำรุง สุขพรรณ, 2517. “ผู้ฟังจะได้อะไรจากวิทยุกระจายเสียง” วันสถาปนา กระทรวงพาณิชย์
20 สิงหาคม.

ประกอบ บุญมี, 2518. “ปัญหาการประชาสัมพันธ์ของรัฐในปัจจุบัน” เอกสารสรุปผลโครงการ

ประชุมสัมมนาทางวิชาการประชาสัมพันธ์แห่งชาติครั้งที่ 2 วันที่ 6 – 7 กุมภาพันธ์ 2518.

พัฒน์ สุจำนงค์, 2523. หนังสือคู่มือการพัฒนาชุมชน. เชียงใหม่ : คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัย เชียงใหม่.

สภาร่างรัฐธรรมนูญ, 2540. (ร่าง) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับประชาชน. กรุงเทพฯ : มปท.

สนั่น ปัทมะทิน, 2510. การเรียงพิมพ์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สมบูรณ์ บัวหลวง, มปป. ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้. ปัตตานี : สำนักส่งเสริมการศึกษาต่อเนื่อง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

สุวิชา ยี่สุนทร, 2533. คุณลักษณะของผู้นำศาสนาอิสลามที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาชุมชนและแนวทางการจัดฝึกอบรมผู้นำศาสนาอิสลามเพื่อพัฒนาชุมชน ในจังหวัดปัตตานี ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2515. การพัฒนาชุมชน กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2537. อิสลามกับชาวไทยมุสลิม. กรุงเทพฯ : พิษณุการพิมพ์.

อังคณา บุญสิทธิ์, 2531. บทบาทของผู้นำศาสนาอิสลามกับปัญหาอาชญากรรมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหิดล.

อุทัย หิรัญโค, 2521. มุสลิมในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : รุ่งเรืองรัตน์.

บทที่ 4

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะนำผลวิจัยของนางสาวคอซียะห์ ซาแมอีและคณะซึ่งได้ทำการวิจัยถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยได้เน้นกรณีศึกษาเฉพาะจังหวัดปัตตานี (2542) มาเสนอเพื่อจะได้อ้างอิงการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของสังคมมุสลิมชายแดนภาคใต้ นางสาวคอซียะห์ ซาแมอีและคณะได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ ข้อมูลจากกลุ่มประชากรตัวอย่าง ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้านขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม การศึกษา ภาษาและการแต่งกายอย่างเป็นระบบ โดยที่ได้นำเสนอการวิเคราะห์เกี่ยวกับความเห็นทั่วไปอันเกี่ยวเนื่องกับการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ของจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยยึดสังคมของจังหวัดปัตตานีเป็นหลัก และได้้นำผลการวิเคราะห์เสนอในรูปแบบของตาราง คือการหาค่าร้อยละ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างและการเปลี่ยนแปลงในเรื่องต่างๆ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับประชากรที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิเคราะห์นี้มีดังนี้

ข้อมูลทั่วไป

ประเภทที่อยู่อาศัย

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามประเภทที่อยู่อาศัย

ประเภทที่อยู่อาศัย	จำนวน	ร้อยละ
เมือง	29	48.3
ชนบท	31	51.7
รวม	60	100.0

ประเภทที่อยู่อาศัย ปรากฏว่าจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตชนบทในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกันกับเขตเมือง โดยอาศัยอยู่เขตเมืองร้อยละ 48.3 และอาศัยอยู่ในเขตชนบท ร้อยละ 51.7

เพศ

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
หญิง	26	43.3
ชาย	34	56.7
รวม	60	100

เพศ ปรากฏว่าจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง โดยเป็นเพศชายร้อยละ 56.7 และเพศหญิงร้อยละ 43.3

อายุ

ตารางที่ 3 แสดงจำนวนร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามอายุ

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
18 – 25 ปี	23	38.3
26 – 33 ปี	18	30
34 – 41 ปี	9	15
มากกว่า 42 ปี	10	16.7
รวม	60	100

อายุ ปรากฏว่าจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีอายุอยู่ในกลุ่ม 18-25 ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 38.3 รองลงมาคือมีอายุอยู่ในกลุ่ม 26-33 ปี, มากกว่า 42 และ 43 และ 34-41 ปี คิดเป็นร้อยละ 30, 16.7 และ 15 ตามลำดับ

สมรส

ตารางที่ 4 แสดงจำนวนร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามสถานภาพการสมรส

ประเภทที่อยู่อาศัย	จำนวน	ร้อยละ
โสด	23	38.3
แต่งงาน	32	53.4
หย่าร้าง	3	5
หม้าย (สามีหรือภรรยาเสียชีวิต)	2	3.3
รวม	60	100

การสมรส ปรากฏว่าจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีสถานภาพแต่งงานมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 53.4 รองลงมาคือ โสด, หย่าร้างและหม้าย (สามีหรือภรรยาเสียชีวิต) คิดเป็นร้อยละ 38.3, 53.4,

ระดับการศึกษา

ตารางที่ 5 แสดงจำนวนร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามระดับการศึกษาสายสามัญ

ประเภทที่อยู่อาศัย	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำ	10	16.7
ปานกลาง	37	61.7
สูง	13	21.7
รวม	60	100

การศึกษาสายสามัญ ปรากฏว่าจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีการศึกษาอยู่ในระดับปานกลางมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 61.7 รองลงมาคือ มีการศึกษาอยู่ในระดับสูงและระดับต่ำคิดเป็นร้อยละ 21.7 และ 16.7 ตามลำดับ

อาชีพ

ตารางที่ 6 แสดงจำนวนร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามอาชีพ

ประเภทที่อยู่อาศัย	จำนวน	ร้อยละ
ข้าราชการ	12	20
ค้าขาย	17	28.3
รับจ้างทั่วไป	11	18.3
นักศึกษา	10	16.7
อื่นๆ	10	16.7
รวม	60	100.0

อาชีพ ปรากฏว่าจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีอาชีพค้าขายมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 28.3 รองลงมาคือ มีอาชีพข้าราชการ รับจ้างทั่วไป นักศึกษา และอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ 20, 18.3, 16.7, และ 16.7 ตามลำดับ

รายได้

ตารางที่ 7 แสดงจำนวนร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามรายได้

รายได้	จำนวน	ร้อยละ
น้อยกว่า 1,000	12	20.0
1,000 – 3,000	19	31.7
4,000 – 6,000	13	21.7
มากกว่า 6,000	16	26.7
รวม	60	100.0

รายได้ ปรากฏว่าจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีรายได้ในช่วง 1,000 – 3,000 มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 31.7 รองลงมาคือ มีรายได้ในช่วงมากกว่า 6,000, 4,000 – 6,000 และน้อยกว่า 1,000 ตามลำดับ

สังคมและทิศทางการเปลี่ยนแปลง

ตารางที่ 8 แสดงจำนวนร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจำแนกตามประเภทที่อยู่อาศัย

ความคิดเห็น	เมือง	ชนบท
เปลี่ยน	93.1 (27)	90.3 (28)
ไม่เปลี่ยน	6.9 (2)	9.7 (3)
รวม	100.0(29)	100.0 (31)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ปรากฏว่าจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองมีความคิดเห็นว่า สังคมมีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 93.1 และประชากรกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในชนบทมีความคิดเห็นว่าสังคมมีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 90.3

ตารางที่ 9 แสดงจำนวนร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับทิศทางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจำแนกตามประเภทที่อยู่อาศัย

ทิศทางการเปลี่ยนแปลง	เมือง	ชนบท
ดี	82.8 (24)	67.7 (21)
ไม่ดี	17.5 (5)	32.3 (10)
รวม	100.0 (29)	100.0 (31)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับทิศทางการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ปรากฏว่าจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในเขตเมือง มีความคิดเห็นว่า เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 82.8 กลุ่มตัวอย่างที่อาศัยในเขตชนบทมีความคิดเห็นว่า เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 67.7

ตารางที่ 10 แสดงจำนวนร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด จำแนกตามประเภทที่อยู่อาศัย

ด้านการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเจนมากที่สุด	เมือง	ชนบท
1. การแต่งกายของประชาชน	41.4 (12)	45.2 (14)
2. การใช้ภาษา	6.9 (2)	9.7 (3)
3. การศึกษา	51.7 (15)	41.9 (13)
4. อื่นๆ	0.0 (0)	3.2 (1)
รวม	100.0 (29)	100.0 (31)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด ปรากฏว่าจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยในเขตเมืองมีความเห็นว่า การศึกษาของประชาชนมีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 51.7 แต่กลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในเขตชนบทมีความเห็นว่า การแต่งกายของประชาชนมีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 45.2

ตารางที่ 11 แสดงจำนวนร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จำแนกตามประเภทที่อยู่อาศัย

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง	เมือง	ชนบท
1. ค่านิยม	24.1 (7)	35.5 (11)
2. การศึกษา	34.5 (10)	35.5 (11)
3. สิ่งแวดล้อม	41.4 (12)	29.0 (9)
รวม	100.0 (29)	100.0 (31)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ปรากฏว่าจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่เขตเมืองมีความเห็นว่า สิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 41.4 แต่กลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในเขตชนบท มีความเห็นว่า ค่านิยมและการศึกษาเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 35.5 เท่ากัน

ตารางที่ 12 แสดงจำนวนร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรม จำแนกตามประเภทที่อยู่อาศัย

ความคิดเห็น	เมือง	ชนบท
เปลี่ยนแปลง	79.3 (23)	71.0 (22)
ไม่เปลี่ยนแปลง	20.7 (6)	29.0 (9)
รวม	100.0 (29)	100.0 (31)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม ปรากฏว่า จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่เขตเมืองมีความเห็นว่า ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 79.3 แต่กลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในเขตชนบทมีความเห็นว่า ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 71.00

ตารางที่ 13 แสดงจำนวนร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับวัยของบุคคลในการให้ความสนใจ ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างสม่ำเสมอ จำแนกตามประเภทที่อยู่อาศัย

วัย	เมือง	ชนบท
1. วัยเด็ก	10.3 (3)	0.0 (0)
2. วัยรุ่น	10.3 (3)	12.9 (4)
3. วัยผู้ใหญ่	72.4 (21)	58.1 (18)
4. วัยชรา	69.00 (2)	19.0 (9)
รวม	100.0 (29)	100.0 (31)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับวัยของบุคคลในการให้ความสนใจ ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างสม่ำเสมอ ปรากฏว่าจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่เขตเมืองและชนบทมีความเห็นว่าวัยผู้ใหญ่ให้ความสนใจปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างสม่ำเสมอคิดเป็นร้อยละ 72.4 และ 58.1 ตามลำดับ

ตารางที่ 14 แสดงจำนวนร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับฐานะทางเศรษฐกิจของบุคคลที่ปฏิบัติตามประเพณีวัฒนธรรมอย่างสม่ำเสมอ จำแนกตามประเภทที่อยู่อาศัย

ฐานะทางเศรษฐกิจ	เมือง	ชนบท
รวย	6.9 (2)	16.1 (5)

ปานกลาง	75.9 (22)	74.2 (23)
ยากจน	17.2 (5)	9.7 (3)
รวม	100.0 (29)	100.0 (31)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับฐานะทางเศรษฐกิจของบุคคล ปฏิบัติตามประเพณีวัฒนธรรมอย่างสม่ำเสมอ ปรากฏว่าจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองและเขตชนบท มีความเห็นว่าบุคคลที่ฐานะทางเศรษฐกิจ ปานกลาง มีการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมอย่างสม่ำเสมอมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 75.9 และ 74.2 ตามลำดับ

ตารางที่ 15 แสดงจำนวนร้อยละของการมีหน่วยงานที่ทำหน้าที่อนุรักษ์วัฒนธรรมหรือไม่ จำแนกตามประเภทที่อยู่อาศัย

ประเภท	เมือง	ชนบท
มี	51.7 (15)	51.6 (16)
ไม่มี	48.3 (14)	48.4 (15)
รวม	100.0 (29)	100.0 (31)

การมีหน่วยงานที่ทำหน้าที่อนุรักษ์วัฒนธรรมในสังคมหรือไม่ ปรากฏว่าในสังคมกลุ่มประชากร ตัวอย่างที่อาศัยในเขตเมืองและเขตชนบมีความเห็นเหมือนกันคือมีหน่วยงานอนุรักษ์วัฒนธรรมมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 51.7 ของกลุ่มประชากรที่อาศัยในเขตเมือง และร้อยละ 51.6 ของกลุ่มประชากรที่อาศัยในเขตชนบท

ค่านิยม/สถาบันทางการศึกษา

ตารางที่ 16 แสดงจำนวนร้อยละของการศึกษานิยมมากที่สุดในปัจจุบัน จำแนกตามประเภทที่อยู่อาศัย

ประเภท	เมือง	ชนบท
--------	-------	------

ปอเนาะ	-	16.1 (5)
สามัญ	3.4 (1)	9.7 (3)
สายอาชีพ	10.3 (3)	3.2 (1)
ปอเนาะและสามัญ	17.2 (5)	45.2 (14)
ปอเนาะและอาชีพ	3.4 (1)	-
สามัญและอาชีพ	65.5 (19)	25.8 (8)
รวม	100.0 (29)	100.0 (31)

ความเห็นเกี่ยวกับการศึกษาที่นิยมมากที่สุดในปัจจุบัน ปรากฏว่ากลุ่มประชากรที่อาศัยในเมืองคือ การศึกษาสามัญและสายอาชีพมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 65.5 และกลุ่มประชากรที่อาศัยในชนบทนิยม การศึกษาสายปอเนาะและสามัญมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 45.2

ตารางที่ 17 แสดงจำนวนร้อยละของการศึกษาที่กลุ่มประชากรต้องการสำหรับตนเองและบุตร หลาน จำแนกตามประเภทที่อยู่อาศัย

ประเภท	เมือง	ชนบท
ปอเนาะ	3.4 (1)	12.9 (4)
สามัญ	10.3 (3)	45.2 (14)
สายอาชีพ	3.4 (1)	3.2 (1)
ปอเนาะและสามัญ	20.7 (6)	25.8 (8)
ปอเนาะและสายอาชีพ	6.9 (2)	3.2 (1)
สามัญและสายอาชีพ	55.2 (16)	9.7 (3)
รวม	100.0 (29)	100.0 (31)

การศึกษาที่กลุ่มประชากรตัวอย่างต้องการสำหรับตนเองและบุตรหลาน ปรากฏว่า กลุ่มประชากร ที่อาศัยในเมืองคือ ต้องการการศึกษาสายสามัญและสายอาชีพมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 55.2 และในชนบท ต้องการการศึกษาที่ต้องการมากที่สุดคือ สายสามัญคิดเป็นร้อยละ 54.2

ตารางที่ 18 แสดงจำนวนร้อยละของปัจจัยที่ทำให้ประชากรต้องการให้บุตรหลานมีการศึกษาที่สูง จำแนกตามประเภทที่อยู่อาศัย

ประเภท	เมือง	ชนบท
พัฒนาสังคม	62.1 (18)	51.6 (16)
อาชีพที่ดี	30.0 (9)	29.0 (9)
ค่านิยม	-	16.1 (5)
มีเกียรติในสังคม	6.9 (2)	3.2 (1)
รวม	100.0 (29)	100.0 (31)

ปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้ประชากรต้องการให้บุตรหลานมีการศึกษาที่สูง ปรากฏว่ากลุ่มประชากรที่อยู่ในเขตเมืองและเขตชนบท มีความเห็นเหมือนกัน คือ การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 62.1 ของกลุ่มประชากรที่อยู่ในเขตเมืองและร้อยละ 51.6 ของกลุ่มประชากรที่อยู่ในเขตชนบท

ตารางที่ 19 แสดงจำนวนร้อยละของการศึกษาที่นิยมที่สุดในปัจจุบัน จำแนกตามเพศ

ประเภท	หญิง	ชาย
ปอเนาะ	3.8 (1)	11.8 (4)
สามัญ	3.8 (1)	8.8 (3)
สายอาชีพ	11.5 (3)	2.9 (1)
ปอเนาะและสามัญ	34.6 (9)	29.4 (10)
ปอเนาะและสายอาชีพ	-	2.9 (1)
สามัญและสายอาชีพ	46.2 (12)	44.1 (15)
รวม	100 (26)	100 (34)

การศึกษาที่นิยมที่สุดในปัจจุบัน ปรากฏว่าทั้งเพศหญิงและเพศชายมีความเห็นที่เหมือนกันคือ การศึกษาสามัญและสายอาชีพมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 46.2 ของกลุ่มประชากรที่อยู่ในเขตเมืองและร้อยละ 41.1 ของกลุ่มประชากรที่อยู่ในเขตชนบท

ตารางที่ 20 แสดงจำนวนร้อยละของความต้องการด้านการศึกษาที่กลุ่มประชากรต้องการสำหรับตนเองและบุตรหลาน จำแนกตามเพศ

ประเภท	หญิง	ชาย
ปอเนาะ	-	14.7 (5)

สามัญ	19.2 (5)	35.3 (5)
สายอาชีพ	-	5.9 (2)
ปอเนาะและสามัญ	38.5 (10)	11.8 (4)
ปอเนาะและสายอาชีพ	-	8.8 (3)
สามัญและสายอาชีพ	42.5 (11)	23.5 (8)
รวม	100 (26)	100 (34)

ความต้องการด้านการศึกษา ที่กลุ่มประชากรต้องการสำหรับตนเองและบุตรหลาน ปรากฏว่า ความต้องการด้านการศึกษาของเพศชายและเพศหญิงมีความต้องการที่ไม่เหมือนกันกล่าว คือต้องการ การศึกษาสายสามัญอย่างเดียวนมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 35.3

ตารางที่ 21 แสดงจำนวนร้อยละของปัจจัยที่กลุ่มประชากรต้องการให้บุตรหลานมีการศึกษาที่สูง จำแนกตามเพศ

ประเภท	หญิง	ชาย
พัฒนาสังคม	42.3 (11)	67.6 (23)
อาชีพที่ดี	42.3 (11)	20.6 (7)
ค่านิยม		8.8 (3)
มีเกียรติในสังคม	7.7 (2)	2.9 (1)
	7.7 (2)	
รวม	100 (26)	100 (34)

ปัจจัยที่กลุ่มประชากรต้องการ ให้บุตรหลานมีการศึกษาสูง ปรากฏว่าความต้องการทั้งเพศชาย และเพศหญิงมีปัจจัยที่เหมือนกันคือ การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและอาชีพที่ดีมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 42.3 ของกลุ่มประชากรหญิงและร้อยละ 67.6 ของกลุ่มประชากรชาย

การแต่งกาย/ค่านิยมของสังคม

ตารางที่ 22 แสดงจำนวนของรูปแบบการแต่งกายของมุสลิมะฮ์ในสังคมถูกต้องตามหลัก ศาสนาหรือไม่ จำแนกตามอายุ

ประเภท	18 - 25	26 - 33	34 - 41	มากกว่า 42
--------	---------	---------	---------	------------

ถูกต้อง	65.5 (13)	44.4 (8)	33.3 (3)	70.0 (7)
ไม่ถูกต้อง	13.0 (3)	33.3 (6)	22.2 (3)	20.0 (2)
ไม่รู้	30.4 (7)	22.2 (4)	44.4 (4)	10.0 (1)
รวม	100 (23)	100 (18)	100 (9)	100 (10)

รูปแบบการแต่งกายของมุสลิมะฮ์ ในสังคมถูกต้องหรือไม่ ปรากฏว่า กลุ่มประชากรที่มีอายุระหว่าง 18-25 ปี 26-33 ปี และมีอายุตั้งแต่ 42 ปีขึ้นไป มีความเห็นที่เหมือนกันคือ การแต่งกายของมุสลิมะฮ์ในสังคมมีรูปแบบการแต่งกายที่ถูกต้องตามหลักศาสนามากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 56.5, 44.4 และ 70.0 ตามลำดับ ส่วนกลุ่มประชากรที่มีอายุระหว่าง 34-41 ปี ไม่มีความเห็นคิดเป็นร้อยละ 44.4

ตารางที่ 23 แสดงจำนวนร้อยละของรูปแบบการแต่งกายของผู้ชายในอดีตกับปัจจุบันที่เห็นชัดที่สุด จำแนกตามประเภทที่อยู่อาศัย

ประเภท	อดีต		ปัจจุบัน	
	เมือง	ชนบท	เมือง	ชนบท
กางเกงขาสั้น	39.9 (11)	38.7 (12)	72.4 (12)	74.2 (23)
กางเกงขายาว	10.3 (3)	3.9 (3)	13.8 (4)	3.2 (1)
ผ้าโสร่ง ผ้าถุง	51.7 (15)	51.6 (16)	10.3 (3)	12.9 (4)
อื่นๆ	-	-	3.4 (1)	9.7 (3)
รวม	100 (29)	100 (31)	100 (29)	100 (31)

การเปรียบเทียบการแต่งกายของผู้ชายในอดีตและปัจจุบันที่เห็นชัดที่สุด ปรากฏว่าการแต่งกายของกลุ่มประชากรที่อยู่เขตเมืองและในเขตชนบทมีการเปลี่ยนแปลงด้านการแต่งกายที่เหมือนกันคือ ในอดีตผู้ชายนุ่งผ้าถุงและผ้าโสร่ง แต่ในปัจจุบันผู้ชายใส่กางเกงขาสั้นแทน โดยที่การแต่งกายในอดีตของผู้ชายนุ่งผ้าถุงและผ้าโสร่งมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 51.7 ของกลุ่มประชากรที่อยู่ในเขตเมือง และคิดเป็นร้อยละ 51.6 ของกลุ่มประชากรที่อยู่ในเขตชนบท ส่วนในปัจจุบันผู้ชายใส่กางเกงขาสั้นมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 72.4 ของกลุ่มประชากรที่อยู่ในเขตเมือง และคิดเป็นร้อยละ 74.2 ของกลุ่มประชากรที่อยู่ในเขตชนบท

ตารางที่ 24 แสดงจำนวนร้อยละของรูปแบบการแต่งกายของผู้หญิงในอดีตและในปัจจุบันที่เห็นชัดที่สุด จำแนกตามประเภทที่อยู่อาศัย

ประเภท	อดีต		ปัจจุบัน	
	เมือง	ชนบท	เมือง	ชนบท
กระโปรงยาว	31.0 (9)	29.0 (9)	62.1 (18)	48.4 (15)
กระโปรงสั้น	10.3 (3)	3.2 (1)	20.7 (6)	19.4 (6)
กางเกง	6.9 (2)	6.5 (2)	10.3 (3)	9.7 (3)
ผ้าถุง	51.7 (15)	61.3 (19)	6.9 (2)	22.6 (7)
รวม	100 (29)	100 (31)	100 (29)	100 (31)

การเปรียบเทียบการแต่งกายของผู้หญิงในอดีตและในปัจจุบัน ปรากฏว่าการเปลี่ยนแปลงด้านการแต่งกายในอดีตและในปัจจุบันของกลุ่มประชากรที่อยู่ในเขตเมืองและในเขตชนบทเหมือนกันคือ ในอดีตผู้หญิงจะนุ่งผ้าถุง แต่ในปัจจุบันผู้หญิงจะใส่กระโปรงยาว โดยที่ในอดีตผู้หญิงจะนุ่งผ้าถุงมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 51.7 ของกลุ่มประชากรที่อยู่ในเขตเมือง และร้อยละ 61.3 ส่วนในปัจจุบันผู้หญิงจะใส่กระโปรงยาวมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 62.1 ของกลุ่มประชากรที่อยู่ในเขตเมืองและร้อยละ 48.4 ของกลุ่มประชากรที่อยู่ในเขตชนบท

ตารางที่ 25 แสดงจำนวนร้อยละของรูปแบบการแต่งกายของมุสลิมะฮ์ในสังคม จำแนกตามประเภทที่อยู่อาศัย

ประเภท	เมือง	ชนบท
คลุมฮิญาบ	48.3 (15)	61.3 (19)
สวมผ้าคลุมสามเหลี่ยม	24.1 (7)	32.3 (11)
ใส่หมวก	6.9 (3)	3.2 (2)
ไม่คลุม	17.2 (5)	3.2 (9)
รวม	100 (29)	100 (31)

รูปแบบการแต่งกายของกลุ่มประชากรที่เป็นมุสลิมะฮ์ในสังคม ปรากฏว่า การแต่งกายของมุสลิมะฮ์ ทั้งที่อยู่ในเขตเมืองและในเขตชนบทมีรูปแบบการแต่งกายที่เหมือนกัน กล่าวคือ มุสลิมะฮ์จะคลุมฮิญาบกันมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 48.3 ของกลุ่มประชากรที่อยู่ในเขตเมืองและร้อยละ 61.3 ของกลุ่มประชากรที่อยู่ในเขตชนบท

ตารางที่ 26 แสดงจำนวนร้อยละของการแต่งกายของมุสลิมะฮ์ในสังคมถูกต้องตามหลักศาสนาหรือไม่ จำแนกตามประเภทที่อยู่อาศัย

ประเภท	เมือง	ชนบท
ถูกต้อง	48.3 (14)	54.8 (7)
ไม่ถูกต้อง	20.7 (6)	22.6 (7)
ไม่รู้	31.0 (9)	22.6 (7)
รวม	100 (29)	100 (31)

รูปแบบการแต่งกายของมุสลิมะฮ์ในสังคมถูกต้องตามหลักศาสนาหรือไม่ ปรากฏว่าความเห็นของกลุ่มประชากรทั้งที่อยู่ในเขตเมืองและในเขตชนบทมีความเห็นเหมือนกันคือ มุสลิมะฮ์ในสังคมมีการแต่งกายที่ถูกต้องตามหลักศาสนามากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 48.3 ของกลุ่มประชากรที่อยู่ในเขตเมืองและร้อยละ 54.8 ของกลุ่มประชากรที่อยู่ในเขตชนบท

ตารางที่ 27 แสดงจำนวนร้อยละของการยึดหลักในการแต่งกายของประชากร จำแนกตามประเภทที่อยู่อาศัย

ประเภท	เมือง	ชนบท
หลักศาสนา	58.6 (11)	54.8 (17)
ประเพณี	6.9 (2)	9.7 (3)
สิ่งแวดล้อม	17.2 (5)	16.1 (5)
ค่านิยม	17.2 (5)	16.1 (5)
อื่นๆ	-	3.2 (1)
รวม	100 (29)	100 (31)

การยึดหลักในการแต่งกายของกลุ่มประชากร ปรากฏว่าการยึดหลักในการแต่งกายของประชากรทั้งที่อยู่ในเขตเมืองและเขตชุมชนมีการยึดหลักที่เหมือนกันคือ การแต่งกายโดยยึดหลักศาสนา มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 58.6 ของกลุ่มประชากรที่อยู่ในเขตเมืองและร้อยละ 54.8 ของกลุ่มประชากรที่อยู่ในเขตชนบท

ตารางที่ 28 แสดงจำนวนร้อยละของการเลียนแบบการแต่งกายของเด็กรุ่นใหม่ส่วนใหญ่จากสื่อ
จำแนกตามประเภทที่อยู่อาศัย

ประเภท	เมือง	ชนบท
โทรทัศน์	55.2 (16)	51.6 (16)
นิตยสาร	-	9.7 (3)
สิ่งแวดล้อม	31.1 (9)	19.4 (6)
ค่านิยม	13.8 (4)	19.4 (6)
รวม	100 (29)	100 (31)

การเลียนแบบการแต่งกายของเด็กรุ่นใหม่จากสื่อ ปรากฏว่าเด็กรุ่นใหม่ส่วนใหญ่ทั้งที่อยู่ในเขต
เมืองและในเขตชนบทมีการเลียนแบบจากสื่อที่เหมือนกัน คือ สื่อโทรทัศน์มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 55.2
ของกลุ่มประชากรที่อยู่ในเขตเมือง และร้อยละ 51.6 ของกลุ่มประชากรที่อยู่ในเขตชนบท

ตารางที่ 29 แสดงจำนวนร้อยละของการเปรียบเทียบรูปแบบการแต่งกายของผู้ชายในอดีตและ
ปัจจุบัน จำแนกตามเพศ

ประเภท	อดีต		ปัจจุบัน	
	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย
กางเกงขาวาว	38.5 (10)	38.2 (13)	69.2 (18)	26.5 (26)
กางเกงขาสั้น	7.7 (2)	11.8 (4)	11.5 (3)	5.9 (2)
ผ้าโสร่ง	53.8 (14)	50.1 (17)	11.5 (3)	11.8 (4)
อื่นๆ	-	-	7.7 (2)	5.9 (2)
รวม	100 (26)	100 (34)	100 (26)	100 (34)

การเปรียบเทียบรูปแบบการแต่งกาย ของผู้ชายในอดีตและปัจจุบัน ปรากฏว่าความเห็นของผู้หญิง
และผู้ชายเหมือนกันคือ ในอดีตผู้ชายจะนุ่งผ้าโสร่งมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 53.8 ของกลุ่มประชากรหญิง
ร้อยละ 50.0 ของกลุ่มประชากรชาย ส่วนในปัจจุบันผู้ชายใส่กางเกงขาวาวมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 69.2
ของกลุ่มประชากรหญิงและร้อยละ 26.5 ของกลุ่มประชากรชาย

ตารางที่ 30 แสดงจำนวนร้อยละของการเปรียบเทียบการแต่งกายของผู้หญิงในอดีตและปัจจุบัน
จำแนกตามเพศ

ประเภท	อดีต		ปัจจุบัน	
	หญิง	ชาย	หญิง	ชาย
กระโปรงยาว	26.9 (7)	32.4 (11)	65.4 (17)	47.11 (16)
กระโปรงสั้น	11.5 (3)	2.9 (2)	19.2 (5)	20.7 (7)
กางเกง	3.8 (1)	8.8 (3)	7.7 (2)	11.8 (4)
ผ้าถุง	57.7 (15)	55.9 (19)	7.7 (2)	20.6 (7)
รวม	100 (26)	100 (34)	100 (26)	100 (34)

การเปรียบเทียบการแต่งกายของผู้หญิง ที่เห็นได้ชัดที่สุดในอดีตและปัจจุบัน ปรากฏว่ากลุ่มประชากรที่เป็นผู้หญิงและผู้ชายมีความเห็นที่เหมือนกันคือ ในอดีตผู้หญิงจะใส่ผ้าถุงมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 57.7 ของกลุ่มประชากรที่เป็นเพศหญิงและร้อยละ 55.9 ของกลุ่มประชากรที่เป็นเพศชาย ในปัจจุบันผู้หญิงจะใส่กระโปรงยาวมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 65.4 ของกลุ่มประชากรที่เป็นเพศชาย ในปัจจุบันผู้หญิงจะใส่กระโปรงยาวมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 65.4 ของกลุ่มประชากรที่เป็นเพศหญิงและร้อยละ 47.11 ของกลุ่มประชากรที่เป็นเพศชาย

ตารางที่ 31 แสดงจำนวนร้อยละของรูปแบบการแต่งกายของมุสลิมะฮ์ในสังคม จำแนกตามเพศ

ประเภท	หญิง	ชาย
คลุมฮิญาบ	48.3 (14)	61.3 (20)
ใส่ผ้าคลุมสามเหลี่ยม	24.1 (9)	32.3 (10)
ใส่หมวก	6.9 (1)	3.2 (2)
ไม่คลุม	17.2 (2)	3.2 (2)
รวม	100 (26)	100 (34)

รูปแบบการแต่งกายของมุสลิมะฮ์ในสังคม ปรากฏว่าความเห็นของทั้งผู้หญิงและผู้ชายมีความเห็นเหมือนกันคือ มุสลิมะฮ์ในสังคมมีการแต่งกายแบบฮิญาบมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 48.3 ของกลุ่มประชากรที่เป็นเพศหญิงและร้อยละ 61.3 ของกลุ่มประชากรที่เป็นเพศชาย

ตารางที่ 32 แสดงจำนวนร้อยละของรูปแบบการแต่งกายของมุสลิมะฮ์ในสังคมถูกต้องตามหลักศาสนาหรือไม่ จำแนกตามเพศ

ประเภท	หญิง	ชาย
ถูกต้อง	57.7 (15)	47.1 (16)
ไม่ถูกต้อง	23.1 (6)	20.6 (7)
ไม่รู้	19.2 (5)	32.4 (11)
รวม	100 (26)	100 (34)

รูปแบบการแต่งกายของมุสลิมะฮ์ในสังคม ปรากฏว่าทั้งผู้หญิงและผู้ชายมีความเห็นว่าถูกต้องตามหลักศาสนามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 57.7 ของกลุ่มประชากรที่เป็นเพศหญิงและร้อยละ 47.1 ของกลุ่มประชากรที่เป็นเพศชาย

ตารางที่ 33 แสดงจำนวนร้อยละของการยึดหลักในการแต่งกายของกลุ่มประชากร จำแนกตามเพศ

ประเภท	หญิง	ชาย
ศาสนา	57.7 (15)	55.9 (16)
ประเพณี	7.7 (2)	8.8 (3)
สิ่งแวดล้อม	23.1 (6)	11.8 (4)
ค่านิยม	11.5 (3)	20.6 (10)
อื่นๆ	-	2.9 (1)
รวม	100 (26)	100 (34)

การยึดหลักในการแต่งกาย ปรากฏว่าทั้งผู้หญิงและผู้ชายมีการยึดหลักในการแต่งกายที่เหมือนกัน คือ การแต่งกายโดยยึดหลักศาสนามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 57.7 ของกลุ่มประชากรที่เป็นเพศหญิงและร้อยละ 55.9 ของกลุ่มประชากรที่เป็นเพศชาย

ตารางที่ 34 แสดงจำนวนร้อยละของการเลียนแบบการแต่งกายของเด็กรุ่นใหม่จากสื่อ จำแนกตามเพศ

ประเภท	หญิง	ชาย
--------	------	-----

โทรทัศน์	57.7 (15)	50.0 (17)
นิตยสาร	3.8 (1)	5.9 (2)
สิ่งแวดล้อม	26.9 (7)	23.5 (8)
ค่านิยม	11.3 (3)	20.6 (7)
รวม	100 (26)	100 (34)

การเลียนแบบการแต่งกายของเด็กรุ่นใหม่จากสื่อ ปรากฏว่าความเห็นของทั้งผู้หญิงและผู้ชายมีความเห็นที่เหมือนกันคือ เด็กรุ่นใหม่มีการเลียนแบบการแต่งกายจากโทรทัศน์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 57.7 ของกลุ่มประชากรที่เป็นเพศหญิงและร้อยละ 50.0 ของกลุ่มประชากรที่เป็นเพศชาย

ตารางที่ 35 แสดงจำนวนร้อยละของการยึดหลักในการแต่งกายของประชากร จำแนกตามการศึกษาสายสามัญ

ประเภท	ต่ำ	ปานกลาง	สูง
หลักศาสนา	40.0 (4)	56.8 (21)	69.2 (9)
ประเพณี	10.0 (1)	10.8 (4)	-
สิ่งแวดล้อม	50.0 (5)	8.1 (3)	15.4 (2)
ค่านิยม	-	21.6 (8)	15.4 (2)
อื่น ๆ	-	2.7 (1)	-
รวม	100 (10)	100 (37)	100 (13)

การยึดหลักในการแต่งกายของกลุ่มประชากร ปรากฏว่า กลุ่มประชากรที่มีการศึกษาระดับต่ำ จะยึดหลักสิ่งแวดล้อมมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 50.0 และกลุ่มประชากรที่มีการศึกษาระดับปานกลางและสูงคือ ยึดหลักศาสนามากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 56.8 และ 69.2 ตามลำดับ

ภาษา/ความถนัด/การเปลี่ยนแปลง/ค่านิยม

ตารางที่ 36 แสดงจำนวนร้อยละของภาษาที่ประชากรถนัดที่สุดจำแนกตามการศึกษาสายศาสนา

ประเภท	ไม่ได้เรียน	อิตีคาฮียะฮ์ หรือต่ำกว่า	มุตะวัสซีเตอะฮ์	ขานะวียะฮ์ หรือสูงกว่า
ภาษาไทยกลาง	12.5 (1)	33.3 (4)	14.3 (2)	20.0 (1)

ภาษาไทยถิ่น	37.5 (3)	16.7 (2)	-	-
ภาษามลายูท้องถิ่น	50.0 (4)	41.7 (5)	85.7 (6)	80.0 (4)
อื่นๆ	-	8.3 (1)	-	-
รวม	100.0 (8)	100.0 (12)	100.0 (8)	100.0 (5)

ภาษาที่กลุ่มประชากรอันดับที่สุด ปรากฏว่า กลุ่มประชากรที่ไม่ได้เรียน เรียนระดับ อิบติคาลัยะฮ์ หรือต่ำกว่า เรียนระดับ มุตะวัสซิเตาะฮ์ และระดับ ซานะวียะฮ์หรือสูงกว่า มีความถนัดด้านภาษาที่เหมือนกันคือ ภาษามลายูท้องถิ่นมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 50.0, 41.7, 85.7 และ 80.0 ตามลำดับ

ตารางที่ 37 แสดงจำนวนร้อยละของภาษาที่ประชากรอันดับที่สุด จำแนกตามประเภทที่อยู่อาศัย

ประเภท	เมือง	ชนบท
ภาษาไทยกลาง	44.5 (13)	25.8 (8)
ภาษาไทยถิ่น	22.1 (7)	35.5 (11)
ภาษามลายูท้องถิ่น	31.0 (9)	35.5 (11)
อื่นๆ	-	3.2 (1)
รวม	100 (29)	100 (31)

ภาษาที่กลุ่มประชากรอันดับที่สุด ปรากฏว่ากลุ่มประชากรที่อยู่ในเขตเมืองและในเขตชนบทมีความถนัดด้านภาษาไม่เหมือนกัน คือ กลุ่มประชากรที่อยู่ในเขตเมืองจะถนัดภาษาไทยกลางมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 44.5 ส่วนประชากรที่อยู่ในเขตชนบทจะถนัดภาษาไทยถิ่นมากและภาษามลายูท้องถิ่น คิดเป็นร้อยละ 35.5

ตารางที่ 38 แสดงจำนวนร้อยละของปัจจัยที่ทำให้เด็กรุ่นใหม่นิยมพูดภาษาไทยกลางโดยทิ้งภาษาไทยถิ่น จำแนกตามประเภทที่อยู่อาศัย

ประเภท	เมือง	ชนบท
สื่อ (ทีวี วิทยู)	37.9 (11)	38.7 (12)
โรงเรียน	28.6 (8)	35.5 (11)
คำนิยม	13.8 (4)	12.9 (4)
สิ่งแวดล้อม	20.7 (6)	9.7 (3)
อื่นๆ	-	3.2 (1)
รวม	100 (29)	100 (31)

ปัจจัยที่ทำให้เด็กรุ่นใหม่ส่วนใหญ่นิยมพูด ภาษาไทยกลางโดยทิ้งภาษาไทยถิ่น ปรากฏว่าปัจจัยที่ทำให้เด็กรุ่นใหม่นิยมพูดภาษาไทยกลางโดยทิ้งภาษาไทยทั้งกลุ่มประชากรที่อยู่ในเขตเมืองและเขตชนบทมีปัจจัยที่เหมือนกันคือ สื่อทางทีวีและวิทยุมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 37.9 ของกลุ่มประชากรที่อยู่ในเขตเมือง และร้อยละ 38.7 ของกลุ่มประชากรที่อยู่ในเขตชนบท

ตารางที่ 39 แสดงจำนวนร้อยละของภาษาที่ถนัดที่สุด จำแนกตามเพศ

ประเภท	หญิง	ชาย
ภาษาไทยกลาง	34.6 (9)	35.3 (12)
ภาษาไทยถิ่น	26.9 (7)	32.4 (11)
ภาษามลฑูทองถิ่น	38.5 (10)	29.4 (10)
อื่นๆ	-	2.9 (1)
รวม	100 (26)	100 (34)

ภาษาที่ถนัดที่สุด ปรากฏว่าความถนัดด้านภาษาของผู้หญิงและผู้ชายไม่เหมือนกัน กล่าวคือ ผู้หญิงจะถนัดภาษามลฑูทองถิ่นมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 38.5 และผู้ชายถนัดภาษาไทยกลางมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 35.3

ตารางที่ 40 แสดงจำนวนร้อยละของปัจจัยสำคัญที่ทำให้เด็กรุ่นใหม่ส่วนใหญ่นิยมพูดภาษาไทยกลางโดยทิ้งภาษาไทยถิ่น จำแนกตามเพศ

ประเภท	หญิง	ชาย
สื่อ (ทีวี วิทยุ)	42.3 (11)	35.3 (12)
โรงเรียน	38.5 (10)	26.5 (8)
ค่านิยม	11.5 (3)	14.7 (5)
สิ่งแวดล้อม	7.7 (2)	20.6 (7)
อื่นๆ	-	2.9 (2)
รวม	100 (26)	100 (34)

ปัจจัยที่ทำให้เด็กรุ่นใหม่ส่วนใหญ่ นิยมพูดภาษาไทยกลางโดยทิ้งภาษาไทยถิ่น ปรากฏว่ากลุ่มประชากรทั้งที่เป็นผู้หญิงและผู้ชายมีความเห็นที่เหมือนกัน ปัจจัยที่เป็นสื่อมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 42.3 ของกลุ่มประชากรที่เป็นเพศหญิงและร้อยละ 35.3 ของกลุ่มประชากรที่เป็นเพศชาย

ตารางที่ 41 แสดงจำนวนร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จำแนกตามประเภทที่อยู่อาศัย

ความคิดเห็น	หญิง	ชาย
เปลี่ยน	96.2 (25)	88.2 (30)
ไม่เปลี่ยน	3.8 (1)	11.8 (4)
รวม	100.0 (26)	100. (34)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ปรากฏว่าจำนวนกลุ่มตัวอย่าง ทั้งเพศหญิงและเพศชาย มีความคิดเห็นว่า สังคมมีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 96.2 และ 88.2 ตามลำดับ

ตารางที่ 42 แสดงจำนวนร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับทิศทางการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จำแนกตามประเภทที่อยู่อาศัย

ทิศทางการเปลี่ยนแปลง	หญิง	ชาย
ดี	73.1 (19)	76.5 (26)
ไม่ดี	26.9 (7)	23.5 (8)
รวม	100.0 (26)	100.0 (34)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับทิศทางการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ปรากฏว่าจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งเพศหญิงและชาย มีความเห็นว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 73.1 และ 76.5 ตามลำดับ

ตารางที่ 43 แสดงจำนวนร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับประเภทที่อยู่อาศัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จำแนกตามประเภทที่อยู่อาศัย

ประเภทที่อยู่อาศัย	หญิง	ชาย
เมือง	84.6 (22)	88.2 (30)

ชนบท	15.4 (4)	11.8 (4)
รวม	100.0 (26)	100.0 (34)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับประเภทที่อยู่อาศัยที่มีการเปลี่ยนแปลง ปรากฏว่าจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งเพศชายและหญิง มีความเห็นว่าพื้นที่เมืองมีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 84.6 และ 88.2 ตามลำดับ

ตารางที่ 44 แสดงจำนวนร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด จำแนกตามประเภทที่อยู่อาศัย

ด้านการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเจนมากที่สุด	หญิง	ชาย
1. การแต่งกายของประชาชน	53.8 (14)	35.3 (12)
2. การใช้ภาษา	3.8 (1)	11.8 (4)
3. การศึกษา	38.6 (10)	52.9 (18)
4. อื่นๆ	3.8 (1)	-
รวม	100.0 (26)	100.0 (34)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด ปรากฏว่าจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเพศหญิง มีความเห็นว่าด้านการแต่งกายของประชาชน มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 53.8 แต่กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเพศชายมีความเห็นว่า การศึกษา มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 52.9

ตารางที่ 45 แสดงจำนวนร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จำแนกตามเพศ

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง	หญิง	ชาย
1. ค่านิยม	26.9 (7)	32.4 (11)
2. การศึกษา	30.8 (8)	38.2 (13)
3. สิ่งแวดล้อม	42.3 (11)	29.4 (10)
รวม	100.0 (26)	100.0 (34)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ปรากฏว่าจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเพศหญิงมีความเห็นว่า สิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 42.3 แต่กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเพศชายมีความเห็นว่า การศึกษา เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 38.2 ตามลำดับ

ตารางที่ 46 แสดงจำนวนร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรม จำแนกตามเพศ

ความคิดเห็น	หญิง	ชาย
เปลี่ยนแปลง	84.6 (22)	67.6 (23)
ไม่เปลี่ยนแปลง	15.4 (4)	32.4 (11)
รวม	100.0 (26)	100.0 (34)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง ทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม ปรากฏว่า จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งเพศหญิงและเพศชายมีความเห็นว่าขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 84.6 และ 67.6 ตามลำดับ

ตารางที่ 47 แสดงจำนวนร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับการให้ความสนใจขนบธรรมเนียม ประเพณีของประชาชนในอดีตมากกว่าปัจจุบัน จำแนกตามเพศ

ความคิดเห็น	หญิง	ชาย
จริง	65.4 (17)	61.8 (21)
ไม่จริง	34.6 (9)	38.2 (13)
รวม	100.0 (26)	100.0 (34)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการให้ความสนใจ ขนบธรรมเนียมประเพณี ของประชาชนในอดีตมากกว่า ปัจจุบัน ปรากฏว่าจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งเพศหญิงและเพศชายมีความคิดเห็นว่า จริงมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 65.4 และ 61.8 ตามลำดับ

ตารางที่ 48 แสดงจำนวนร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับวัยของบุคคลในการให้ความสนใจปฏิบัติ ตามขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างสม่ำเสมอ จำแนกตามเพศ

วัย	หญิง	ชาย
1. วัยเด็ก	11.5 (3)	0.00 (0)
2. วัยรุ่น	3.8 (1)	17.6 (6)
3. วัยผู้ใหญ่	61.5 (16)	61.7 (23)
4. วัยชรา	23.2 (6)	14.7 (5)
รวม	100.0 (26)	100.0 (34)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับวัยของบุคคล ในการให้ความสนใจ ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างสม่ำเสมอ ปรากฏว่าจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งเพศหญิงและเพศชาย มีความเห็นว่าวัยผู้ใหญ่ให้ความสนใจปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างสม่ำเสมอ คิดเป็นร้อยละ 61.5 และ 67.7 ตามลำดับ

ตารางที่ 49 แสดงจำนวนร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับฐานะทางเศรษฐกิจของบุคคลที่ปฏิบัติตามประเพณีวัฒนธรรมอย่างสม่ำเสมอ จำแนกตามเพศ

ฐานะทางเศรษฐกิจ	หญิง	ชาย
รวย	7.7 (2)	14.8 (5)
ปานกลาง	84.6 (22)	61.6 (23)
ยากจน	7.7 (2)	17.6 (6)
รวม	100.0 (26)	100.0 (34)

ความเห็นเกี่ยวกับฐานะทางเศรษฐกิจ ของบุคคลที่ปฏิบัติตามประเพณีวัฒนธรรมอย่างสม่ำเสมอ ปรากฏว่าจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งเพศหญิงและเพศชายมีความเห็นว่าบุคคลที่มีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลางมีการปฏิบัติขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมอย่างสม่ำเสมอมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 84.6 และ 67.6 ตามลำดับ

ตารางที่ 50 แสดงจำนวนร้อยละของการศึกษาที่เป็นที่ต้องการของประชากรสำหรับตนเองและบุตรหลาน จำแนกตามอายุ

ประเภท	18 - 25	26 - 33	34 - 41	มากกว่า 42
--------	---------	---------	---------	------------

ปอเนาะ	4.3 (1)	16.7 (3)	11.1 (1)	-
สามัญ	43.5 (10)	16.3 (3)	22.2 (2)	20.0 (2)
สายอาชีพ	4.3 (1)	-	-	10.0 (1)
ปอเนาะและสามัญ	21.7 (5)	16.7 (3)	22.2 (2)	40.0 (4)
ปอเนาะและสายอาชีพ	8.7 (2)	5.6 (1)	-	-
สามัญและสายอาชีพ	17.4 (4)	40.4 (8)	44.4 (4)	30.0 (3)
รวม	100 (23)	100 (18)	100 (9)	100 (10)

ความต้องการด้านการศึกษา ของกลุ่มประชากรสำหรับตนเองและบุตรหลาน ปรากฏว่า ความต้องการของกลุ่มประชากรที่มีอายุระหว่าง 18-25 ปี คือ การศึกษาสายสามัญมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 43.5 ในขณะที่กลุ่มประชากรที่มีอายุระหว่าง 26-33 ปี และระหว่างอายุ 34-41 ปี ต้องการการศึกษาสายสามัญ และสายอาชีพมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 40.4 และ 44.4 ตามลำดับ ส่วนกลุ่มประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 42 ปีขึ้นไป ต้องการการศึกษาสายปอเนาะและสายอาชีพมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 40.0

ตารางที่ 51 แสดงจำนวนร้อยละของปัจจัยที่ประชากรต้องการให้บุตรหลานมีการศึกษาที่สูง จำแนกตามอายุ

ประเภท	18 - 25	26 - 33	34 - 41	มากกว่า 42
พัฒนาสังคม	47.8 (11)	66.7 (12)	66.7 (6)	50.0 (5)
อาชีพที่ดี	39.1 (9)	27.8 (5)	11.1 (1)	30.0 (3)
ค่านิยม	8.7 (2)	-	22.2 (2)	10.0 (1)
มีเกียรติในสังคม	4.3 (1)	5.6 (1)	-	10.0 (1)
รวม	100 (23)	100 (18)	100 (9)	100 (10)

ปัจจัยที่ทำให้กลุ่มประชากร ต้องการให้บุตรหลานมีการศึกษาที่สูง ปรากฏว่า กลุ่มประชากรทุกวัย ตั้งแต่อายุ 18-25 ปี 26-33 ปี และ 42 ปีขึ้นไป มีความเห็นที่เหมือนกันคือ การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 47.8, 66.7, 66.7 และ 50.0 ตามลำดับ

ตารางที่ 52 แสดงจำนวนร้อยละของภาษาที่ประชากรถนัดมากที่สุด จำแนกตามอายุ

ประเภท	18 - 25	26 - 33	34 - 41	มากกว่า 42
ภาษาไทยกลาง	34.8 (8)	38.9 (7)	33.3 (3)	30.0 (3)
ภาษาไทยถิ่น	34.8 (8)	16.7 (3)	33.3 (3)	40.0 (4)
ภาษามลายูท้องถิ่น	30.4 (7)	38.9 (7)	33.3 (3)	30.0 (3)

อื่น ๆ	-	5.6 (1)	-	-
รวม	100 (23)	100 (18)	100 (9)	100 (10)

ภาษาที่กลุ่มประชากรถนัดที่สุด ปรากฏว่า กลุ่มประชากรที่มีอายุระหว่าง 18-25 ปี ถนัด 2 ภาษาด้วยกันคือ ภาษาไทยกลางและภาษาไทยถิ่นคิดเป็นร้อยละ 34.8 ส่วนกลุ่มประชากรที่มีอายุระหว่าง 26-33 ปี ถนัด 2 ภาษาเช่นกัน คือ ภาษาไทยกลางและภาษามลายูท้องถิ่นคิดเป็นร้อยละ 38.9 และกลุ่มประชากรอายุตั้งแต่ 34-41 ปี ถนัด 3 ภาษาเท่ากันคือ ภาษาไทยกลาง ภาษาไทยถิ่น และภาษามลายูท้องถิ่น คิดเป็นร้อยละ 33.3 และสำหรับกลุ่มประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 42 ปีขึ้นไปถนัดภาษาเดียวคือ ภาษาไทยถิ่นมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 40.0

ตารางที่ 53 แสดงจำนวนร้อยละของเด็กรุ่นใหม่ส่วนใหญ่นิยมพูดภาษาไทยกลางโดยทั้งภาษาไทยถิ่นจำแนกตามอายุ

ประเภท	18 – 25	26 – 33	34 – 41	มากกว่า 42
สื่อ (ทีวีและวิทยุ)	47.8 (11)	27.8 (5)	22.2 (2)	50.0 (5)
โรงเรียน	26.1 (6)	27.5 (5)	55.5 (5)	30.0 (3)
คำนิยม	8.7 (2)	27.5 (5)	-	10.0 (1)
สิ่งแวดล้อม	13.0 (3)	16.7 (3)	22.2 (2)	10.0 (1)
อื่น ๆ	4.3 (1)	-	-	-
รวม	100 (23)	100 (18)	100 (9)	100 (10)

ปัจจัยที่ทำให้เด็กรุ่นใหม่ส่วนใหญ่นิยมพูดภาษาไทยกลางโดยทั้งภาษาไทยถิ่น ปรากฏว่ากลุ่มประชากรที่มีอายุระหว่าง 18-25 ปี มีความเห็นว่าสื่อเป็นปัจจัยสำคัญมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 47.8 ในขณะที่กลุ่มประชากรที่มีอายุระหว่าง 26-33 ปีมีความเห็นว่าทั้งสื่อ โรงเรียนและคำนิยม ต่างก็เป็นปัจจัยสำคัญคิดเป็นร้อยละ 27.8 ส่วนกลุ่มประชากรที่มีอายุระหว่าง 34-41 ปี มีความเห็นว่าโรงเรียนเป็นปัจจัยสำคัญคิดเป็นร้อยละ 55.5 และกลุ่มประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 42 ปีขึ้นไปมีความเห็นว่าสื่อเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดคิดเป็นร้อยละ 50.0

ตารางที่ 54 แสดงจำนวนร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จำแนกตามการศึกษาสายสามัญ

ความคิดเห็น	ระดับต่ำ	ปานกลาง	สูง
เปลี่ยน	100 (10)	89.2 (33)	92.3 (12)
ไม่เปลี่ยน	-	10.8 (4)	7.7 (1)

รวม	100.0 (10)	100.0 (37)	100 (13)
-----	------------	------------	----------

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ปรากฏว่า จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่มีการศึกษาทั้งระดับต่ำ ปานกลาง และสูง มีความคิดเห็นว่า สังคมมีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 100.0, 89.2 และ 92.3 ตามลำดับ

ตารางที่ 55 แสดงจำนวนร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับทิศทางการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
จำแนกตามการศึกษาชายสามัญ

ทิศทางการเปลี่ยนแปลง	ระดับต่ำ	ปานกลาง	สูง
ดี	70.0 (7)	73.0 (27)	84.6 (11)
ไม่ดี	30.0 (3)	27.0 (10)	15.4 (2)
รวม	100.0 (10)	100.0 (37)	100 (13)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับทิศทางการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ปรากฏว่าจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่มีการศึกษา ระดับต่ำ ปานกลาง และสูง มีความเห็นว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 70.0, 73.0 และ 84.6 ตามลำดับ

ตารางที่ 56 แสดงจำนวนร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับประเภทที่อยู่อาศัยที่มีการเปลี่ยนแปลง
ทางสังคม จำแนกตามการศึกษาชายสามัญ

ประเภทที่อยู่อาศัย	ระดับต่ำ	ปานกลาง	สูง
เมือง	80.0 (8)	86.5 (32)	92.3 (12)
ชนบท	20.0 (2)	13.5 (5)	7.7 (1)
รวม	100.0 (10)	100.0 (37)	100 (13)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับประเภทที่อยู่อาศัยที่มีการเปลี่ยนแปลง ปรากฏว่า จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่มี การศึกษาระดับต่ำ ปานกลาง สูง มีความเห็นว่าพื้นที่เมืองมีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 80.0, 86.5 และ 92.3 ตามลำดับ

ตารางที่ 57 แสดงจำนวนร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเจน
ที่สุด จำแนกตามการศึกษาชายสามัญ

ด้านการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเจนมาก	ระดับต่ำ	ปานกลาง	สูง
---------------------------------------	----------	---------	-----

ที่สุด			
1. การแต่งกายของประชาชน	50.0 (5)	45.0 (17)	30.8 (4)
2. การใช้ภาษา	10.0 (1)	10.8 (4)	-
3. การศึกษา	30.0 (3)	44.2 (16)	69.2 (9)
4. อื่น ๆ	10.0 (1)	-	-
รวม	100.0 (10)	100.0 (37)	100 (13)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านการเปลี่ยนแปลง ที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด ปรากฏว่า จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่มีการศึกษาระดับต่ำ และปานกลาง มีความเห็นว่าด้านการแต่งกายของประชาชน มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 50.0 และ 45.0 ตามลำดับ แต่กลุ่มตัวอย่างที่มีการศึกษาสูงมีความเห็นว่าการศึกษามีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 69.2

ตารางที่ 58 แสดงจำนวนร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จำแนกตามการศึกษาสายสามัญ

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง	ระดับต่ำ	ปานกลาง	สูง
1. ค่านิยม	20.0 (2)	35.1 (13)	23.1 (3)
2. การศึกษา	30.0 (3)	29.7 (11)	53.8 (7)
3. สิ่งแวดล้อม	50.0 (5)	35.1 (13)	23.1 (3)
รวม	100.0 (10)	100.0 (37)	100 (13)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัย ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ปรากฏว่า จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่มีการศึกษาระดับต่ำมีความเห็นว่าสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 50.0 แต่กลุ่มตัวอย่างที่มีการศึกษาปานกลางมีความเห็นว่าค่านิยมและสิ่งแวดล้อมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากที่สุดเท่ากันคิดเป็นร้อยละ 35.1 และกลุ่มตัวอย่างที่มีการศึกษาสูงมีความเห็นว่าการศึกษาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 53.8

ตารางที่ 59 แสดงจำนวนร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม จำแนกตามการศึกษาสายสามัญ

ความคิดเห็น	ระดับต่ำ	ปานกลาง	สูง
-------------	----------	---------	-----

เปลี่ยนแปลง	80.0 (8)	73.0 (27)	76.9 (10)
ไม่เปลี่ยนแปลง	20.0 (2)	27.0 (10)	23.1 (3)
รวม	100.0 (10)	100.0 (37)	100 (13)

ความคิดเป็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง ทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ปรากฏว่า จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่มีการศึกษาระดับต่ำ ปานกลาง สูง มีความเห็นว่าขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 80.0, 73.0 และ 76.9 ตามลำดับ

ตารางที่ 60 แสดงจำนวนร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับการให้ความสนใจขนบธรรมเนียมประเพณีของประชาชนในอดีตมากกว่าปัจจุบัน จำแนกตามการศึกษาสายสามัญ

ความคิดเห็น	ระดับต่ำ	ปานกลาง	สูง
จริง	70.0 (7)	56.8 (21)	76.9 (10)
ไม่จริง	30.0 (3)	43.2 (16)	23.1 (3)
รวม	100.0 (10)	100.0 (37)	100.0 (13)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการให้ความสนใจ ขนบธรรมเนียมประเพณีของประชาชนในอดีตมากกว่าปัจจุบัน ปรากฏว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีการศึกษาระดับต่ำ ปานกลาง และสูง มีความคิดเห็นว่าจริงมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 70.0, 56.8 และ 76.9 ตามลำดับ

ตารางที่ 61 แสดงจำนวนร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับวัยของบุคคลในการให้ความสนใจปฏิบัติ ตามขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างสม่ำเสมอ จำแนกตามการศึกษาสายสามัญ

วัย	ระดับต่ำ	สูง	ปานกลาง
1. วัยเด็ก	20.0 (2)	2.7 (1)	-
2. วัยรุ่น	10.0 (1)	13.5 (5)	7.7 (1)
3. วัยผู้ใหญ่	50.0 (5)	67.6 (25)	69.2 (9)
4. วัยชรา	20.0 (2)	16.2 (6)	23.1 (3)
รวม	100.0 (10)	100.0 (37)	100.0 (13)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับวัยของบุคคล ในการให้ความสนใจ ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างสม่ำเสมอ ปรากฏว่า จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่มีการศึกษาระดับต่ำ ปานกลาง และสูง มีความเห็นว่าวัยผู้ใหญ่

ให้ความสนใจปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างสม่ำเสมอ คิดเป็นร้อยละ 50.0, 67.6 และ 69.2 ตามลำดับ

ตารางที่ 62 แสดงจำนวนร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับฐานะทางเศรษฐกิจของบุคคลที่ปฏิบัติตามประเพณี วัฒนธรรมอย่างสม่ำเสมอ จำแนกตามการศึกษาสายสามัญ

ฐานะทางเศรษฐกิจ	ระดับต่ำ	ปานกลาง	สูง
รวย	10.0 (1)	16.2 (6)	-
ปานกลาง	80.0 (8)	67.6 (25)	92.3 (12)
ยากจน	10.0 (1)	16.2 (6)	7.7 (1)
รวม	100.0 (10)	100.0 (37)	100.0 (13)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับฐานะทางเศรษฐกิจ ของบุคคลที่ปฏิบัติตามประเพณี วัฒนธรรมอย่างสม่ำเสมอ ปรากฏว่า จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่มีการศึกษาระดับต่ำ ปานกลาง และสูง มีความเห็นว่าบุคคลที่มีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลางมีความสนใจในการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมอย่างสม่ำเสมอมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 80.0, 67.6 และ 92.3 ตามลำดับ

ตารางที่ 63 แสดงจำนวนร้อยละของการศึกษาที่ประชากรนิยมที่สุด จำแนกตามการศึกษาสายสามัญ

ประเภท	ต่ำ	ปานกลาง	สูง
ปอเนาะ	20.0 (2)	2.7 (1)	15.4 (2)
สามัญ	-	10.8 (4)	-
สายอาชีพ	10.0 (1)	8.1 (3)	-
ปอเนาะและสามัญ	30.0 (3)	32.4 (12)	34.8 (4)
ปอเนาะและสายอาชีพ	-	2.7 (1)	-
สามัญและสายอาชีพ	40.0 (4)	73.2 (16)	53.8 (7)
รวม	100 (10)	100 (37)	100 (13)

การศึกษาที่กลุ่มประชากรนิยมที่สุดในปัจจุบัน ปรากฏว่า กลุ่มประชากรที่มีการศึกษาระดับต่ำ ปานกลาง และสูง นิยมศึกษาสามัญและสายอาชีพมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 40.0, 43.2 และ 53.8 ตามลำดับ

ตารางที่ 64 แสดงจำนวนร้อยละของปัจจัยที่ทำให้ประชากรต้องการให้บุตรหลานมีการศึกษาที่สูง
จำแนกตามการศึกษาสายสามัญ

ประเภท	ต่ำ	ปานกลาง	สูง
พัฒนาสังคม	30.0 (3)	56.8 (21)	76.9 (10)
อาชีพที่ดี	50.0 (5)	29.7 (11)	15.4 (2)
ค่านิยม	10.0 (1)	10.8 (4)	-
มีเกียรติในสังคม	10.0 (1)	2.7 (1)	7.7 (1)
รวม	100 (10)	100 (37)	100 (13)

ปัจจัยที่ทำให้กลุ่มประชากรต้องการ ให้บุตรหลานมีการศึกษาที่สูง ปรากฏว่า กลุ่มประชากรที่มีการศึกษาระดับต่ำคือ การศึกษาเพื่ออาชีพที่ดีมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 50.0 ส่วนกลุ่มประชากรที่มีการศึกษาระดับปานกลางและสูงคือ การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 56.8 และ 76.9 ตามลำดับ

ตารางที่ 65 แสดงจำนวนร้อยละของภาษาที่ประชากรถนัดที่สุด จำแนกตามการศึกษาสายสามัญ

ประเภท	ต่ำ	ปานกลาง	สูง
ภาษาไทยกลาง	20.0 (2)	27.0 (10)	69.2 (9)
ภาษาไทยถิ่น	50.0 (5)	32.4 (12)	7.7 (1)
ภาษามลายูท้องถิ่น อื่น ๆ	30.0 (3)	37.8 (14)	23.1 (3)
รวม	100 (10)	100 (37)	100 (13)

ภาษาที่กลุ่มประชากรถนัดที่สุด ปรากฏว่า กลุ่มประชากรที่มีการศึกษาระดับต่ำ ถนัดมากที่สุดคือภาษาไทยถิ่นคิดเป็นร้อยละ 50.0 และกลุ่มประชากรที่มีการศึกษาระดับปานกลางถนัดมากที่สุดคือ ภาษามลายูท้องถิ่น คิดเป็นร้อยละ 37.8 และกลุ่มประชากรที่มีการศึกษาสูง ถนัดมากที่สุดคือ ภาษาไทยกลาง คิดเป็นร้อยละ 69.2

ตารางที่ 66 แสดงจำนวนร้อยละของปัจจัยที่ทำให้เด็กรุ่นใหม่ส่วนใหญ่นิยมพูดภาษาไทยกลางโดย
ทั้งภาษาไทยถิ่น จำแนกตามการศึกษาสายสามัญ

ประเภท	ต่ำ	ปานกลาง	สูง
--------	-----	---------	-----

สื่อ (ทีวีและวิทยุ)	40.0 (4)	35.1 (13)	46.2 (6)
โรงเรียน	40.0 (4)	27.0 (10)	38.5 (6)
คำนิยาม	-	18.9 (9)	7.7 (1)
สิ่งแวดล้อม	20.0 (2)	16.2 (2)	7.7 (1)
อื่น ๆ	-	2.7 (1)	-
รวม	100 (10)	100 (37)	100 (13)

ปัจจัยที่ทำให้เด็กรุ่นใหม่ส่วนใหญ่ นิยมพูดภาษาไทยกลางโดยทิ้งภาษาไทยถิ่น ปรากฏว่า กลุ่มประชากรที่มีการศึกษาระดับต่ำมีความเห็นว่าสื่อและโรงเรียนเป็นปัจจัยสำคัญมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 40.0 ส่วนกลุ่มประชากรที่มีการศึกษาระดับปานกลางและสูงมีความเห็นว่า สื่อเป็นปัจจัยสำคัญคิดเป็นร้อยละ 35.1 และ 46.2 ตามลำดับ

ตารางที่ 67 แสดงจำนวนร้อยละของปัจจัยที่ทำให้เด็กรุ่นใหม่ส่วนใหญ่นิยมพูดภาษาไทยกลางโดยทิ้งภาษาไทยถิ่น จำแนกตามการศึกษาสายศาสนา

ความคิดเห็น	ไม่เรียน	อิตีดาอียะฮ์ หรือต่ำกว่า	มูตาวัสตีเตะฮ์	ชานะวียะฮ์ หรือสูงกว่า
เปลี่ยน	75.0 (6)	91.7 (11)	100.0 (7)	100.0 (5)
ไม่เปลี่ยน	25.0 (2)	8.3 (1)	-	-
รวม	100.0 (8)	100.0 (12)	100.0 (7)	100.0 (5)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ปรากฏว่า จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้เรียนทางศาสนา, เรียนระดับอิตีดาอียะฮ์หรือต่ำกว่า, มูตาวัสตีเตะฮ์ และชานะวียะฮ์หรือสูงกว่า มีความคิดเห็นว่า สังคมมีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 75.00, 91.7, 100.0 และ 100.0 ตามลำดับ

ทัศนคติ/ทิศทาง/ความต้องการของสังคม/ประเพณีและวัฒนธรรม

ตารางที่ 68 แสดงจำนวนร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับทิศทางการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จำแนกตามการศึกษาสายศาสนา

ทิศทางการเปลี่ยนแปลง	ไม่เรียน	อิตีดาอียะฮ์ หรือต่ำกว่า	มูตาวัสตีเตะฮ์	ชานะวียะฮ์ หรือสูงกว่า
ดี	87.5 (7)	50.0 (6)	85.7 (6)	80.0 (4)

ไม่ดี	22.5 (2)	50.0 (6)	14.3 (1)	20.0 (1)
รวม	100.0 (8)	100.0 (12)	100.0 (7)	100.0 (5)

ความคิดเป็นเกี่ยวกับทิศทางการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ปรากฏว่า จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้เรียนทางด้านศาสนา, เรียนมูตะวัสติเตาะฮ์ และชานะวียะฮ์หรือสูงกว่า มีความเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีที่สุด คิดเป็นร้อยละ 87.5, 85.7 และ 80.0 ตามลำดับ และกลุ่มตัวอย่างที่เรียนอิบตีคาอียะฮ์มีความเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีและไม่ดีเท่ากันคิดเป็นร้อยละ 50.0 เท่ากัน

ตารางที่ 69 แสดงจำนวนร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับประเภทที่อยู่อาศัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จำแนกตามการศึกษาศาสนา

ประเภทที่อยู่อาศัย	ไม่เรียน	อิบตีคาอียะฮ์หรือต่ำกว่า	มูตะวัสติเตาะฮ์	ชานะวียะฮ์หรือสูงกว่า
เมือง	100.0 (8)	91.7 (11)	57.1 (4)	100.0 (5)
ชนบท	-	8.3 (1)	42.9 (3)	-
รวม	100.0 (8)	100.0 (12)	100.0 (7)	100.0 (5)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับประเภทที่อยู่อาศัยที่มีการเปลี่ยนแปลง ปรากฏว่า จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้เรียนศาสนา, เรียนระดับอิบตีคาอียะฮ์หรือต่ำกว่า, มูตะวัสติเตาะฮ์ และชานะวียะฮ์หรือสูงกว่ามีความเห็นในพื้นที่เมืองมีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 100.0, 91.7, 57.1 และ 100.0 ตามลำดับ

ตารางที่ 70 แสดงจำนวนร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด จำแนกตามการศึกษาศาสนา

ด้านการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเจนมากที่สุด	ไม่เรียน	อิบตีคาอียะฮ์หรือต่ำกว่า	มูตะวัสติเตาะฮ์	ชานะวียะฮ์หรือสูงกว่า
1. การแต่งกายของประชาชน	39.5 (3)	75.0 (9)	57.1 (4)	40.0 (2)
2. การใช้ภาษา	-	16.7 (2)	-	20.0 (1)
3. การศึกษา	62.5 (5)	8.3 (1)	42.9 (3)	40.0 (2)
รวม	100.0 (8)	100.0 (12)	100.0 (7)	100.0 (5)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด ปรากฏว่า จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้เรียนศาสนา มีความเห็นว่าการศึกษามีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 62.5 แต่กลุ่มตัวอย่างที่เรียนระดับอิตีคาอียะฮ์หรือต่ำกว่า และมุตะวัสซิเตะฮ์ มีความเห็นว่าการแต่งกายของประชาชนมีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 75.0 และ 57.1 ตามลำดับ ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่เรียนระดับฆานะวียะฮ์หรือสูงกว่ามีความเห็นว่าการแต่งกายของประชาชนและการศึกษามีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุดเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 40.0

ตารางที่ 71 แสดงจำนวนร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จำแนกตามการศึกษาศาสนา

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง	ไม่เรียน	อิตีคาอียะฮ์หรือต่ำกว่า	มุตะวัสซิเตะฮ์	ฆานะวียะฮ์หรือสูงกว่า
1. ค่านิยม	37.5 (3)	66.7 (8)	14.3 (1)	40.0 (2)
2. การศึกษา	37.5 (3)	-	71.4 (5)	40.0 (2)
3. สิ่งแวดล้อม	25.0 (2)	33.3 (4)	14.3 (1)	20.0 (1)
รวม	100.0 (8)	100.0 (12)	100.0 (7)	100.0 (5)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ปรากฏว่า จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้เรียนมีความเห็นว่าการศึกษาค่านิยมและการศึกษา เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากที่สุดเท่ากันคิดเป็นร้อยละ 37.5 กลุ่มตัวอย่างที่เรียนระดับอิตีคาอียะฮ์มีความเห็นว่าการศึกษามีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 66.7 กลุ่มตัวอย่างที่เรียนระดับมุตะวัสซิเตะฮ์มีความเห็นว่าการศึกษาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 71.4 และกลุ่มตัวอย่างที่เรียนระดับฆานะวียะฮ์หรือสูงกว่า มีความเห็นว่าการศึกษาค่านิยมและการศึกษาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากที่สุดเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 40.0

ตารางที่ 72 แสดงจำนวนร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม จำแนกตามการศึกษาศาสนา

ความคิดเห็น	ไม่เรียน	อิตีคาอียะฮ์หรือต่ำกว่า	มุตะวัสซิเตะฮ์	ฆานะวียะฮ์หรือสูงกว่า
เปลี่ยนแปลง	87.5 (7)	58.3 (7)	85.7 (6)	100.0 (5)
ไม่เปลี่ยนแปลง	12.5 (1)	41.7 (5)	14.3 (1)	-
รวม	100.0 (8)	100.0 (12)	100.0 (7)	100.0 (5)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง ทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ปรากฏว่า จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้เรียนศาสนา, เรียนระดับอิตติคาธิยะหรือต่ำกว่า, มุตะวัสติเตาะฮ์ และชานะวียะฮ์หรือสูงกว่า มีความเห็นว่า ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 87.5, 58.3, 85.7 และ 100.0 ตามลำดับ

ตารางที่ 73 แสดงจำนวนร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับการให้ความสนใจขนบธรรมเนียมประเพณีของประชาชนในอดีตมากกว่าปัจจุบัน จำแนกตามการศึกษาสายศาสนา

ความคิดเห็น	ไม่เรียน	อิตติคาธิยะฮ์ หรือต่ำกว่า	มุตะวัสติเตาะฮ์	ชานะวียะฮ์ หรือสูงกว่า
จริง	50.0 (4)	66.7 (8)	57.1 (4)	60.0 (3)
ไม่จริง	50.0 (4)	33.3 (4)	42.9 (3)	40.0 (2)
รวม	100.0 (8)	100.0 (12)	100.0 (7)	100.0 (5)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการให้ความสนใจขนบธรรมเนียมประเพณีของประชาชนในอดีตมากกว่าปัจจุบัน ปรากฏว่า จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ไม่เรียนศาสนามีความคิดเห็นว่า จริง และ ไม่จริง เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 50.0 และกลุ่มตัวอย่างที่เรียนระดับอิตติคาธิยะฮ์หรือต่ำกว่า, มุตะวัสติเตาะฮ์และชานะวียะฮ์หรือสูงกว่า มีความเห็นว่าจริงมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 66.7, 57.1 และ 60.0 ตามลำดับ

ตารางที่ 74 แสดงจำนวนร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับวัยของบุคคลในการให้ความสนใจปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างสม่ำเสมอ จำแนกตามการศึกษาศาสนา

วัย	ไม่เรียน	อิตติคาธิยะฮ์ หรือต่ำกว่า	มุตะวัสติเตาะฮ์	ชานะวียะฮ์ หรือสูงกว่า
1. วัยรุ่น	-	8.3 (1)	-	40.0 (2)
2. วัยผู้ใหญ่	50.0 (4)	73.0 (9)	85.7 (6)	20.0 (1)
3. วัยชรา	50.0 (4)	16.7 (2)	14.3 (1)	40.0 (2)
รวม	100.0 (8)	100.0 (12)	100.0 (7)	100.0 (5)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับวัยของบุคคล ในการให้ความสนใจปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างสม่ำเสมอ ปรากฏว่า จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้เรียนศาสนามีความเห็นว่ วัยชราและวัยผู้ใหญ่ให้ความ

สนใจปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างสม่ำเสมอมากที่สุดเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 50.0 กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาระดับอิตีคาฮิยะฮุ และมุตะวัสสิเตาะฮุ มีความเห็นว่าวัยผู้ใหญ่มีความสนใจปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างสม่ำเสมอมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 73.0 และ 85.7 ตามลำดับ และกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาระดับชานาวิยะฮุหรือสูงกว่ามีความเห็นว่าวัยรุ่นและวัยชราให้ความสนใจปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างสม่ำเสมอมากที่สุดเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 40.0

ตารางที่ 75 แสดงจำนวนร้อยละของความคิดเห็นเกี่ยวกับฐานะทางเศรษฐกิจของบุคคลที่ปฏิบัติตามประเพณี วัฒนธรรมอย่างสม่ำเสมอ จำแนกตามการศึกษาสายศาสนา

ฐานะทางเศรษฐกิจ	ไม่เรียน	อิตีคาฮิยะฮุ หรือต่ำกว่า	มุตะวัสสิเตาะฮุ	ชานาวิยะฮุ หรือสูงกว่า
รวย	25.0 (2)	16.7 (2)	14.3 (1)	-
ปานกลาง	75.0 (6)	75.0 (9)	71.4 (6)	100.0 (5)
ยากจน	-	8.3 (1)	14.3 (1)	-
รวม	100.0 (8)	100.0 (12)	100.0 (8)	100.0 (5)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับฐานะทางเศรษฐกิจ ของบุคคลที่ปฏิบัติตามประเพณีวัฒนธรรมอย่างสม่ำเสมอ ปรากฏว่า จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ไม่เรียนศาสนา, ระดับอิตีคาฮิยะฮุหรือต่ำกว่า, มุตะวัสสิเตาะฮุหรือสูงกว่า มีความเห็นว่าบุคคลที่มีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลางมีความสนใจขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมอย่างสม่ำเสมอมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 75.0, 75.0, 71.0 และ 100.0 ตามลำดับ

ตารางที่ 76 แสดงจำนวนร้อยละของการศึกษาที่ประชากรนิยมที่สุดในปัจจุบันจำแนกตามการศึกษาสายศาสนา

ประเภท	ไม่ได้เรียน	อิตีคาฮิยะฮุ หรือต่ำกว่า	มุตะวัสสิเตาะฮุ	ชานาวิยะฮุ หรือสูงกว่า
ปอเนาะ	12.5 (1)	16.7 (2)	-	20.0 (1)
สามัญ	12.5 (1)	-	-	20.0 (1)
สายอาชีพ	-	8.3 (1)	-	-
ปอเนาะและสามัญ	37.5 (3)	66.7 (8)	57.1 (4)	40.0 (2)
ปอเนาะและสายอาชีพ	-	-	14.3 (1)	-
สามัญและสายอาชีพ	37.5 (3)	8.3 (1)	28.6 (3)	20.0 (1)
รวม	100.0 (8)	100.0 (12)	100.0 (8)	100.0 (5)

การศึกษาที่กลุ่มประชานิยมที่สุดในปัจจุบัน ปรากฏว่า กลุ่มประชากรที่ไม่ได้เรียนหนังสือ มีความเห็นว่าการศึกษาปอเนาะที่ควบคู่กับสายสามัญ และการศึกษาสายสามัญที่ควบคู่กับสายอาชีวะเป็นที่นิยมที่สุดคิดเป็นร้อยละ 37.5 และกลุ่มประชากรที่มีการศึกษาระดับอิตีคาอียะฮ์หรือต่ำกว่า เห็นว่าการศึกษาปอเนาะที่ควบคู่กับสายสามัญเป็นที่นิยมที่สุดคิดเป็นร้อยละ 66.7 สำหรับกลุ่มประชากรที่มีการศึกษาระดับมุดาว์ซซิดและชานาวีหรือสูงกว่ามีความเห็นว่าการศึกษาสายสามัญเป็นที่นิยมที่สุดคิดเป็นร้อยละ 57.1 และ 40.0 ตามลำดับ

ตารางที่ 77 แสดงจำนวนร้อยละของความต้องการด้านการศึกษาของกลุ่มประชากรสำหรับตนเอง และบุตรหลาน จำแนกตามการศึกษาสายศาสนา

ประเภท	ไม่ได้เรียน	อิตีคาอียะฮ์ หรือต่ำกว่า	มุดะวัสตีเตาะฮ์	ชานะวียะฮ์ หรือสูงกว่า
ปอเนาะ	12.5 (1)	16.7 (2)	-	20.0 (1)
สามัญ	25.0 (2)	33.3 (4)	-	40.0 (2)
สายอาชีวะ	-	-	-	-
ปอเนาะและสามัญ	37.5 (3)	25.0 (3)	71.4 (6)	40.0 (2)
ปอเนาะและสายอาชีวะ	-	16.7 (2)	14.3 (1)	-
สามัญและสายอาชีวะ	25.0 (2)	8.3 (1)	14.3 (1)	-
รวม	100.0 (8)	100.0 (12)	100.0 (8)	100.0 (5)

ความต้องการด้านการศึกษา ของกลุ่มประชากรสำหรับตนเองและบุตรหลาน ปรากฏว่า กลุ่มประชากรที่ไม่ได้เรียนต้องการการศึกษาปอเนาะและสามัญมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 37.5 และกลุ่มประชากรที่มีการศึกษาอิตีคาอียะฮ์หรือต่ำกว่าต้องการการศึกษาสามัญมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 33.3 และกลุ่มประชากรที่มีการศึกษาระดับมุดะวัสตีเตาะฮ์ต้องการการศึกษาสายปอเนาะและสามัญคิดเป็นร้อยละ 71.4 และสำหรับกลุ่มประชากรที่มีการศึกษาในระดับชานาวีหรือสูงกว่าต้องการการศึกษาสายสามัญและการศึกษาปอเนาะที่ควบคู่กับสามัญคิดเป็นร้อยละ 40.0

ตารางที่ 78 แสดงจำนวนร้อยละของการเลียนแบบของเด็กรุ่นใหม่จากสื่อ จำแนกตามการศึกษาสายศาสนา

ประเภท	ไม่ได้เรียน	อิตีคาอียะฮ์ หรือต่ำกว่า	มุดะวัสตีเตาะฮ์	ชานะวียะฮ์ หรือสูงกว่า
--------	-------------	-----------------------------	-----------------	---------------------------

โทรทัศน์	62.5 (5)	66.7 (9)	57.1 (5)	20.0 (1)
นิตยสาร	12.5 (1)	-	-	40.0 (2)
สิ่งแวดล้อม	25.0 (2)	33.3 (3)	28.6 (2)	40.0 (2)
ค่านิยม	-	-	14.3 (1)	-
รวม	100.0 (8)	100.0 (12)	100.0 (8)	100.0 (5)

การเลียนแบบการแต่งกายของเด็กรุ่นใหม่จากสื่อ ปรากฏว่า กลุ่มประชากรที่ไม่ได้เรียนระดับอิตติคาอียะฮ์หรือต่ำกว่า และเรียนระดับมูตะวัสติเตาะฮ์ มีความเห็นว่าเด็กรุ่นใหม่มีการเลียนแบบการแต่งกายจากสื่อมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 62.5, 66.7 และ 57.1 ส่วนกลุ่มประชากรที่มีการศึกษาระดับ ชานะวียะฮ์หรือสูงกว่ามีความเห็นว่าเด็กรุ่นใหม่มีการเลียนแบบการแต่งกายจากนิตยสารและสิ่งแวดล้อมมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 40.0

ตารางที่ 79 แสดงจำนวนร้อยละของปัจจัยที่ทำให้เด็กรุ่นใหม่นิยมพูดภาษาไทยกลางโดยทิ้งภาษาไทยถิ่น จำแนกตามการศึกษาสายศาสนา

ประเภท	ไม่ได้เรียน	อิตติคาอียะฮ์หรือต่ำกว่า	มูตะวัสติเตาะฮ์	ชานะวียะฮ์หรือสูงกว่า
สื่อ (ทีวีและวิทยุ)	87.5 (7)	33.3 (4)	-	40.0 (2)
โรงเรียน	-	41.7 (5)	71.4 (6)	60.0 (3)
ค่านิยม	12.5 (1)	16.7 (2)	14.3 (1)	-
สิ่งแวดล้อม	-	8.3 (1)	14.3 (1)	-
อื่นๆ	-	-	-	-
รวม	100.0 (8)	100.0 (12)	100.0 (8)	100.0 (5)

ปัจจัยที่ทำให้เด็กรุ่นใหม่ส่วนใหญ่นิยมพูดภาษาไทยกลางโดยทิ้งภาษาไทยถิ่น ปรากฏว่า กลุ่มประชากรที่ไม่ได้เรียนหนังสือมีความเห็นว่า สื่อ (ทีวีและวิทยุ) เป็นปัจจัยสำคัญมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 87.5 ส่วนกลุ่มประชากรที่มีการศึกษาระดับอิตติคาอียะฮ์หรือต่ำกว่า และเรียนระดับมูตะวัสติเตาะฮ์ และเรียนระดับชานะวียะฮ์หรือสูงกว่า มีความเห็นว่า โรงเรียนเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด คิดเป็นร้อยละ 41.7, 71.4 และ 60.0 ตามลำดับ

ความรู้สึกของสังคมต่อนโยบายของรัฐ

ตารางที่ 80 แสดงจำนวนร้อยละของความรู้สึกของกลุ่มประชากรที่มีต่อนโยบายของรัฐบาลที่อนุญาตให้นักเรียนมุสลิมะฮ์คฤมฮียาบ จำแนกตามเพศ

ประเภท	หญิง	ชาย
ดีใจมาก	69.2 (18)	47.1 (16)
ดีใจ	15.2 (5)	26.5 (9)
เฉยๆ	11.5 (3)	26.5 (9)
รวม	100 (26)	100 (34)

ความรู้สึกของกลุ่มประชากรที่มีต่อนโยบายของรัฐบาลที่อนุญาตให้นักเรียนมุสลิมะฮ์คฤมฮียาบ ปรากฏว่าทั้งผู้หญิงและผู้ชายมีความรู้สึกที่เหมือนกันคือ รู้สึกดีใจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 69.2 ของกลุ่มประชากรที่เป็นเพศหญิงและร้อยละ 47.1 ของกลุ่มประชากรที่เป็นเพศชาย

ตารางที่ 81 แสดงจำนวนร้อยละของความรู้สึกของประชากรที่มีต่อนโยบายของรัฐที่อนุญาตให้นักเรียนมุสลิมคฤมฮียาบ จำแนกตามประเภทที่อยู่อาศัย

ประเภท	เมือง	ชนบท
ดีใจมาก	62.1 (18)	51.6 (16)
ดีใจ	17.2 (5)	29.0 (9)
เฉยๆ	20.7 (6)	19.4 (6)
รวม	100 (29)	100 (31)

ความรู้สึกของประชากรที่มีนโยบายของรัฐ ที่อนุญาตให้นักเรียนมุสลิมคฤมฮียาบ ปรากฏว่ากลุ่มประชากรที่ทั้งที่อยู่ในเขตเมืองและในเขตชนบทมีความรู้สึกเหมือนกันคือ ดีใจมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 62.1 ของกลุ่มประชากรที่อยู่ในเขตเมืองและร้อยละ 51.6 ของกลุ่มประชากรที่อยู่ในเขตชนบท

ตารางที่ 82 แสดงจำนวนร้อยละของความรู้สึกของประชากรที่มีต่อนโยบายของรัฐบาลที่อนุญาตให้นักเรียนมุสลิมะฮ์คฤมฮียาบ จำแนกตามการศึกษาสายศาสนา

ประเภท	ไม่ได้เรียน	อับตาดฮียะฮ์	มุตะวัสตีเตะฮ์	ชานะวียะฮ์
--------	-------------	--------------	----------------	------------

		หรือต่ำกว่า		หรือสูงกว่า
ดีใจมาก	75.0 (6)	66.7 (8)	85.7 (6)	60.0 (3)
ดีใจ	25.0 (2)	25.0 (3)	-	40.0 (2)
เฉย ๆ	-	8.3 (1)	14.3 (2)	-
รวม	100.0 (8)	100.0 (12)	100.0 (8)	100.0 (5)

ความรู้สึกของกลุ่มประชากรที่มีก่อนนโยบายของรัฐบาล ที่อนุญาตให้นักเรียนมุสลิมคลุมฮิญาบ ปรากฏว่า กลุ่มประชากรทุกระดับการศึกษาตั้งแต่กลุ่มประชากรที่ไม่ได้เรียน เรียนระดับอิมติดาอียะฮ์หรือต่ำกว่า เรียนระดับมตะวัสซิเตาะฮ์ และระดับชานะวียะฮ์หรือสูงกว่า ต่างก็มีความรู้สึกที่เหมือนกันคือ รู้สึกดีใจมาก คิดเป็นร้อยละ 75.0, 66.7, 85.7 และ 60.0 ตามลำดับ

ตารางที่ 83 แสดงจำนวนร้อยละของความรู้สึกของประชากรที่มีก่อนนโยบายของรัฐที่อนุญาตให้นักเรียนมุสลิมคลุมฮิญาบ จำแนกตามอายุ

ประเภท	18 – 25	26 - 33	34 – 41	มากกว่า 42
ดีใจมาก	56.5 (13)	55.6 (10)	55.65 (5)	60.0 (6)
ดีใจ	17.4 (4)	38.9 (7)	11.1 (1)	20.0 (2)
เฉย ๆ	26.1 (5)	5.6 (1)	33.3 (3)	20.0 (2)
รวม	100 (23)	100 (18)	100 (9)	100 (10)

ความรู้สึกของกลุ่มประชากร ที่มีก่อนนโยบายของรัฐที่อนุญาตให้นักเรียนมุสลิมคลุมฮิญาบ ปรากฏว่า กลุ่มประชากรวัย ตั้งแต่อายุ 18-25 ปี 26-33 ปี 34-41 ปี และกลุ่มประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 42 ปีขึ้นไปมีความรู้สึกเหมือนกันคือ รู้สึกดีใจมากมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 56.5, 55.6, 55.5 และ 60.0 ตามลำดับ

ตารางที่ 84 แสดงจำนวนร้อยละของความรู้สึกของประชากรที่มีก่อนนโยบายของรัฐบาลที่อนุญาตให้นักเรียนมุสลิมคลุมฮิญาบ จำแนกตามการศึกษาสายสามัญ

ประเภท	ต่ำ	ปานกลาง	สูง
ดีใจมาก	60.0 (6)	56.8 (21)	53.8 (7)
ดีใจ	20.0 (2)	18.9 (7)	38.5 (5)
เฉย ๆ	20.0 (2)	24.3 (9)	7.7 (1)
รวม	100 (10)	100 (37)	100 (13)

ความรู้สึกของกลุ่มประชากรที่มี ต่อนโยบายของรัฐบาลที่อนุญาตให้นักเรียนมุสลิมคลุมฮิญาบ ปรากฏว่า ความเห็นของกลุ่มประชากรที่มีการศึกษาระดับต่ำ ปานกลาง และสูง ต่างก็มีความรู้สึกที่ เหมือนกันคือ รู้สึกดีใจมากมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 60.0, 56.8 และ 53.8 ตามลำดับ

จากข้อมูลต่างๆ ที่ได้นำมาเสนอข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่าพฤติกรรมด้านต่าง ๆ ของสังคมมุสลิมใน เขตจังหวัดชายภาคใต้ได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมาก ทั้งทางบวกและทางลบ การที่สังคมมุสลิมตอบรับ ต่อการเปลี่ยนแปลงนั้นก็เพื่อต้องการที่จะปรับตัวให้เข้ากับเหตุการณ์ปัจจุบัน ความจริงแล้ว ปัจจัยต่าง ๆ ใน การนำการเปลี่ยนแปลงสังคมนั้นคือสื่อ เพราะสื่อมีอิทธิพลต่อแนวความคิดความอ่านของทุกคนในสังคม โดยเฉพาะคนหนุ่มคนสาว

อย่างไรก็ตาม ประชาชนมุสลิมยังมองเห็นว่าวัฒนธรรมที่ค้ำจุนและเก่าแก่ของสังคมไทยมุสลิมนั้น ยังจำเป็นจะต้องคงไว้ เช่นความเชื่อตามหลักการของศาสนา การศึกษาเล่าเรียนทางศาสนาควบคู่กับสาย สามัญของนักเรียน การแต่งกายของมุสลิมทั้งชายและหญิงอย่างมีคหิดอันมีความดีเด่นในตัวของมัน ทั้งหมดนี้จะสามารถพบเห็นได้ชัดเจนในทุกส่วนของสังคมไทย และท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของโลก สมัยใหม่นี้ สังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ปรับตัวเป็นอย่างมากในการที่จะตอบรับต่อสิ่งแปลกใหม่ และพร้อมที่จะเผชิญกับสถานการณ์ในปัจจุบัน

บรรณานุกรม

- กรรณิการ์ สุขเกษม (2523) สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- ขจัดภัย บุรุษพัฒนา (2519) ไทยมุสลิม กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา
- จรัล พรหมอยู่ (2523) สังคมและวัฒนธรรมไทย กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์
- ชูดา จิตต์พิทักษ์ (2528) สังคมวิทยาและวัฒนธรรมไทยสำหรับนักศึกษาพยาบาล
สงขลา : คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
- ดลมนรรัตน์ บากา (2529) รายงานการวิจัยเรื่องสถานภาพสตรีไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
- ดาร์รัตน์ เมตตาริกานนท์ (2529) รายงานการวิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมในหมู่บ้านอิสานศึกษากรณีหมู่บ้านนาป่าหนาด ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- ไมฮัมมัด อับดุลกาเดร์ (2520) ความเข้าใจเรื่องศาสนาอิสลามและชาวไทยมุสลิมจังหวัดภาคใต้ กรุงเทพฯ : อักษรบัณฑิต
- ยุทธ คักดีเดชนันต์ (2522) สังคมศาสตร์ กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- บรรพต วีระสัย (2520) สังคมวิทยา มานุษยวิทยา กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- ประพันธ์ เรืองณรงค์ (2531) เรื่องเล่าจากชาวดัตช์ ชุดที่สอง กรุงเทพฯ : มิตรสยาม
- ผจญจิตต์ อธิคมนันท์ (2531) การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์ (2521) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมกรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525

พัทธา สายหนู (2524) กลไกของสังคม กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สงขลานครินทร์มหาวิทยาลัย (2523) ศิลปวัฒนธรรมภาคใต้ปัตตานี : มหาวิทยาลัย
สงขลานครินทร์

สนิท สมัครการ (2525) การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับพัฒนาการของสังคม
กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์

สุชา จันท์โฮม (2524) จิตวิทยาสังคม กรุงเทพฯ : ไทยพัฒนา

สุวิวงศ์ พงษ์ไพบูลย์ (มปป.) โลกทรรศน์ไทยภาคใต้สงขลา : มหาวิทยาลัยศรี-
นครินทร์วิโรฒ

สุพัฒนา สุภาพ (2520) สังคมและวัฒนธรรมไทย กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิชย์

สุวิทย์ ธีรศาสตร์ (2528-2529) รายงานการวิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลง ด้านเศรษฐกิจ
การเมือง สังคมและวัฒนธรรมในหมู่บ้านอีสาน ศึกษากรณีบ้านโนนตะแบก
ขอนแก่น ; มหาวิทยาลัย

สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 (2536) ประเพณีและวัฒนธรรมของชาว
ไทยที่นับถือศาสนาอิสลามมปป.: มพพ.

เสาวนีย์ จิตต์หมวด (2531) กลุ่มชาติพันธุ์ : ชาวไทยมุสลิม กรุงเทพฯ :
กองทุนจุริระ อัมพร

อาคม ใจแก้ว (2534) รายงานการวิจัยเรื่องการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจสังคมภาคใต้
ในทศวรรษหน้า ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

อานนท์ อากาศิรม (2518) สังคมวิทยา กรุงเทพฯ : แพร์พิทยา

อิมรอน มะลูลีม (2538) วิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลไทยกับมุสลิมใน
ประเทศไทย : กรณีศึกษากลุ่มชนมุสลิมในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ กรุงเทพฯ : อิสลาม
มิกอะเคเดมิ

บทที่ 5

นโยบายของรัฐกับผลกระทบ

ในเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรมของจังหวัดชายแดนภาคใต้อันเนื่องมาจากนโยบายของรัฐในโครงการการพัฒนาสามเหลี่ยมเศรษฐกิจ(IMT-GT)นั้น มีผลกระทบต่อสังคมมุสลิมทั้งทางบวกและทางลบ

จากรายงาน การวิจัยของผู้ช่วยศาสตราจารย์คลมบรรณ บากา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พิรัช ราธิมมูลา และดร. หะสัน หมัดหมาน เรื่อง ผลกระทบบางประการที่อาจเกิดขึ้นได้จากการพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจ (IMT-GT) ในจังหวัดชายแดนภาคใต้อันได้แก่ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูล และสงขลา โดยเน้นการเปลี่ยนทางสังคมอันเนื่องมาจากผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น

ผลกระทบในจังหวัดสงขลา

มีประเด็นสำคัญที่จะอภิปรายผลดังนี้

1) การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจส่งผลกระทบต่อด้านเศรษฐกิจ กล่าวคือ ผลกระทบด้านบวกอาจทำให้ประชาชนในพื้นที่มีรายได้เพิ่มขึ้น อาจทำให้เศรษฐกิจบริเวณชายแดนไทย-มาเลเซียกระเตื้องขึ้น ทำให้ชาวมาเลเซียและอินโดนีเซียเข้ามาเที่ยวในประเทศไทยมากขึ้น อาจเข้ามาจับจ่ายซื้อขายมากขึ้น อาจทำให้การค้าระหว่างประเทศขยายตัวขึ้นซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของผู้ช่วยศาสตราจารย์คลมบรรณ บากา และคณะ (2541ก : 207-208, 2541ข : 213) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจทำให้ประชาชนในพื้นที่มีรายได้เพิ่มขึ้น มีงานทำกันมากขึ้น และสามารถเลือกงานทำได้ตามความเหมาะสม อาจทำให้การค้าระหว่างประเทศ ขยายตัวขึ้น และอาจทำให้เศรษฐกิจบริเวณชายแดนไทย-มาเลเซียกระเตื้องขึ้น ทำให้ชาวมาเลเซียและอินโดนีเซียเข้ามาเที่ยวในประเทศไทยมากขึ้น อาจเข้ามาจับจ่ายซื้อขายมากขึ้น สว่าง เลิศฤทธิ์ (2535 : 2) ที่ศึกษาพบว่าการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศชาติหลายประการ เช่น ทำให้ประชาชนมีรายได้ มีคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ และสภาพจิตใจที่ดีขึ้น ปรีชา อุปโยคิน และคณะ (2520: 144) ที่ศึกษาพบว่าผลที่ได้จากการพัฒนาด้านเศรษฐกิจมาก จะทำให้มีการตื่นตัว และทำให้กระจายรายได้สู่ท้องถิ่น

สำหรับผลกระทบทางลบนั้น อาจทำให้มีนักลงทุนต่างพื้นที่ได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างแท้จริง อาจทำให้แรงงานได้ความเดือดร้อน โดยเฉพาะจากการพัฒนา

กระบวนการผลิตโดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ทำให้มีแรงงานตกงานซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของอนุภพ ธิรลาภ (2536: 48) ที่ศึกษาพบว่า การขยายตัวทางเศรษฐกิจ หรือการเพิ่มตลาดใหม่ที่ใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ และเครื่องจักรกลต่าง ๆ เป็นแรงงานการผลิต ซึ่งทำให้บรรดาคนงานจำนวนมากได้รับความเดือดร้อน และหากเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีเร็วเกินไป จนทุนเพิ่มตามไม่ทัน และไม่สามารถหางานใหม่ ๆ ให้คนงานที่ตกงานได้ ภาวะการว่างงานก็เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เกื้อวงศ์ บุญสิน (2536: 49) ได้กล่าวว่า การพัฒนาประเทศในขั้นแรกนั้น รายได้จะมีลักษณะกระจุกตัวอยู่เฉพาะในพื้นที่ ครั้นเมื่อเศรษฐกิจเจริญเติบโต ในทางทฤษฎีแล้ว ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจน่าจะกระจายออกไปได้มากขึ้น แต่ ในทางปฏิบัติกลับพบว่า กลุ่มคนจนยังไม่มีส่วนร่วมในผลประโยชน์ดังกล่าวอย่างเท่าเทียมกัน

2). การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจส่งผลกระทบต่อด้านการเกษตรกล่าวคือผลกระทบต่อด้านบวกนั้นอาจทำให้ชาวเกษตรกรนำเทคโนโลยีทางการเกษตรที่ทันสมัยมาใช้ ส่งผลให้ชาวเกษตรกรสามารถมีผลผลิตเพิ่มมากขึ้น ทำให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้น และสามารถขนส่งสินค้าทางการเกษตรต่างๆ ได้อย่างสะดวกรวดเร็วมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของผู้ช่วยศาสตราจารย์คลมนรรัตน์ บากา และคณะ (2541ก : 209) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจทำให้ชาวเกษตรกรนำเทคโนโลยีทางการเกษตรที่ทันสมัยมาใช้ ทำให้มีผลผลิตเพิ่มและมีรายได้เพิ่มมากขึ้น สามารถขนส่งสินค้าทางการเกษตรต่างๆ ได้อย่างสะดวกรวดเร็วมากขึ้น มนัส สุวรรณ (2538 : 63-64) กล่าวว่า การพัฒนาทางการเกษตรทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาในปริมาณ และราคาสินค้าในระบบตลาด การเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตและผลผลิตมากมาในปริมาณ และราคาสินค้าในระบบตลาด การเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต และผลผลิตรวมของสินค้าประเภทต่างๆ และการนำเทคโนโลยีทางการผลิตมาใช้ในการพัฒนาด้านการเกษตรจะให้ผลกระทบต่อด้านบวกในส่วนของผลผลิตที่คงเดิมหรือเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

สำหรับผลกระทบต่อด้านลบนั้นอาจทำให้ชาวเกษตรกรบางส่วนต้องเข้ามาทำงานในโรงงานกันมากขึ้น เนื่องจากชาวเกษตรกรได้รับความเดือดร้อนจากการถ่ายเทของเสียจากโรงงานทำให้ผลผลิตได้รับความเสียหาย ไม่มีรายได้ จึงต้องหันมาเปลี่ยนอาชีพ เข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมกันมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของผู้ช่วยศาสตราจารย์คลมนรรัตน์ บากา และคณะ (2541ก : 209) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจทำให้ชาวเกษตรกรบางส่วนต้องเข้ามาทำงานในโรงงานกันมากขึ้น และสว่าง เลิศฤทธิ์ (2535 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาพบว่า การสร้างโรงงานอุตสาหกรรมทำให้สตรีไทยมุสลิมเริ่มเปลี่ยนแปลงรูปแบบวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจจากการผลิตเพื่อการยัง

ชีพมาเป็น การประกอบอาชีพเพื่อมุ่งหาเงินตราเป็นหลัก และละเลยรูปแบบการผลิตในภาคเกษตรกรรมมากขึ้น

3) การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจส่งผลกระทบต่อด้านการประมงกล่าวคือผลกระทบต่อด้านบวกนั้นอาจทำให้การประมงมีศักยภาพ และมีการพัฒนาขึ้น ทำให้วิธีการจับสัตว์น้ำทะเลมีประสิทธิภาพมากขึ้น สามารถจับสัตว์ได้ในปริมาณที่มากขึ้น และอาจทำให้นักลงทุนเข้ามาลงทุนทางการประมงกันมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของสว่าง เลิศฤทธิ์ (2535 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาพบว่า จากการพัฒนาเทคโนโลยีในการจับสัตว์น้ำทำให้บรรดาเรือขนาดใหญ่สามารถจับสัตว์ได้เป็นจำนวนมาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดลมนรรัตน์ บากา และคณะ (2541ก : 209-210) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจทำให้การประมงมีศักยภาพ และมีการพัฒนาขึ้น ทำให้วิธีการจับสัตว์น้ำทะเลมีประสิทธิภาพมากขึ้น และอาจทำให้นักลงทุนเข้ามาลงทุนทางการประมงกันมากขึ้น

สำหรับผลกระทบต่อด้านลบนั้นอาจทำให้ชาวประมงเรือขนาดเล็กได้รับความเดือดร้อน ไม่สามารถจับสัตว์น้ำแข่งกับเรือขนาดใหญ่ที่มีเครื่องมือและอุปกรณ์จับปลาที่ทันสมัยได้ ทำให้ขาดรายได้ และขาดแคลนอาหาร อาจทำให้ชาวประมงบางส่วนต้องเข้ามาทำงานในโรงงานกันมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของผู้ช่วยศาสตราจารย์ดลมนรรัตน์ บากา และคณะ (2541ก : 209-210) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจทำให้ชาวประมงเรือขนาดเล็กได้รับความเดือดร้อน ไม่สามารถจับสัตว์น้ำแข่งกับเรือขนาดใหญ่ที่มีเครื่องมือและอุปกรณ์จับปลาที่ทันสมัยได้ และอาจทำให้ชาวประมงบางส่วนต้องเข้ามาทำงานในโรงงานกันมากขึ้น และสว่าง เลิศฤทธิ์ ทรัพย์ากร อันเนื่องมาจากนายทุนใช้เรืออวนรุนเข้ามาจับปลา และสร้างความเสียหายอย่างมหาศาล เช่น จับสัตว์น้ำทุกชนิดทุกประเภททั้งเล็กและใหญ่ ทำลายอวนของชาวบ้าน ทำลายหญ้าซึ่งเป็นอาหารของปลา ทำให้ชาวบ้านจับปลาได้น้อยลงจนเกือบไม่พอยังชีพ

4) การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจส่งผลกระทบต่อด้านอุตสาหกรรมกล่าวคือผลกระทบต่อด้านบวกนั้นอาจทำให้โรงงานอุตสาหกรรมประเภทต่างๆ มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น อาจทำให้ธุรกิจอุตสาหกรรมเกิดการขยายตัวมีการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของผู้ช่วยศาสตราจารย์ดลมนรรัตน์ บากา และคณะ (2541ก : 119) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจทำให้โรงงานอุตสาหกรรมเกิดการขยายตัว มีการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศมากขึ้นและประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง (2531ก : 182) ที่ศึกษาพบว่า ผลจากการเปลี่ยนแปลงสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมทำให้สินค้าอุตสาหกรรมมีมูลค่าส่งออกมากกว่า 60% ของสินค้าออกทั้งหมด

สำหรับผลกระทบด้านลบนั้นอาจทำให้เกิดมลภาวะเป็นพิษทั้งทางอากาศทางน้ำและเสียง ซึ่งสร้างความเดือดร้อนให้แก่ประชาชน เป็นอันตรายต่อสุขภาพของคน สัตว์ และพืช และอาจทำให้กลุ่มนายทุนที่ได้รับผลประโยชน์มากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของวิทยากรเชียงกูล (2533ก : 69-72) ที่กล่าวว่า การเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมใหญ่ๆ ทำให้ผู้ได้รับผลตอบแทนมากที่สุดคือ ผู้ประกอบการขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นคนกลุ่มน้อยในสังคมแต่กลับมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี มีอำนาจมากเกินไป หวังกอบโกยผลประโยชน์กำไรส่วนตัวมากเกินไป ทำให้การพัฒนาที่มุ่งจะลดอุทธรพยากร และทำลายสภาพแวดล้อม เพื่อผลกำไรโดยไม่มีการวางแผนและการควบคุม โดยไม่คำนึงถึงการพัฒนาเพื่อประชาชนส่วนใหญ่ในระยะยาวแต่อย่างใด

5) การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจส่งผลกระทบด้านการเมือง กล่าวคือผลกระทบทางด้านบวกนั้นอาจทำให้ประชาชนออกไปใช้สิทธิกันมากขึ้น อาจทำให้นักการเมืองสามารถดึงงบประมาณมาสู่ประชาชนให้ออกไปใช้สิทธิกันมากขึ้น อาจทำให้นักการเมืองสามารถดึงงบประมาณมาสู่ประชาชนได้มากขึ้น เช่น งบประมาณในสร้างถนน สร้างไฟฟ้า เป็นต้น และอาจทำให้บรรดานักธุรกิจ เจ้าของโรงงานอุตสาหกรรมหันมาให้ความสำคัญกับการเมือง มีความสนใจในลงสมัครรับเลือกตั้งในแต่ละระดับกันมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดลมนรรัตน์ บากา และคณะ (2541ค : 200) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจทำให้ประชาชนออกไปใช้สิทธิกันมากขึ้น อาจทำให้นักการเมืองสามารถดึงงบประมาณมาสู่ประชาชนได้มากขึ้น และวิทยากร เชียงกูล (2533 : 69-72) ที่กล่าวว่า การพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดใหญ่จะทำให้ผู้ประกอบการซึ่งเป็นคนกลุ่มน้อยในสังคมมีอำนาจทางการเมืองที่เข้มแข็ง และมีอิทธิพลต่อการเมืองทางตรงและทางอ้อมมากที่สุด

สำหรับผลกระทบด้านลบนั้นอาจเป็นเครื่องมือในการหาเสียงของนักการเมืองกันมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของผู้ช่วยศาสตราจารย์ดลมนรรัตน์ บากา และคณะ (2541ค : 200) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจเป็นเครื่องมือในการหาเสียงของนักการเมืองกันมากขึ้น โชคชัย วงษ์ธานี และคณะ (2541 : 111) ที่ศึกษาพบว่า โครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจทำให้มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องอย่างมากเกี่ยวกับธุรกิจการเมือง และประเสริฐ เย็นประสิทธิ์ และคณะ (2541 : 115) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจเป็นเครื่องมือทางการเมือง มีการแสวงหาผลประโยชน์ทางการเมือง และเป็นเครื่องมือในการหาเสียงทางการเมือง

6) การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจส่งผลกระทบด้านสังคม กล่าวคือผลกระทบทางด้านบวกนั้นอาจทำให้สภาพสังคมมีความเจริญทางด้านวัตถุ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาในด้านต่างๆ เพื่อรองรับโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจ เช่น ถนน ไฟฟ้า เป็นต้น อาจจะมีการจัด

การศึกษาให้สอดคล้องกับโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจและอาจทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของผู้ช่วยศาสตราจารย์ดลมนรรัตน์ บากา และคณะ (2541ข : 216) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจทำให้สภาพสังคมมีความเจริญทางด้านวัตถุ อาจจะมีการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจ และอาจทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนดี แชนะ หนะนะเต๊ะ และคณะ (2539 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจจะทำให้ประชาชนมีอาชีพหลากหลายขึ้น

สำหรับผลกระทบด้านลบนั้นอาจมีแหล่งมั่วสุมของเยาวชนมากขึ้น อาจทำให้เกิดแหล่งอบายมุขมากขึ้น อาจมีแหล่งค้ายาเสพติด และอาชญากรรมต่างๆ มากขึ้น อาจทำให้ประชาชนต้องละทิ้งครอบครัว ไม่มีเวลาว่างให้ครอบครัว ทำให้คนชรา และเด็กถูกทอดทิ้งในสังคมและอาจทำให้คนจนกับคนรวยมีช่องว่างมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของศ สันติสมบัติ (2538 : 7) ที่กล่าวว่า โครงสร้างทางเศรษฐกิจซึ่งถูกกำหนดโดยวิธีการผลิตนั้นเป็นตัวกำหนดโครงสร้างของรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคม อันก่อให้เกิดการแบ่งแยกทางชนชั้นในสังคม แชนะ หนะนะเต๊ะ และคณะ (2539 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจจะทำให้เกิดแหล่งค้ายาเสพติดเพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดแหล่งอบายมุขทำให้เยาวชนในสังคมถูกมอมเมาและมั่วสุมกันมาก และปริชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2537 : 7) ที่ได้อธิบายว่าท่ามกลางการพัฒนาและความเจริญทางเศรษฐกิจปรากฏว่า ปัญหาสังคมใหญ่ๆ ที่สำคัญยังไม่หมด กลับทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว เมื่อประชากรขยายตัวมากขึ้น นอกจากปัญหาที่มีอยู่แล้วการพัฒนาที่ยังก่อให้เกิดปัญหาใหม่ขึ้นมาอีก คือ ปัญหา ยาเสพติดและโสเภณี ท่ามกลางการขยายตัวของธุรกิจการท่องเที่ยว ปัญหาแรงงานเด็ก และปัญหาคนชราถูกทอดทิ้ง ท่ามกลางการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรม ความรุนแรงทางอาชญากรรม ท่ามกลางความเจริญและการพัฒนาทางวัตถุ

7) การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจส่งผลกระทบต่อด้านวัฒนธรรม กล่าวคือ อาจทำให้วัฒนธรรม ประเพณีดั้งเดิมอันดั้งเดิมเสื่อมโทรมลง และอาจทำให้วัฒนธรรมต่างถิ่นเข้ามา เนื่องจากการพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจทำให้นักลงทุนและแรงงานต่างถิ่นเข้ามาทำงานกันมากขึ้น และนักลงทุนและแรงงานต่างถิ่นเหล่านี้ก็จะนำวัฒนธรรมเดิมของตนเข้ามาด้วย ทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมถูกกลืนไป ซึ่งสอดคล้องกับศึกษาของผู้ช่วยศาสตราจารย์ดลมนรรัตน์ บากา และคณะ (2541ก : 213) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจทำให้วัฒนธรรมต่างถิ่นเข้ามา และปริดา ประพฤติกชอบ (2538 : 12-13) ที่กล่าวว่า วัฒนธรรมท้องถิ่น วิถีชีวิต ความเชื่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่จะนำเอาวัฒนธรรมต่างถิ่นเข้ามาและมีผลกระทบทำให้วัฒนธรรมท้องถิ่นต้องสูญสลายหายไป

8) การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจส่งผลกระทบต่อด้านสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ อาจทำให้เกิดมลภาวะเป็นพิษทั้งอากาศ ทางน้ำ และเสียง ซึ่งสร้างความเดือดร้อนให้แก่ประชาชน เป็นอันตรายต่อสุขภาพของคน สัตว์ และพืช เช่น อาจทำให้ประชาชนได้รับอากาศเป็นพิษ เป็นโรคทางระบบหายใจ เป็นโรคมุมิแพ้ ทำลายป่าชายเลน ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งขยายพันธุ์ของสัตว์น้ำต่างๆ ทำให้เกิดโรคระบาดในสัตว์น้ำ ทำให้สัตว์ตายลงเป็นจำนวนมาก และอาจทำให้คนงานในโรงงานและประชาชนในบริเวณใกล้เคียงมีปัญหาเกี่ยวกับการได้ยิน อาจทำให้ชั้นบรรยากาศถูกทำลาย เนื่องจากการใช้สารซีเอฟซีอย่างแพร่หลาย อาจทำให้ปริมาณขยะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น และอาจมีการบุกรุกป่าไม้ เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สร้างถนนหนทาง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของศิริ ฮามสุโพธิ์ (2536 : 59) ที่ศึกษาพบว่า ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยียิ่งมากขึ้นปัญหาของความสกปรกให้แก่สภาพแวดล้อม ดูเหมือนจะทวีความรุนแรงมากขึ้น โรงงาน อุตสาหกรรมกลายเป็นแหล่งถ่ายเทและปล่อยของเสียให้แก่สภาพแวดล้อมเรื่อยๆ และมากขึ้นทุกที พิเศษฐ์ ฅ พัทลุง (มปป. : 2) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาประเทศที่มุ่งหวังให้มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว โดยขาดสามัญสำนึกในเรื่องอนุรักษ์ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมได้ก่อให้เกิดผลกระทบอย่างใหญ่หลวงต่อโลกมนุษย์ นั่นคือความสมดุลของสิ่งแวดล้อมต้องสูญเสียไป ทรัพยากรธรรมชาติต้องถูกทำลายไปเกินความต้องการของมนุษย์ วินัย วีระพัฒนานันท์ และบานชื่น สีพันธ์อง (2537 : 51) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาอุตสาหกรรมก่อให้เกิดปรากฏการณ์ทางสิ่งแวดล้อมอย่างใหม่ขึ้น นั่นคือการเกิดน้ำและอากาศเป็นพิษ ผิวดินถูกทำลาย และผลเสียอีกมากมายตามมา วิทยากร เชียงกุล (2533 : 69-72) ที่กล่าวว่า การพัฒนาทางอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ในปัจจุบันทำให้นายทุนมีอำนาจมากเกินไป หวังกอบโกยผลประโยชน์กำไรส่วนตัวในระยะสั้นมากเกินไป ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดลมนรรัตน์ บากา และคณะ (2541ค : 202-203) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจทำให้เกิดมลภาวะเป็นพิษทั้งทางอากาศ ทางน้ำ และเสียง อาจทำให้ประชาชนได้รับอากาศเป็นพิษ เป็นโรคทางระบบหายใจ เป็นโรคมุมิแพ้ ทำลายป่าชายเลน ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งขยายพันธุ์ของสัตว์น้ำต่างๆ ทำให้เกิดโรคระบาดในสัตว์น้ำ ทำให้สัตว์ตายลงเป็นจำนวนมาก อาจทำให้ชั้นบรรยากาศถูกทำลายเนื่องจากการใช้สารซีเอฟซีอย่างแพร่หลาย อาจทำให้ปริมาณขยะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น และอาจมีการบุกรุกป่าไม้ เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และ สร้างถนนหนทางมากขึ้น

ผลกระทบในจังหวัดสตูล

สำหรับจังหวัดสตูลนั้นมีประเด็นสำคัญที่จะกล่าวดังนี้

1) การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจส่งผลกระทบต่อด้านเศรษฐกิจ กล่าวคือ ผลกระทบด้านบวกอาจทำให้ประชาชนในพื้นที่มีรายได้เพิ่มขึ้น มีงานทำกันมากขึ้น อาจทำให้เศรษฐกิจบริเวณชายแดนไทย-มาเลเซียกระเตื้องขึ้น ทำให้ชาวมาเลเซียเข้ามาเที่ยวในประเทศกันมากขึ้น เข้ามาจับจ่ายซื้อของกันมากขึ้น อาจทำให้การค้าระหว่างประเทศขยายตัวขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของผู้ช่วยศาสตราจารย์คณนรรจน์ บากา และคณะ (2541ก : 207-208) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจทำให้ประชาชนในพื้นที่มีรายได้เพิ่มขึ้นมีงานทำกันมากขึ้น และสามารถเลือกงานได้ตามความเหมาะสม อาจทำให้การค้าระหว่างประเทศขยายตัวขึ้น ผู้ช่วยศาสตราจารย์คณนรรจน์ บากา และคณะ (2541ข : 213) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจทำให้เศรษฐกิจบริเวณชายแดนไทย-มาเลเซียกระเตื้องขึ้น ทำให้ชาวมาเลเซียเข้ามาเที่ยวในประเทศกันมากขึ้น เข้ามาจับจ่ายซื้อของกันมากขึ้น สว่าง เลิศฤทธิ์ (2535 : 2) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศชาติหลายประการ เช่น ทำให้ประชาชนมีรายได้ มีคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่และสภาพจิตใจที่ดีขึ้น หอการค้าจังหวัดปัตตานี (2536 : 12) ที่กล่าวว่า นโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมที่สามารถกระจายไปยังภูมิภาคและชนบทนั้น ก่อให้เกิดการจ้างงานทางตรงและทางอ้อม ซึ่งจะมีผลต่อการแก้ไขปัญหาการกระจายรายได้และความยากจนในชนบทในที่สุด รอยารี มาหะมะ (2534 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาพบว่า โรงงานอุตสาหกรรมมีส่วนทำให้สตรีไทยมุสลิมมีงานทำ และทำให้สตรีไทยมุสลิมมีรายได้เพิ่มขึ้นและปรีชา อุบโยคิน และคณะ (2520 : 144) ที่ศึกษาพบว่า ผลที่ได้จากการพัฒนาด้านเศรษฐกิจมากจะทำให้มีการตื่นตัวและทำให้กระจายรายได้สู่ท้องถิ่น

สำหรับผลกระทบด้านลบนั้นอาจทำให้นักลงทุนต่างพื้นที่ได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างแท้จริง อาจทำให้แรงงานได้รับความเดือดร้อน โดยเฉพาะจากการพัฒนากระบวนการผลิตโดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ทำให้มีแรงงานต้องตกงาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของอนุภาท ธิรลาภ (2536 : 48) ที่ศึกษาพบว่า การขยายตัวทางเศรษฐกิจหรือการเพิ่มตลาดใหม่ที่ใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ และเครื่องจักรกลต่างๆ เป็นแรงงานการผลิต ซึ่งจะทำให้บรรดาคนงานจำนวนมากจะได้รับความเดือดร้อน และหากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีเร็วเกินไป จนทุนเพิ่มขึ้นตามไม่ทัน และไม่สามารถหางานใหม่ๆ ให้แก่คนงานที่ตกงานได้ ภาวะว่างงานก็เพิ่มขึ้นและเกือวงค์ บุญสิน (2536 : 49) ที่กล่าวว่า การพัฒนาประเทศในขั้นแรกนั้นรายได้จะมีลักษณะกระจุกตัวอยู่ เฉพาะในพื้นที่ ครั้นเมื่อเศรษฐกิจ

เจริญเติบโตในทางทฤษฎีแล้วผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจน่าจะกระจายออกไปได้มากขึ้น แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่ากลุ่มคนจนยังไม่สามารถมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ดังกล่าวอย่างเท่าเทียมกัน

2) การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจส่งผลกระทบต่อด้านการเกษตร กล่าวคือ ผลกระทบทางด้านบวกนั้นอาจทำให้ชาวเกษตรกรร่นาเทคโนโลยีทางการเกษตรที่ทันสมัยมาใช้ ส่งผลให้ชาวเกษตรกรสามารถมีผลผลิตเพิ่มมากขึ้น ทำให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้น และสามารถขนส่งสินค้าทางการเกษตรต่างๆ ได้อย่างสะดวกรวดเร็วมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของผู้ช่วยศาสตราจารย์คลมนรรัตน์ บากา และคณะ (2541ก : 209) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจทำให้ชาวเกษตรกรร่นาเทคโนโลยีทางการเกษตรที่ทันสมัยมาใช้ ทำให้มีผลผลิตเพิ่มและมีรายได้เพิ่มมากขึ้น สามารถขนส่งสินค้าทางการเกษตรต่างๆ ได้อย่างสะดวกรวดเร็วมากขึ้นและสมาน บิลละเต๊ะ และคณะ (2541 : 107) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจส่งผลให้มีการสร้างถนนหนทางเพื่อความสะดวกในการขนส่งสินค้าทางการเกษตร และทำให้เศรษฐกิจทางด้านเกษตรกร โดยเฉพาะทางด้านผลไม้ขยายตัวมากขึ้น มีราคาสูงขึ้น และมีผลผลิตมากขึ้น

สำหรับผลกระทบต่อด้านลบนั้นอาจทำให้ชาวเกษตรกรบางส่วนต้องเข้ามาทำงานในโรงงานกันมากขึ้น เนื่องจากชาวเกษตรกรได้รับความเดือดร้อนจากการถ่ายเทของเสียจากโรงงานทำให้ผลผลิตได้รับความเสียหาย ไม่มีรายได้จึงต้องหันมาเปลี่ยนอาชีพ เข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมกันมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของผู้ช่วยศาสตราจารย์คลมนรรัตน์ บากาและคณะ (2541ก : 209) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจทำให้ชาวเกษตรกรบางส่วนต้องเข้ามาทำงานในโรงงานกันมากขึ้น และสถาบันสารานกิจ (2537 : 14) ที่กล่าวว่า เมื่อมีการพัฒนาด้านเศรษฐกิจขึ้นก็จะส่งผลกระทบต่อสังคมชนบท ที่ยึดเกษตรกรรมในการดำเนินชีวิตการที่ประเทศเจริญทางอุตสาหกรรมและมีการส่งออกเป็นส่วนใหญ่จะมีแนวโน้มสำคัญประการหนึ่งที่เกิดขึ้นคือ ความเป็นเมือง (Urbanization) คนจะหลั่งไหลจากชนบทเข้ามาในเมืองมีผลทำให้อาชีพเกษตรกรรมถูกละเลย และสว่าง เลิศฤทธิ์ (2535 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาพบว่า การสร้างโรงงานอุตสาหกรรมทำให้สตรีไทยมุสลิมเริ่มเปลี่ยนแปลงรูปแบบวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจจากการผลิตเพื่อการยังชีพเป็นการประกอบอาชีพเพื่อมุ่งหาเงินตราเป็นหลัก และละเลยรูปแบบการผลิตในภาคเกษตรกรรมมากขึ้น

3)การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจส่งผลกระทบต่อด้านการประมง กล่าวคือ ผลกระทบทางด้านบวกนั้นอาจทำให้การประมงมีศักยภาพและมีการพัฒนาขึ้น ทำให้วิธีการจับสัตว์น้ำทะเลมีประสิทธิภาพมากขึ้น สามารถจับสัตว์ได้ในปริมาณที่มากขึ้น และอาจทำให้นัก

ลงทุนเข้ามาลงทุนทางการประมงกันมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของสว่าง เลิศฤทธิ์ (2535 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาพบว่า จากการพัฒนาเทคโนโลยีในการจับสัตว์น้ำทำให้บรรดาเรือขนาดใหญ่สามารถจับสัตว์ได้เป็นจำนวนมาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์คลมนรรัตน์ บากา และคณะ (2541ก : 209-210) ที่ศึกษาพบว่าการพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจทำให้การประมงมีศักยภาพ และมีการพัฒนาขึ้น ทำให้วิธีการจับสัตว์น้ำทะเลมีประสิทธิภาพมากขึ้น และอาจทำให้นักลงทุนเข้ามาลงทุนทางการประมงกันมากขึ้น

สำหรับผลกระทบด้านลบนั้นอาจทำให้ชาวประมงเรือขนาดเล็กได้รับความเดือดร้อน ไม่สามารถจับสัตว์น้ำแข่งกับเรือขนาดใหญ่ที่มีเครื่องมือ และอุปกรณ์จับปลาที่ทันสมัยได้ ทำให้ขาดรายได้ และขาดแคลนอาหาร อาจทำให้ชาวประมงบางส่วนต้องเข้ามาทำงานในโรงงานกันมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของผู้ช่วยศาสตราจารย์คลมนรรัตน์ บากา และคณะ ((2541ก : 209-210) ที่ศึกษาพบว่าการพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจทำให้ชาวประมงเรือขนาดเล็กได้รับความเดือดร้อน ไม่สามารถจับสัตว์น้ำแข่งกับเรือขนาดใหญ่ที่มีเครื่องมือและอุปกรณ์จับปลาที่ทันสมัยได้ และอาจทำให้ชาวประมงบางส่วนต้องเข้ามาทำงานในโรงงานกันมากขึ้น และสว่าง เลิศฤทธิ์ (2535 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาเทคโนโลยีในการจับสัตว์น้ำ ส่งผลให้เกิดปัญหาวิกฤติทรัพยากร อันเนื่องมาจากนายทุนทั้งประเภทเล็กและใหญ่ ทำลายอวนของชาวบ้าน ทำลายหญ้าซึ่งเป็นอาหารของปลา ทำให้ชาวบ้านจับปลาได้น้อยลงจนเกือบไม่พอยังชีพ

4) การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจส่งผลกระทบต่อด้านอุตสาหกรรม กล่าวคือ ผลกระทบทางด้านบวกนั้นอาจทำให้โรงงานอุตสาหกรรมประเภทต่างๆ มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น อาจทำให้ธุรกิจอุตสาหกรรมเกิดการขยายตัว มีการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของผู้ช่วยศาสตราจารย์คลมนรรัตน์ บากา และคณะ (2541ค : 199) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจทำให้โรงงานอุตสาหกรรมประเภทต่างๆ มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น อาจทำให้ธุรกิจอุตสาหกรรมเกิดการขยายตัว มีการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศมากขึ้น ประเสริฐ เข้มกลิ่นทุ่ง (2531 : 182) ที่ศึกษาพบว่า ผลจากการเปลี่ยนแปลงสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมทำให้สินค้าอุตสาหกรรมมีสัดส่วนในผลผลิตรวมแห่งชาติใกล้เคียงกับสินค้าเกษตรกรรม และมูลค่าส่งออกมากกว่า 60% ของสินค้าออกทั้งหมด และสมาน บิลละเต๊ะ และคณะ (2541 : 107) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจทำให้มีโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น กิจกรรมภาคอุตสาหกรรมมีการขยายตัว และทำให้รายได้มวลรวมของจังหวัดนครราชสีมาเพิ่มขึ้น

สำหรับผลกระทบด้านลบนั้นอาจทำให้เกิดมลภาวะเป็นพิษทั้งอากาศทางน้ำ และเสียง ซึ่งสร้างความเดือดร้อนให้แก่ประชาชน เป็นอันตรายต่อสุขภาพของคน สัตว์ และพืช และอาจทำให้

กลุ่มนักขายทุนที่ได้รับประโยชน์มากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของวิทยาการเชิงอุตสาหกรรม (2533: 69-72) ที่กล่าวว่า การเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมใหญ่ๆ ทำให้ผู้ได้รับผลตอบแทนมากที่สุดคือผู้ประกอบการขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นคนกลุ่มน้อยในสังคมแต่กลับมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี มีอำนาจมากเกินไป หวังกอบโกยผลประโยชน์กำไรส่วนตัวมากเกินไป ทำให้การพัฒนาที่มุ่งจะลดอุตสาหกรรมและทำลายสภาพแวดล้อม เพื่อผลกำไรโดยไม่มีการวางแผนและการควบคุม โดยไม่คำนึงถึงการพัฒนาเพื่อประชาชนส่วนใหญ่ในระยะยาวแต่อย่างใด

5) การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจส่งผลกระทบต่อด้านการเมือง กล่าวคือ ผลกระทบทางด้านบวกนั้นอาจทำให้ประชาชนออกไปใช้สิทธิกันมากขึ้น อาจทำให้นักการเมืองสามารถดึงงบประมาณมาสู่ประชาชนได้มากขึ้น เช่น งบประมาณในสร้างถนน สร้างไฟฟ้า เป็นต้น และอาจทำให้บรรดานักธุรกิจ เจ้าของโรงงานอุตสาหกรรมหันมาให้ความสำคัญกับการเมือง มีความสนใจในลงสมัครรับเลือกตั้งในแต่ละระดับกันมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของผู้ช่วยศาสตราจารย์ดลมนรรัตน์ บากาและคณะ (2541ค : 200) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจทำให้ประชาชนออกไปใช้สิทธิกันมากขึ้น อาจทำให้นักการเมืองสามารถดึงงบประมาณมาสู่ประชาชนได้มากขึ้น วิทยาการ เชิงอุตสาหกรรม (2533 : 69-72) ที่กล่าวว่า การพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดใหญ่จะทำให้ผู้ประกอบการซึ่งเป็นคนกลุ่มน้อยในสังคมมีอำนาจทางการเมืองที่เข้มแข็ง และมีอิทธิพลต่อการเมืองทั้งทางตรงและทางอ้อมมากที่สุด และกนกศักดิ์ แก้วเทพ (2534 : 14-15) ที่กล่าวว่า การพัฒนาและการเสื่อมคลายของระบบเศรษฐกิจโดยขึ้นอยู่กับโครงสร้างทางสังคมและการเมือง ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงก็จะเกิดผลกระทบต่อโครงสร้างทั้งหมด ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการพัฒนาทางเศรษฐกิจได้เกิดผลกระทบในด้านการเมืองมากมาย เช่น การกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

สำหรับผลกระทบต่อด้านลบนั้นอาจเป็นเครื่องมือในการหาเสียงของนักการเมืองกันมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของผู้ช่วยศาสตราจารย์ดลมนรรัตน์ บากา และคณะ (2541ค : 200) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจเป็นเครื่องมือในการหาเสียงของนักการเมืองกันมากขึ้น โชคชัย วงษ์ธานี และคณะ (2541 : 111) ที่ศึกษาพบว่า โครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจทำให้มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องอย่างมากเกี่ยวกับธุรกิจการเมือง และประเสริฐ เย็นประสิทธิ์ และคณะ (2541 : 115) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจเป็นเครื่องมือทางการเมือง มีการแสวงหาผลประโยชน์ทางการเมือง และเป็นเครื่องมือในการหาเสียงทางการเมือง

6) การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจส่งผลกระทบต่อด้านสังคม กล่าวคือ ผลกระทบทางด้านบวกนั้นอาจทำให้สภาพสังคมมีความเจริญทางด้านวัตถุ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาใน

ด้านต่างๆ เพื่อรองรับโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจ และอาจทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของผู้ช่วยศาสตราจารย์ดลมนรรัตน์ บากา และคณะ (2541ข : 216) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจทำให้สภาพสังคมมีความเจริญทางด้านวัตถุ อาจจะมีการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจและอาจทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนดีและแชนะ หนะเต๊ะ และคณะ (2539 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจจะทำให้ประชาชนมีอาชีพหลากหลายขึ้น

สำหรับผลกระทบด้านลบนั้นอาจมีแหล่งมั่วสุมของเยาวชนมากขึ้น อาจทำให้เกิดแหล่งอบายมุขมากขึ้น อาจมีแหล่งค้ายาเสพติด และอาชญากรรมต่างๆ มากขึ้น อาจทำให้ประชาชนต้องละทิ้งครอบครัว ไม่มีเวลาว่างให้ครอบครัว ทำให้คนชราและเด็กถูกทอดทิ้งในสังคมและอาจทำให้คนจนกับคนรวยมีช่องว่างมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของยศ สันติสมบัติ (2538 : 7) ที่กล่าวว่า โครงสร้างทางเศรษฐกิจซึ่งถูกกำหนดโดยวิธีการผลิตนั้นเป็นตัวกำหนดโครงสร้างของรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคม อันก่อให้เกิดการแบ่งแยกทางชนชั้นในสังคม แชนะ หนะเต๊ะและคณะ (2539 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจจะทำให้เกิดแหล่งค้ายาเสพติดเพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดแหล่งอบายมุขทำให้เยาวชนในสังคมดุดมดองและมั่วสุมกันมาก และปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2537 : 7) ที่ได้อธิบายว่าท่ามกลางการพัฒนาและความเจริญทางเศรษฐกิจ ปรากฏว่า ปัญหาสังคมใหญ่ๆ ที่สำคัญยังไม่หมด กลับทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว เมื่อประชากรขยายตัวมากขึ้น นอกจากปัญหาที่มีอยู่แล้วการพัฒนายังก่อให้เกิดปัญหาใหม่ขึ้นมาอีก คือ ปัญหายาเสพติดและโสเภณี ท่ามกลางการขยายตัวของธุรกิจการท่องเที่ยว ปัญหาแรงงานเด็กและปัญหาคนชราถูกทอดทิ้งท่ามกลางการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรม ความรุนแรงทางอาชญากรรม ท่ามกลางความเจริญและการพัฒนาทางวัตถุ

7) การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจส่งผลกระทบต่อด้านวัฒนธรรม กล่าวคือ ผลกระทบด้านบวกนั้นอาจทำให้ทางรัฐบาลให้ความสำคัญเกี่ยวกับภาษามลายูมากขึ้น เพราะภาษามลายูเป็นภาษาที่ใช้มากกว่า 20 ประเทศทั่วโลก มีประชากรหลายร้อยล้านคนที่ใช้ภาษามลายู โดยเฉพาะในพื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เกือบทุกประเทศที่ใช้ภาษามลายู เช่น ประเทศมาเลเซีย บรูไน และประเทศอินโดนีเซีย เป็นต้น ดังนั้นทางรัฐบาลไทยน่าจะให้ความสำคัญเกี่ยวกับภาษามลายูมากเป็นพิเศษ ภาษามลายูน่าจะเป็นภาษาแรกที่ใช้ในการติดต่อค้าขายกับพ่อค้าและประชาชนของประเทศมาเลเซีย และประเทศอินโดนีเซีย

สำหรับผลกระทบด้านลบนั้นการพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจส่งผลกระทบต่อด้านวัฒนธรรม กล่าวคือ อาจทำให้วัฒนธรรม ประเพณีดั้งเดิมอันดั้งเดิมเสื่อมโทรมลงและอาจ

ทำให้วัฒนธรรมเดิมของคนเข้ามาด้วย ทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมถูกกลืนไป ซึ่งสอดคล้องกับศึกษาของ คลมนรรัตน์ บากาและคณะ (2541ก : 213) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจ อาจทำให้วัฒนธรรมต่างถิ่นเข้ามา ไชรยา จามจุรี (2539 : 8) ที่กล่าวว่า เมื่อทุนนิยมเผชิญกับอิสลาม สิ่งที่ชุมชนมุสลิมต้องคำนึงถึงก็คือ การปรับตัวทั้งนี้ที่จำเป็นต้องรักษาอย่างเด่นชัดท่ามกลางความเป็น สังคมสมัยใหม่ ผู้นำศาสนาต้องบอกทางเลือกให้ชัดเจน ผู้นำมีความสำคัญที่จะไม่ให้เกิดการซื้อทาง วัฒนธรรม ปรีดา ประพาศิตชอบ (2538 : 12-13) ที่กล่าวว่า วัฒนธรรมท้องถิ่นวิถีชีวิต ความเชื่อ การ ประพฤติปฏิบัติและค่านิยมที่สังคมมีอยู่สิ่งเหล่านี้จะได้รับผลกระทบมาและมีผลกระทบทำให้ วัฒนธรรมท้องถิ่นต้องสูญสลายหายไป เสกสรร ประเสริฐกุล (ม.ป.ป. : 5) ที่กล่าวว่า ประชาชนและ องค์กรประชาชนทุกระดับในพื้นที่พัฒนาโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจจะต้องตระหนักถึงการมีส่วนร่วม ในการพัฒนาวัฒนธรรม การสร้างคุณค่าของมนุษย์และการอาศัยอย่างสันติ ปราศจากช่องว่างทาง ชนชั้น ขณะเดียวกันไม่ควรให้กลุ่มอื่นเข้ามาครอบงำผลประโยชน์ความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติ แล้วทิ้งรอยความเสียหายให้แก่ประชาชน รอยารี มาหะมะ (2534 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาพบว่า โรงงาน อุตสาหกรรมทำให้สตรีไทยมุสลิมคบค้าสมาคมกับเพศตรงกันและมีการแต่งกายที่ผิดหลักศาสนา อิสลามและสว่าง เลิศฤทธิ์ (2535 : 2) ที่ศึกษาพบว่า การมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจด้านเดียวได้ก่อให้เกิด ผลกระทบหลายอย่างต่อสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เช่น เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและ วัฒนธรรม เกิดความขัดแย้งขึ้นในสังคมปัญหามลพิษด้านธรรมชาติ

8) การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจส่งผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ อาจทำให้เกิดมลภาวะเป็นพิษทั้งทางอากาศ ทางน้ำ และเสียง ซึ่งสร้างความเดือดร้อนให้แก่ ประชาชน เป็นอันตรายต่อสุขภาพของคน สัตว์ และพืช เช่น อาจทำให้ประชาชนได้รับอากาศเป็น พิษ เป็นโรคทางระบบหายใจ เป็นโรคมุมิแพ้ ทำลายป่าชายเลน ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งขยายพันธุ์ของสัตว์ น้ำต่างๆ ทำให้เกิดโรคระบาดในสัตว์น้ำ ทำให้เกิดโรคระบาดในสัตว์น้ำ ทำให้สัตว์ตายลงเป็นจำนวน มาก และอาจทำให้คนงานในโรงงาน และประชาชนในบริเวณใกล้เคียงมีปัญหาเกี่ยวกับการได้ยิน อาจทำให้ชั้นบรรยากาศถูกทำลายเนื่องจากการให้สารซีเอฟซีอย่างแพร่หลาย สร้างถนนหนทาง ซึ่ง สอดคล้องกับการศึกษาของศิริ ฮามสุโพธิ์ (2536 : 59) ที่ศึกษาพบว่า ความเจริญก้าวหน้าของ เทคโนโลยียิ่งมีมากขึ้นปัญหาของความสกปรกให้แก่สภาพแวดล้อมเรื่อยมาและมากขึ้นทุกที พิเศษฐ ฒ พัทลุง (มปป. : 2) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาประเทศที่มุ่งหวังให้มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่าง รวดเร็ว โดยขาดสามัญสำนึกในเรื่องอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ก่อให้เกิดผลกระทบอย่าง ใหญ่หลวงต่อโลกมนุษย์นั่นคือ ความสมดุลของสิ่งแวดล้อมต้องสูญสิ้นไปทรัพยากรธรรมชาติต้องถูก ทำลายไปเกินความต้องการของมนุษย์ วินัย วีระพัฒนานนท์ และบานชื่น สีสันผ่อง (2537 : 51) ที่

ศึกษาพบว่า การพัฒนาอุตสาหกรรมก่อให้เกิดปรากฏการณ์ทางสิ่งแวดล้อมอย่างใหม่ขึ้นนั่นคือ การเกิดน้ำและอากาศเป็นพิษ มิวดินถูกทำลายและผลเสียอีกมากมายตามมา วิทยากร เชียงกุล (2533 : 69-72) ที่กล่าวว่า การพัฒนาทางอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ในปัจจุบันทำให้นายทุนมีอำนาจมากเกินไป หวังกอบโกยผลประโยชน์กำไรส่วนตัวในระยะสั้นมากเกินไป ทำให้การพัฒนาที่มุ่งจะลดอุทกภัย และทำลายสภาพสิ่งแวดล้อม และคณนรรจน์ บากา และคณะ (2541ค : 202-203) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจทำให้เกิดมลภาวะเป็นพิษทั้งทางอากาศ ทางน้ำ และเสียง อาจทำให้ประชาชนได้รับอากาศเป็นพิษ เป็นโรคทางระบบหายใจ เป็นโรคมะเร็ง ทำลายป่าชายเลน ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งขยายพันธุ์ของสัตว์น้ำต่างๆ ทำให้เกิดโรคระบาดในสัตว์น้ำ ทำให้สัตว์ตายลงเป็นจำนวนมาก อาจทำให้ชั้นบรรยากาศถูกทำลายเนื่องจากการใช้สารซีเอฟซีอย่างแพร่หลาย อาจทำให้ปริมาณขยะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นและอาจมีการบุกรุกป่าไม้ เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสร้างถนนหนทาง

ผลกระทบในจังหวัดปัตตานี

จากผลการศึกษาผลกระทบบางประการที่อาจเกิดขึ้นได้ในจังหวัดปัตตานี มีประเด็นสำคัญดังนี้

1) การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจส่งผลกระทบต่อด้านเศรษฐกิจ กล่าวคือ ผลกระทบทางด้านบวกนั้นอาจทำให้ประชาชนในพื้นที่มีรายได้เพิ่มขึ้น มีงานทำกันมากขึ้น และสามารถเลือกงานได้ตามความเหมาะสม เนื่องจากว่าพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจจะทำให้โรงงานอุตสาหกรรมประเภทต่างๆ มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น อาจทำให้เศรษฐกิจในจังหวัดปัตตานีมีการขยายตัว อาจทำให้การค้าระหว่างประเทศขยายตัวขึ้น อาจทำให้ราคาสินค้าถูกลง อาจทำให้เกิดธนาคารอิสลาม และอาจทำให้เกิดตลาดกลาง ตลาดซื้อขายล่วงหน้า ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของสว่าง เลิศฤทธิ์ (2535 : 2) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศชาติหลายประการ เช่น ทำให้ประชาชนมีรายได้ มีคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่และสภาพจิตใจที่ดีขึ้น หอการค้าจังหวัดปัตตานี (2536 : 12) ที่กล่าวว่า นโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมที่สามารถกระจายไปยังภูมิภาคและชนบทนั้น ก่อให้เกิดการจ้างงานทางตรงและทางอ้อม ซึ่งจะมีผลต่อการแก้ไขปัญหาการกระจายรายได้และความยากจนในชนบทในที่สุด โชคชัย วงษ์ตานี และคณะ (2541 : 110) ที่ศึกษาว่า การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจทำให้มีเงินหมุนเวียนในตลาดการค้าเพิ่มมากขึ้น และทำให้เศรษฐกิจการค้ามีการขยายตัว รอยารี มาหะมะ (2534 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาพบว่า โรงงานอุตสาหกรรมมีส่วนทำให้สตรีไทยมุสลิมมีงานทำ และทำให้สตรีไทยมุสลิมมีรายได้เพิ่มขึ้น ประเสริฐ เย็นประสิทธิ์ และคณะ (2541 : 114) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจทำ

ให้สถานศึกษาจัดหลักสูตรให้เหมาะสมกับความต้องการของตลาดมากขึ้น และทำให้ประชาชนมีอาชีพที่หลากหลายมากขึ้น สมาน บิลละเต๊ะ และคณะ (2541 : 106) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจมีผลทำให้ประชาชนมีอาชีพที่หลากหลายมากขึ้น เป็นการเพิ่มรายได้และทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีสภาพที่ดีขึ้น และปรีชา อุปโยคินและคณะ (2520 : 144) ที่ศึกษาพบว่า ผลที่ได้จากการพัฒนาด้านเศรษฐกิจมาก จะทำให้มีการตื่นตัวและทำให้กระจายรายได้สู่ท้องถิ่น

สำหรับผลกระทบด้านลบนั้นอาจทำให้นักลงทุนต่างพื้นที่ทั้งในประเทศ และต่างประเทศเข้ามาลงทุนในจังหวัดมากขึ้น เช่น นักลงทุนกรุงเทพฯ สิงคโปร์ มาเลเซีย ได้หวันและบรูไน เป็นต้น ทำให้ผู้ที่ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาอย่างแท้จริงไม่ใช่คนในพื้นที่ แต่กลับเป็นนักลงทุนต่างพื้นที่กลุ่มดังกล่าว และถ้าหากมีการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ ก็อาจส่งผลกระทบต่อแรงงาน อาจทำให้แรงงานบางส่วนต้องตกงาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ เกื้อ วงศ์บุญสิน (2536 : 49) ที่กล่าวว่า การพัฒนาประเทศในขั้นแรกนั้นรายได้จะมีลักษณะกระจุกตัวอยู่เฉพาะในพื้นที่ ครั้นเมื่อเศรษฐกิจเจริญเติบโตในทางทฤษฎีแล้วผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจน่าจะกระจายออกไปได้มากขึ้น แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่ากลุ่มคนจนยังไม่สามารถมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ดังกล่าวอย่างเท่าเทียมกัน อนุภพ ธีรลาภ (2536 : 48) ที่ศึกษาพบว่า การขยายตัวทางเศรษฐกิจ หรือการเพิ่มตลาดใหม่ที่ใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ และเครื่องจักรกลต่างๆ เป็นแรงงานการผลิต ซึ่งจะทำให้บรรดาคงงานจำนวนมากจะได้รับความเดือดร้อนและหากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีเร็วเกินไป จนทุนเพิ่มขึ้นตามไม่ทันและไม่สามารถหางานใหม่ๆ ให้แก่คนงานที่ตกงานได้ ภาวะการว่างงานก็เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ และวิथाกร เชียงกูล (2533 : 69-72) ที่กล่าวว่า ผู้ได้รับผลตอบแทนมากที่สุดในการพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดใหญ่คือ ผู้ประกอบการซึ่งเป็นคนกลุ่มน้อยในสังคม ที่จะทำให้มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น

2) การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจส่งผลกระทบด้านการเกษตร กล่าวคือ ผลกระทบทางด้านบวกนั้นอาจทำให้ชาวเกษตรกรนำเทคโนโลยีทางการเกษตรที่ทันสมัยมาใช้ ส่งผลให้ชาวเกษตรกรสามารถมีผลผลิตเพิ่มมากขึ้น ทำให้รายได้เพิ่มมากขึ้น สามารถขนส่งสินค้าทางการเกษตรต่างๆ ได้อย่างสะดวกรวดเร็วมมากขึ้น เนื่องจากการมีการสร้างถนน 4 ช่องทางจราจร ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของสมาน บิลละเต๊ะ และคณะ (2541 : 107) ที่ศึกษาพบว่าการพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจส่งผลให้มีการสร้างถนนหนทางเพื่อความสะดวกในการขนส่งสินค้าทางการเกษตร และทำให้เศรษฐกิจทางด้านเกษตรกร โดยเฉพาะทางด้านผลไม้ขยายตัวมากขึ้น มีราคาสูงขึ้น และมีผลผลิตมากขึ้น และมนัส สุวรรณ (2538 : 63-64) ที่กล่าวว่า การพัฒนาทางการเกษตรทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมายในปริมาณและราคาสินค้าในระบบตลาด การเพิ่มประสิทธิภาพ

ในการผลิตและผลผลิตรวมของสินค้าประเภทต่างๆ และการนำเทคโนโลยีทางการผลิตมาใช้ในการพัฒนาด้านการเกษตรจะให้ผลกระทบด้านบวกในส่วนของผลผลิตที่คงเดิมหรือเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

สำหรับผลกระทบด้านลบนั้นอาจทำให้ชาวเกษตรกรบางส่วนต้องเข้ามาทำงานในโรงงานกันมากขึ้น เนื่องจากชาวเกษตรกรได้รับความเดือดร้อนจากการถ่ายทอดของเสียจากโรงงานทำให้ผลผลิตได้รับความเสียหาย ไม่มีรายได้ จึงต้องหันมาเปลี่ยนอาชีพ เข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมกันมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของสถาบันสาธารณสุข (2537 : 14) ที่กล่าวว่า เมื่อมีการพัฒนาด้านเศรษฐกิจขึ้นก็จะส่งผลกระทบต่อสังคมชนบท ที่ยึดเกษตรกรในการดำเนินชีวิต การที่ประเทศเจริญทางอุตสาหกรรมและมีการส่งออกเป็นส่วนใหญ่จะมีแนวโน้มสำคัญประการหนึ่งที่เกิดขึ้นคือ ความเป็นเมือง (Urbanization) คนจะหลั่งไหลจากชนบทเข้ามาในเมืองมีผลทำให้อาชีพเกษตรกรถูกละเลย และสว่าง เลิศฤทธิ์ (2535 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาพบว่า การสร้างโรงงานอุตสาหกรรมทำให้สตรีไทยมุสลิมเริ่มเปลี่ยนแปลงรูปแบบวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจจากการผลิตเพื่อการยังชีพมาเป็นการประกอบอาชีพเพื่อมุ่งหาเงินตราเป็นหลัก และละเลยรูปแบบการผลิตในภาคเกษตรกรรมมากขึ้น

3) การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจส่งผลกระทบด้านการประมง กล่าวคือ ผลกระทบทางด้านบวกนั้นอาจทำให้การประมงมีศักยภาพ และมีการพัฒนาขึ้น ทำให้วิธีการจับสัตว์น้ำทะเลมีประสิทธิภาพมากขึ้น สามารถจับสัตว์ได้ในปริมาณที่มากขึ้น และอาจทำให้นักลงทุนเข้ามาลงทุนทางการประมงกันมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของสว่าง เลิศฤทธิ์ (2535 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาพบว่า จากการพัฒนาเทคโนโลยีในการจับสัตว์น้ำทำให้บรรดาเรือขนาดใหญ่สามารถจับสัตว์ได้เป็นจำนวนมาก และสมาน บิลละเต๊ะ และคณะ (2541 : 107) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจส่งผลให้มีนักลงทุนเข้ามาลงทุนเกี่ยวกับอุตสาหกรรมการประมงเพิ่มมากขึ้น

สำหรับผลกระทบด้านลบนั้นอาจทำให้ชาวประมงเรือขนาดเล็กได้รับความเดือดร้อนไม่สามารถจับสัตว์น้ำแข่งกับเรือใหญ่ที่มีเครื่องมือและอุปกรณ์จับปลาที่ทันสมัยได้ทำให้ขาดรายได้และขาดแคลนอาหาร อาจทำให้ชาวประมงบางส่วนต้องเข้ามาทำงานในโรงงานกันมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของสว่าง เลิศฤทธิ์ (2535 : บทคัดย่อ) การพัฒนาเทคโนโลยีในการจับสัตว์น้ำส่งผลให้เกิดปัญหาวิกฤติทรัพยากร อันเนื่องมาจากนายทุนใช้เรืออวนรุนเข้ามาจับปลาและสร้างความเสียหายอย่างมหาศาล เช่น จับสัตว์น้ำทุกชนิดทุกประเภททั้งเล็กและใหญ่ ทำลายอวนของชาวบ้านทำลายหญ้าซึ่งเป็นอาหารของปลา ทำให้ชาวบ้านจับปลาได้น้อยลงจนเกือบไม่พอยังชีพ เมื่อมีโรงงานอุตสาหกรรมที่จับปูและกุ้งเป็นวัตถุดิบป้อนโรงงานทำให้สัตว์น้ำในทะเลบริเวณอ่าวปัตตานีลดลงอย่าง

มาก เพราะเรืออวนรุนมีการจับปลาคราวละมากๆ ทำให้ชาวบ้านจับสัตว์ได้น้อยลงมาก จนทำให้พวกเขาว่างงานจึงต้องมาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม

4) การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจส่งผลกระทบต่อด้านอุตสาหกรรม กล่าวคือ ผลกระทบทางด้านบวกนั้นอาจทำให้โรงงานอุตสาหกรรมประเภทต่างๆ มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดปัตตานีมีสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่เหมาะสมในการสร้างโรงงานเกี่ยวกับอุตสาหกรรมอาหารกระป๋อง อาจทำให้ธุรกิจอุตสาหกรรมเกิดการขยายตัว โดยมีการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของสมาน บิลละเต๊ะ และคณะ (2541 : 107) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจทำให้มีโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น กิจกรรมภาคอุตสาหกรรมมีการขยายตัว และทำให้รายได้มวลรวมของจังหวัดปัตตานีเพิ่มขึ้น ประเสริฐ เย็นประสิทธิ์ และคณะ (2541 : 114) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจทำให้ธุรกิจภาคอุตสาหกรรมมีการขยายตัว ประเสริฐ เข้มกลิ่นฟุ้ง (2531 : 182) ที่ศึกษาพบว่า ผลจากการเปลี่ยนแปลงสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมทำให้ส่งออกมากกว่า 60% ของสินค้าออกทั้งหมด

สำหรับผลกระทบต่อด้านลบนั้นอาจทำให้โรงงานขนาดเล็กได้รับความเดือดร้อน ไม่สามารถแข่งขันกับโรงงานขนาดใหญ่ได้ จนบางครั้งต้องปิดกิจการลง อาจทำให้มีแรงงานต่างถิ่นเข้ามาทำงานกันมากขึ้น บางครั้งอาจทำให้จำนวนแรงงานสั้น ทำให้หนักลงทุนนคราคาค่าแรงงานอาจทำให้ผู้ประกอบการได้รับผลประโยชน์สูงสุด และอาจทำให้เกิดมลภาวะเป็นพิษทั้งทางอากาศทางน้ำและเสียง ซึ่งสร้างความเดือดร้อนให้แก่ประชาชนเป็นอันตรายต่อสุขภาพของคน สัตว์ และพืช ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของวิทยากร เชียงกูล (2533 : 69-72) ที่กล่าวว่า การเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมใหญ่ๆ ต้องทำให้อุตสาหกรรมขนาดเล็กต้องปิดกิจการลง หรือบางส่วนต้องปรับตัวผลิตสินค้าป้อนโรงงานหรือธุรกิจการค้าขนาดใหญ่ได้ ซึ่งผู้ได้รับผลตอบแทนมากที่สุดคือผู้ประกอบการขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นคนกลุ่มน้อยในสังคมแต่กลับมีฐานะทางเศรษฐกิจ และการพัฒนาอุตสาหกรรมนั้นส่วนใหญ่จะก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมตามมาหลายประการ แต่ที่น่าเป็นห่วงคือ ผู้ประกอบการขนาดใหญ่มีอำนาจมากเกินไป หวังกอบโกยผลประโยชน์ส่วนตัวมากเกินไป ทำให้การพัฒนาที่มุ่งจะลดุงทรัพยากร และทำลายสภาพแวดล้อม เพื่อผลกำไรโดยไม่มีการวางแผนและการควบคุม โดยไม่คำนึงถึงการพัฒนาเพื่อประชาชนส่วนใหญ่ในระยะยาวแต่อย่างใด

5) การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจส่งผลกระทบต่อด้านการเมือง กล่าวคือ ผลกระทบทางด้านบวกนั้นอาจทำให้ประชาชนออกไปใช้สิทธิกันมากขึ้น อาจทำให้นักการเมืองสามารถดึงงบประมาณมาสู่ประชาชนได้มากขึ้น เช่น งบประมาณในสร้างถนน สร้าง

ไฟฟ้า เป็นต้น และอาจทำให้บรรดานักธุรกิจ เจ้าของโรงงานอุตสาหกรรมหันมาให้ความสำคัญกับการเมือง มีความสนใจในลงสมัครรับเลือกตั้งในแต่ละระดับกันมากขึ้น อาจทำให้ผู้ประกอบการมีอำนาจมีอิทธิพลทางการเมืองที่มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของวิทยากร เชียงกุล (2533 : 69-72) ที่กล่าวว่า การพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดใหญ่จะทำให้ผู้ประกอบการซึ่งเป็นคนกลุ่มน้อยในสังคมมีอำนาจทางการเมืองที่เข้มแข็ง และมีอิทธิพลต่อการเมืองทั้งทางตรงและทางอ้อมมากที่สุดและกนกศักดิ์ แก้วเทพ (2534 : 14-15) ที่กล่าวว่า การพัฒนาและการเสื่อมคลายของระบบเศรษฐกิจโดยขึ้นอยู่กับโครงสร้างทางสังคมและการเมือง ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงก็จะเกิดผลกระทบต่อโครงสร้างทั้งหมด ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการพัฒนาทางเศรษฐกิจได้เกิดผลกระทบในด้านการเมืองมากมาย เช่น การกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

สำหรับผลกระทบด้านลบนั้นอาจเป็นเครื่องมือในการหาเสียงของนักการเมืองกันมากขึ้น ทำให้นักการเมืองหันมาให้ความสำคัญกับบรรดานักธุรกิจ เจ้าของโรงงานอุตสาหกรรมกันมากขึ้น โดยการเข้าหาเพื่อการหาเสียงในโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ ซึ่งนักการเมืองอาจจะให้ผลประโยชน์กับนักธุรกิจถ้าหากได้รับเลือกแล้ว หรือบางครั้งนักการเมืองอาจเป็นญาติสนิทมิตรสหายกับนักธุรกิจ จะเห็นได้ว่าถ้าหากนักการเมืองสามารถเข้าถึงเจ้าของโรงงานอุตสาหกรรมได้แล้วแน่นอนก็จะได้รับเสียงสนับสนุนจำนวนมากจากคนงานในโรงงาน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของโชคชัย วงษ์ธานี และคณะ (2541 : 111) ที่ศึกษาพบว่า โครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจทำให้มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องอย่างมากเกี่ยวกับธุรกิจการเมือง และประเสริฐ เย็นประสิทธิ์ และคณะ (2541 : 115) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจเป็นเครื่องมือทางการเมือง มีการแสวงหาผลประโยชน์ทางการเมือง และเป็นเครื่องมือในการหาเสียงทางการเมือง

6) การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจส่งผลกระทบต่อด้านสังคม กล่าวคือผลกระทบทางด้านบวกนั้นอาจทำให้สภาพสังคมมีความเจริญทางด้านวัตถุ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาในด้านต่างๆ เพื่อรองรับโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจ เช่น ถนน ไฟฟ้า บ่อบำบัดน้ำเสีย เตาเผาขยะ เป็นต้น อาจจะมีการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจ และอาจทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น เนื่องจากการพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจทำให้เกิดการจ้างแรงงานเพิ่มขึ้น มีอาชีพหลากหลายขึ้น ทำให้ประชาชนในพื้นที่มีรายได้เพิ่มขึ้นสามารถเลือกอาชีพได้ตามความเหมาะสมขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของแชนะ หะนะเต๊ะ และคณะ (2539 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจจะทำให้ประชาชนมีอาชีพหลากหลายขึ้นและหอการค้าจังหวัดปัตตานี (2536 : 12) ที่กล่าวว่า การพัฒนาอุตสาหกรรมที่กระจาย

ไปยังภูมิภาคและชนบทนั้นก่อให้เกิดการจ้างงานทางตรงและทางอ้อม ซึ่งจะมีผลกระทบต่อการใช้ปัญหาการกระจายรายได้และความยากจนในชนบทในที่สุด

สำหรับผลกระทบด้านลบนั้นอาจทำให้เกิดปัญหาสังคมต่างๆ มากขึ้น เพราะว่าเมื่อมีการพัฒนาบางสิ่งบางอย่างแล้วย่อมจะทำให้บางสิ่งบางอย่างเสื่อมโทรมได้เช่นกัน ซึ่งในการพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจนั้นส่วนใหญ่จะเป็นการพัฒนาทางด้านวัตถุ และอาจจะทำให้คุณธรรมจริยธรรมของประชาชนกลับเสื่อมไปก็ได้ เช่น อาจมีแหล่งมั่วสุมของเยาวชนมากขึ้นอาจทำให้เกิดแหล่งอบายมุขมากขึ้น อาจมีแหล่งค้ายาเสพติด และอาชญากรรมต่างๆ มากขึ้น อาจทำให้ประชาชนต้องการละทิ้งครอบครัว ไม่มีเวลาว่างให้ครอบครัว ทำให้คนชราและเด็กถูกทอดทิ้งในสังคม ขาดคนดูแลเอาใจใส่และอาจทำให้ประชาชนมุ่งแต่ทำงานเพื่อหาเงิน ทำให้ไม่มีเวลาในการประกอบศาสนกิจหรือการรวมกลุ่มในการทำกิจกรรมเพื่อสังคมและอาจทำให้คนจนกับคนรวยมีช่องว่างมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของยศ สันตिसุมบดี (2538 : 7) ที่กล่าวว่า โครงสร้างทางเศรษฐกิจซึ่งถูกกำหนดโดยวิธีการผลิตนั้นเป็นตัวกำหนดโครงสร้างของรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคม อันก่อให้เกิดการแบ่งแยกทางชนชั้นในสังคม ชิดชนก เริงเชาว์ และคณะ (2536 : 6) ที่ศึกษาพบว่า ประเทศที่มีการพัฒนาความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีด้านอุตสาหกรรม ต่างประสบปัญหาสำคัญในครอบครัวและชุมชนมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิถีชีวิตขาดความสัมพันธ์ที่ดีซึ่งกันและกัน เป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้การดำเนินชีวิตในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป แชนะ หะนะเต๊ะ และคณะ (2539 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจจะทำให้เกิดแหล่งค้ายาเสพติดเพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดแหล่งอบายมุขทำให้เยาวชนในสังคมถูกมอมเมาและมั่วสุมกันมากและทำให้สตรีไทยมุสลิมต้องทำงานนอกบ้าน และปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2537 : 7) ที่ได้อธิบายว่าท่ามกลางการพัฒนาและความเจริญทางเศรษฐกิจปรากฏว่าปัญหาสังคมใหญ่ๆ ที่สำคัญยังไม่หมด กลับทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว เมื่อประชากรขยายตัวมากขึ้น นอกจากปัญหาที่มีอยู่แล้ว การพัฒนายังก่อให้เกิดปัญหาใหม่ขึ้นมาอีกคือ ปัญหายาเสพติดและโสเภณี ท่ามกลางการขยายตัวของธุรกิจการท่องเที่ยว ปัญหาแรงงานเด็ก และปัญหาคนชราถูกทอดทิ้งท่ามกลางการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรม ความรุนแรงทางอาชญากรรมท่ามกลางความเจริญและการพัฒนาทางวัตถุ

7) การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจส่งผลกระทบต่อด้านวัฒนธรรม กล่าวคือ ผลกระทบด้านบวกนั้นอาจทำให้ทางรัฐบาลให้ความสำคัญเกี่ยวกับภาษามลายูมากขึ้น เพราะภาษามลายูเป็นภาษาที่ใช้มากกว่า 20 ประเทศทั่วโลก มีประชากรหลายร้อยล้านคนที่ใช้ภาษามลายู โดยเฉพาะในพื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เกือบทุกประเทศที่ใช้ภาษามลายู เช่น ประเทศมาเลเซีย บรูไน และประเทศอินโดนีเซีย เป็นต้น ดังนั้นทางรัฐบาลไทยน่าจะให้ความสำคัญเกี่ยวกับภาษามลายู

มากเป็นพิเศษ ภาษามลายูน่าจะเป็นภาษาแรกที่ใช้ในการติดต่อค้าขายกับพ่อค้าและประชาชนของประเทศมาเลเซีย และประเทศอินโดนีเซีย

สำหรับผลกระทบด้านลบนั้นอาจทำให้วัฒนธรรม ประเพณีดั้งเดิมอันดั้งเดิมของประชาชนในจังหวัดปัตตานีเสื่อมโทรมลง เช่น อาจทำให้สตรีไทยมุสลิมต้องทำงานนอกบ้านกันมาก อาจทำให้ประชาชนมุ่งแต่ทำงาน เพื่อหาเงิน ทำให้ไม่มีเวลาในการประกอบศาสนกิจ หรือการรวมกลุ่มในการทำกิจกรรมเพื่อสังคม อาจทำให้คนชรา และเด็กถูกทอดทิ้งในสังคม ขาดคนดูแลเอาใจใส่ อาจทำให้เยาวชนมุสลิมต้องมั่วสุมกันมากขึ้น ทำผิดหลักการศาสนาอิสลามกันมากขึ้น เนื่องจากเกิดแหล่งสถานบริการต่างๆ เพิ่มมากขึ้น การค้ายาเสพติดขยายตัว และแหล่งสามเหลี่ยมเศรษฐกิจทำให้นักลงทุนและแรงงานต่างถิ่นเข้ามาทำงานกันมากขึ้น และนักลงทุนและแรงงานต่างถิ่นเหล่านี้ก็จะนำวัฒนธรรมเดิมของตนเข้ามาด้วย ทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมถูกกลืนไป เช่น อาจทำให้ระบบการแต่งกายของสตรีไทยมุสลิมในสังคมต้องเปลี่ยนแปลงไป อาจทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างเพศมีความใกล้ชิดและมีความสนิทสนมกันมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับศึกษาของไซรยา จามจรี (2539 : 8) ที่กล่าวว่า เมื่อทุนนิยมเผชิญกับอิสลาม สิ่งที่ชุมชนมุสลิมต้องคำนึงถึงก็คือ การปรับตัว ทั้งนี้ที่จำเป็นต้องรักษาอย่างเด่นชัดท่ามกลางความเป็นสังคมสมัยใหม่ ผู้นำศาสนาต้องบอกทางเลือกให้ชัดเจน ผู้นำมีความสำคัญที่จะไม่ให้เกิดการช็อกทางวัฒนธรรม ปรีดา ประพฤติกอบ (2538 : 12-13) ที่กล่าวว่า วัฒนธรรมท้องถิ่น วิถีชีวิตความเชื่อ การประเพณีปฏิบัติและค่านิยมที่สังคมมีอยู่สิ่งเหล่านี้จะได้รับผลกระทบกระเทือนอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุตสาหกรรมท้องถิ่นต้องสูญเสียสายทองเที่ยวที่จะนำเอาวัฒนธรรมต่างถิ่นเข้ามาและมีผลกระทบทำให้วัฒนธรรมท้องถิ่นต้องสูญเสียสายหายไป เสกสรร ประเสริฐกุล (ม.ป.ป. : 5) ที่กล่าวว่า ประชาชนและองค์กรประชาชนทุกระดับในพื้นที่พัฒนาโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจจะต้องตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัฒนธรรมการสร้างคุณค่าของมนุษย์และการอาศัยอย่างสันติ ปราศจากช่องว่างทางชนชั้น ขณะเดียวกันไม่ควรให้กลุ่มอื่นเข้ามาครอบงำผลประโยชน์ความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติแล้วทิ้งรอยความเสียหายให้แก่ประชาชน รอฮารี มาหะมะ (2534 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาพบว่า โรงงานอุตสาหกรรมทำให้สตรีไทยมุสลิมคบค้าสมาคมกับเพศตรงกัน และมีการแต่งกายที่ผิดหลักการศาสนาอิสลามและสว่าง เลิศฤทธิ์ (2535 : 2) ที่ศึกษาพบว่า การมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจด้านเดียวได้ก่อให้เกิดผลกระทบหลายอย่างต่อสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เช่น เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเกิดความขัดแย้งขึ้นในสังคมปัญหามลพิษด้านธรรมชาติ

8) การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจส่งผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ ผลกระทบด้านบวกรุนนั้นอาจทำให้ทางจังหวัดตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมกันมากขึ้น มีการ

ป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อม เพื่อรองรับการพัฒนาโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจ อย่างน้อยที่สุดให้สามารถบรรเทาปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมได้บ้างพอสมควร เช่น สร้างบ่อบำบัดน้ำเสียในเขตอุตสาหกรรมและบริเวณอื่นๆ เพื่อแก้ปัญหาคาร์บอนไดออกไซด์สูงสู่มแม่น้ำ ลำคลอง และทะเลและสร้างเตาเผาขยะในเขตอุตสาหกรรม เพื่อแก้ปัญห ปริมาณขยะจำนวนมากมหาศาลที่จะตามมา เป็นต้น

สำหรับผลกระทบต่อคนรอบข้างอาจทำให้เกิดมลภาวะเป็นพิษทั้งทางอากาศ ทางน้ำและเสียง ซึ่งสร้างความเดือดร้อนให้แก่ประชาชน เป็นอันตรายต่อสุขภาพของคน สัตว์ และพืช เช่น อาจทำให้ประชาชนได้รับอากาศเป็นพิษ เป็นโรคทางระบบหายใจ เป็นโรคมะเร็ง ทำลายป่าชายเลน ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งขยายพันธุ์ของสัตว์น้ำต่างๆ ทำให้เกิดโรคระบาดในสัตว์น้ำทำให้สัตว์ตายลงเป็นจำนวนมาก และอาจทำให้คนงานในโรงงานและประชาชนในบริเวณใกล้เคียงมีปัญหาเกี่ยวกับการได้ยิน อาจทำให้ชั้นบรรยากาศถูกทำลายเนื่องจากการใช้สารซีเอฟซีอย่างแพร่หลาย อาจทำให้ปริมาณขยะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น และอาจมีการบุกรุกป่าไม้เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สร้างถนนหนทาง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของศิริ ฮามสุโพธิ์ (2536 : 59) ที่ศึกษาพบว่า ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยียิ่งมากขึ้นปัญหาของความสกปรกให้แก่สภาพแวดล้อมดูเหมือนจะทวีความรุนแรงมากขึ้น นับตั้งแต่ยุโรปปฏิวัติอุตสาหกรรมในคริสต์ศตวรรษที่ 18 โรงงานอุตสาหกรรมกลายเป็นแหล่งถ่ายเทและปล่อยของเสียให้แก่สภาพแวดล้อมเรื่อยมาและมากขึ้นทุกที เกษม จันทรแก้ว (2524 : 2) ที่ศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงในทางเคมี ฟิสิกส์ และทางชีวภาพมีผลร้ายต่อคุณภาพชีวิตและสภาพสิ่งแวดล้อม พิเศษฐ ฒ พัทลุง (มปป. : 2) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาประเทศที่มุ่งหวังให้มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว โดยขาดสามัญสำนึกในเรื่องอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ก่อให้เกิดผลกระทบอย่างใหญ่หลวงต่อโลกมนุษย์นั้น คือความสมดุลของสิ่งแวดล้อมต้องสูญเสียไป ทรัพยากรธรรมชาติต้องถูกทำลายไปเกินความต้องการของมนุษย์ วิทยากร เชียงกุล (2533 : 69-72) ที่กล่าวว่า การพัฒนาทางอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ในปัจจุบันทำให้นายทุนมีอำนาจมากเกินไป หวังกอบโกยผลประโยชน์กำไรส่วนตัวในระยะสั้นมากเกินไป ทำให้การพัฒนาที่มุ่งจะถ่วงทรัพยากรและทำลายสภาพสิ่งแวดล้อม ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2540 : 25) การศึกษาพบว่า การรักษาดูแลสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญอย่างมากกับประเทศที่กำลังพัฒนา ถ้าไม่มีการดำเนินการใดๆ ความเสื่อมโทรมทางสิ่งแวดล้อมจะก่อให้เกิดการสูญเสียทางการผลิตและรายได้ประชาชาติ อีกทั้งยังเป็นคุกคามสุขภาพอนามัยชุมชน ความยากจนที่มีอยู่แล้วจะมีผลรุนแรงมากต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน วินัย วีระพัฒนานนท์ และบานชื่น สีพันม่วง (2537 : 51) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาอุตสาหกรรมก่อให้เกิดปรากฏการณ์ทางสิ่งแวดล้อมอย่างใหม่ขึ้น นั่นคือการเกิดน้ำและอากาศเป็นพิษ ผิวดินถูกทำลาย และผลเสียอีกมากมายตามมา และมนัส สุวรรณ (2538 : 49) ที่ศึกษาพบว่า การนำ

เทคโนโลยีทางการผลิตมาใช้ในการพัฒนาด้านการเกษตร จะส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมหรือสร้างภาพที่ไม่มั่นคงให้เกิดขึ้น และส่งผลกระทบต่อสภาพสังคมและเศรษฐกิจของประชาชนด้วย

ผลกระทบในจังหวัดยะลาและนราธิวาส

ผลกระทบบางประการที่อาจเกิดขึ้นในจังหวัดยะลาและนราธิวาสนั้น มีดังนี้

1) การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจส่งผลกระทบต่อด้านเศรษฐกิจ กล่าวคือ ผลกระทบทางด้านบวกนั้นอาจทำให้ประชาชนในพื้นที่ที่มีรายได้เพิ่มขึ้น มีงานทำกันมากขึ้น และสามารถเลือกงานได้ตามความเหมาะสม เนื่องจากการพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจ จะทำให้โรงงานอุตสาหกรรมประเภทต่างๆ มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น อาจทำให้เศรษฐกิจบริเวณชายแดน ไทย-มาเลเซียกระเตื้องขึ้น ทำให้ชาวมาเลเซียเข้ามาเที่ยวในประเทศกันมากขึ้นเข้ามาจับจ่ายซื้อของกันมากขึ้น อาจทำให้การค้าระหว่างประเทศขยายตัวขึ้น อาจก่อให้เกิดศูนย์กลางธุรกิจของจังหวัด ชายแดนภาคใต้ และอาจทำให้เกิดตลาดกลาง ตลาดซื้อขายล่วงหน้า ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ หอการค้าจังหวัดยะลา (2536 : 12) ที่กล่าวว่า นโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมที่สามารถกระจายไปยัง ภูมิภาคและชนบทนั้น ก่อให้เกิดการจ้างงานทางตรงและทางอ้อม ซึ่งจะมีผลต่อการแก้ไขปัญหาการ กระจายรายได้และความยากจนในชนบทในที่สุด สว่าง เลิศฤทธิ์ (2535 : 2) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนา เศรษฐกิจของประเทศมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศชาติหลายประการ เช่น ทำให้ประชาชนมี รายได้ มีคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่และสภาพจิตใจที่ดีขึ้น ปรีชา อุปโยคิน และคณะ (2520 : 114) ที่ ศึกษาพบว่า ผลที่ได้จากการพัฒนาด้านเศรษฐกิจมาก จะทำให้มีการตื่นตัวและทำให้กระจายรายได้สู่ ท้องถิ่น และรอยารี มาหะมะ (2534 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาพบว่า โรงงานอุตสาหกรรมมีส่วนทำให้สตรี ไทยมุสลิมมีงานทำ และทำให้สตรีไทยมุสลิมมีรายได้เพิ่มขึ้น

สำหรับผลกระทบด้านลบนั้นอาจทำให้นักลงทุนต่างพื้นที่ไม่กล้าตัดสินใจเข้ามาลงทุน ในจังหวัดยะลาและนราธิวาส เนื่องจากปัญหาความไม่สงบเรียบร้อยในพื้นที่ อีกทั้งความปลอดภัยใน ชีวิตและทรัพย์สินในจังหวัดค่อนข้างต่ำ อาจทำให้นักลงทุนต่างพื้นที่ได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา อย่างแท้จริง และอาจทำให้การค้าบริเวณชายแดนซบเซา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของอนุภพ ภิรลภ (2536 : 48) ที่ศึกษาพบว่า การขยายตัวทางเศรษฐกิจหรือการเพิ่มตลาดใหม่ที่ใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ และ เครื่องจักรกลต่างๆ เป็นแรงงานการผลิต ซึ่งจะทำให้บรรคาคมนงานจำนวนมากจะได้รับความเดือดร้อน และหากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีเร็วเกินไป เงินทุนเพิ่มขึ้นตามไม่ทันและไม่สามารถหางาน ใหม่ๆ ให้แก่คนงานที่ตกงานได้ ภาวะการว่างงานก็เพิ่มขึ้น วิทยากร เชียงกุล (2533 : 69-72) ที่กล่าว ว่า ผู้ได้รับผลตอบแทนมากที่สุดในการพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ คือผู้ประกอบการซึ่งเป็นคน

กลุ่มน้อยในสังคม ที่จะทำให้มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น และเกอวส์ บัญสิน (2536 : 49) ที่กล่าวว่า การพัฒนาประเทศในขั้นแรกนั้นรายได้จะมีลักษณะกระจุกตัวอยู่ เฉพาะในพื้นที่ ครั้นเมื่อเศรษฐกิจเจริญเติบโตในทางทฤษฎีแล้วผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจน่าจะกระจายออกไปได้มากขึ้น แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่ากลุ่มคนจนยังไม่สามารถมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ดังกล่าวอย่างเท่าเทียมกัน

2) การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจส่งผลกระทบต่อด้านการเกษตร กล่าวคือ ผลกระทบทางด้านบวกนั้นอาจทำให้ชาวเกษตรกรนำเทคโนโลยีทางการเกษตรที่ทันสมัยมาใช้ ส่งผลให้ชาวเกษตรกรสามารถมีผลผลิตเพิ่มมากขึ้น ทำให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้น สามารถขนส่งสินค้าทางการเกษตรให้กับพ่อค้าปลีกโดยตรง หรือขายให้กับผู้บริโภคโดยตรง โดยไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของมนัส สุวรรณ (2538 : 63-64) ที่กล่าวว่า การพัฒนาทางการเกษตรทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากภายในปริมาณและราคาสินค้าในระบบตลาด การเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตและผลผลิตรวมของสินค้าประเภทต่างๆ และการนำเทคโนโลยีทางการผลิตมาใช้ในการพัฒนาด้านการเกษตรจะส่งผลกระทบต่อด้านบวกในส่วนของผลผลิตที่คงเดิมหรือเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ และสมาน บิลละเต๊ะ และคณะ (2541 : 107) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจส่งผลให้มีการสร้างถนนหนทางเพื่อความสะดวกในการขนส่งสินค้าทางการเกษตร และทำให้เศรษฐกิจทางด้านเกษตรกร โดยเฉพาะทางด้านผลไม้ขยายตัวมากขึ้น มีราคาสูงขึ้น และมีผลผลิตมากขึ้น

สำหรับผลกระทบต่อด้านลบนั้นอาจทำให้ชาวเกษตรกรบางส่วนต้องเข้ามาทำงานในโรงงานกันมากขึ้น เนื่องจากชาวเกษตรกรได้รับความเดือดร้อนจากการถ่ายทอดของเสียจากโรงงาน ทำให้ผลผลิตได้รับความเสียหาย ไม่มีรายได้ จึงต้องหันมาเปลี่ยนอาชีพ เข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมกันมากขึ้น และบางครั้งอาจจะทำให้ชาวเกษตรกรในจังหวัดนครราชสีมาไม่สามารถแข่งขันกับชาวเกษตรกรในภูมิภาคอื่นๆ ได้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของสถาบันสารานุกรม (2537 : 14) ที่กล่าวว่า เมื่อมีการพัฒนาด้านเศรษฐกิจขึ้นก็จะส่งผลกระทบต่อสังคมชนบท ที่ยึดเกษตรกรรวมในการดำเนินชีวิต การที่ประเทศเจริญทางอุตสาหกรรมและมีการส่งออกเป็นส่วนใหญ่จะมีแนวโน้มสำคัญประการหนึ่งที่เกิดขึ้น คือ ความเป็นเมือง (Urbanization) คนจะหลั่งไหลจากชนบทเข้ามาในเมือง มีผลทำให้อาชีพเกษตรกรรวมทำให้อาชีพไทยมุสลิมเริ่มเปลี่ยนแปลงรูปแบบวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจจากการผลิตเพื่อการยังชีพมาเป็นการประกอบอาชีพเพื่อมุ่งหาเงินตราเป็นหลัก และละเลยรูปแบบการผลิตในภาคเกษตรกรรมมากขึ้น

3) การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจส่งผลกระทบต่อด้านอุตสาหกรรม กล่าวคือ ผลกระทบทางด้านบวกนั้นอาจทำให้โรงงานอุตสาหกรรมประเภทต่างๆ มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น

อาจทำให้ธุรกิจอุตสาหกรรมเกิดการขยายตัว มีการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของประเสริฐ แยมกลินฟุง (2531 : 182) ที่ศึกษาพบว่า ผลจากการเปลี่ยนแปลงสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมทำให้สินค้าอุตสาหกรรมมีสัดส่วนในผลผลิตรวมแห่งชาติใกล้เคียงกับสินค้าเกษตรกรรมและมีมูลค่าส่งออกมากกว่า 60% ของสินค้าออกทั้งหมด สมาน บิลละเต๊ะ และคณะ (2541 : 107) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจทำให้มีโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น และประเสริฐ เย็นประสิทธิ์ และคณะ (2541 : 114) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจทำให้ธุรกิจภาคอุตสาหกรรมมีการขยายตัว

สำหรับผลกระทบด้านลบนั้นอาจทำให้เกิดมลภาวะเป็นพิษทั้งทางอากาศทางน้ำ และเสียง ซึ่งสร้างความเดือดร้อนให้แก่ประชาชน เป็นอันตรายต่อสุขภาพของคน สัตว์ และพืช และอาจทำให้ระบบการทำงานของโรงงานอุตสาหกรรมไม่เข้ากับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของแรงงานในท้องถิ่น การเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมใหญ่ๆ มักจะทำให้อุตสาหกรรมขนาดเล็กต้องปิดกิจการลง หรือไม่ก็จำเป็นต้องปรับตัวในการผลิตสินค้าเพื่อป้อนโรงงานและธุรกิจการค้าขนาดใหญ่ ซึ่งจะเห็นได้ว่าผู้ที่จะได้รับผลตอบแทนมากที่สุดคือผู้ประกอบการขนาดใหญ่ ซึ่งทำให้กลุ่มน้อยในสังคมกลับมีฐานะทางเศรษฐกิจดี ความจริงแล้ว การพัฒนาอุตสาหกรรมนั้นส่วนใหญ่มักจะก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมตามมาหลายประการ และที่น่าเป็นห่วงคือผู้ประกอบการขนาดใหญ่จะมีอำนาจมาก โดยที่หวังกอบโกยผลประโยชน์กำไรมากเกินไป มุ่งหวังการพัฒนาเพื่อลดอุทธรณ์ภัย แต่ทำลายสภาพแวดล้อม หากไม่วางแผนให้รอบคอบและรัดกุมจะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียต่อสังคมส่วนใหญ่ในระยะยาว

4) การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจส่งผลกระทบต่อด้านการเมือง กล่าวคือ ผลกระทบทางด้านบวกนั้นอาจทำให้ประชาชนออกได้มากขึ้น เช่น งบประมาณในสร้างถนน สร้างไฟฟ้า เป็นต้น และอาจทำให้บรรดานักธุรกิจ เจ้าของโรงงานอุตสาหกรรมหันมาให้ความสำคัญกับการเมือง มีความสนใจในลงสมัครรับเลือกตั้งในแต่ละระดับกันมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของกนกศักดิ์ แก้วเทพ (2524 : 14-15) ที่กล่าวว่า การพัฒนาและการเสื่อมคลายของระบบเศรษฐกิจโดยขึ้นอยู่กับโครงสร้างทางสังคมและการเมือง ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงก็จะเกิดผลกระทบต่อโครงสร้างทั้งหมด ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการพัฒนาทางเศรษฐกิจได้เกิดผลกระทบในด้านการเมืองมากมาย เช่น การกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจ เป็นต้น และวิทยากร เชียงกุล (2533 : 69-72) ที่กล่าวว่า การพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ จะทำให้ผู้ประกอบการซึ่งเป็นกลุ่มน้อยในสังคมมีอำนาจทางการเมืองที่เข้มแข็ง และมีอิทธิพลต่อการเมืองทั้งทางตรงและทางอ้อมมากที่สุด

สำหรับผลกระทบด้านลบนั้นอาจเป็นเครื่องมือในการหาเสียงของนักการเมืองกันมากขึ้น ทำให้นักการเมืองหันมาให้ความสำคัญกับบรรดานักธุรกิจ เจ้าของโรงงานอุตสาหกรรมกันมากขึ้น

โดยการเข้าหาเพื่อการหาเสียงในโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ ซึ่งนักการเมืองอาจจะให้ผลประโยชน์กับนักธุรกิจถ้าหากได้รับเลือกแล้ว หรือบางครั้งนักการเมืองอาจเป็นญาติสนิทมิตรสหายกับนักธุรกิจ จะเห็นได้ว่าถ้าหากนักการเมืองสามารถเข้าถึงเจ้าของโรงงานอุตสาหกรรมได้แล้วแน่นอนก็จะได้รับเสียงสนับสนุนจำนวนมากจากคนงานในโรงงาน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของโซคซัย วงษ์ธานี และคณะ (2541 : 111) ที่ศึกษาพบว่า โครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจทำให้มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องอย่างมากเกี่ยวกับธุรกิจการเมือง และประเสริฐ เย็นประสิทธิ์ และคณะ (2541 : 115) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจเป็นเครื่องมือทางการเมือง มีการแสวงหาผลประโยชน์ทางการเมือง และเป็นเครื่องมือในการหาเสียงทางการเมือง

5) การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจส่งผลกระทบต่อด้านสังคม กล่าวคือผลกระทบต่อด้านบวกนั้นอาจทำให้สภาพสังคมมีความเจริญทางด้านวัตถุ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาในด้านต่างๆ เพื่อรองรับโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจและอาจทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น เนื่องจากการพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจทำให้เกิดการจ้างแรงงานเพิ่มขึ้น มีอาชีพหลากหลายขึ้น ทำให้ประชาชนในพื้นที่มีรายได้เพิ่มขึ้น สามารถเลือกอาชีพได้ตามความเหมาะสมขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของหอการค้าจังหวัดยะลา (2536 : 12) ที่กล่าวว่า การพัฒนาอุตสาหกรรมที่กระจายไปยังภูมิภาคและชนบทนั้นก่อให้เกิดการจ้างงานทางตรงและทางอ้อม ซึ่งจะมีผลกระทบต่อ การแก้ไขปัญหาการกระจายรายได้และความยากจนในชนบทในที่สุด และแขนง หะนะเต๊ะ และคณะ (2539 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจจะทำให้ประชาชนมีอาชีพหลากหลายขึ้น

สำหรับผลกระทบต่อด้านลบนั้นอาจทำให้เกิดแหล่งสถานรื่นเริงมากขึ้น ซึ่งเป็นแหล่งมั่วสุมของเยาวชน อาจทำให้เกิดแหล่งอบายมุขมากขึ้น อาจมีแหล่งค้ายาเสพติด และอาชญากรรมต่างๆ มากขึ้น อาจทำให้ประชาชนต้องละทิ้งครอบครัว ไม่มีเวลาว่างให้ครอบครัว ทำให้คนชราและเด็กถูกทอดทิ้งในสังคม ขาดคนดูแลเอาใจใส่ และอาจทำให้ประชาชนมุ่งแต่ทำงานเพื่อหาเงิน ทำให้ไม่มีเวลาในการประกอบศาสนกิจ หรือการรวมกลุ่มในการทำกิจกรรมเพื่อสังคม และอาจทำให้คนจนกับคนรวยมีช่องว่างมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของยศ สันติสมบัติ (2538 : 7) ที่กล่าวว่า โครงสร้างทางเศรษฐกิจซึ่งถูกกำหนดโดยวิธีการผลิตนั้นเป็นตัวกำหนดโครงสร้างของรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคม อันก่อให้เกิดการแบ่งแยกทางชนชั้นในสังคม แขนง หะนะเต๊ะ และคณะ (2539 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจจะทำให้เกิดแหล่งค้ายาเสพติดเพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดแหล่งอบายมุขทำให้เยาวชนในสังคมถูกมอมเมาและมั่วสุมกันมากและทำให้สตรีไทยมุสลิมต้องทำงานนอกบ้าน ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2537 : 7) ที่ได้อธิบายว่าท่ามกลางการ

พัฒนาและความเจริญทางเศรษฐกิจ ปรากฏว่าปัญหาสังคมใหญ่ๆ ที่สำคัญยังไม่หมด กลับทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว เมื่อประชากรขยายตัวมากขึ้น นอกจากปัญหาที่มีอยู่แล้ว การพัฒนายังก่อให้เกิดปัญหาใหม่ขึ้นมากอีก คือ ปัญหายาเสพติดและโสเภณีท่ามกลางการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรม ความรุนแรงทางอาชญากรรม ท่ามกลางความเจริญและการพัฒนาทางวัตถุ และ ชิคชนก เริงเซาว์ และคณะ (2536 : 6) ที่ศึกษาพบว่า ประเทศที่มีการพัฒนาความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีด้านอุตสาหกรรมต่างประสบปัญหาสำคัญในครอบครัวและชุมชนมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิถีชีวิตขาดความสัมพันธ์ที่ดีซึ่งกันและกัน เป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้การดำเนินชีวิตในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป

6) การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจส่งผลกระทบต่อด้านวัฒนธรรม กล่าวคือ ผลกระทบด้านบวกนั้นอาจทำให้ทางรัฐบาลให้ความสำคัญเกี่ยวกับภาษามลายูมากขึ้น เพราะภาษามลายูเป็นภาษาที่ใช้มากกว่า 20 ประเทศทั่วโลก มีประชากรหลายร้อยล้านคนที่ใช้ภาษามลายู โดยเฉพาะในพื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เกือบทุกประเทศที่ใช้ภาษามลายู เช่น ประเทศมาเลเซีย บรูไน และประเทศอินโดนีเซีย เป็นต้น ดังนั้นทางรัฐบาลไทยน่าจะให้ความสำคัญเกี่ยวกับภาษามลายูมากเป็นพิเศษ ภาษามลายูน่าจะเป็นภาษาแรกที่ใช้ในการติดต่อค้าขายกับพ่อค้าและประชาชนของประเทศมาเลเซีย และประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งในปัจจุบันได้มีการเรียนการสอนวิชาภาษามลายูในโรงเรียนสามัญที่อำเภอสุโขทัย โกลก แวง และตากใบ

สำหรับผลกระทบต่อด้านลบนั้นอาจทำให้สตรีไทยมุสลิมต้องทำงานนอกบ้านกันมากขึ้น อาจทำให้ประชาชนมุ่งแต่ทำงานเพื่อหาเงิน ทำให้ไม่มีเวลาในการประกอบศาสนกิจ หรือการรวมกลุ่มในการทำกิจกรรมเพื่อสังคม อาจทำให้คนชราและเด็กถูกทอดทิ้งในสังคม ขาดคนดูแลเอาใจใส่ อาจทำให้เยาวชนมุสลิมต้องมั่วสุมกันมากขึ้น เนื่องจากเกิดแหล่งสถานบริการต่างๆ เพิ่มขึ้น การค้ายาเสพติดขยายตัว และแหล่งอบายมุขมากขึ้น และอาจทำให้วัฒนธรรมต่างถิ่นเข้า อาจทำให้ระบบการแต่งกายของสตรีไทยมุสลิมในสังคมต้องเปลี่ยนแปลงไป อาจทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างเพศมีความใกล้ชิดและมีความสนิทสนมกันมากขึ้น เห็นแก่ตัวมากขึ้น อาจทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างเพศมีความใกล้ชิดและมีความสนิทสนมกันมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับศึกษาของรอยารี มาหะมะ (2534 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาพบว่า โรงงานอุตสาหกรรมทำให้สตรีไทยมุสลิมคบค้าสมาคมกับเพศตรงกันและมีการแต่งกายที่ผิดหลักการศาสนาอิสลาม ไชรยา จามจรี (2539 : 8) ที่กล่าวว่า เมื่อทุนนิยมเผชิญกับอิสลาม สิ่งที่ชุมชนมุสลิมต้องคำนึงถึงก็คือ การปรับตัว ทั้งนี้ที่จำเป็นต้องการรักษาอย่างเด่นชัดท่ามกลางความเป็นสังคมสมัยใหม่ ผู้นำศาสนาต้องบอกทางเลือกให้ชัดเจน ผู้นำมีความสำคัญที่จะไม่ให้เกิดการรื้อถอนวัฒนธรรม และปรีดา ประพฤติกอบ (2538 : 12-13) ที่กล่าวว่า วัฒนธรรมท้องถิ่น วิถีชีวิต ความเชื่อ

การประพาศปฏิบัติ และค่านิยมที่สังคมมีอยู่สิ่งเหล่านี้จะได้รับผลกระทบกระเทือนอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่จะนำเอาวัฒนธรรมต่างถิ่นเข้ามาและมีผลกระทบทำให้วัฒนธรรมท้องถิ่นต้องสูญสลายหายไป

7) การพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจอาจส่งผลกระทบต่อด้านสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ ผลกระทบด้านบวกนั้นอาจทำให้ทางจังหวัดตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมกันมากขึ้น มีการป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อม เพื่อรองรับการพัฒนาโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจ อย่างน้อยที่สุดให้สามารถบรรเทาปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมได้บ้างพอสมควร เช่น การใช้ พ.ร.บ.โรงงาน 2535 บังคับให้โรงงานทำการบำบัดน้ำทิ้งให้มีประสิทธิภาพและหารูปแบบการจัดการที่เหมาะสมในการจัดทำเขตอุตสาหกรรม เป็นต้น

สำหรับผลกระทบต่อด้านลบนั้นอาจทำให้เกิดมลภาวะเป็นพิษทั้งทางอากาศ ทางน้ำและเสียง ซึ่งสร้างความเดือดร้อนให้แก่ประชาชน เป็นอันตรายต่อสุขภาพของคน สัตว์ และพืช เช่น อาจทำให้ประชาชนได้รับอากาศเป็นพิษ เป็นโรคทางระบบหายใจ เป็นโรคมะเร็ง ทำลายป่าชายเลน ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งขยายพันธุ์ของสัตว์น้ำต่างๆ ทำให้เกิดโรคระบาดในสัตว์น้ำทำให้สัตว์ตายลงเป็นจำนวนมาก อาจทำให้ชั้นบรรยากาศถูกทำลายเนื่องจากการใช้สารซีเอฟซีอย่างแพร่หลาย อาจทำให้ปริมาณขยะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น และอาจมีการบุกรุกป่าไม้ เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สร้างถนนหนทาง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของศิริ ฮามสุโพธิ์ (2536 : 59) ที่ศึกษาพบว่า ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยียิ่งมีมากขึ้นปัญหาของความสกปรกให้แก่สภาพแวดล้อม ดูเหมือนจะทวีความรุนแรงมากขึ้น โรงงานอุตสาหกรรมกลายเป็นแหล่งถ่ายเท และปล่อยของเสียให้แก่สภาพแวดล้อมเรื่อยมา และมากขึ้นทุกที เกษม จันทรแก้ว (2524 : 2) ที่ศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงในทางเคมี ฟิสิกส์ และทางชีวภาพมีผลร้ายต่อคุณภาพชีวิต และสภาพสิ่งแวดล้อม พิเศษฐ์ ณ พัทลุง (มปป . : 2) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาประเทศที่มุ่งหวังให้มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว โดยขาดสามัญสำนึกในเรื่องอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ก่อให้เกิดผลกระทบอย่างใหญ่หลวงต่อโลกมนุษย์ นั่นคือความสมดุลของสิ่งแวดล้อมต้องสูญสิ้นไป ทรัพยากรธรรมชาติต้องถูกทำลายไปเกินความต้องการของมนุษย์ วินัย วีระพัฒนานันท์ และบานชื่น สีสันผ่อง (2537 : 51) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาอุตสาหกรรมก่อให้เกิดปรากฏการณ์ทางสิ่งแวดล้อมอย่างใหม่ขึ้น นั่นคือการเกิดน้ำ และอากาศเป็นพิษ ผิวดินถูกทำลาย และผลเสียอีกมากมายตามมา มนต์ สุวรรณ (2538 : 49) ที่ศึกษาพบว่า การนำเทคโนโลยีทางการผลิตมาใช้ในการพัฒนาด้านการเกษตร จะส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมหรือสร้างที่ไม่มั่นคงให้เกิดขึ้น และส่งผลกระทบต่อสภาพสังคม และเศรษฐกิจของประชาชนด้วยและวิทยากร เชียงกุล (2533 : 69-72) ที่กล่าวว่า การพัฒนาทางอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ในปัจจุบันทำให้นายทุนมีอำนาจมากขึ้น

หวังกอบโกยผลประโยชน์กำไรส่วนตัวในระยะสั้นมากเกินไป ทำให้การพัฒนาที่มุ่งจะลดุงทรัพยากร และทำลายสภาพสิ่งแวดล้อม

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

- 1) หน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจ ควรมีการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ให้ประชาชนได้รู้ถึงรายละเอียดของโครงการพัฒนาต่างๆ
- 2) รัฐควรเข้าไปพัฒนาและแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันด้วยความจริงใจ ถึงแม้ว่าโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจยังไม่เป็นรูปธรรมก็ตาม เช่น
  - 2.1) ให้รัฐเข้ามีส่วนร่วมและสนับสนุนในการจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์
  - 2.2) ให้รัฐจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นมากขึ้น
  - 2.3) ให้รัฐจัดตั้งตลาดกลางสินค้าเกษตร เพื่อให้ประชาชนสะดวกในการซื้อขายสินค้าเกษตร
- 3) รัฐควรเข้ามาพัฒนาอาชีพในชุมชน โดยให้ทางเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาศึกษาถึงสภาพสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมของแต่ละชุมชนเสียก่อน เพื่อจะได้พัฒนาอาชีพในชุมชนได้อย่างถูกต้อง
- 4) รัฐควรจัดตั้งสถาบันการเงินที่ปลอดดอกเบี้ย (ธนาคารอิสลาม) เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนในพื้นที่มากที่สุด
- 5) ผู้นำศาสนาหรือผู้นำชุมชนควรมีบทบาทในการเป็นตัวกลางระหว่างรัฐกับประชาชนในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจากรัฐสู่ประชาชนได้อย่างชัดเจนและถูกต้อง
- 6) รัฐควรคำนึงถึงวัฒนธรรมประเพณีที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ เพื่อให้เกิดความสำเร็จในการพัฒนาโครงการต่างๆ
- 7) รัฐควรมีมาตรการควบคุมแรงงานต่างถิ่น โดยเฉพาะแรงงานต่างด้าวอย่างจริงจัง
- 8) รัฐควรจัดสรรอาชีพให้แก่ประชาชนในพื้นที่ ก่อนที่จะจัดสรรให้กับแรงงานต่างถิ่นและควบคุมอัตราค่าจ้างของนายจ้างตามที่รัฐกำหนดให้
- 9) รัฐควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนในพื้นที่ให้ความสำคัญต่อโครงการพัฒนาที่กำลังจะเกิดขึ้นในพื้นที่ของตนเอง

10) ควรมีการวิจัยเชิงลึกในด้านต่างๆ ก่อนวางแผนโครงการพัฒนา เช่น ความเป็นไปได้ในการจัดตั้งโรงรับจำนำตามรูปแบบของอิสลาม ซึ่งเป็นงานพื้นฐานก่อนการวางแผนพัฒนาในระดับมหภาค

11) รัฐควรคำนึงถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้จากการพัฒนาในด้านต่างๆ ข้างต้น ก่อนที่จะอนุมัติให้มีโครงการต่างๆ เพื่อรองรับโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจ

12) ในการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่นั้นๆ ย่อมมีผลกระทบต่อประชาชนอย่างแน่นอน รัฐควรศึกษาผลกระทบต่างๆ ให้มากที่สุดก่อนที่จะดำเนินการใดๆ

บรรณานุกรม

กนกศักดิ์ แก้วเทพ. 2524 จากเศรษฐศาสตร์การเมืองไทยถึงสังคมไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วลี.

กองแผนและโครงการ. 2530. ปัญหาที่น่าสนใจของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปี 2528 และ 2529.
ยะลา ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้.

เกื้อ วงศ์บุญสิน. 2536. ประชากรกับการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

“โครงการเฉพาะกิจเพื่อการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้”. 2536. ภาพข่าวทักษิณ.
7 (เมษายน 2536). 5 – 10

โครงการพัฒนาเขตเศรษฐกิจสามฝ่าย (อินโดนีเซีย มาเลเซีย ไทย)”. 2539. ภาพข่าวทักษิณ
7 (เมษายน 2539). 5 – 20.

จิตชนก เริงเชาว์ และคณะ. 2536. การประเมินโครงการพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจ
ครอบครัวของสตรี และเอกชน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้. ปัตตานี
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

โชคชัย วงษ์ดानी และคณะ. 2541 รายงานการวิจัยเรื่อง ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้จากการพัฒนา
ตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจที่มีต่อประชาชน : กรณีศึกษาจังหวัดนราธิวาส. วิทยาลัย
อิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

แชนะ หนะนะเต๊ะ และคณะ. 2539. รายงานวิจัยเรื่อง ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้จากการพัฒนา
ตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจที่มีต่อชุมชนมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ : ศึกษากรณี
จังหวัดปัตตานี : วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

โชรยา จามจรี. 2539. “มิติทางวัฒนธรรมเรื่องสำคัญที่ถูกเมินใน IMT-GT”. ทางนำ
(กุมภาพันธ์ 2539).

ทิมข้าวเฉพาะกิจ. 2538. “ประชาชนชายแดนภาคใต้กัน IMT-GT”. ทางนำ (กันยายน 2538).

ทิมข้าวเฉพาะกิจ. 2538. “ประชาชนชายแดนภาคใต้กัน IMT-GT (2)” ทางนำ. (ตุลาคม 2538).

ประทีป สายนุ้ย. 2538. “วัฒนธรรมอิสลามกับการพัฒนาเศรษฐกิจชายแดนภาคใต้”.

ทางนำ (กันยายน 2538)

ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง. 2518. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์

ปรีชา อุปโยคิน และสุริยา วีรวงศ์. 2520. บทคัดย่อผลงานวิจัย 2518-2520. กรุงเทพฯ :

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปรีชา ประพศิชอบ. 2538. ”สามเหลี่ยมเศรษฐกิจกับมุสลิมใต้ (ตอนที่ 2)” ทางนำ

(16 ก.พ.- 15 มี.ค. 2538).

มนัส สุวรรณ. 2538. นิเวศวิทยากับการพัฒนาเศรษฐกิจ. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ :

ไอ เอส พรินติ้งเฮาส์.

ยศ สันติสมบัติ. 2538. จากวานรถึงเทวดา มากชีลม์และมนุษย์วิทายามากชีสต์.

พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

รอยารี มาหะมะ. 2534. รายงานการวิจัยเรื่องผลกระทบของโรงงานอุตสาหกรรมต่อสถานภาพ

ทางสังคมและเศรษฐกิจของสตรีไทยมุสลิมในอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี. ปัตตานี : วิทยาลัย

อิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

“รายงานสรุปผลการประชุม IMT-GT สามฝ่าย”. ที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

วันที่ 19 – 21 มกราคม พ.ศ.2537

ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ 2534. แผนงานเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่

5 จังหวัดชายแดนภาคใต้. ยะลา : ศูนย์อำนวยการบริหารชายแดนภาคใต้.

-----มปป. สรุปสาระสำคัญแผนลงทุนจังหวัด. ยะลา : ศูนย์อำนวยการบริหาร
จังหวัดชายแดนภาคใต้.

สถาบันสารานุกรม. 2537. การกระจายรายได้ ปัญหา แนวคิด และแนวทางแก้ไข. กรุงเทพฯ :
มูลนิธิประชากร.

สมาน บิลละเต๊ะ และคณะ. 2541. รายงานวิจัยเรื่อง ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้จากการพัฒนาตาม
โครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจที่มีต่อประชาชน : กรณีศึกษาจังหวัดปัตตานี.
วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

สว่าง เลิศฤทธิ์. 2535. รายงานวิจัยเรื่องสตรีไทยมุสลิมกับโรงงานอุตสาหกรรมในปัตตานีศึกษา
ผลกระทบต่อวิถีชีวิต. ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

สารคดีวิชาการ. 2536. “IMT-GT กับผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจภาคใต้ของไทย”
รายงานเศรษฐกิจ. (พ.ศ. 2536).

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2538. โครงการพัฒนาเขตเศรษฐกิจ
สามฝ่าย อินโดนีเซีย—มาเลเซีย—ไทย. กรุงเทพฯ : ศูนย์วิเคราะห์และประสาน
แผนปฏิบัติการ.

----- 2540. โครงการพัฒนาเขตเศรษฐกิจสามฝ่าย อินโดนีเซีย มาเลเซีย ไทย.
กรุงเทพฯ : ศูนย์วิเคราะห์และประสานแผนปฏิบัติการ.

----- 2540. รายงานการศึกษาความเหมาะสมเบื้องต้น โครงการจัดตั้งสถานีขนถ่าย
สินค้ากล่อง (ICD) สงขลา. กรุงเทพฯ : เซ้าท์อีสท์เอเชียเทคโนโลยี.

หอการค้าปัตตานี. 2536. “เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนใต้ : ฝันที่เป็นจริง”. การสัมมนา
22 – 24 เมษายน โรงแรมมรกตเคาน์ตี จังหวัดปัตตานี.

อนุภพ ถีรลาภ. 2536. ความไม่สมดุลของการพัฒนาเทคโนโลยีและอุตสาหกรรมไทย.

กรุงเทพฯ : สารมวลชน.

คณนรรัตน์ บากา และคณะ. 2541 ก. ผลกระทบบางประการที่อาจเกิดขึ้นได้จากการพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจในจังหวัดชายแดนภาคใต้ : กรณีศึกษาจังหวัดปัตตานี.
ปัตตานี : โครงการจัดตั้งสถาบันรัฐเอเซียตะวันออกเฉียงใต้.

----- 2541 ข. ผลกระทบบางประการที่อาจเกิดขึ้นได้จากการพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจในจังหวัดชายแดนภาคใต้ : กรณีศึกษาจังหวัดยะลา. ปัตตานี : โครงการจัดตั้งสถาบันรัฐเอเซียตะวันออกเฉียงใต้.

----- 2541 ค. ผลกระทบบางประการที่อาจเกิดขึ้นได้จากการพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจในจังหวัดชายแดนภาคใต้ : กรณีศึกษาจังหวัดนราธิวาส. ปัตตานี : โครงการจัดตั้งสถาบันรัฐเอเซียตะวันออกเฉียงใต้.

----- 2542 . ผลกระทบบางประการที่อาจเกิดขึ้นได้จากการพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจในจังหวัดชายแดนภาคใต้ : กรณีศึกษาจังหวัดสงขลา. ปัตตานี : โครงการจัดตั้งสถาบันรัฐเอเซียตะวันออกเฉียงใต้.

----- 2542 . ผลกระทบบางประการที่อาจเกิดขึ้นได้จากการพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจในจังหวัดชายแดนภาคใต้ : กรณีศึกษาจังหวัดสตูล. ปัตตานี : โครงการจัดตั้งสถาบันรัฐเอเซียตะวันออกเฉียงใต้.